

MIKA WALTARI

An illustration in a painterly style. A woman with blonde hair, wearing a red sweater and a grey skirt, sits on a wooden stool. She is looking towards a man who is lying on a bed, appearing to be asleep or resting. The room has a simple, rustic feel, with a dark stove visible in the background. The lighting is soft, creating a somber or intimate atmosphere.

RAKKAUS
VAINOAIKAAN

W S O Y

MIKA WALTARI

RAKKAUS
VAINOAIKAAN

ROMAANI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

HELSINKI

NELJÄS PAINOS
© MIKA WALTARIN OIKEUDENOMISTAJAT 1994
ISBN 951-0-19679-7
WS BOOKWELL OY
JUVA 2002

I.

Tyttö pysähtyi ajotien laitaan lehdettömän puun kohdalle, josta kävelytie kääntyi jyrkästi ylöspäin vieden mäellä kohoavaan ulkoravintolaan. Hän oli kävellyt ripeästi peläten myöhästytävänsä, mutta ketään ei näkynyt vielä. Kaikki oli keväisen autiota hänen ympärillään, mutta kohdalla, mihin hän oli pysähtynyt, oli jo nurmi puhjennut heikosti vihertämään läpi maahan takertuneiden, lakastuneiden lehtien, joita tänä vuonna ei vielä kukaan ollut lakaissut pois. Aurinko paistoi ja seisoesaan tyttö veti hitaasti hatun pois päästään ja kohotti kasvonsa lämmintä valoa kohden.

Hänen kasvonsa olivat kalpeat talven pimennysverhojen ja laudoitettujen ikkunain takana elämisestä ja heleinä hohtavissa silmäterissä viipyi yhä salainen säikähdys. Tänä keväänä olivat ihmisten kasvot joko liian kalpeat tai liian ruskeat, se jakoi heidät kahteen toisistaan jyrkästi eroavaan ryhmään. Liian kalpeat eivät vielä osanneet nauraa.

Kevään aution äänettömyyden läpi kuului mäen harjalta, ulkoravintolasta, ääniä, huudahduksia ja naurunremahduksia. Se tuntui työstä vastenmieliseltä ja vie-roittavalta. Oli kuin hän yhä sisimmässään olisi ikävöinyt suojelevaa pimeää ja tämä arkuus olisi pidättänyt

häntä astumasta valoon ja ihmisten keskelle. Mutta hän piti hattua kädessään ja kohotti päivänpaisteen lämpöön kalpeita kasvojaan, joiden hienon ihon alla veri alkoi levottomasti läikehtyä.

Ehkä hän odottaessaan säikkyi myös tapaamista, jota oli tavoitellut jo pari päivää, heti kuultuaan serkkunsa lomauttamisesta. Hän oli käynyt tavoittamassa Mattia myös kotoa, mutta siellä hän oli nähnyt vain likaisen, valkoisella kalkkivärillä maalatun kypärän ja pidellyt käsissään sotamuistoja: venäläisiä kokardeja, ampumamerkkejä ja kauluslaattoja tummanpunaisine arvomerkeineen. Poika itse oli menossa, kaksi päivää hän jo oli ollut yhtä mittaa menossa pysymättä kotona. Mikä levottomuus häntä ajoi, kun hän vihdoinkin oli päässyt kotiin uudelta rajalta? Mutta nyt heidän oli määrä tavata tässä ja syödä yhteinen lounas ulkoravintolassa niinkuin kerran ennen keväällä, suunnattomia aikoja sitten, palaamattomassa menneisyydessä. Matti myöhästyi kuitenkin. Ennen tyttö oli antanut odottaa itseään, mutta nyt tapaamisen ilo oli siivittänyt hänen askelensa ja sota ja sodanaikainen toimi oli opettanut hänet täsmälliseksi.

Rajua vauhtia ajavan auton pärinä kuului etäältä. Auto tuli käännteessä ulisten, niin että tytön sisin sekunnin murto-osan verran vavahti muistaen hälytyssireenien kaameaa ääntä. Auto tuli ja pysähtyi nykäisten kävelytien kohdalle, yksi Helsingin harvinaisiksi käyneistä vuokra-autoista, ja sen sisästä alkoi purkautua hälisevä nuorukaisryhmä. Vaistomaisesti tyttö perääntyi hattu yhä kädessä loitommaksi kuin etsiäkseen suojaa puitten takaa.

Ne olivat nuoria miehiä kaikki neljä. Ensimmäinen kapusi autosta työntäen kepin edellään ja astui ontuen

tiensivuun, sitten tuli ovesta ulos poika, joka astui suoraan nurmelle, katsoi oudoksuvasti sivuilleen ja kiersi käsivartensa puunrungon ympärille kuin omituisesti sy-leillääkseen lehdetöntä, rosoista puuta.

»Minä maksan», huusi Matti heleänkirkkaalla nuorukaisäänellään. »Pitäkää käpälänne erillään, minä maksan!» hän huusi ja työnsi tieltään vanteraa miestä, joka käveli tukevasti kuin lyhyet jalat takertuneina maan-kamaraan. »Hyvin ajettu!» hän sanoi kasvot hymyssä autonkuljettajalle, joka istui etuistuimellaan työntäen peukalolla lakkiaan takaraivolle.

»Mitäpä tuosta!» arveli autonkuljettaja kainostellen. »Sen kuin laskettaa sileitä katuja. Lystikseen tuon tekee!»

»Paljonko siitä tuli?» kysyi Matti ja helisti rahoja kourassaan. Nyt hän katsoi jo etsivästi ympärilleen ja näki tytön, loistava hymy nousi kasvoihin ja hän heilautti tervehtivästi kättään. Tyttö astahti askelen lähemmäksi puiden luota ja hymyili myös epävarmasti.

Autonkuljettaja työnsi lakkiaan vielä enemmän takaraivolle ja kynsäisi mustuneella peukalolla vanukkeista tukkaansa. »Toista oli Kannaksella», hän sanoi vastamatta kysymykseen, »ajoin kuormavaunua Kannaksella koko talven. Se oli aika ajoin tukalaa ajoa, mutta säilyipä henki sentään.»

»Sano hemmetissä, mitä olen velkaa ajosta», kiirehti Matti. »Etkö näe, että likka odottaa!»

»Äh!» sanoi autonkuljettaja häpeilevästi peukalolla hiusrajaansa kihnuttaen. »Eihän tuosta kavereilta kehtaisi maksua ottaa, kun samassa liemessä on oltu. Mutta jos sulla on rahaa, niin maksa, mitä mittari näyttää. Elatukseksenihan minä tätä teen.»

Matti kumartui vaunun sisään katsomaan mittaria ja laski rahat autonkuljettajan kouraan. »Terve sitten», hän sanoi, »kiitos vain hyvästä kyydistä, kaveri!» Kasvot hymyssä, silmät loistavina hän lähti astumaan tyttöä kohden.

»Terve, Marjut!» hän huusi ja puristi molemmin käsin lujasti tytön käsiä rutistaen hänen hattunsa. »Kiitos, että tulit!» Yhä tytön käsiä pidellen hän katsoi tyttöä rohkeasti kasvoihin, ravisti ihailevasti päätään ja sanoi: »Saamari, miten sinä olet kaunis!»

Sodan aikana tyttö oli saanut häneltä vain yhden kenttäpostikortin, ei muuta.

Lyhyt mies kuluneessa sotilaspuvussaan, jonka rintamuksesta erottui heleänä kunniamerkin uusi nauha, astui lähemmäksi ja ojensi tukevan kätensä tytölle. Myös nilkku tuli keppinsä varassa ontuen tytön luokse ja otti kohteliaasti hatun päästään.

»Saat tutustua maailman parhaisiin tovereihin», sanoi Matti puolustautuvan äänekkäästi. »Katsoimme parhaaksi lähteä pois keskikaupungilta tänne maaelämän rauhaan. Tuo Mikko on niin kamalan paha tappelemaan. Hän on ollut vihainen siitä asti, kun sai sirpaleen polveensa. Näkisitpä, kuinka hän käytteleee keppiään! Meidän täytyi väkisin kiskoa hänet autoon.»

Ontuva ojensi tytölle kätensä hämillisesti hymyillen. »Ei kepeistä ole mihinkään», hän sanoi vaatimattomasti. »Toista oli kainalosauva! Kun vain sai seinästä tukevan otteen toisella kädellä ja sitten huiteli painavalla kainalosauvalla, silloin sai sanansa uskotuksi.»

Mutta lyhyt mies laski kätensä Matin käsivarrelle, liikautti merkitsevästi päätään ja osoitti olkansa yli nurmi-

kolle. He kääntyivät kaikki katsomaan ja Matti vilkaisi anteeksipyytävästi tyttöön.

Se neljäs, nuorukainen, joka oli syleillyt puuta käsi-
varsillaan, oli heittäytynyt pitkäkseen vihertävään nurmeen. Käsivarret pään ympärillä, kourat nurmea tapaillen hän makasi syleillen maata, poski nurmea vasten, kasvot pois päin katsojista.

Tyttö katsoi serkkuunsa kulmat kevyesti rypistyen, silmät jähmettyen tylyiksi. Mutta Matti ravisti päätään kiivaan kieltävästi. Toverit katsoivat epäröivästi maassa makaavaa vaihtaen katseen keskenään kuin äänettömästi neuvotellakseen, mitä tehdä.

Mitä teatteria tämä on, ajatteli tyttö itsekseen kiusaantuneen harmin tunteen vallassa. Jos mies kerran ei ollut juovuksissa, niinkuin Matin katse vakuutti, silloin tuollainen heittäytyminen maahan nurmea syleilemään oli kovin teeskentelevä ja epäsuomalainen ele. Tyttö tunsu vastenmielisyyttä.

»Tule pois, Aatos!» huusi Matti epäröivästi. Mutta lyhyt mies astui nurmella hievahtamatta makaavan luokse, kumartui varovan ystävällisesti hänen puoleensa ja veti häntä ylös kainalosta.

»Meidän piti mennä syömään, muistathan!» hän sanoi kehoittavasti. »Tuonne ylös — ulkoravintolaan.»

Maassa makaava nousi istumaan, pyyhkäisi kädellä kevyesti kasvojaan kuin säpsähtäen hereille ja nousi sitten seisomaan jäykin jaloin. Toveri työnsi tukien kätensä hänen kainaloonsa. Nyt vasta tyttö kunnolla näki hänet ja oudoksui. Hänellä oli umpimieliset, oudon sulkeutuneet nuorukaiskasvot. Oli kuin hänen silmänsä eivät olisi nähneet mitään ympärillään ja niiden ilme oli uninen.

Mutta syvästi oudoksuen, salaperäisen kauhun vallassa tyttö tuli tietoiseksi, ettei hän koskaan ollut nähnyt noin miehisesti kauniita ja kovia nuorukaiskasvoja. Ne olivat kuin vaalennutta pronssia, kuin muinaisajan kuvanveistäjän kuolemattomaksi jähmettynyt ihannekuva taistelijan kasvoista.

»Minä elän!» sanoi tuo vieras nuorukainen hätäisen päättävästi. »Minä elän!» hän sanoi äänekkäämmin, itsepintaisesti ja kohotteli levottomasti käsiään.

»Aatos! Tässä on serkkuni Marjut!» sanoi Matti käskävästi. Tyttö ojensi kapean kätensä ja koski haparoi-vasti tervehdykseen ojentuvaa, mutta kaiken voimansa menettänyttä kättä. Nuorukainen katsoi häneen mitään näkemättömin silmin, kasvot lientyivät avuttomaan hymyyn, hän hymyili tytölle kuin tutulle, jota pitkään aikaan ei ole tavannut ja jonka nimeäkään ei ensi hetkellä saa mieleensä.

»Mennään saamaan ruokaa», sanoi ontuva käskävästi kuin hälventääkseen piinallisen tunteen ja kääntyi kiipeämään kävelytietä pitkin ylös mäkeä.

»Aiomme syödä lautasilta kuin herrat», sanoi lyhyt mies hymyillen ja laski leikkiä. »Ruoka syödään lautasilta veistä ja haarukkaa käyttäen, Mikko», hän selitti. »Ja jos lautasella on valkoinen jalkarätti hupussa, älä suinkaan yritä työntää sitä saappaaseesi, vaan levitä se siististi polville. Sellaista sanotaan lautasliinaksi.»

Matti tarttui tytön käsivarteen ja jättäytyi hänen rinnallaan jäljemmäksi muista. »Aatos sai helmikuussa aika tällin päähänsä», hän sanoi matalalla äänellä. »Mutta älä ole tietävinäsi, kyllä se siitä selviää. Tapasimme hänet kaupungilla ja otimme tietysti mukaan.»

Tyttö katsoi edelläkulkevan suoraa, jäykkää selkää ja tunsii häpeämisen väreen mielessään äskeisen vastahakoi-suutensa tähden. Matti piti hänen käsivarttaan omista-vasti kainalossaan nuorena, elävänä ja vahvana, puhui ja nauroi hänelle, valehteli häpeämättä hakeneensa häntä käsiinsä jo kaksi päivää. Miten tuttu ja samalla käsittä-mättömän vieras hän oli.

He saapuivat ulkoravintolan eteiseen. Sisällä salissa oli paljon väkeä ja äänekästä puheensorinaa. Kapeita por-taita he kiipesivät yläkertaan, josta Matti oli tilannut heille puhelimitse yksityisen huoneen. Siellä oli pöytä jo katettu ja lautaset paikoillaan. Seiniin oli maalattu punaisia ja kullanvärisiä kuvia.

Huoneeseen päästyään he kaikki kävivät hiljaisiksi ja puhe lakkasi äkkiä. Tyttö tunsii olevansa vieras joukossa, noilla muilla oli varmasti vaikka miten paljon puhumista keskenään, hän vain häiritsi heitä. Vaivaantuneesti he jakoivat paikat ja kävivät istumaan. Tarjoilijatar otti vastaan heidän tilauksensa ja nuoret miehet katselivat ruokalistaa arvokkaasti kulmiaan rypistellen ja tekeytyen vakaviksi.

»Meidän ensimmäinen kokkimme oli siviiliammatti-taan tervankeittäjä, tuollainen, joka hämmentää asfaltti-pataa, kun jalkakäytäviä korjataan», kertoi Matti.

»Muistatko, kun saimme lintupaistia?» kysyi lyhyt mies veitikkamaisesti hymyillen.

»Niin, Marjut!» sanoi Matti vakuuttavasti. »Varik-sista saa erinomaisen hyvää lintupaistia. Kaikki riippuu vain valmistajasta. Sen me opimme.»

Pronssikasvoinen nuorukainen ei sanonut sanaakaan. Hän istui pöydän takana hieman erillään muista ja hymyili

itseksensä anovaa hymyä. Muut puhuivat välittämättä hänestä. Tyttö käsitti, että niin oli paras. Oli paras puhua ja olla luonnollinen ajattelematta lainkaan häntä, joka oli saanut päähänsä vamman.

»Ellette paheksu, neiti, tilaamme kai ryyppyn!» arveli ontuva, joka oli laskenut keppinsä tuolin viereen ja elpyi äkkiä vilkkaaksi.

He saivat ruokaa, laseihin kaadettiin.

»Terveiset uudelta rajalta!» sanoi Matti ja kohotti lasinsa. »Ryssä helvettiin!»

Kolme miestä kohotti juhlallisesti lasinsa ja joi pohjaan viinaryypyn ilmetäkään värähdyttämättä. Päänsä loukannut ei kajonnut lasiinsa, mutta siitä kukaan ei sanonut mitään.

»Käsittämätöntä», sanoi lyhyt mies ja hymyili taas. »Istumme ravintolassa, syömme lautasilta, rahaakin on taskussa.»

Tarjoilijatar tuli ja kaatoi uudelleen laseihin juhlallisen äänettömyyden vallitessa.

»Saimme lomaa kuolemalta», sanoi Matti ja kohotti lasinsa. »Olkoon pitkä taikka lyhyt, mieluummin lyhyt, mutta loman malja!»

He kolme kohottivat lasinsa ja joivat juhlallisesti uudelleen pohjaan katsoen tiukasti toisiaan silmiin. Myös hiljainen nuorukainen hymyili nyt itseksensä ja maistoi vähän lasistaan. Lyhyt mies vilkaisi huolekkaasti häneen, mutta ei sanonut mitään.

»Mitä sotilas tekee, kun hän on lomalla», jatkoi Matti sana sanalta yhä äänekkäämmin kuin vaientaakseen jotakin, mikä kyti mielessä ja pyrki esiin, mutta mitä ei saanut päästää kuuluviin. »Mitä sotilas tekee, kun hän on nuori

ja naimaton ja lomalla! Hän laulaa, rakastaa ja juo! Juoneet olemme, Marjutia varmaan rakastamme kaikki, nyt siis laulamme.»

»Shhh!» varoitti ontuva kainostellen, mutta Matti aloitti laulun ja muut yhtyivät siihen, myös hän, joka oli ollut vaiti koko ajan. He lauloivat yhdessä kaikki neljä nuorekkain äänin vanhaa ylioppilaslaulua, mutta yhdeltä olivat sanat karisseet muistista ja hänen kasvoissaan oli hermostunut, etsivä ilme, kun hän koetti seurata muiden laulua. Se oli vanha ylioppilaslaulu, mutta se toi muistoja mieleen myös heille, joiden nuoruus oli ennen sotaa ollut vasta alkamassa.

Ovi avautui, ovesta tirkisti vieras herra lihavin, punoittavin kasvoin, hänen takaansa kurkisteli kaksi naista hymyillen ja nauraen. Mies alkoi taputtaa käsiään, kun laulu päättyi.

»Ulos!» karjaisi ontuva, sieppasi keppinsä ja koputti sillä kiivaasti lattiaan. Lyhyt mies meni ovelle, sysäsi kevyesti käsivarrellaan tunkeilijan ulos ja nykäisi oven kiinni.

Nuoret miehet alkoivat vapaantua, heidän kasvonsa lämpenivät ja silmät kiilsivät kirkkaina. Matti soitti kelloa ja tilasi viiniä. Vain yksi heistä oli hiljaa sanomatta mitään, istui vain hymyillen ärsyttävän avuttomasti itseksensä kuin olisi hukannut itsensä.

Myös tyttö joi viiniä ja jokin jähmettynyt, kivistävä, sairas hänen sisimmässään alkoi sulaa. »Nyt on rauha», hän sanoi puoleksi itseksensä. »Nyt on rauha ja elämme yhä. Se on uskomatonta!»

»Vähänpä iloa siitä!» sanoi ontuva tyyliä. Matti katsoi terävästi tyttöön.

»Mitä ajattelit, kun tuli rauha, Marjut?» hän kysyi. »Kerro meille, mitä ajattelit. Olemme uteliaat kuulemaan, mitä ajattelit sinä päivänä, jolloin tuli rauha.»

Tyttö epäröi, piteli lasia kädessään ja läikytti viiniä siinä tuijottaen viinin kiiltävään pintaan.

»Kuuntelin radiota», hän aloitti epäröivästi. »Kun kaikki oli lopssa ja virttä soitettiin, aloin itkeä. Jokainen itki silloin eikä kukaan hävennyt. Sen jälkeen liput vedettiin puolitankoon ja ihmisiä kerääntyi lippujen ympärille katselemaan, kun ne vedettiin puolitankoon, mutta kukaan ei puhunut mitään toiselle. Mutta sitten —», hän epäröi ja katsoi Mattiin, kiivastusta tuli hänen ääneensä, »— sitten unohdin kaiken muun ja ajattelin vain, että oli rauha, että elin, sain jäädä elämään, ja ne, jotka vielä elivät, saivat jäädä elämään. Ajattelin, että vielä kerran saisin nähdä omenapuiden kukkivan. Ajattelin vain, että vielä näkisin omenapuut kukassaan. Muistathan Matti, meillä kotona maalla on satoja omenapuita. Ja tiesin, että sain hävetä ajatellessani niin, ajatukseni olivat kuin häpeällinen teko, mutta en voinut sille mitään ja tunsin itseni kurjaksi. Silti lippujen vielä liehuessa puolitangossa minut täytti riemuitseva ilo siitä, että sain elää nähdäkseen vielä kerran omenapuiden kukkivan. Niin huono olen.»

Kasvot punaisiksi lehahtaneina hän kohotti arkaillen katseensa ja näki miesten katsovan häneen. Kaikki neljä katsoivat häneen, myös äänetön, ja hymy oli sammunut heidän kasvoistaan. Tyttö kiirehti hätäisesti jatkaamaan:

»Mutta sitten — sitten äiti kirjoitti maalta, että omenapuut ovat kuolleet sotatalven pakkaseen. Kaikki omena-

puut ovat kuolleet enkä enää näe niiden kukkivan. Silloin vasta ymmärsin, millainen rauha se oli.»

Lyhyt mies nyökkäsi. »Tottakin!» sanoi ontuva.

»Minä taas —», sanoi Matti ja epäröi, kohotti lasinsa ja huusi äkkiä kasvot vimmastuneina: »Miksi juuri minä! Sitä ajattelin ensimmäiseksi. Minä jäin elämään, mutta miksi juuri minä, kun niin monet minua paremmat jäivät sinne.» Hän paineli kiivaasti nyrkillään pöytään ja katsoi alaspäin.

»Shh!» sanoi lyhyt mies ja kohotti rauhoittavasti kättään. »Lapsellinen ajatus tuollainen! Yhtä lapsellinen kuin omenapuutkin.»

Kevään kirkasta valoa paistoi sisään ummehtuneeseen huoneeseen, jonka seinissä oli punaista ja kultaa ja ilmakehässä hurjien juhlien ja kiihtyneen elämän ilon masentava menneisyyden tuntu. Tyttö katseli heitä kaikkia vuorotellen pelästyneenä ja sisimmässään vavisten. Kevään epätodellisessa valaistuksessa luonnottomassa ympäristössään nuo nuoret miehet, kaikki neljä ennen aikaan vanhentuneina, katkerina ja kovina, olivat kuin vieraita kalman varjoja, jotka piirittivät hänen lämmintä elämäänsä manalan eteishuoneessa. Heistä vyöryi häntä vastaan uusi, peloittava epätoivo, jonka rinnalla kaikki hänen oma ahdistuksensa, pelkonsa ja surunsa oli ollut vain varjellun lapsen hapanoimista todellisuutta kohden suojelevan ristikkoportin takaa. Vavisten tyttö tunsu, ettei hänen olisi pitänyt tulla tänne, ettei hänen olisi pitänyt tavata Mattia eikä ketään näistä, jotka palasivat. Sillä he olivat viemässä häneltä jotakin korvaamatonta, hänen alistuneen ilonsa lahjaksi saadusta elämästä liian vaaralliseksi käyneessä maailmassa.

Hänen katseensa pysähtyi neljänteen, tuohon hiljaiseen, joka vielä ei ollut sanonut sanaakaan ja jonka sulkeutuneet nuorukaiskasvot olivat epätodellisen kauniit kaikessa kysyvässä avuttomuudessaan. Lepattava, kiusaantunut katse tavoitti hänen katseensa, jäi tuijottamaan ja silmäterien samenneeseen ilmeettömyyteen syttyi hitaasti ilahtunut tuntemisen välähdys. Vahvat, kauniit kädet, joiden rusketus oli kalvennut sairaalassa, alkoivat äkkiä vavista pöytäliinalla.

»Minä elän», hän sanoi änkyttävästi kuin olisi epätoivoisesti kiskonut esiin jokaista sanaa ikuiseen vaikeneeseen tuomitusta sisimmästään. »Minä elän», hän toisti ja tuijotti yhä tyttöä silmiin kuin toivoa vaille jääneenä olisi äkkiä löytänyt uskomattomaksi ihmeekseen toivon pilkahduksen. »Tunnenko — minä — teidät?» hän kysyi hankalasti ja kohotti kättään tyttöä kohden osoittaen häntä kuin vahvistaakseen, että puhui vain hänelle.

Tyttö vastasi hänen katseeseensa surullisen hätääntyneenä voimatta kääntää päätään pois. Ja selvänäköisemmin kuin olisi kuullut pitkän selostuksen tai lukenut lääkärin asiallisen lausunnon hän ymmärsi, että tuo nuorukainen oli sodassa saanut pitkäaikaisen vamman, sellaisen vamman, joka hetkessä oli murentanut häneltä koko hänen menneen elämänsä ja sulkenut häneltä paluun menneisyyteen, kuten räjähdys iskee kiinni holvin teräsoven, niin että se niittautuu kiinni ovenpieliin irtaantumatta enää kaikista ponnistuksista huolimatta.

Lyhyt mies laski toverillisesti käsivartensa nuorukaisen hartioille ja taputti kevyesti häntä olkapäähän ruskealla kourallaan, johon oli syöpynyt lähtemättömiä likajuovia. Hellyys syöksähti hukuttavana laineena läpi tytön ole-

muksen ja hän ajatteli, että tuo lyhyt mies, jonka jalat aina pysyivät niin horjumatta kiinni maan kamarassa, oli varmaan hyvä ja viisas toveri, johon saattoi luottaa elämässä ja kuolemassa.

Matti kurottautui eteenpäin. »Tunnethan sinä hänet, Aatos», hän sanoi iloisesti. »Hän on serkkuni Marjut. Kutsuin hänet syömään kanssamme.»

Nyt vasta nuorukainen käänsi katseensa työstä, vilkaisi onnettomin silmin Mattiin ja pyyhkäisi avuttomasti kämmenellä kasvojaan koettaen hymyillä. Lyhyt mies katsoi hänen sivultaan Mattiin ja ravisti kevyesti päätään, sitten hän katsoi tyttöön ja hänen viisaat, terävät silmänsä arvostelivat ystävällisesti ja suvaitsevaisesti kaikkea, mitä työssä oli.

»Juodaan», sanoi nilkku lyhyesti ja kohotti viinilasinsa.

Viinin kirvoittava vapahdus vuoti armeliaana koko oleukseen. He kaikki himoitsivat huumausta unohtaakseen, keinotekoista iloa maailmassa, jossa enää ei ollut iloa. Myös tyttö joi viiniä, uhmaten, katkerasti hän kohotti lasinsa Mattia kohden.

»Sinun piti kuulla Hangosta, Matti», hän sanoi, »Sofia-täti käski minun kertoa sinulle Hangosta, että tietäisit senkin.»

»Ole hyvä ja kerro Hangosta, Marjut», sanoi Matti kohteliaasti. »Olemme kaikki uteliaat kuulemaan, mitä tiedät Hangosta, Marjut.»

Äskeinen hetki oli poissa, he olivat jälleen vain viisi nuorta ihmistä, jotka söivät yhdessä ateriala viettääkseen serkun lomauttamista, kun kerran oli rauha ja elämä alkoi maassa uudelleen.

Tyttö hypisteli viinilasia hoikissa, heikoissa sormissaan,

joiden kynnet olivat hoidetut ja kiiltävät. Hän epäröi sanoja. »On outoa nähdä kokonaisen kaupungin kuolevan», hän sanoi. »Kymmenen päivää oli aikaa sen tyhjentämiseen ja kymmenessä päivässä kokonainen kaupunki kuoli. Sitä oli pommitettu koko sodan ajan lakkaamatta. Satoja kertoja sitä oli pommitettu ja siellä oli pommikuoppia, joiden kokoa hämmästyti, muuankin täytti kokonaisen pihamaan reunasta reunaan. Mutta sittenkään pommitukset eivät olleet sitä paljon vahingoittaneet, yhä se oli elävä ja ylpeä ja kaunis kaupunki ja meren lumilakeus viilsi silmiä maaliskuun huikaisevassa päivänpaisteessa, niin että silmiin koski.»

Tyttö vaikenä ja muisti taas liian elävästi jokaisen näkyvän. »Miksi kertoa suotta?» hän sanoi ja ravisti kaunista, kalpeaa päätään. »Ei sellaista kuitenkaan voi kertoa. Sunnuntaina pidettiin kirkossa viimeinen jumalanpalvelus. Siellä oli jäätävän kylmä ja ihmisten hengitys kohosi huurupilvinä penkkien yläpuolelle. Monet itkivät, kun pappi nosti ristiinnaulitun kuvan alttarilta, mutta muuten en siellä niinä päivinä nähnyt kenenkään itkevän. Kaikki olivat hyvin rauhallisia ja varmoja, sinne oli tullut paljon väkeä auttamaan kaupungin tyhjentämisessä, kuorma-autot jyrisivät yötä päivää kaupungintalon vieressä. Mitä vielä kertoisin?»

»Niin, niin», sanoi Matti ja puristi tiukasti viinilasia kädessään. »Siellä oli hyvää aikaa. Mutta kerro Sofia-tädistä?»

Tyttö hymyili kevyesti muistaessaan. Viini kohotti punerrusta hänen kalpeihin kasvoihinsa ja hänen huulensa olivat hennot ja vaaleanpunaiset. Lyhyt mies ja nilkku katselivat molemmat hänen huuliaan.

»Täti tahtoi välttämättä itse matkustaa sinne», hän kertoi, »sain saattaa häntä, eihän hän yksin olisi minnekään päässyt huonoilla jaloillaan. Mutta ei hän lainkaan surrut eikä huokaillut. Hyvin käytännöllisesti ja tarmokkaasti hän näytti, miten kaikki oli pakattava ja mitä oli otettava mukaan. Sellaisen, mitä ei voinut ottaa mukaan, hän särki, vaikka se oli kielletty. Eihän mitään saanut särkeä, eihän mitään vahinkoa saanut tuottaa ryssälle, niin oli sovittu. Mutta kukapa saattoi arvostella pommitusten aiheuttamia vahinkoja, sanoi täti. Siksi hän käveli kauniissa kodissaan kirves kädessä ja rikkoi kylmäverisesti kaiken, minkä vain saattoi rikkoa. Sähköjohdotkin hän hakkasi irti seinistä ja katkoi. Siinä talossa olivat ikkunat säilyneet eheinä ja siksi meillä oli mukavaa ja lämmintä, niin kauan kuin siellä olimme. Mutta kun kaikki oli valmista, särki Sofia-täti ikkunatkin, jotta vesijohdot varmasti jäätyisivät ja putket halkeisivat. Pelkäsin, että häntä rangaistaisiin sellaisesta, mutta siitä hän ei välittänyt. Omaanipahan rikon, hän sanoi vain ja luulen, niin, tosiaan luulen, että joinakin hetkinä hänellä oli hauskaa, kun hän ajatteli, että saattoi edes jotakin harmia aiheuttaa ryssille.»

Tyttö naurahti, mutta taas hän muisti ja jäi tuijottamaan eteensä.

»Oudointa oli, että kaikkina päivinä aurinko paistoi niin huikaisevan kirkkaasti», hän sanoi. »Koko talven oli pelännyt aurinkoa, vihannut aurinkoa, sillä aurinko merkitsi vain tulta ja räjähdyksiä ja kuolemaa. Nehän tulivat kuin kotiinsa joka puolelle maata aina aurinkoisina päivinä lentolaivueineen. Mutta nyt oli kuin ivaa, että aurinko paistoi eikä enää tarvinnut pelätä

kuolemaa. Ja päivä päivältä kävi kaikki autiommaksi ympärillä. Kaupunki vaiken kuolemaan. Ei koskaan ole taivas hehkunut sillä tavoin maaliskuussa, ja meren lumilakeudet välkkyivät ympärillä kokonaisen kaupungin kuollessa. Sitten lähdimme pois, sitten ei ollut mitään enää.»

Kaikki vaikenivat tuokion. Tyttö tiesi Matin muistavan Hangon heleitä kesiä, huolettoman ilon ja vapauden menneitä päiviä.

»Sieltä lähdettiin, niinkuin herrasväki lähtee», sanoi Matti ja tuijotti eteensä. »Siellä oli hyvää aikaa, ehdittiin korjata tärkein pois. Me näimme toista.»

»Juodaan», sanoi ontuva mies kiireesti ja koputti hermostuneesti kepillään lattiaan. Mutta kukaan ei kohottanut lasiaan.

»Me näimme toista», sanoi Matti kiivaammin kasvot punehtuneina. »Näimme karjan nääntyvän hankiin pakkasöinä. Näimme vanhuksia, jotka menettivät kaiken, kaiken, kaiken! Et sinä aavista, Marjut, millaista on, kun kokonainen maakunta tyhjennetään muutamassa päivässä ja kokonaisen heimon täytyy vaihtaa asuinpaikkaa. Ei, en luule, että kenelläkään oli hauskaa niinä päivinä, kun Karjala meni. Monen mielessä paloi ajatus, että onnellisempia olivat ne, jotka saivat kuolla silloin, kun vielä oli toivoa.»

»Piruako sinä sitä suret, kun eivät nekään sure, joilta kaikki jäi», sanoi ontuva vihaisesti kehenkään katsomatta ja löi kepillään pöytään, niin että lasit helähtivät. »Lauletaan taas!»

»Niin on!» sanoi lyhyt mies. »Itkekööt naiset. Suomi

säilyi, ja niin kauan kuin Suomi säilyy, säilyy Karjalakin. Tallessa se on.»

»Miten kauan», kysyi Matti katkerasti.

»Lauletaan», kehoitti ontuva päättävästi.

He kävivät kiivaiksi ja hillittömiksi, unohtivat tytön, huusivat keskenään ja joivat viiniä. He lauloivat myös ja nuorukainen pöydän sivulla sulkeutuneine kasvoineen lauloi mukana liikutellen suutaan sanoja muistamatta etsivä ilme kasvoissaan. Tyttö sulautui joukon mukaan, istui eteensä tuijottaen, sanat ja sävel mielessä väristen kaiken palaamattomasti menneen haikeutta. Elämä oli ollut kovin helppoa ennen, sen surut ja ongelmat kovin vähäpätöisiä ja lapsellisia, ja mielessään tyttö kaipasi takaisin menneeseen, jolloin ei tarvinnut ajatella eikä tuntea pelkoa tulevaisuudesta. Hajamielisesti hänen katseensa seuraili nuorukaista, joka liikutteli suutaan muiden laulaessa. Nuo kasvot olivat surullisen kauniit, mutta niissä ei ollut elämää, henki oli puhaltunut pois niistä ja siksi niiden kauneus oli jotakin epäinhimillistä ja säilyttävää.

Joku raotti taas yksityishuoneen ovea, laulu houkutteli kuulijoita muista huoneista. Nyt ovi avautui ja sisään tunki sama lihava mies kuin aikaisemmin kasvot yhä punoittavampina.

»Sa-sallikaa», hän änkytti. »Kohotan maljani — lomallako pojat? — Kaikki kunnia — suurenmoisesti taisteltu — sankareita — jos saan tarjota — mielelläni jotakin —.»

Laulu vaiken. Kaikki katsoivat vihamielisesti tungettelijaan. »Ulos!» sanoi ontuva ja kohotti kepin lattialta käteensä. »Suorikaa tiehenne!» hän sanoi matalasti, tyytyväisellä äänellä.

»Rauha on!» änkytteli vieras hikihelmiä punaisissa kasvoissaan. »Kunniallinen rauha on saavutettu, sankarit palaavat työhön taas, uhrin ovat korvaamattomat, mutta uusi henki —. Alkaa kauppavaihto, ystävälliset suhteet Neuvostoliittoon. Sankarien malja!»

Ontuva vaihtoi katseen lyhyen miehen kanssa ja kohotautui puoleksi istuimeltaan. »Tsht!» varoitti lyhyt mies, nousi ja astui vieraan luokse.

»Sanoitteko jotakin?» hän kysyi ystävällisesti. »Onko asiaa!»

»Sankarien malja!» sanoi herrasmies itsepäisesti ja heilutti lasia kädessään, niin että juotavaa läikkyi lattialle. Lyhyt mies otti lasin hänen kädestään ja pani sen varovasti pöydälle.

»Olkaa hyvä ja poistukaa», hän sanoi, »muuten minun on pakko heittää teidät ulos. Olemme suljettu seura.»

»Jos sallitte, tarjoan», jatkoi änkyttävä yhä itsepintaisesti. »Ehkä saan tarjota samppanjaa. Suuren ihailuni merkiksi.»

»Lyö jo», sanoi ontuva ja kömpi seisomaan keppinsä varassa kasvot vihasta punaisina. »Lyö jo tai minä tulen lyömään!»

Lyhyt mies vilkaisi pahoittelevasti tytön suuntaan, tempaisi miehen jaloiltaan ja paiskasi hänet uskomattomin voimin menemään oven suuntaan. Ovi lensi ryskyen auki, naiset kiljahtivat oven takana ja mies sortui änkyttellen lattialle. Ontuva otti hänen lasinsa pöydältä ja viskasi sen hänen jälkeensä, niin että se helisi sirpaleiksi oven pieleen.

Tyttö oli kavahtanut seisomaan säikkyen ja onnettomana. »Älä välitä», sanoi Matti rauhoittavasti. »Ei tuol-

laisia voi muuta kuin lyödä. Mieluummin juon peltikupista pöytäviinaa jonkun kaverin kanssa, jos välttämättä pitää puhua sodasta, kuin tuollaisen tarjoamaa samppanjaa.»

Herra kömpi kalvenneena seisomaan ovea vasten nojailleen. »Odottakaapa», hän uhkaili, »vielä näytän teille!» Mutta hän perääntyi nopeasti, kun lyhyt mies meni juurevin askelin lattian poikki ja veti oven kiinni hänen nenänsä edessä.

»Anteeksi, neiti!» hän sanoi kunnioittavasti tytölle. »Ehkä ne tulevat heittämään ulos meidät.»

»Hyvä!» sanoi ontuva. »Silloin minäkin saan tapella.»

Matti ravisti huolestuneesti päätään. »Mene piiloon parvekkeelle, Marjut», hän neuvoi. »Ehkä tosiaan tulee tappelu. Mikko on sitä himoinnut koko päivän.»

Tyttö epäröi. »Minun on paras mennä», hän sanoi heikosti. Matti oli muuttunut, koko maailma oli muuttunut. Hän epäröi, tapasi sulkeutuneen, etsivän katseen ja istuutui äkkiä takaisin paikoilleen puristaen käsilaukua käsiensä välissä. Kevään valo paistoi epätodellisena huoneeseen, seinissä oli punaista ja kultaa, ehkä kaikki oli vain vihamielistä unta, josta hän kohta taas heräisi yksin vuoteessaan nyyhkytys kurkkua puristaen.

Oven takana käytiin, lukuisat askelet nousivat portaita. Sitten ovi avautui. »Täällä ne huligaanit ovat», selitti äskeinen tunkeilija voitonriemuisesti painellen päähänsä kohoavaa kuhmua. Hänen ohitseensa tunki sisään jyhkeä mies eteisvahdin virkapuku yllään. Hänen toista silmäänsä peitti musta lappu, mutta terve silmä mulkoili vihaisesti kulmikkaissa kasvoissa.

»Kuka täällä rähisee?» hän aloitti uhkaavasti, mutta samassa hymy puhkesi hänen kasvoihinsa. »Matti, saa-

keli!» hän huudahti ja ryntäsi syliksi Mattiin tarttuen häntä olkapäihin. Matin riemuitsevasti hakatessa nyrkeillään hänen selkäänsä hän kääntyi muihin päin. »Ja Mikko, perkele!» hän riemastui. »Vieläkö sulla on koipi tallella? Minulta meni silmä, täytyy pitää tällaista lappua, etteivät herrasväet pelästy, kunnes saan tekosilmän. Mutta luvassa on sellainen, kaunista tekoa ja kaikin puolin arvokas.»

He kättelivät toisiaan ja puhuivat innokkaasti suusta suuhun kasvot nauravina ja ihastuneina.

»Tuo kaveri oli mato käsittelemään kasapanoksia», selitti lyhyt mies tytölle. »En tiennytkään, että hän siviilissä on oviloikkari. — Pahuksen oviloikkari!» hän huusi eteisvahdille. »Heitä ulos tuo tolvana, joka häiritsee meitä.»

Eteisvahti kynsäisi hiuksiaan ja empi sekunnin. »Kuulkaahan, kyllä tässä on tapahtunut erehdys», hän sanoi sitten ja astui uhkaavasti vieraan herran eteen. »Te olette juovuksissa, häiritsette rauhallista seuruetta yksityisluoneessa. Minun on pakko toimittaa teidät ulos, ellette osaa pysyä nahoissanne.»

»No, mutta on se sitten helvettiä —», aloitti vieras raivostunein silmin ja viimeinenkin sivistyksen pinta-kiilto karisi hetkessä hänestä.

Eteisvahti painoi tyynesti ison kämmenensä hänen kasvoilleen ja sysäsi hänet ulos ovesta, nykäisi oven kiinni jäljessään ja kääntyi tovereihinsa. »Taidan saada potkut tästä hyvästä», hän arveli tyynesti. »Ainakin menetän hyvät juomar rahat. Se on itsetietoinen herra. Mutta vähät siitä. Saakelin pojat, ei ole nähty sitten kuin viimeksi Viipurinlahden jäällä.»

»Luulimme sinun jo heittäneen veivit!» huusi Matti. »Pääsi oli pirun ruman näköinen, kun kiskoivat sinua koivista pitkin jäätä. Ei silti, ruma se oli ennenkin!» hän lisäsi hymyillen ja löi nyrkillä eteisvahtia rintaan, niin että kumahti.

»Ota ryyppey meidän kanssamme», kehoitti ontuva. »Tässä, juo minun lasistani.»

»Anteeksi, neiti», sanoi eteisvahti ja kumarsi jäykästi tytölle. Lasi upposi hänen isoon kouraansa ja hän tyhjensi sen yhdellä siemaisulla. »Mitä saamarin lirua te juotte?» hän kysäisi pettyneenä pyyhkäisten suutaan kädenselällä.

»Istu hitossa!» sanoi lyhyt mies. »Mitä siinä seisoskelet kuin hölmö. Kyllä pöytään mahtuu!»

Mutta eteisvahti ravisti päättävästi päätään. »Ei se sovi», hän arveli. »Ei sovellu virkaan, nähkääs. Kiitän ja kumarran vain, hyvät kaverit, mutta täytyy mennä selvittämään asia isännälle, ennen kuin tuo konkkanokka ehtii nostaa elämän.» Hän siirteli jalkojaan lähteäkseen, mutta jäi vielä epäröiden seisomaan ja ihastunut hymy kaunisti hänen kulmikkaat kasvonsa. »Muistatteko Viipurinlahdella», hän sanoi, »kun tankit ihan väkisin tunnikivat päälle. Eikä muu auttanut kuin kontata vastaan. Jonkun piti mennä, mutta helpolla minä siitä selvisin, kun vain silmä meni.»

Hän ajatteli kuitenkin muuta puhuessaan, sillä hän katsoi pöydän sivulla istuvaa nuorukaista ymmärtäväisesti ja kysyi katseella muilta, miten oli pojan laita. Ravisti sitten päätään ja meni ovelle. »Terve vain, kaverit!» hän sanoi. »Kyllä kaikki tästä taas selkenee.»

»Mainio mies!» sanoi Matti painokkaasti hänen suljettuaan oven jäljessään. Muut nyökkäsivät ja katsoivat tyttöön kuin toivoen hänen jollakin eleellä ilmaisevan kummeksimista voidakseen vastata siihen. Mutta tyttö oli unohtunut tuijottamaan pöydän sivulle yksinäisiä kasvoja, joissa nyt oli anteeksipyytävä hymy. Eikö tuo nuorukainen siis tuntenut enää toveriaan parin kuukauden takaa, hän ihmetteli itsekseen. Ja häntä he pitivät mukanaan juomaseurassa. Eikö hänen paikkansa ollut vielä sairaalassa?

Oli kuin nuorukainen jonkin salaperäisen vaiston avulla olisi tuntenut tytön ajatuksen, sillä hän kohotti äkkiä kavahtaen päänsä vauhkon ylpeään, kiivaasti torjuvaan asentoon ja tuokioksi leimahti vihastusta hänen ilmeeseensä. Mutta se meni ohi, sielu vain vilahti sekunnin ajan kasvoista kuin varjo olisi häilähtänyt yli kuvastimen pinnan, sitten kasvot sammuiivat ja sulkeutuivat taas ilmeettömään yksinäisyyteensä. Silti tyttö tiesi nyt vavahtavasti, että kasvojen alla, salassa, näkymättömissä, eli jotakin, joka äänettömästi huusi ja kutsui ystävää murheeseen ja yksinäisyyteen.

Muut jatkoivat puhetta toveristaan ja ihmettelivät yhä sattumaa, että olivat tavanneet hänet täällä oviloikkarina musta lappu silmän päällä viimeksi nähtyään hänet Viipurinlahden jäällä pää verisenä. Heidän teki mielensä lisää juotavaa, mutta epäröiden he vaihtoivat katseita ja vilkuilivat tyttöön. Kukaan heistä ei tahtonut päihtyä liiaksi hänen läsnäollessaan ja sanomattoman orpouden vallassa tyttö tunsikin olevansa liikaa heidän seurassaan. He eivät tarvinneet häntä, hän vain häiritsi heidän yhdessä-oloaan.

»Pahuksen kaunis sinä vain olet, Marjut», tunnusti Matti vastahakoisesti kuin selvittääkseen vielä kerran sekä itselleen että tovereilleen, miksi oli kutsunut tytön mukaan.

Tyttö tunsikin äkillistä, vimmaista halua, että hänen hoideutut, pehmeät kasvonsa olisivat kovat ja päivänpaahdatut. Hän vihasi varjeltua kauneuttaan, vihasi sitäkin, että kymmenientuhansien kuollessa, toisten jäädessä sokeiksi ja raajarikoiksi, satojentuhansien menettäessä kotinsa ja elinmahdollisuutensa hän oli säilynyt samana kuin ennen mitään menettämättä ja salassa iloitsi siitä. Hän oli vain ylijäämää menneestä ajasta, hänen opiskelunsa, taitonsa ja hymynsä olivat vain kaunista turhuutta, joka köyhyyden ja puutteen tullessa oli kelvotonta elämään.

Viini, jota hän aina oli varonut, sumensi hänen ajatuksiaan ja teki hänet levottomaksi. Punattuja huuliaan purren hän tunsikin lohduttomien kyynelten kihoavan silmiinsä ja puristi molemmin käsin käsilaukkuaan. Mutta hänet oli kasvatettu hillitsemään tunteensa. Siksi hän nousi ja hymyili kohteliaasti.

»Minun lienee jo lähdettävä», hän sanoi ja vilkaisi Mattiin koettaen olla ilmaisematta ikäväänsä, mutta kiireesti hänen oli pakko painaa päänsä alaspäin ja olla katsovinaan kelloa ranteessaan. Viisareita hän ei erottanut eikä hänellä ollut kiirettä minnekään, kukaan ei häntä odottanut.

»Joko sinun tosiaan täytyy lähteä?» kysyi Matti keventyneenä, nousi nopeasti ja nyökkäsi salaviihkaa tovereilleen merkiksi, että he saattoivat hyvin jäädä.

»Eihän toki vielä?» esteli lyhyt mies kohteliaasti.

»Terve menoa vain!» sanoi ontuva äkäisen särmikkäästi. Hän nähtävästi pelkäsi jokaisen säälivän häntä vioittuneen jalan tähden ja esiintyi sen mukaisesti, mutta hänen tøykeytensä ja riidanhaluisuutensa oli lapsekkaan läpinäkyvää eikä pettänyt ketään.

Säikähtäen tyttö näki Matin nykäisevän hiljaista nuorukaista. »Aatos, eikö sinunkin pitäisi lähteä kotiin», hän kehoitti. »Me jäämme tänne vielä rylläämään, mutta sinun ei pidä ryypätä, kun pääsi on vielä — äh!»

Nuorukainen nousi tottelevaisesti ja katsoi avuttoman anovasti tyttöön. Tämän koko olemus jäykistyi vastahakoisuudesta ja hän katsoi vihaisesti Mattiin. Mikä järjetön ajatus oli lähettää samaan matkaan hänen kanssaan mies, joka ei koko aikana ollut sanonut järjellistä sanaa, mies, joka oli loukannut päänsä ja jota kohtaan sen tähden terve ihminen pakosta tunsi salaista vieroksumista.

Vielä kerran hän vilkaisi noita kauniita, ilmeettömiä kasvoja ja tapasi nuorukaisen katseen. Noiden silmien pohjalta paistoi avuton hätä ja pelko vierasta ihmistä kohtaan. Se lievitti tytön loukkaantunutta itsetuntoa ja sai hänet suhtautumaan sovinnollisemmin sairaaseen.

»Juo vain, Matti», hän sanoi kevyesti, »jos se kerran on sinusta hauskeempaa. En minä sitä paheksu. Me kyllä saatamme toisemme kotiin.»

Ja yhä pakottuneesti hymyillen hän työnsi kätensä nuorukaisen kainaloon ja talutti hänet ovelle nyökäten hyvästiksi muille. Poika seurasi häntä jäykin askelein.

»Reilu tyttö», sanoi lyhyt mies hyväksyvästi.

»Marjut kyllä pitää huolen hänestä», vahvisti Matti.

»Meidän suvussa on luja velvollisuudentunto. Terve, pojat!»

He kohottivat taas lasinsa, nuorina, epätoivoisina ja katkerina aloittaakseen seuraavana päivänä jälleen jokapäiväisen elämän, tehdäkseen työtä ja unohtaakseen, kunnes heidän olisi aika taas lähteä.

II.

He laskeutuivat alas jyrkkää mäkeä, Aatos ja Marjut, ja tyttö piteli yhä kättään nuorukaisen kainalossa ohjaten hänen askeleitaan. Tyttö oli huomannut, miten varoen ja jokainen askel jäykkänä toinen käveli, ikäänkuin ei olisi varmasti uskonut pystyvänsä hallitsemaan ruumistaan. Myös hänen vartalonsa oli jäykkä. Tyttö tunsi sen käsivarrellaan.

Mäen juurella tyttö epäröi valiten tietä, vilkaisi kysyvästi saattajaansa, mutta tämä ei sanonut mitään, tuijotti vain umpimielisesti eteensä. Niinpä he lähtivät kävelemään kaupunkiin päin. Aurinko oli painumassa, lehdetömien puiden varjot näkyivät lakaisemattomassa nurmessa ja niiden rungot olivat tummuneet.

Lahden toisella puolella levisi heidän eteensä ratapiha, jossa sivuraiteella oli joukko rikkoutuneita ja osaksi palaneita punaisen ristin vaunuja. Vielä loitompana oli kaupunki itsepintaisena, uhmaavana kivimassana, joka kätki sisäänsä näkymättömiin pommien raunioittamat talot. Ilta oli täynnä kevään säälimätöntä kirkkautta.

He kävelivät kauan vaiti ja tyttö vajosi omiin ajatuksiinsa käsi vieraan ihmisen kainalossa muistamatta enää häntä. Kunnes jokin alkoi vaivata häntä ja hän kohotti katseensa sivulle ja näki toisen hellittämättä katsovan häneen.

»Luulette varmaan --- että olen --- hyvin omituinen», sanoi nuorukainen tapailen sanoja ja ääntäen ne huolellisesti. Hän koetti myös arasti hymyillä.

»Miksi olisitte omituinen», sanoi tyttö päättävästi ja odottamaton ilo vapisutti hänen mieltään. »Teidän on tietenkin hankala puhua. Ette vielä ole aivan kunnossa, sillä tuollaisten — päävammain paraneminen vaatii tietysti aikansa. Mutta se on vain luonnollista.»

»Toverit —», sanoi nuorukainen ja epäröi. »Toverit eivät ehkä ymmärrä niinkään hyvin. Olen unohtanut kovin paljon. En muista kaikkia ihmisiä. Se vaivaa minua suuresti.»

»Tietysti se häiritsee, sen ymmärrän», sanoi tyttö nopeasti ja puristi vaistomaisesti nuorukaisen käsivartta kuin havaittavalla eleellä ilmaistakseen myötätuntonsa. »Mutta ei teidän tarvitse siitä välittää. Toisilla voi olla vamma jalassa tai käsivarressa — teillä se on —», hän epäröi, mutta katsoi sitten rohkeasti nuorukaista silmiin, — sielussa. Mutta asia on aivan sama.»

Nuorukainen katsoi häneen hiukan hölmistyneenä. »On minulla vamma päässäkin — oikea vamma —», hän sanoi puolustautuvasti, pysähtyi, otti lakin päästään ja painoi päänsä kumaraan, jotta tyttö näkisi. Pään sivussa, hiusten jo osaksi peittäminä näkyivät pahan ruhjevamman jäljet.

Tyttö naurahti ääneen. »Osaatte sentään laskea leikkiä», hän sanoi. Mutta toinen katsoi loukkaantuneena häneen.

»En suinkaan tarkoittanut laskea leikkiä», hän sanoi torjuvasti ja puhui jo aivan luonnollisesti sanojaan epäroimättä. Mutta sitten ajatus selveni hänelle, hän pani

lakin taas päähänsä ja hymyili. Tuo hymy iski tyttöä sydämeen järkähdyttävästi ja sokaisevasti. Miten pelkkä hymy saattoi muuttaa kaiken? Se teki toisen rakastettavaksi, kauniiksi, poikamaiseksi. Oli kuin kova metallinaamio äkkiä olisi elpynyt elämään.

»Unohdan vain niin kovin paljon», hän sanoi. »Harmittavan paljon unohdan. Siksi en mielelläni käy ulkona vielä, mutta tänään minulla oli jotakin asiaa ja siksi lähdin kaupungille, mutta unohdin, mitä minun olisi pitänyt suorittaa. Toverit —», hän pysähtyi, kasvot ponnistelivat, silmiin kohosi hätäntynyt ilme, »— en muista edes heidän nimiään — ottivat minut mukaansa — korjasivat minut kuin pudonneen paketin kadulta.»

»Ei teidän tarvitse minulle puhua», sanoi tyttö kii-reesti. »Ei teidän tarvitse mitään selittää. Ymmärrän hyvin muutenkin. Olitte ystävällinen, kun lähditte samaan matkaan kanssani. Yksin on ikävä poistua ravintolasta.»

He kävelivät edelleen. Nuorukainen katsoi sivulta tyttöön ja tapaili sanottavaansa. »Puhun mielelläni kanssanne», hän sanoi sitten arasti, »helpompi minun on oikeastaan puhua aivan vieraan kuin tutun kanssa. Ette tunne minua, ette tiedä minusta mitään, joten minun ei tarvitse hävetä sellaista, mitä en muista. Silloin on helpompaa — silloin — aivan kuin aloittaa uudelleen kaiken.»

Mutta taas hänen kasvonsa kävivät epävarmoiksi ja sulkeutuivat. »Sillä enhän tunne teitä?» hän kysyi melkein töykeästi. »On kai totta, etten todellakaan tunne teitä, ettekä salaa pilkkaa minua. Minulla oli näet — aivan alussa — ajatus, että tunsin teidät. En vain muistanut, miten —.»

»Varmasti emme koskaan ole tavanneet», vakuutti tyttö nopeasti. »Korkeintaan Matti on voinut — ehkä — kertoa minusta.» Veri nousi kuumana hänen kasvoihinsa ja hän vihasi itseään.

»On kuin olisin nähnyt teidät kuvassa — tai unessa —», sanoi nuorukainen epävarmasti.

Ja tämä avuton vetoisuus, hämmentynyt pyyntö sai jonkin kajahtamaan vastaan myös tytön mielessä. Kevään uupumus ja illan säälimätön valo saivat epäolevaisuuden tunteen pyyhkäisemään hänen ylitseen ja säikähtäen hän muisti sisäisen säpsähdyksensä ensimmäisen kerran nähdessään nuo sanomattoman kauniit nuorukaiskasvot hänen noustessaan oudosta eleestä maata syleilemästä siellä mäen juurella. Nuo kasvot olivat ilmeettömyydessään hänelle peloittavat ja niiden nöyrä, etsivä haparointi häntä lähestyessään oli jotakin vielä pahempaa. Kuin kuvassa tai unessa —, hän ajatteli ja entinen elämä sumeni säikähdyttävästi hänen ympäriltään ja jäi vain tämä hetki, vain läheisyys keskellä orpouden rannatonta aavikkoa.

Vaistomaisesti he olivat pysähtyneet katsomaan toisiinsa. Mutta nyt tyttö pani nopeasti kätensä nuorukaisen käsivarrelle ja sanoi hätäisesti: »Kävelkäämme!»

He kävelivät jälleen, mutta mikään ei enää ollut aivan samaa kuin ennen.

Sitten tuli eteen kadun kulmaus, josta tyttö olisi hyvin voinut kääntyä asuntoonsa päin ja siten vapautua ja lähteä pois. »Missäpäin asutte?» hän kysyi hajamielisesti hypistellen käsilaukkaa käsiensä välissä, katse verhoutuneena ajatuksiin, joista hän ei itsekään ollut täysin tietoinen.

Tätä avointa, sovinnasta kysymystä nuorukainen va-vahti, hänen kasvonsa kylmenivät ja huulensa liikahtivat.

»Tuolla noin — toisella puolen kaupunkia», hän sanoi pyyhkäisten osoittavasti käsivarrellaan, niin että se saattoi merkitä mitä suuntaa hyvänsä.

»Kävelkäämme», sanoi tyttö jälleen.

He kävelivät taas kauan vaiti rinnakkain ja tyttö koetti vaistomaisesti sovittautua toisen hitaihin askeliin, sillä nuorukainen käveli yhä, aivan kuin hänen olisi täytynyt ajatella ja punnita jokaista askelta ollakseen varma, ettei horjahtaisi tai menettäisi tasapainoaan. Se lisäsi hänen kasvojensa surullisen ilmeettömyyden herättämää aave- maisuuden tuntua hänen olemuksessaan. Juuri noin kävelee ehkä kuollut, joka hetkeksi herää kuolleista, ajatteli tyttö.

He kävelivät leveää katua ja raitiovaunut jyrähtelivät heidän ohitse kovassa vauhdissa suoralla kadulla ja joka kerta nuorukainen värähti. Heidän ohitse käveli ihmisiä, mutta kukaan ei katsonut heitä eikä kummeksinut heitä, sillä tänä keväänä jokaisella oli kylliksi huolta itsestään ja ihmiset antoivat toistensa olla omissa oloissaan suvaitsevampina kuin koskaan ennen. Jokainen ohikulkija kantoi omaa huoltaan, suruaan ja menetystään heidän ohitse ja kuumina tuulahduksina pyyhki heidän ohitse toisten ihmisten levoton läheisyys.

He kävelivät vaiti niin kauan, että se alkoi vaivata tyttöä. Ihmisten täytyy olla hyvin tuttuja keskenään voidakseen olla vaiti keskenään, hän ajatteli ja etsi miellestään sanoja raottaakseen vieressään kulkijan olemuksen kuorta. Ei uteliaisuudesta, ei myötätunnostakaan, vain siksi, että oli tapana puhua.

»Missä haavoituitte?» hän kysyi ajatellen, että samalla tavoin kuin sairaalle hänen sairautensa samalla tavoin

myös vamman saaneelle hänen vammansa ja sen syy ovat läheisin ja rakkain keskustelunaihe.

»Älkää puhuko sodasta!» sanoi nuorukainen kiivaasti, mutta arvellen ehkä loukanneensa tyttöä hän lievensi heti sanojaan: »En mielelläni puhuisi sodasta.»

Ehkä hänellekin tuli ajatus, että pitkä vaitiolo saattoi vaivata tyttöä, sillä kohta hän jatkoi epävarmemmin, jälleen sanoja etsien: »Kun katselin teitä siellä syödesämme, muistin monenlaisia — tyttöjä. Sellaisia tyttöjä muistin, jotka savuketta polttaessaan tuhrivat sen imukkeen punaiseksi huulistaan ja joilla on värjätyt kynnet, aivan kuin he olisivat repineet ihmislihaa ja saaneet verta käsiinsä. Myös muistin sellaisia, jotka nauravat paljon ja äänekkäästi tai hihittävät pitkään tai kirkuvat puhuessaan. Siksi minun tuli hyvä olla, kun katselin teitä, sillä ette ole sellainen.»

»Millainen minä sitten olen?» kysyi tyttö nopeasti salatakseen hämillisyytensä, sillä nuorukainen puhui liian totisesti, jotta hänen sanansa olisivat olleet vain pilaa.

»Te olette hyvin kaunis», sanoi nuorukainen ja katsoi häntä tuntemisen lepattava välähdys silmiensä himmeydessä. »Minun mielestäni olette hyvin kaunis», hän korjasi, »ja teissä on jotakin rauhallista ja itsestään selvää, sielun tasapainoa, joka tekee hyvää, kun sen tuntee lähellään. Olette varmaan saanut hyvän kasvatuksen sivistyneessä kodissa.»

Tyttö ei sanonut mitään. Hänen kasvonsa punastuivat hitaasti ja hän ajatteli, että vain tyhmä, julkea ihminen saattoi puhua noin. Mutta nuorukainen ei älyynyt hänen suuttumustaan, vaan jatkoi yhä katsellen sivulta häntä ja hymyillen avuttomasti itseksensä:

»Myös pienten kasvojenne viivat ovat hyvin herkät ja ilmeikkäät. Ei ole mitään niin kaunista kuin kaunis viiva. Jokainen tunne läikähtää heti kasvoihinne, jokainen ajatus kuvastuu silmistänne, niin että ne tummenevat ja kirkastuvat ajatustenne mukaan. Se on hyvin harvinaista ja kaunista.»

Tyttö ei sanonut mitään, käveli vain tuijottaen suoraan eteensä kulmat hieman rypyssä ja torjuvana.

»Nyt olette vihainen minulle, kun puhun tällaista», sanoi nuorukainen anteeksipyytävästi. »Ehkä en koskaan ennen olisi puhunutkaan tällaista. Kenellekään tutulle en puhuisi näin, vain ventovieraalle voi tällä tavoin puhua. Ja ehkä on hyvä, että puhun. Yksin ollessani pelkään sanoja, kun ajattelen, etten osaa hallita niitä, milloin tarvitsen niitä. Mutta nyt havaitsen hallitsevani sanoja ja osaavani kuvata niillä osan siitä, mitä näen, ja se helpottaa. Siksi suokaa anteeksi minulle!»

Vieläkään tyttö ei osannut vastata mitään ja tuokion kuluttua nuorukainen jatkoi yhä kiihtyneemmin, selittävästi: »Ehkä ette ymmärrä lainkaan, miten paljon se merkitsee minulle. Katsokaahan, on monta sellaista kuin — kuin minä — jotka — eivät osaa puhua, eivät tunne enää kielen sanoja. Myös sellaisia on, joiden raajat ovat käyneet hervottomiksi, niin etteivät he voi kävellä. Jotakin on mennyt lukkoon heissä eikä kukaan osaa lukkoa avata. Siksi olen vapautunut ja iloinen, kun kävelen tässä ja osaan puhua teille, niinkuin ihmiset puhuvat toisilleen. Tarkoitin, en puhu teille vain sanoakseni jotakin, vaan ilmaistakseni jotakin teille ja itselleni. Ja ehkä huomenna muistan kaiken ja ajattelen itsekseni: tapasin eilen tytön, jonka kasvojen viivat olivat herkät ja

ilmeikkäät, hänen silmänsä tummenivat ja kirkastuivat hänen ajatustensa mukaan, sellainen tyttö hän oli. Ettekö ymmärrä, että minulla on riemu sisimmässäni, kun ajattelen, että ehkä sittenkin tulen terveeksi ja muistan kaiken taas.»

Tyttö vilkaisi sivusta häneen, koski kevyesti hänen käsi-varttaan ja käveli jälleen katsoen eteensä punaa yhä kasvoissaan ja silmät kirkkaina. Hänen ajatuksensa olivat hämmentyneet ja hän ihmetteli itseään vaistotessaan aavistamattoman ilon pulppuilevan sisimmässään. Olenko niin turhamainen, että muutama kaunis sana saa minut iloitsemaan, hän satti itseään mielessään. Olenko tosiaan niin lapsellinen ja tyhmä, että kiinnitän huomiota siihen, mitä hän puhuu kasvoistani ja silmistäni. Ja ennen kuin itse edes tiesi, hän purkautui kiihtyneesti:

»Olen hyödytön, aivan hyödytön! Ennen oli kaikki toisin, mutta nyt ajattelen usein, ettei minulla ole elämisen oikeutta, niin hyödytön olen.»

Ehkä hän halusi, että toinen olisi torjunut hänen sanojaan ja vakuuttanut hänelle kaikenlaista. Eihän muulla tavoin voinut vastata tällaiseen purkaukseen. Mutta nuorukainen katsoi häneen vakavasti ja sanoi kuin ajatus olisi ollut hänelle itselleen hyvin tärkeä ja velvoittava:

»Kaikella kauniilla on elämisen oikeus. Olkoonkin sota ja köyhyys ja puute, mutta kaikella kauniilla on silti oikeus elää.»

Tämä oli tytölle tyrmistyttävä ajatus ja hän pohti sitä, ja kuta pitemmälle hän ajatteli, sitä selvemmin hän oli käsittävinään, että se alensi häntä, se teki hänet entistä turhemmaksi ja hyödyttömämmäksi, se riisui häneltä verukkeen, että hänen elämällään olisi muukin tarkoitus

kuin vain elää edelleen. Siksi se oli hänestä tyhmä ja alkeellinen ajatus.

Nuorukainen hänen rinnallaan naurahti äkkiä, hänen mieleensä oli juolahtanut jotakin hauskaa ja hänen kasvosensa muuttuivat ja alkoivat elää ja hymyilivät. »Sotaväessä aikoinaan», hän sanoi, »joukkueessamme oli hyvän perheen poika, joka aina oli syönyt vain pehmeää leipää. Hän oli hyvin ylpeä ja arveli kyllä kaikessa olevansa muiden veroinen, mutta häneltä katkesi hammas, kun hän ensimmäisen kerran iski hampaansa kovaan leipään. Hän tuli nyt mieleeni, kun ajattelin teitä. Älkää vain katkaisko hampaitanne!»

Tyttökin naurahti vaistomaisesti, ei sitä, mitä nuorukainen kertoi, vaan hänen kasvojensa raikasta iloa. Mutta poika synkkeni kohta, kasvot hämmentyivät, ilo hämärtyi niistä ja ponnistavasti käsiään liikauttaen hän aivan kuin koetti ammentaa takaisin sellaista, mikä äkkiä taas valahti pois hänen mielestään.

»Muistin sen», hän sanoi itsekseen melkein epätoivoisesti. »Muistin sen, vaikka en lainkaan ajatellut sitä, se vain tuli mieleeni ja vuoti taas kohta pois, kun koetin muistaa muutakin. Lääkäri varoitti minua ponnistelemasta muistaakseni. Hän sanoi, että se vain suotta vaivaa minua, mutta miten voisi olla ponnistelematta, kun koko ajan on tunne, että on unohtanut jotakin sanomattoman tärkeää.»

Hän liikutteli kiivaasti kättään edestakaisin edessään, hän puhui myös tietämättään niin äänekkäästi, että joku ohikulkija vilkaisi häneen ystävällisesti ja ajatteli, että hän kenties oli juovuksissa. Mutta tyttö ei välittänyt siitä, jännittyen hän tunsu lähestyvänsä jotakin salaista ja koskematonta, niinkuin metsästäjä lähestyy saalistaan.

»Joskus tahdon pakottaa itseni uskomaan, ettei se olekaan tärkeää», jatkoi nuorukainen, »joskus olen epätoivoinen ja ajattelen, ettei sillä ole väliä. Mutta — olen kuin kuva, joka on leikelty palasiksi, ja haparoiden koetan liittää palaset yhteen luodakseni kokonaisuuden niistä. Minut on lyöty palasiksi, enkä tiedä, mikä olen minä — minä — jo pelkkä sana tuottaa minulle kipua, kun toistelen sitä. Minulle tulee välähdyksiä, mutta en osaa liittää niitä toisiinsa, olen kuin haaksirikkoinen meressä sirpaleet ympärillä ajelehtien ja meri viskelee minua. En tiedä, mikä on unta, mikä totta. Siksi olen joskus aivan epätoivoinen!»

Hän vaikenä äkkiä, jäi tuijottamaan tyttöön ja hitaasti kohosi tumma puna hänen kasvoihinsa. »Anteeksi», hän sanoi matalalla äänellä, hyvin jäykästi, puri huuliaan ja rypisti kulmiaan.

Tyttö vaistosi, että nuorukainen nyt mieluinmin olisi äkkiä lähtenyt omaa tietään ja eronnut hänestä ollakseen enää koskaan tapaamatta häntä, koska näin paljon oli tullut paljastaneeksi ylpeää, ilmeetöntä koskemattomuuttaan. Nuorukainen kiirehtikin askeleitaan, mutta tyttö pysytteli hänen rinnallaan ja koetti olla katsomatta häneen antaakseen hänelle tilaisuuden voittaa häpeäntunteensa. Mutta samalla hän ihmetteli itseään, miksi hän niin itsepintaisesti riippui kiinni toisessa, joka vain Matin oikusta oli joutunut hänen rinnalleen ja jota hänen koko olemuksensa ensi hetkessä oli noussut torjumaan. Mutta hän ei tahtonut olla yksin, hän ei voinut olla yksin, häntä kauhistutti ajatus yksinäisestä asunnosta ja hyödyttömästä olemassaolosta surun ja hätäntymisen aikana. Siksi hän seurasi yhä nuorukaisen rinnalla, koska

ei voinut mitään muutakaan tehdä. Niin hän vakuutti itselleen.

Keskikaupunki levisi heidän edessään ihmisjoukkoineen illan kevätasteessa. Se oli kaupunki, joka vast'ikään oli vapautunut sodan ja ilmahälytysten hengähtämättömästä ahdistuksesta. Vasta osittain oli alettu korjata pois laudoituksia myymälöiden ikkunoista ja hiekkasäkkikasoja kellariluukkujen suilta. Ihmisiä liikkui paljon kaupungilla, oli pakolaisia myttyineen ja tavaroineen, jotka päivästä päivään vaihtoivat asuntoa vakinaista paikkaa löytämättä, oli haalistuneissa asepuvuissa sotilaita, jotka kävelivät lakki kallellaan, kaulukset auki ja pää kumarassa, oli yksinäisiä sotilaita myös penkeillä istuskelemassa. He istuivat umpimielisin, tarmottomin kasvoin kädet työnnettyinä syvälle housuntaskuihin tervehtimättä ohikulkevia upseereita, jotka vain vilkaisivat heihin ja käänsivät sitten katseensa pois. Heidän kyynärpäänsä olivat rikki ja housunsa kuluneet. Monet heistä olivat sellaisia, jotka jo olivat vapautuneet palveluksesta, mutta joilla ei ollut paikkaa, mihin mennä, ei edes siviilivaatteita pukea ylleen kotiensa Karjalassa tuhouduttua. Sota oli loppunut liian äkkiä, he istuivat yhä lomaantuneina kevätillan julmassa valossa vieraassa kaupungissa tietämättä, miten aloittaa uudelleen elämänsä ja välittämättä vielä edes ajatella sitä.

He kävelivät halki surullisen keskikaupungin ja levottomien ihmisjoukkojen, nuorukainen ja tyttö, vieraina toisilleen. He kävelivät rinnan ilman päämäärää, niinkuin kaikki muutkin, niinkuin koko maa, joka yli-inhimillisen ponnistuksen jälkeen oli odottamatta isketyn, murhaavan iskun lamauttama potien repaleista haavaansa. Lepo oli armollinen ja lohduttava ennen voimien kokoa-

mista johonkin uuteen, ennen tahdon terästyminen tappion voittamiseen.

Nuorukaista kiusasivat ohikulkevat ihmiset, heidän korviinsa kantautuvat sanojen katkelmat ja kohtalot, jotka liian paljaina hipoivat heitä iltahetkenä, jolloin kaikki oli ihmisille yhteistä: suru, tappio ja tulevaisuuden huoli. Tyttö herkistyi seuraamaan, eläytyi häneen, eläytyi ohirientävien ihmisten elämään, joka polttavina tuulahduksina pyyhki häntä.

»Päivärahansakin poika lähetti sieltä —.»

»Voi, voi, ei ole kuulunut mitään siitä asti, kun lähti —.»

»Ja perkele, minä sanon, tätä poikkaa ei toista kertaa viedä sotaan —.»

»Kuului sanoneen terveisiä, että kyllä isänmaa pitää huolen —.»

»Juuri lapsen kerkesivät laittaa —.»

»Kun olisi edes keittokalut, että voisi jotakin omaa huushollia saada aikaan.»

Hän näki kaikkien silmät, alistuneet vanhan naisen silmät, joita suru kyynelsi, nuoret, kovat tytönsilmät, vimmaa ja epätoivoa verestävät, juopuneet silmät. Koko kaupunki sulii hänelle silmiksi, jotka välähtelivät ohi, kohtaloiksi, jotka kuumina henkäyksinä pyyhkivät häntä jättäen kylmyyden jälkeensä. Ehkä nuorukainen hänen rinnallaan välitti häneen oman hätänsä, oman yli tavallisen herkistyneen tavoittamiskykynsä, niin hän ajatteli ja antoi huumautuen olemuksensa tuokioksi vajota virran mukaan pyrkimättäkään säilyttämään omaa yksilöllisyyttään. Hän ammensi voimaa voimasta ja surua surusta ja niinkuin joskus talvisodan päivinä hänen olemuksensa täyttyi kuin tyhjä

astia ylivuotavasta tunteesta, että hänen kohtalonsa oli elää ja kuolla oman kansansa mukana.

He olivat juuri sivuuttaneet porttikäytävän, kun sieltä vyöryi huomaamatta heidän taitseen raskas kuormavaunu. Kuljettaja paineli kaasuttajaa käynnistääkseen vaunun sen liikkeessä ja kiusatusta koneistosta pääsi metallinen, hätkähdyttävä ulvahdus. Tyttö säpsähti ja tarrautui nuorukaisen käsivarteen. Tuo ääni oli vielä liian tuttu, peloittava ääni. Se toi mieleen hälytyssireenit ja valvottujen öiden ja peloittavien päivien lamaantuneen hädän. Mutta hän häpesi heti erehdystään ja hymähti vilkaisten anteeksi-pyytävästi nuorukaiseen.

Silloin vasta hän huomasi, että tämä oli taipunut äkkiä melkein kaksin kerroin väijyvään asentoon kuin syöksäh-tääkseen maahan, hänen kasvonsa olivat valhtaneet ru-miksi ja harmaankalpeiksi ja kasvolihakset vavahtelivat järjettömästi. Tyttö tarrautui molemmin käsin hänen käsivarteensa ja katsoi hätäntyneesti häneen.

Vasta muutaman sekunnin kuluttua nuorukainen saavutti itsetajunnan, suoristautui ja otti kiivaan askelen kuin juostakseen pois vetäen mukanaan käsivarteensa tarrautunutta tyttöä. Hän teki kiivaan eleen ravistaakseen tytön pois, mutta jähmettyi kesken liikkeen, henkäksi syvään ja nyhkyttävästi kuin kestämissä äärimmäiseen rajaan asti kiusattuna ja katsoi tyttöön. Hänen silmänsä olivat kuin ammottavat, mustat kuopat harmaassa mullassa, mutta kasvojen vapina lakkasi ja kasvot lujituivat jähmettyneeseen liikkumattomuuteen.

»Äänet!» hän sanoi matalasti. »Hyi helvetti, kaikkia ääniä!»

Jouduttavasti, riuhtovin askelin hän lähti jatkamaan

matkaa, niin että tyttö sai ottaa muutaman juoksuaskelen pysyäkseen hänen rinnallaan. Katu oli tyhjä ja kohta nuorukainen hiljensi askeliaan ja kääntyi katsomaan tyttöön kuin kummeksien, miksi tämä yhä niin itsepintaisesti pysytteli hänen luonaan. Väri oli palannut hänen kasvoihinsa, mutta nyt niiden ilmeessä oli entisen hapa-roivan avuttomuuden asemesta jotakin torjuvan julkeaa.

»Pelkään, nähkääs!» hän sanoi tahallisen raa'asti. »Pirunmoinen pelkuri olen, että tiedätte! Hyppään ilmaan, jos joku paukauttaa tuolia takanani. Sellainen saatanan raukka minä olen!»

»Älkää viitsikö puhua noin!» sanoi tyttö.

Ilme vaihtui kummeksivaksi, arkaili ihmetellen, oliko tosiaan mahdollista välttää naurua ja ivaa ja saada osakseen ymmärtämystä ja varjelevaa hellyyttä.

»Anteeksi», hän sanoi aivan toiseen sävyyn. »Pelästyin tosiaan pahasti. Voitte aivan hyvin nauraa minulle, en loukkaannu siitä. Miksi oikeastaan —?»

Mutta hän epäröi ja keskeytti nopeasti lauseensa, kuin ei olisi kysymyksellään tahtonut saada aikaan mitään selitystä tai kannanottoa. »Vieläkö kävellään?» hän kysyi torjuvasti.

Vastaamatta tyttö pani kätensä hänen käsivarrelleen ja lähti kävelemään eteenpäin. Tuo säikähdys, nuo kasvot olivat iskeneet häntä sisimpään asti, sillä vasta ne nähtyään hän kuvitteli tietävänsä, mitä oli sota. Pelästyneiden naiskasvojen vääristynyt hätä, lasten itku pommien jysähdellessä etäällä, poikansa menettäneen äidin älytön tuijotus ei vielä kertonut kylliksi sodasta ja kauhusta. Mutta äsken hän oli ollut katsovinaan kauhuun, joka oli kaikkea muuta enemmän, kauhuun, jota oli jatkunut

viikosta viikkoon, mutta aina tahdon hallitsemana, tahdon voittamana, kunnes jokin, elämyksistä hirvittävin, oli kirjoittanut kaikki kahleet ja päästänyt sen valloilleen katkoen samalla kaiken, mikä piti koossa ihmisyyttä, ja hajoittaen sirpaleet muodottomaksi röykkiöksi.

Tytön mielessä alkoi kutoutua hämärä ajatus, jota hän ei tahtonutkaan päästää tietoiseksi. Mutta se sai hänet kysymään vaativasti:

»Onko teidän oikeastaan pakko — olla kaupungissa?»

Nuorukainen vilkaisi häneen uninen ihmetys ilmeessään. Hän kohautti olkapäitään kuin tajuamatta kysymystä tai ehkä osoittaakseen, ettei sellainen ollut hänen ratkaistavissaan. Hänen askelensa hidastuivat yhä, ne kävivät epävarmoiksi, äkkiä hän pysähtyi ja jäi hakemaan tukea seinästä kääntäen kasvonsa älyttömästi tyttöön. Äskeinen järkytys oli vienyt hänen voimansa, pyyhkäisyt tietoisuuden hänestä ja tehnyt hänet niin uniseksi, että hänen silmänsä painuivat sameiksi raoiksi ja suu hervahti auki.

Tyttö astui kiireesti askelen lähemmäksi, kohotti kasvonsa lähelle hänen kasvojaan ja kysyi hätääntyneenä:

»Mikä teidän on?»

»Ko-tiin!» änkytti nuorukainen, aivan kuin kieli olisi käynyt paksuksi hänen suussa ja kieltäytynyt kääntymästä. »Kotiin», hän sammalsi vielä ja hervahti seinää vasten kuin juopunut, joka enää ei pysy jaloillaan.

»Missä asutte?» kysyi tyttö terävästi. »Missä asutte?» hän huusi, työnsi kasvonsa aivan lähelle nuorukaisen kasvoja ja ravisti hänen päätään käsiensä välissä.

Nuorukainen havahtui tuokioksi, koetti ryhdistäytyä, heilutti veltosti kättään ja ponnistautui sanomaan:

»Ehkä parasta — että menette. Minä — kohta — kyllä se siitä —.»

Mutta sitten hän alistui, kaivoi haparoivasti rintataskuun ja veti esiin paperilapun. »Osoite», hän kuiskasi, »jos ehkä auto —.» Hänen päänsä vajosi painavana tytön olkapäätä vasten ja tytön oli molemmin käsin tuettava häntä estääkseen hänen herpaantuvan ruumiinsa kaatumasta.

Ohikulkeva sotamies pysähtyi ja katsoi myötätuntoisesti tyttöön. »Kaveri maistanut vähän liikaa?» hän kysäisi suopeasti.

Punastuneena ja hermostuneena tyttö ravisti päätään. Kaikki huomion herättäminen kauhistutti häntä ja sotamiehen karkea myötätunto loukkasi häntä.

»Olisitte ystävällinen, jos koettaisitte saada auton», hän sanoi tiuskaisten ja häpesi samalla itseään, kun ei osannut tavoittaa sotamiehen rauhallista, tyynen ymmärtäväistä sävyä. »Ei hän ole juovuksissa», tyttö lisäsi, muisti Mattia ja sanoi selittävästi: »Sai sodassa tällin päähänsä.»

»Böbi, vai?» kysäisi sotamies ymmärtävästi ja häneen tuli vauhtia. Hän juoksi ajotielle ja pysäytti ohiajavan auton, puhui sen ohjaajan kanssa ja palasi kohta seinustalle. Auto kääntyi jalkakäytävän viereen ja pysähtyi. Reippaasti, tottuneella eleellä sotamies kiskaisi nuorukaisen käsivarren olkansa yli ja toisella kädellä häntä tukien alkoi taluttaa häntä autoon. Hänen pisamaiset kasvonsa olivat ovelan ymmärtäväiset ja hän nyökkäsi rohkaisevasti tytölle. Tyttö aukoi samaansa paperilappua käsissään ja luki siitä nimen ja osoitteen. Huultaan purren hän epäröi, eikö olisi parasta ajaa johonkin sairaalaan.

Sillä tavoin hän vapautuisi kaikesta vastuusta ja epämiellyttäväksi käynyt tapaaminen jäisi seurauksitta. Mutta epäselvä velvollisuudentunto voitti ja päästessään selvyteen hän samassa tiesi, ettei myöskään tosissaan ollut ajatellut nuorukaisen jättämistä sairaalaan, olipahan vain ottanut sen huomioon järkevänä mahdollisuutena.

»Tässä on osoite», hän sanoi astuen auton luokse ja näytti paperilappua sormissaan. Sotamies otti sen hänen kädestään ja tavaili osoitetta työntäen lakkinsa takaraivolle, niin että punertava tukka tuli näkyviin.

»Ajan kyllä hänet kotiin, jos hän ei ole humalassa», lupasi autonkuljettaja. »Kai neiti tulee mukaan?»

Jälleen työllä oli tilaisuus vetäytyä pois leikistä ja palata omaan varjeltuun elämäänsä, mutta nopeasti hän istuutui autoon nuorukaisen viereen. Tämä oli istumaan päästyään hieman valveutunut, istui etukumarassa kyynärpäillä polviin nojaten ja kiinteästi auton lattiaan tuijottaen koko ruumis pingottuneena kuin väkipakolla säilyttääkseen hivenen tajunnastaan. Mutta hänen kasvonsa olivat aivan tolkuttomat, vailla ymmärrettävää ilmettä.

Sotamies huiskautti hyvästiksi kättään jalkakäytävän reunalta suojelevasti hymyillen. Auto lähti liikkeelle. Samassa hetkessä varjot valahdivat yli kaupungin, niin että kirkasta valoa viipyi enää vain kivirakennusten yläosissa heijastuen sokaisevina leimahduksina ikkunoista. Liian pitkä ilta oli päättymässä.

Tyttö ei häirinnyt nuorukaista puhumalla, ymmärtäen että hän tarvitsi tarmonsä kaikki jätteet pysyäkseen koossa. Autonkuljettajakaan ei sanonut mitään, tuijotti vain ynseästi eteensä ajaessaan. Hänen kasvonsa olivat hyvin likaiset ja niissä kasvoi pitkä, karkea parransänki.

He ajoivat kaupungin toiselle puolelle lähelle rantaa. Kolkot, vanhentuneet kivimuurit samenneine seinineen reunustivat katua, jonka varrelle auto pysähtyi.

»Tässä sen pitäisi olla?» sanoi kuljettaja ja työnsi takaisin tytölle paperilapun, joka oli tahriintunut ja hienkostuttama hänen kämmenestään. »Tarvitaanko apua», hän kysyi nyreästi, kun nuorukainen omasta aloitteestaan kädellä eteensä haparoiden alkoi pyrkiä autosta.

»Ei tarvita apua», sanoi nuorukainen äänekkäästi aivan vieraalla äänellä, joka kajahti kuin jostakin kaukaa. Hän meni suoraan jalkakäytävän poikki ulko-ovelle. Tyttö tahtoi maksaa, mutta autonkuljettaja nykäisi oven vihaisesti kiinni ja ajoi tiehensä vain ynseästi päätään liikauttaen osoittaakseen, ettei huolinut maksua. Tyttö kiirehti nopeasti nuorukaisen jälkeen.

Hän tavoitti sairaan porraskäytävässä, jonka kirjavat, vanhanaikaiset ikkunalasit tekivät puolipimeäksi. Kädellä kaidepuuhun tukeutuen nuorukainen nousi portaita. Tyttö seurasi vaiti hänen jäljessään kevyesti astuen. He nousivat kerroksen toisensa jälkeen ja sairaan hengitys kävi yhä ponnistelevammaksi. Hän astui silmät ummessa kädellä kaiteesta matkaa seuraten ja jäykästi kohottaen jalkansa yhä uudelle askelmalle jalansijaa haparoiden.

Tyttö seurasi häntä. Nousu oli hänen mielestään loppumaton. Monta asiaa hän ehti ajatella nousun kestäessä, vaikka ei halunnutkaan ajatella.

Ullakkokerroksen lähestyessä nuorukainen kompastui ja kaatui jymähtäen suulleen portaisiin. Hänen voimansa ehtyivät, hän koetti nousta polvilleen, mutta lasi sitten poskensa pesemätöntä kalkkikiviaskelmaa vasten ja kään-

nähti kuin aikoen nukahtaa. Tyttö kumartui hänen puoleensa, ravisti kiivaasti häntä ja kiskoi häntä ylös.

»Tässä», sammalsi nuorukainen, »tässä minä asun.» Hän käyttäytyi kuin tolkuttomasti juopunut mies, mutta ponnistautui seisomaan tytön tukemana ja pääsi oven luokse. Siihen hän pysähtyi ja alkoi haparoida avaintaskustaan, mutta ei löytänyt sitä ja luopui ponnistuksestaan. Yhä hän piti silmiään ummessa ja kevyet vahdukset kävivät tuon tuostakin yli väsymyksestä harmaiden kasvojen.

Häpeästä punaisena tyttö työnsi kätensä vieraan miehen taskuihin, toiseen toisensa jälkeen, kunnes löysi kaksi langanpätkällä yhteensidottua avainta ja sai oven auki toisella kädellä kaikin voimin tukien nuorukaista käsi-varresta. Ovi tuli auki, valo löi sokaisevana heitä vastaan, nuorukainen horjui sisään, horjui huoneen poikki ja viskautui suulleen seinustalla olevaan vuoteeseen jääden siihen aivan hievahtamatta makaamaan. Tyttö veti oven jäljessään kiinni ja jäi seisomaan selkä ovea vasten. Hän hengitti kiivaasti ponnistuksensa jälkeen, hänen silmänsä olivat kyyneltyneet häpeästä ja äkillisestä valosta. Vastatuokion kuluttua hän katsoi ympärilleen.

Asunnossa ei ollut eteistä, sinne tultiin suoraan ullakko-kerroksen porrastasanteelta. Se oli iso huone, joka olisi ollut kolkko, ellei sen taiteseinään upotetusta, leveästä ikkunasta olisi tullut sisään tulvivasti valoa. Sitä oli käytetty taiteilijan ateljeena, sen tyttö näki heti, vaikk'ei koskaan ollut käynyt missään ateljeessa. Maalausteline oli pystyssä ja kiilakehykseen kiristettynä oli telineellä puolivalmis kangas. Kankaita oli myös nurkassa huolimattomasti kääriästyinä ja pölyttyneinä. Vuode, johon

nuorukainen oli heittäytynyt makaamaan, oli kova, kapea rautasänky, jossa ei ollut päiväpeitettä, niin että tyttö näki nuhraantuneen huovan ja paikatun lakanan.

Sen kummemmin tyttö ei katsonut ympärilleen, hän meni suoraan ikkunan luokse ja katsoi ulos tulvivan, ääretömän valon kutsumana. Ruutujen ulkopintaan oli sataanut nokea savupiipuista ja sadepisarat olivat tehneet juovia pölyyn, mutta ulkona etäällä hänen jalkojensa juuressa lepäsi kalpeansinisenä ja rannattomana meri, jonka laitaan päivä oli punaisena painumassa. Huone oli niin korkealla, että kävelijät ja yksinäinen auto hiekkaisella rantakäytävällä näyttivät leikkikaluilta tytön silmissä. Saaret etäällä meressä olivat painuneet litteiksi meren syliin, mutta niitä kannatteli ohut usvaharso, niin että oli kuin ne olisivat keinuneet irrallisina meren yllä. Meri oli vast'ikään vapautunut jäistä ja huokui kylmää kevättiltaan.

Tyttö tuijotti edessään leviävää merta, hengitti syvään ja vapautuneesti ja vetäisi hatun päästään heilauttaen vaaleita hiuksiaan. Paisuttava vapautumisen tunne täytti hetkessä hänen mielensä, niinkuin aina nähdessä jotakin rannatonta ja aavaa, peltolakeuden tuulessa tai rannattomien metsien takana siintävän tunturin tai näköalatornista järvireittien loputtoman siinnon keskellä kaistaleen Suomen metsänvihreää ja kallionharmaata maisemaa.

Hitaasti hän kääntyi, laski rikkiäiselle tuolille hattunsa ja käsilaukkunsa ja meni hyvin hiljaa vuoteen luokse. Tuokion nuorukaista katseltuaan hän laskeutui varovasti polvilleen vuoteen ääreen ja koski kevyesti kädellään hänen poskeaan. Poski oli viileä ja tyyni hänen kätensä alla. Nuorukainen makasi vuoteessa ja hengitti hetki hetkeltä yhä syvemmin ja raskaammin. Tyttö rypisti kulmiaan ja

epäroï. Sitten hän tajusi: poika nukkui — hän oli vajonnut uneen tuntemattomien räsytysten ja järkytysten vastapainona. Hänen teljetty sielunsa pakeni uneen välttääkseen liian äkillistä ja rajua kosketusta. Tuo uni oli luonnottoman sikeä ja syvä ja tuokion ajan tyttö tunsu kadehtivansa sitä itse joka yö vavahdeltuaan hereille kadun äänten, unien ja levottomuuden pakosta.

Sitten hän ravistautui irti toimetttömyudestaan, katseli uudelleen ympärilleen, kohotti ponnistaen nuorukaista vuoteessa auttaakseen hänet mukavampaan asentoon ja riisui häneltä kengät jalasta suloista, häpeilevää mielihyvää tuntien. Naulasta hän otti likaisen sadetakin ja levitti sen nukkuvan suojaksi. Ja suu puoliavoimena hymyillen, tavallista kiivaammin hengittäen hän seurasi äkillistä mielijohdettaan ja kumartui painamaan poskensa tuota kovaa, unessa levollista nuorukaisposkea vasten. Hänen oma ihonsa tuntui kuumalta sen viileyttä vasten.

Kuuntelen vain hänen untaan, hän sanoi syyllisesti itseksensä, ikäänkuin hänellä olisi ollut syytä puolustautua.

Vielä hetken hän katseli sikeästi nukkuvaa nuorukaista. Unen ilmeettömyys hänen paikattua pielusta vasten painuneissa kasvoissaan oli kauniimpi päivän kovaa, pronsista ilmeettömyyttä. Unessa hän näki noissa kasvoissa kaiken sen, mikä niiden piirteissä oli miehisen kainoa, kaunista ja rohkeaa.

»Sankari nukkuu», hän sanoi puoliääneen itseksensä leikkisästi, hellän ivallisesti ja samalla tietäen, että se oli totta, vaikk'ei sellainen sana kuulunut arkikäyttöön.

Huoneeseen valahti päivänlaskun verinen valo. Se pehmensi seinien kolkkouden ja kalustuksen ikävän köyhyyden. Se teki kaiken epätodelliseksi ja runoksi. Tyttö

pidätti hengitystään kuumiin poskin. Nukkuva makasi yhä samassa asennossa hievahtamatta.

Tyttö astui kevyesti ääniä varoen maalaustelineen luokse ja katseli keskeneräistä maalausta. Hän tuli ajatelleeksi, ettei huoneessa tuntunut värien lemua, ojensi varovasti sormensa ja kosketti kangasta. Värit olivat kuivat ja pölystä harmaantuneet. Keskeneräisen maalauksen nuorekas rohkeus ja ilo, siveltimenvetojen huoleton reippaus ja tuhlaileva voimantunto, joka oli jättänyt maalia paksuiksi harjanteiksi kankaaseen, kaikki tuo kuului hetkeksi näkyviin päivänlaskun verisessä valossa. Sitten valo sammui ja hämärä lankesi huoneeseen. Värit mustuivat kankaassa ja hiljaisuuden läpi kuului sikeästi nukkuvan raskas, ahdistunut hengitys.

Tyttö painoi käsiään yhteen ja värähti. Vasta hämärän langetessa hän tunsu, että päivän lämpö oli hälvennyt ja huoneessa oli kylmä. Nurkassa oli kamiina ja sen vieressä lakaisemattomalla lattialla sylyksellinen halkoja. Tyttö käsitti, että tämä ateljee oli entinen ullakkokomero, joka oli muutettu asuttavaksi. Myös kaasu ja vesi oli johdettu sinne. Seinäkomerossa oli kaasukeitin ja pesupöydällä oli leivänpala ja lasi puolillaan hapannutta maitoa.

Tottumattomasti ja vaivalla tyttö sai tulen syttymään kamiinaan. Tuokion kuluttua palavat halot alkoivat huokua lämpöä hetki hetkeltä yhä kylmemmäksi käyneeseen huoneeseen. Sen seinät olivat varmaan hatarat ja kessällä auringon paahtaessa peltikattoa se varmaan oli sietämättömän kuuma.

Tyttö ei varonut kolinaa, sillä hän tunsu, ettei nukkujaa mikään ääni voinut enää herättää, ennen kuin hänen aikansa oli herätä. Hetki hetkeltä yhä varmemmin ja ko-

tiintuneemmin hän liikkui huoneessa, katseli palettia, johon värit olivat kuivuneet ja jähmettyneet, otti käteensä höylätyistä laudoista kyhätystä hyllystä muutamia risaisiksi luettuja kirjoja. Mutta huoneessa oli jo niin hämärä, ettei hän erottanut lukea.

Taas hän meni ikkunan luokse ja katseli ulos. Meri lepäsi tummana ja rannattomana etäällä alhaalla. Saaret olivat painuneet mustiksi laatoiksi veteen. Muutamia kalpeita tähtiä oli taivaalla. Mutta oli kevät ja tähtien aika oli pian ohitse. Pimeyttä ei myöskään kestäisi kauan, hän ajatteli.

Ja vapautuneen huolettomasti hän ihmetteli itseään. Yö oli alkamassa ja hän viipyi vieraan miehen asunnossa edes tuntematta häntä ja tietämättä, kuka hän oli. Parempi olisi ollut jättää hänet tuohon, niin ettei hän herätessään kenties enää lainkaan muistaisi, kenet oli tavannut. Mutta itsepintaisesti tyttö tiesi, että ehkä juuri siksi hän viipyi. Hän ei halunnut, että nuorukainen unohtaisi, kenet oli tavannut.

Mutta miksi? Sitä hän ei voinut eikä halunnut selittää itselleen. Ja kevytmielisen, hellän ilon vallassa hän ajatteli, ettei mitään selityksiä tarvinnutkaan aikana, jolloin kaikki oli sattumanvaraista ja ihmiselämä oli hennointakin ruokoa murtuvampi.

Huone kävi hitaasti hyvin pimeäksi. Tyttö nosti itselleen istuimen ikkunan luokse ja jäi katselemaan ulos tummaa merta ja vaaleaa kevättaivasta käsivarsillaan ikkunalauteaan nojaten. Hänen päänsä vajosi hitaasti käsivarren varaan, mutta hän ei nukkunut. Hän valvoi jokaisen aisti herkkänä ja hereillä kuunnellen vieraan ihmisen ponnistelevaa hengitystä lähellään ja tuntien käsivarres-

saan kankaan lävitse oman poskensa levottoman lämmön ja pehmeiden.

Surusta syntyy elämä, hän ajatteli. Ja mielessään hän näki jälleen tuon solakan, kapealanteisen ja leveähartiaisen nuorukaisvartalon suullaan maassa poski painuneena meneeneenvuotisia lehtiä vasten ja käsivarsilla kouristavasti maata syleillen. Taas hän koki mielessään saman vavahduksen kuin noiden epätodellisen kauniiden ja ilmeettömien kasvojen ensimmäisen kerran kääntyessä häneen päin, niin että hän kokonaan näki ne.

Hän valvoi pää käsivarren varassa ikkunalaudalla. Liekit kamiinassa olivat jo aikaa lepattaneet sammuksiin ja hiillos himmeni ja harmaantui.

III.

Tyttö ei ollut tietoinen, miten aika kului. Hänen odotuksessaan ei ollut kiusaantuneisuutta tai pakkoa. Yksin keinuvassa, pimeässä hiljaisuudessa hän tahtoi vain pitkitää tätä suloista tapauksettomuutta, odotusta, joka värähteli hänen mielessään arkaa nautintoa tuottaen.

Hän ei ollut tietoinen ajan kulumisesta, ja siksi hän säpsähti nähdessään meren käyneen jo valkoisenhohtavaksi ja aamun kolkon aavistuksen kirkastavan taivasta, kun vuoteesta kantautuva, kumea äännähdys sai hänet kohottamaan päänsä kuoleutuneen käsivarren varasta.

Huoneessa näki jo, aavemaisina piirtyivät sen esineet näkyviin pimeän rajoittamina, ikäänkuin jokainen esine olisi kohottanut harmaan valokerroksen ääri viivojensa ympärille. Nuorukainen liikahteli vuoteessaan, kääntyi selälleen mitä suurimmalla ponnistuksella ja äännähteli purren hampaitaan yhteen, niin että ne narskahtelivat peloittavasti vastakkain.

Tyttö kavahti seisomaan, käsi kohosi vaistomaisesti rinnalle, sillä nuo äkilliset äänet saivat hänen sydämensä lyömään voimakkain, vavahduttavin iskuin. Sitten hän nopeasti, lennähtävin askelin, kokonaan unohtaen ruumiinsa kangistumisen pitkästä istumisesta, riensi vuoteen ääreen, kumarsi kasvonsa lähemmäksi noita unen vangit-

semia kasvoja ja ojensi jo kättään, mutta käsi pysähtyi epäröivästi puolitiehen.

Nuo vahvat hampaat karskahtelivat vastakkain, nuorukaisen ruumis liikahteli päällystakin alla hitain nytkähdyksin, ikäänkuin hän suunnattomin voimanponnistuksin olisi tahtonut irroittautua unen kahleista pystymättä hallitsemaan ruumistaan. Ruumis ei totellut hänen käskyjään, se kapinoi ja heijasteli vain aavistuksia niistä liikkeistä, jotka painajaisen kahlitsevat aivot tahtoivat pakottaa sen tekemään.

Kasvot vääntyivät, suusta alkoi purkautua huuto. Nopeasti tyttö laski kätensä hänen poskelleen, tarrasi toisella kädellä häntä olkapäähän ja ravisteli häntä.

»Herätkää!» hän kuiskasi. »Herätkää!» Ja itseään peläten, suloista vavistusta tuntien hän toisti vielä matalammin: »Herää, Aatos!»

Kaameasti vavahtaen ruumis kohottautui etunojoon kyynärpäiden varaan ja lihas tytön käden alla jännittyi kankaan suojassa kivikovaksi. Sitten hän kuuli raskaan huokaisun, kuin kidutuksesta vapautuneen, nääntyneen äännähdyksen, ja ruumis herpaantui hänen kätensä alla ja vajosi taakse päin pää jälleen pielusta vasten. Painaessaan kasvonsa lähemmäksi pimeässä, joka vielä ei ollut edes hämärää, tyttö näki, että nuorukaisen silmät olivat auki ja pimeässä mustat ja katsoivat hänen ohitseensa häntä näkemättä.

Kevyesti hän irroitti otteensa ja laski jälleen kuuman kämmenensä tuolle kovalle, viileälle poskelle kuin sitä lämmittääkseen. Hitaasti liukui nuorukaisen käsi, vieras, tuntematon käsi, hänen kätensä päälle sanomattoman kevyeen, arvailevaan kosketukseen.

»Äiti!» kuiskasi nuorukainen äänessään kaikki eksyneen lapsen epätoivo ja murhe. »Äiti!»

Ja samassa silmät ummistuivat ja hän oli vajoamassa jälleen uneen haltioituneen vapautumisen vallassa, josta hänen kuiskaukset saivat aavistuksen. Mutta hänen käntensä ote tytön käden päällä kävi lujaksi ja luottavaksi. Hän piti kiinni uneen vajotessaan tytön kädestä ja painoi sitä poskeaan vasten.

Tyttö epäröi, ravisti kevyesti päätään itseään ihmetellen, sitten hän polvistui lattialle vetäen kättään pois, työnsi varovan hellästi toisen käntensä nuorukaisen pään alle ja veti kevyesti hänen päänsä poveaan vasten sydän lyöden lämpimästi ja voimakkaasti. Hän muutti käsiensä asentoa tuntiessaan tuon kauniin nuorukaispään painon povellaan, koski kevyesti hänen ummistunutta silmäänsä ja kulmakarvain karheata kaartaa sormenpäillään ja syleili tuota vierasta, nukkuvaa päätä poveaan vasten.

Tällaista ei tapahdu, vakuutti hänen järkevä minänsä hänelle pimeässä valvoessaan, tämä on mieletöntä ja väärin, tällaista ei tapahdu. Mutta sitä lujemmin hän puristi tuota unista päätä poveaan vasten ja keinutti sitä hiljaa ja suojelevasti käsivartensa varassa. Nuorukainen äännähti tuskin kuuluvasti, herpaantui kokonaan ja hänen päänsä kävi entistä painavammaksi tytön rinnalla.

Minulla on lapsi sylissäni, oma poikani, ajatteli tyttö aamun kirkon hämärän alkaessa hajoittaa pimeää ja huoneen koleuden käydessä jälleen viiltäväksi. Mutta tuo ajatus sai myös hänen mielestään sukeltautumaan esiin muiston, jonka hän tiedottomasti oli painanut pimeään tahtomatta enää koskaan sen kauhua tuntea. Muisto

leikkasi kuin miekka häntä ja viilsi rikki hänen suojelevan verhonsa, hänen suloisen hyvänolon tunteensa.

Taas hän istui jääkylmässä kellarissa, jonka verhoton, punertava sähkölamppu leimahteli kumeiden räjähdysten tahdissa ja ilma oli sakea katosta irtautuneesta kalkinpölystä. Naisia oli painautunut yhteen ryhmään ammottavin silmin ylöspäin tuijottamaan ja joku rukoili höpisten ja joku nyyhkytti. Mutta hänen ranteeseensa oli tarrautunut kuin rautakoukkuna kouristuva käsi ja hän tuijotti synnytysspoltteista rumiksi vääntyneitä nuoren naisen kasvoja, joiden ohimoihin kiristyivät tuskan hikihelmet. Hän ei ymmärtänyt mitään, ja ennen kuin hän aavistikaan, oli elämän lämmin vesi hulvahtanut esiin naisen ruumiista tahrivana ja verisenä ja hänen kauhistunut kivunhuutonsa kajahti kellarissa vaimentaen pommien rysähdykset ja ilmatorjuntatykin avuttoman ohuen äänen.

Tyttö oli ollut matkalla uuteen toimipaikkaansa, esikuntakansliaan, johon hän oli saanut komennuksen, ja vaihtoasemalla oli hälytys ajanut hänet vieraaseen kellarisiin, jossa nainen alkoi pelästyksestä synnyttää ennen aikaansa.

Nyt tuo käsi rusensi yhä hänen rannettaan ruhjovan rautakoukun kaltaisena eikä kukaan tullut hänen avukseen, ennen kuin oli liian myöhäistä.

Tyttö oli polvillaan pimeässä ja hänen hengityksensä pysähtyi, kun hän jähmettyvin käsin yhä puristi painavaa nuorukaispätää poveaan vasten. Hän oli kokenut ja nähnyt synnyttämisen kammottavan ihmeen keskellä räjähdysten ja tulipalojen kuolemaa, ja oli kuin kaikki elämän ja kasvatuksen suojelevat verhot olisi sinä hetkenä kiskaistu karkeasti hänen yltään ja hän tiesi, mitä merkitsi

olla nainen. Sinä hetkenä hän selittämättömästi sukupuolensa itsesuojeluvaiston pakosta vihasi jokaista miestä eikä hän sen jälkeen järkytyksestä toivuttuaan voinut katsoa ketään miestä yhdistämättä häntä ajatuksissaan inhon ja vastenmielisyyden vallassa näkemäänsä hirvittävään näkyyn.

Mutta hän oli unohtanut sen yllättävän nopeasti, ihmisielun armahtavat, suojelevat voimat olivat painaneet tuon muiston pimeään hänen arassa, eristyneessä mielessään. Nyt muisto jälleen viilsi hänen olemustaan kirvelevänä ja leikkaavana kuin liian terävä ase. Ja sielussaan hän alkoi nyyhkyttää omaa hirvittävää pelkoaan jäsenet jähmettyen ja kylmentyen kylmässä huoneessa, silmät kuivina ja suurentuneina tuijottaen hämärän valossa yhä kolkommaksi paljastuvaa huonetta.

Nuorukainen hengitti tasaisesti ja hänen hengityksensä lämmitti puvun kankaan läpi tytön rintaa. Muiston katkeruudessa tuo aistimus oli hänestä ensin vastenmielinen, mutta sitten hän unohti ja tuo lämmittävä hengitys värähdytti hänen olemustaan. Se oli ainoa lämpö tässä köyhässä, kolkossa huoneessa, jossa hänen ympärillään valon mukana paljastuivat näkyviin kiilakehyksissään maalatut kankaat, menneen elämän avuttomat sirpaleet.

Pitkien aikojen kuluttua lankesivat aamuauringon punertavat säteet kattoon. Kangistuneena ja viluisena tyttö teki eleen työntääkseen pään pois sylistään ja noustakseen. Mutta silloin nuorukainen heräsi vavahtaen. »Ah», hän nyyhkäisi hätäisesti, avasi silmänsä ja antoi niiden katseen kiertää kattoa. Hänen silmiensä kova sini oli nyt aivan kirkas ja selkeä ilman edellisen päivän väsynyttä, sameaa verhoa.

»Ah», hän huokasi uudelleen sanomattoman huojentuneena tajuttuaan, missä oli, ikäänkuin olisi vaistomaisesti pelännyt heränneensä jossakin lannistavassa pakkopai-kassa. Nyt vasta hänen katseensa pysähtyi tytön kasvoihin ja käsi tunki vavahtaen tytön käden allaan.

Unesta selvitäkseen hän rypisti hieman kulmiaan ja tuijotti hievahtamatta tyttöön. Tyttö voitti vastustamattoman halunsa ponnahtaa seisomaan ollakseen kuin mitään ei olisi tapahtunut, ja pysyi polvillaan vuoteen ääressä, irroitti vain varoen ja hitaasti kätensä ja suoristi selkänsä.

»Te!» sanoi nuorukainen sanomattoman kummastuksen vallassa. »Miten te olette täällä?»

Hänen silmiensä yli häivähti tumma varjo, kuin hän olisi pelännyt näkevänsä unta. Kevyesti hän hipaisi kädellään tytön kättä, kohotti sormensa epäröiden koskemaan tytön poskea.

»Te olette täällä», hän sanoi ja hänen kovat, laihat nuorukaiskasvonsa puhkesivat kauniiseen, elävään hymyyn.

Tyttö nyökkäsi nopeasti ja helpottuneena, nousi äkkiä ja pyyhkäisi käsin kangistuneita, kivistäviä polviaan hämmennyksensä salatakseen.

»Tunnette siis vielä minut?» hän sanoi koettaen salata tunteensa hyväntahtoiseen, leikkivän kevyeen ivaan.

Hymy sammui, kasvot sulkeutuivat elottomiksi, nuorukainen kohotti kättä otsalleen ja ponnisteli muistaakseen äkillisen säikähdyn vallassa.

»Muistan toki, hyvinkin muistan», hän sanoi kiireesti ja jatkoi katkonaisesti ajatusten tavoitellessa eilispäivää: »Söimme ulkoravintolassa — kävelimme yhdessä — keskustelimme — puhuin niin paljon, että väsyin — mutta sitten — käsi — muistatteko, käsi —.»

Tyttö epäröi ja rypisti otsaansa, sitten hän muisti. Pisamainen, punatukkainen sotilas, joka oli auttanut heitä — hänen kädessään oli peukalosta vain tynkä jäljellä. Hän nyökkäsi nopeasti.

»Sotamies haki meille auton, kun väsyitte aivan äkkiä», hän sanoi. »Hänen kätensä oli vioittunut. Sitten ei muuta ollutkaan. Seurasin teitä — asuntoonne. Ajattelin, että teidän on paha olla yksin. Ehkä nukkuisitte vielä?»

»Konekivääriampujalta vahingoittuvat joskus peukalot», sanoi nuorukainen seuraten yhä vain ajatusta kädestä, joka kummitteli hänen muistissaan. »Konekiväärin liipaisinta painetaan peukaloilla», hän sanoi selittävästi ja epävarma hymy palasi jälleen hänen kasvoihinsa, kun hän katsoi tyttöön.

Tyttö kesti hänen katseensa puolustautuvasti yhtä epävarmana kuin hänkin. Hitaasti levisi puna nuorukaisen kasvoihin ja hän käänsi pois päin päänsä.

»Olin varmaan — hyvin avuton», hän kysyi jäykästi.

»Ei oikeastaan», sanoi tyttö mahdollisimman kevyesti ja asiallisesti. »Portaita noustessa tuin teitä, mutta oikeastaan luulen, että teitä vain alkoi nukuttaa. Olitte ehkä rasittunut tavattuanne tovereita ja puhuttuanne niin paljon. Olitte ponnistellut muistaaksenne, se herätti vasta vaikutuksen, niin että teitä alkoi nukuttaa ettekä voinut sille mitään. Ymmärrän sen hyvin.»

Hän puhui nopeasti ja kevyesti antaakseen nuorukaiselle aikaa rauhoittua, tehdäkseen hänelle pikkuseikaksi tuon kaiken, joka nyt vaivasi hänen mieltään ja varjosti hänen kasvojaan epävarman hymyn takana.

»Mutta miksi?» aloitti nuorukainen epäröivästi ja katsoi

tyttöön kovan kirkkain silmin. »Miksi oikeastaan — jätitte tänne?»

Tyttö tunsu poskiensa kuumenevan ja vihasi itseään sen tähden, heilautti sen salatakseen päätään kevytmielisen oikullisesti ja huomautti:

»Minulla oli hyvää aikaa! Ette ole vielä täysin toipunut vammastanne ja ajattelin, että leikin — sairaanhoitajaa. Sitä paitsi huusittekin unissanne.»

Vaistomaisesti hän oikoi puseroan kohdalta, jossa nuorukaisen pää niin painavana oli levännyt, ja hänen kasvonsa kuumenivat entistä enemmän, niin että hän käänsi päänsä pois ja oli hajamielisesti katselevinaan ympärilleen aamuauringon punaisten säteiden valaisemassa huoneessa.

»Huusinko?» toisti nuorukainen ja katsoi tyttöön. Hänen suupielensä vavahtivat hermostuneesti.

»Täällä on kylmä», sanoi tyttö nopeasti. »Lisääkö puita kamiinaan?»

Hän kumartui nostamaan halkoa lattialta, mutta nuorukainen viskasi samassa peitteenään olleen sadetakin yltään ja nousi vuoteesta. »Ei, ei, antakaa minun», hän sanoi nopeasti ja riensi avaamaan kamiinan luukun ja työntämään taitavasti puita sisään iloiten saadessaan käsilleen jotakin tehtävää. Tuli syttyi kohta ja avoimesta luukusta alkoi liekkien heijastus levittää lämpöä huoneen hyytävään kevät kylmyyteen.

Mutta puuhan lakattua heidän välilleen jäi hermostunut äänettömyys. Nuorukainen katsoi tyttöä, katsoi epävarmasti käsiään ja liikautti kärsimättömästi päätään. Hänen hiuksensa olivat nukkumisen jälkeen sotkuiset ja tyttö tunsu vaistomaista, rajua halua ojentaa kätensä suoriakseen hyväillen hänen hiuksiaan. Ne olivat karheat ja

vahvat miehen hiukset, hän oli tuntenut ne käsissään koko yön.

»Teidän nimenne on — Marjut», sanoi nuorukainen pitkän tuokion kuluttua. »Muuta en teistä tiedäkään.»

Kaikki sovinnainen tytössä nousi sekunniksi vaistomaisesti rajuun kapinaan vieraan toistaessa huulillaan hänen etunimensä ja siten vallatessa osan hänen itsenäisyyttään.

»Olette taiteilija — maalari», hän sanoi tylästi ja nyökkäsi päällään ylenkatseellisesti maalaustelinettä ja nurkassa pölyttyviä kangaskääröjä kohden.

»Olen maalannut», sanoi nuorukainen torjuvan lyhyesti ja liikautti jälleen kärsimättömästi päätään.

»Ah», sanoi tyttö kevyesti ja tahallisen loukkaavaan sävyyn. »Läsnäoloni vaivaa jo teitä. Toivoisitte kai minun poistuvan?»

Nuorukainen liikahti kuin sanoakseen jotakin, mutta tyttö kohotti torjuvasti kätensä ja puhui itse tietämättä mitä puhui, hermostuneen äkäisesti:

»Mutta entäpä, jos en lähdekään? Kello ei vielä ole neljääkään aamulla. Se ei ole sopiva aika mennä kotiin. Olen valvonut koko yön enkä tahdo, että joku vastaan tulija kadulla katsoo minuun ja ajattelee, että olen — että olen —.»

Hänen puhuessaan nuorukainen katsoi häneen yhä kummeksivampi ja hämmentyneempi ilme kasvoissaan, ja salavihkaa häneen vilkuessaan tyttö huomasi, että hänen hermostunut avuttomuutensa rauhoitti nuorukaista ja teki hänet varmemmaksi itsestään. Lämmin läikähähdys kävi hänen lävitseen, mutta hän rypisti yhä kulmiaan ja oli olevinaan loukkaantunut ja vihainen.

»En suinkaan tahdo teidän lähtevän», kiirehti nuorukainen sanomaan heti hänen keskeytettyään puhutunsa. »Jos — jos osaatte juoda mustaa kahvia, keitän teille mielelläni kahvia. Sokeria minulla on, löysin sen kaapista, se on ajalta ennen talvisotaa, kahvi on verokahvia. Olen — olen juonut sitä valvoessani ja muis- taessani.»

Puhuessaan hän meni kaasukeittimen luokse, rapsautti sytyttäjää ja sininen liekki alkoi sähistä renkaana keittimessä kelmeten melkein värittömäksi auringon punertavassa valossa. Tyttö pyyhkäisi kädellä vaaleita hiuksiaan keventyneesti huokaisten kuin olisi saavuttanut minkäkin voiton ja meni ikkunan luokse jääden hajamielisesti katselemaan ulos.

Meri kiilteli etäällä alhaalla tummanvalkeana ja punertavana. Aurinko oli noussut idästä ja näkyi punertavana pallona, niin että sitä saattoi katsoa paljaalla silmällä. Tytön valtasi halu huutaa rajusti ja vapautuneesti, niinkuin lokki kirkaisee kuin itseään karkaistakseen veden jäätävään syleilyyn sukeltautuessaan. Harvinainen onni alkoi säteillä hänen sisimmässään. Hän oli astunut ulkopuolelle elämänsä ahtaitten rajojen vieraalle tielle. Valppaan uteliaana, suu puoliavoimana rusottaen hän astui epävarmaan, uuteen, sattumanvaraiseen elämään ja talven jähmettävä painajainen alkoi hellittää kouristustaan hänen olemuksestaan.

Nuorukainen keitti kahvia ja alkoi hajamielisesti vihellellä nostaessaan horjuvalle pöydälle pari paksua posliinikuppia, joiden ynseän valkoisissa kyljissä oli sininen leima. Puuhaillessaan hän vilkuili salavihkaa tyttöön, joka yhä seisoi ikkunan luona ulos katsellen.

Lopulta hän astui tytön viereen katsoakseen hänkin ulos ja hänen kylkensä hipaisi vavahduttavasti tytön kylkeä, mutta tyttö voitti pelokkaan halunsa väistyä syrjemmäksi eikä liikahtanut. Avoimesti, rohkeasti, kauniilla huulilla heikko hymy hän katsoi nuorukaista kasvoihin.

»Merellä on kevät», sanoi nuorukainen hajamielisesti. Ja ilman yhteyttä edelliseen hän jatkoi nopeasti kuin tuntien ehdotonta selittämisen tarvetta. »Näettehän, olen sairaalasta päästyäni pysytellyt kotona. Olen juonut mustaa kahvia ja miettinyt ja koettanut muistaa kaikenlaista. Siksi ehkä olin niin väsynyt, että sammuin, kun ilo kävi ylitseni.»

Hän vaikenä. »Ilo?» toisti tyttö aran kysyvästi tuokion kuluttua ja katsoi häneen hymy yhä pakottuneesti kasvoissa vavisten.

»Iloitsin, kun tapasin teidät», sanoi nuorukainen, »iloitsin, kun osasin puhua teille — — Marjut — — sillä silloin tiesin, että tulen terveeksi, palaan ennalleni piankin ja osaan taas tehdä työtä, kelpaan johonkin.»

Hän pysähtyi puheessaan ja katsoi merelle näkemättä merta. Noen ja vesijuovain tahrinan ikkunan läpi hän katsoi merelle merta näkemättä ja hänen kasvonsa jäykistyivät ja lujittuivat miehisiksi ja kivikoviksi, kunnes hän äkkiä huusi:

»Minun täytyy parantua, sillä työ jäi kesken!»

»Sukupolveni työ jäi kesken», hän huusi vielä kerran ja katsoi tyttöön vihasta punastuen. »Se on häpeä!» hän huusi. »Siksi kuljemme kuin koirat päät kumarassa uskaltamatta katsoa ketään silmiin ja koetamme vakuutella itseämme petollisin lohduksin.»

Hymy sammui lopullisesti tytön kasvoissa. »Oh, poli-

tiikkaako?» hän sanoi niskaansa keikauttaen ja sumentava pettymys mieltä kivistäen. »Olette kovin pateettinen», hän huomautti ivallisesti.

»Siksi minun täytyy parantua!» jatkoi nuorukainen matalammalla äänellä itsepintaisesti. »Eihän minussa ole vammaa, koska liikutan jäseniäni ja osaan puhua. Siksi iloitsen nyt, kun minulla on aikaa parantua ja aikaa valmistua.»

»Mihin?» kysyi tyttö hetki hetkeltä yhä vihaisempänä ja katkerampana. »Mihin sitten?»

Nuorukainen katsoi häneen hetkessä tasaantuen ja hiljentyen. »Tiedätte sen hyvin itsekkin», hän sanoi rauhallisesti. »Meidät, minun sukupolveni, meidät luotiin sotaa varten.»

»Nyt on rauha», sanoi tyttö itsepintaisesti, vaikka tiesi hyvin, ettei kevätaamun paljastavassa, punertavassa valossa itsekään sitä todella uskonut.

»Meidät luotiin poljettavaksi porraspuiksi tulevaisuuden tähden», sanoi nuorukainen. »Miksi kapinoida sitä vastaan, kun tietää, että se on totta? Mutta häpeän, että olin vain laho lankku, joka rusahti poikki ensi koetuksessa.»

Sana iski tyttöön syytöksenä ja hän vihastui niin, että luuli näkevänsä kipunoitten sinkoilevan silmiensä edessä. »Te miehet, oh, te miehet!» hän sanoi koettaen mahduttaa ääneensä kaiken tuntemansa katkeruuden.

Nuorukainen meni vaiti, jo aivan tyyntyneenä pöydän luokse ja alkoi kaataa mustaa kahvia kuppeihin.

»Ehkä ette ymmärrä», hän sanoi tyttöön katsomatta persoonattomalla äänellä, »mutta olen suuresti muuttunut entisestä. On kuin minusta olisi lyöty pois turha kuori ja

kaikesta ympärilläni olisi lyöty pois turha kuori ja näkisin kaiken paljaampana kuin ennen ja ymmärtäisin syyt ja ihmiset ja tapahtumat paljaampina kuin ennen sitomatta niihin selityksiä tai anteeksipyyntöjä tai armonrukouksia. Mutta ehkä teitä kyllästyttää, kun puhun teille tällaista ja puhun liian paljon. Soisin kuitenkin teidän ymmärtävän minua, kun olette tuonut minulle ilon. Uskoin jo hukanneeni kaiken ilon, kun valvoin ja koetin muistaa.»

Tyttö räpytteli silmiään karistaakseen kärsimättömyyden kynelet silmistään. Hän pyyhkäisi kädenselällä huolimattomasti silmiään, kädenselkä tuli märäksi ja hän kuivasi välinpitämättömästi sen hameeseensa.

»En voi sanoa pitäväni mustasta kahvista», hän sanoi oikullisesti. »Polveni ovat myös aivan puutuneet ja rintani koskee. Olette aika kiusankapine ja ehkä kadun jo, että tahdoin ryhtyä sairaanhoitajaksenne.»

Hän istuutui nojaten kyynärpäällään horjuvaan pöytään, pani sokeria höyryävään kuppiin ja alkoi hämmentää kahvia harmaalla, ikävällä lusikalla.

Nuorukainen katsoi häneen ja hymy puhkesi jälleen elävänä hänen kasvoihinsa. »Enkö sanonut», hän huudahti voitonriemuisena, »sanoinhan, ettei ole mitään kauniimpaa kuin kaunis viiva. Teidän pienten kasvonne kauniit viivat ja pahankurisen lapsen ilme silmissä ja auringonkimallusta vaaleissa hiuksissa. Sellainen te olette!»

»Aina vain parempaa», huomautti tyttö ivallisesti. »Kohta varmaan ehdotatte, että saisitte maalata kuvani.»

Mutta sen sanottuaan hän katui heti, sillä nuorukainen pudotti lusikan kädestään, niin että se kilahti pöytään ja hänen kasvonsa kävivät torjuviksi.

»En osaa maalata enää», hän sanoi tyyliä. »Tuskin haluankaan maalata enää. Näettehän itse, mitä siitä tuli.» Hänen kurkussaan murahti ja hän nieli kesken sotilas-kielen ruman sanan.

Tyttö vilkaisi palettia, johon maali oli kuivunut laineksi, ja keskeneräistä maalausta telineellä. »Väriinne hän ovat iloiset ja raikkaat», hän sanoi ymmärtämättömästi, »maalatte rohkein vedoin, kuka ei sellaisesta pitäisi?»

»Ei sellaista voi tehdä enää, kun kaikki on käynyt minulle kyllin paljaaksi», sanoi nuorukainen suuttumatta hänen ymmärtämättömyydestään ja kuin haluten itselleenkin selvittää sellaista, mikä vasta oli selviämässä hänelle. »Se on vain pintaa, näettehän, ja jos väri ja viiva eivät voi ilmaista enemmän kuin mitä ne sinänsä ovat, miksi silloin tuhria suotta maalia kankaaseen. Ennen en sitä täysin ymmärtänyt ja siksi maalaaminen oli minulle helppoa.»

Hän vaikenä ja tuijotti muistelevasti eteensä kevyesti hymyillen. »Nyt muistan», hän sanoi, »ei siitä ole kauankaan, kun olin hyvin huoleton ja teetin pukuni hyvällä räätäilillä ja kävin monessa arvokkaassa kapakassa rahoja tuhlaten. Niinpä myin helposti monta taulua ja usein olin hävytön sellaisille, jotka minulta ostivat, sillä vielä vähemmän he ymmärsivät kuin minä. Näin nuorena sain jo joskus hyvänkin hinnan taulusta, kun niitä oli helppo maalata, mutta niinkuin näette, ei siitä ole paljon jäänyt.»

Hän teki eleen ympärilleen ateljeensa kaiken köyhyyden selitykseksi.

»Nyt en osaa maalata enää, vaikka koettaisin», hän lopetti jyrkästi. »Ehkä en haluaisikaan. En puhu enää

julkeasti taiteesta niinkuin ennen. Ne, jotka minua tahtoivat opettaa, tiesivät ehkä sittenkin enemmän kuin minä, vaikka en tahtonut uskoa heitä.»

Tahallisen äänekkäästi hän hörppi kahvia kupistaan kyynärpäät pöydällä ja vilkaisi tyttöön kuin olisi tahtonut loukata häntä käytöksellään. Tyttökin nojasi kyynärpänsä pöytään, piteli kuppia molemmin käsin ja hörppi kahvia yhtä äänekkäästi. Sitten hän naurahti ja katsoi nuorukaista silmiin.

»Silmänne ovat siniset ja kirkkaat», hän sanoi. »Mahdoitte todella olla väsynyt eilen, sillä silmissänne oli kuin harmaa kaihi. Sen takana vain lepatti jotakin ja ehkä juuri se teki minut uteliaaksi.»

Nuorukainen ei vastannut mitään, katsoi vain odottavasti häneen. Hetken epäröityään tyttö jatkoi: »Kun olitte heittäytynyt vuoteeseen ja aloitte nukkua, sanoin itseseni 'sankari nukkuu'. Sillä tavoin sanoin itseseni ja minua kovin nauratti.»

»Marjut», sanoi nuorukainen kuin kiihkeässä tunteen puuskassa. »Marjut», hän sanoi ja kurotti kättään yli pöydän tavoittaakseen tytön käden käteensä.

Mutta tyttö väisti nokkelasti tuntien suloista mielihyvää kuullessaan oman nimensä. »Olette varmaan hyvinkin tottunut viettämään yönne nuoren naisen kanssa», hän sanoi ilvehtivästi. »Ette edes pelästynyt, kun näitte minut herätessänne. 'Mustaa kahvia', sanoitte vain töykeästi, ikäänkuin olisitte sanonut sen jo monta kertaa ennenkin, ja aloitte keittää kahvia, kun ette uskaltanut katsoa minua silmiin.»

Nuorukainen naurahti. »Se ei ole totta», hän sanoi nopeasti. »Se ei varmaan ole totta!»

»Kertokaa vain huoletta», sanoi tyttö kevyesti ja kurottui eteenpäin lähemmäksi häntä yli pöydän. »Minulle voitte hyvin uskoa kaiken», hän sanoi rauhalliseksi tekeytyen, vaikka sydämeen pisti, »tiedänhän minä taiteilijat, Brondan ja huikentelevaiset mallit ja kaiken muun!»

Mutta nuorukainen ei yhtynyt hänen leikinlaskuunsa. »Kukaan ei ole sillä tavoin kuin te pitänyt kättään minun poskellani», hän sanoi totisesti ja katsoi tyttöön.

Tyttö vavahti, mutta jatkoi julmaa leikkiä itseään kiusaten. »Ehkä vain olette unohtanut sen», hän arveli kevyesti.

Nuorukainen teki kiivaan eleen kädellään. »Älkää puhuko tuollaista», hän iski katkerasti. »Miksi ärsytätte minua! Mitä oikeastaan tahdotte minusta?»

Tyttö puraisi huultaan ja liikautti kopeasti päätään. »Luulkaa minusta, mitä haluatte», hän sanoi ylpeästi. »Mitäpä se minua liikuttaa? Minua loukkaa vain se, että ette edes hämmästynyt, kun näitte minun jääneen yöksi luoksenne. Eihän sellaista tehdä. Luulette varmaan nyt, että minulla on tapana jäädä yöksi nuorten miesten luokse. Mutta samantekevää! Mitäpä teidän luulonne minua liikuttavat. Aivan kohta lähden pois enkä suinkaan häiritse teitä enää.»

Nuorukainen nousi pöydän äärestä, potkaisi mensesään kamiinan luukun kiinni, niin että rämähti, ja astui ikkunan luokse jääden seisomaan selin tyttöön kädet selän takana käsiään yhteen puristaen. Tyttö katsoi häntään tyneesti hänen jälkeensä ja tytön kasvot alkoivat vavahdella, kun nuorukainen ei enää nähnyt niitä eikä hänen tarvinnut hillitä itseään.

»Olen tehnyt jotakin hyvin tyhmää ja ajattelematonta», hän sanoi koettaen saada äänensä kylmäksi ja vakavaksi. »Mutta turha teidän on siitä minua muistutella, tiedän sen hyvin itsekin.»

Nuorukainen liikahti kiivaasti. »Minäkö teitä muistuttelen?» hän aloitti, mutta hillitsi itsensä ja kääntyi taas ikkunan luokse. »Voi, teitä naisia!» hän sanoi vihaisesti. »Piru teille mitään selittäköön!»

»Kiroillettekin minulle», sanoi tyttö oikullisesti. »Mutta varmaan olen sen ansainnut. Kohdelkaa vain minua, niin kuin — niinkuin huonoja naisia, joihin olette tottunut!»

Nyt nuorukainen kääntyi häneen päin ja katsoi kummeksivasti häntä. »Hittoko teitä vaivaa?» hän kysyi rehellisesti ihmetellen. »Paremminkinhan te kuulutte sairaan kirjoihin kuin minä!»

Tyttö koetti naurahtaa, mutta taas kyynelet tulivat kirvelevinä hänen silmiinsä ja hän räpytteli silmiään ja pyyhkäisi kädenselällä kyyneleitä. »Saatte minut itkemään», hän sanoi epätoivoisesti ja painoi kasvonsa käsiinsä ja alkoi itkeä koko ruumis vavahdellen. Tuntiessaan käden olkapäällään hän ravisti kiivaasti hartioitaan ja huusi itkunsa läpi. »Menkää pois! Älkää kajotko minuun!»

Jonkin ajan kuluttua hän rauhoittui, haparoi käsilaukun käteensä, pyyhki silmänsä ja poskensa nenäliinaan ja katsoi kuvastimeen.

»Olen hirveän näköinen», hän sanoi. »Mutta se on oikein teille! Miksi äräsyttätte minua lakkaamatta. Sitä paitsi en lainkaan ymmärrä, mikä minun on? Ehkä on kuin joku lakkaamatta kaataisi lämmintä vettä pitkin selkääni enkä pidä siitä. Ehkä tahdon saada teidät ymmärtämään, että kenties minäkin olen valvonut ja odotta-

nut ja kuluttanut aikaa turhissa ajatuksissa. Ehkä tahdon saada teidät ymmärtämään, että muutkin voivat olla haavoittuneita ja revittyjä ja muistamattomia.»

»Niin, niin se on!» hän huudahti vielä. »Juuri sen tahdon saada teidät ymmärtämään. Ehkä minä ja kaikki me, jotka tahdomme elää, vain elää niinkuin ennen, ehkä me olemme myös pelkureita ja peitämme päämme pensaaseen ollaksemme näkemättä sellaista, mitä emme tahdo nähdä.»

Hän vaikenä ja hengitti kiivaasti ja katsoi itsepintaisesti seinään pää kopeasti pystyssä ja koko ruumis jäykkänä.

»Ei minulla ole ketään — ystävää», sanoi nuorukainen hiljaisesti hänen edessään seisoen, aivan liian lähellä häntä seisoen. »Kukaan ei edes kirjoittanut minulle», hän sanoi vielä hiljaisemmin. »Ei ollut yhtään kenttäpostikirjettä tavaraini joukossa, kun kävin ne lävitse. Niin yksin olen ollut.»

Nyt tyttö vilkaisi häneen pehmentyen ja herpaantuen. »Puhutte vain mielikseni», hän sanoi yhä epäluuloisena. »Sisar, älä usko merimiehiä», hän toisti oikullisesti mieleensä johtuneen viisunsäkeen ja naurahti keventyneenä.

Aamu oli jo kirkas ja valkoinen. Päivänvalo kirkasti säteilevänsä huoneen ja aiheeton riemu täytti jälleen tulvehtien tytön valvomisesta ja ristiriitaisten tunteiden paljoudesta uupuneen mielen.

»Näettehän», hän sanoi pakosta hymyillen ja jäljitellen nuorukaisen sanoja ja äänensävyjä. »Ette ehkä tiedä, että teillä on kaunein nuorukaispää, mitä koskaan olen nähnyt. Jos vielä olisitte hiukan nyrpeän näköinen, olisitte kuin jokin antiikkinen ihanneveistos. Ette kai käsitä, että se suututtaa minua? Minua suututtaa, niin että voisin vim-

mastua, kun ajattelen, miten hoitajattaret sairaalassa ovat katselleet halukkaasti teitä. He ovat tehneet palveluksia teille, jotta olisivat voineet salaviihkä kosketella käsiänne. Ehkä he ovat hyväilleet otsannekin, kun olette ollut levoton. Ah, miten se minua vimmastuttaa!»

»Olisitte ystävällisempi, Marjut, jos lopettaisitte tämän leikinlaskun», huomautti nuorukainen vihamielisesti.

Tyttö leimahti ja tulistui heti. »Ei teillä ole oikeutta sanoa minulle Marjut», hän kivahti. »En suinkaan ole antanut teille sellaista oikeutta. Käytökseni —.» Sanat takertuivat hänen kurkkuunsa, hän painoi katseensa alas ja hypisteli vaistomaisesti puseroan rinnan kohdalta, oli jälleen tuntevinaan sen kankaan lävitse tyynen, luottavaisen hengityksen lämmön.

Ja äkkiä hän vihasi itseään syvemmin ja tulisemmin kuin milloinkaan ennen, vihasi omaa teeskentelevää sävyään, oikullista, tarkoituksetonta kiivasteluaan ja sanojensa epärehellistä kiemailua. Koko ajan olen puhunut maala-tuin sanoin, niinkuin naiset maalaavat huulensa, hän ajatteli itsekseen, niin inhottava olen.

Tämän ajatuksen vallassa hän nousi nopeasti ottaakseen pöydältä hattunsa ja käsilaukkunsa ja jäi seisomaan epä-tietoisenä niitä pidellen.

»Kaikki on minulle kovin vaikeaa», hän sanoi rehellisesti katse maahan luotuna. »Koskaan ennen en ole kokenut tällaista ja teidän on suotava minulle anteeksi, jos se tekee minut hermostuneeksi ja oikukkaaksi. Siksi lienee parasta, että lähden.»

Mutta hän ei suinkaan vetänyt hattua päähänsä, tuokion sitä käsissään hypistelyään hän yhä lattiaan katsoen pani sen takaisin pöydälle ja astui nuorukaisen luokse, nosti

kätensä kevyesti hänen olkapäilleen ja kohotti kasvonsa hänen puoleensa.

Otsani on juuri hänen nenänsä kohdalla, ajatteli tyttö itsekseen. Miten sopiva pituus, hän naurahti riemun vallassa nähdessään, miten päivänvalo läikehti laihojen, kauniiden nuorukaiskasvojen ruskeassa ihossa. Nuorukainen kohotti sivuilta kätensä ja laski ne hänen kupeilleen ja suloinen värinä kävi laineina läpi tytön olemuksen. Miten iloitsen, hän ajatteli, että minulla on kauniit lan-teet ja kaunis vartalo. Koskaan enää en tahdo sanoa yhtään turhaa sanaa, hän ajatteli.

Sini tummeni nuorukaisen silmissä, hänen kätensä lepäsivät lujina tytön kupeilla, mutta hän ei kumartanut päätään eikä sanonut mitään. Odotus tytön mielessä kävi kiduttavaksi ja kiusaavaksi. Miksi hän nyt ei tempaa minua syliinsä ja suutele minua, hän ajatteli uhkamieli-sesti, sen verran kai sentään olen kaunis? Miksi hän ei tee sitä, hän ajatteli, jotta voisin tempautua irti ja läimäyttää häntä kasvoihin ja keventyneenä lähteä pois ja unohtaa koko jutun?

Ei, ehkä antaisin hänen tehdä minulle mitä hän vain haluaa, ajatteli tyttö vielä ja värinä hänen sisimmässään kävi yhä polttavammaksi ja tuskallisemmaksi. Ehkä antaisin hänen tehdä minulle, mitä miehet yleensä tekevät, vaikka en pitäisikään siitä, hän ajatteli hyvin tietäen, ettei ikinä sallisi sellaista tapahtuvan, vaikka leikkikin ajatuksella kuin tulella.

Ärsytänkö siis vain häntä, tyttö ajatteli, nähdäkseni, mitä hän minulle tahtoo tehdä? Niin alhainenko olen?

Pyytävästi, vapisevin huulin hän kohtasi nuorukaisen sinisen katseen tuntien hänen kätensä kupeillaan.

»Olet perin kummallinen tyttö, Marjut«, sanoi nuorukainen lopulta tyynesti, otti kätensä hänen kupeiltaan ja tarttui molemmin käsin hänen käsiinsä kuin torjuakseen ne olkapäiltään. »Mutta onhan aika, jota elämme, myös perin kummallinen«, hän jatkoi ja hellitti tytön kädetkin. »Kun näen kaiken hyvin paljaana, on kuin kuolema huutaisi minua sinussa«, hän sanoi epäröiden. »Niin on. Tuhansien kuolema huutaa minua sinussa, vaikka et sitä tietäisikään, Marjut.«

Pettyneenä, polvet herpaantuen tyttö istahti vuoteen laidalle ja hypisteli värisevin sormin nuhraantunutta peitettä väistäen nuorukaisen katsetta. Sanomaton uupumus vyörähti hänen ylitseen ja hän herpaantui kokonaan. Jostakin etäältä kantautui aamun hiljaisuudessa kuorma-auton ääni läpi seinien hänen korviinsa. Kaupunki alkoi herätä ja hänen oli aika jo lähteä, jos aikoi säilyttää edes vähäisimmän jätteen itsekunnioituksestaan.

Mutta mitäpä merkitsi itsekunnioitus, hän mietti uupuneesti, mitäpä merkitsi koti ja kasvatusta ja kaikki entinen sen rinnalla, minkä hän tänä yönä muutamina hetkinä oli tuntenut väreilevän olemuksessaan? Kovettuen hän kohotti katseensa nuorukaisen puoleen.

»On yllättävää havaita olevansa huono nainen«, hän sanoi kylmäverisesti.

»Eihän se ole totta«, huomautti nuorukainen väsähtäneesti. »Miksi suotta kiusaatte itseänne?«

Hitaasti tyttö kumarsi päänsä pielukselle. Hän painoi tiukasti poskensa pielusta vasten kuin uhmaten eikä kummeksunut tuntiessaan nuorukaisen istahtavan vuoteen laidalle hänen viereensä.

»Olette väsynyt«, sanoi nuorukainen hiljaa, »miksi

ette nukkuisi vähän tekini, jos kerran kukaan ei teitä odota kotiin.«

Tyttö piti silmänsä ummessa, mutta hermostuneet kyynelvet valahtivat valtoiminaan pielukselle silmäluomien alta. Hän ei kohottanut kättään pyyhkiäkseen niitä, vaan antoi kyynelten vuotaa. Se helpotti ja vapautti häntä. En kuitenkaan osaisi nukkua, hän ajatteli huokaisten ja näki vielä jälkikuvana ummistuneiden silmäluomiensa edessä aamuauringon valaiseman, kirkkaan nuorukaispään.

Nuorukainen jäi istumaan vuoteen laidalle etukumarrassa kyynärpäät polvien varassa. Hän hymyili itsekseen ja ravisti kevyesti päätään vilkaistessaan tytön pehmeää poskea ja vaaleita hiuksia. Hänen mielensä teki kovin savuketta, mutta hän ei tahtonut sytyttää sitä, jottei olisi herättänyt tyttöä.

Sitten kesken jäänyt uni alkoi painaa hänen silmiään ja hän nuokahti istuessaan. Armelias, vapahtava uni lähestyi häntä jälleen kaikkia maisia lääkäreitä viisaampana ja taas hän nuokahti istuessaan ja havahtui säpsähtäen.

Osaan nukkua, hän ajatteli riemuitsevasti itsekseen, hänen ansionsa se on!

Hän katsoi epäätietoisesti kapeaa vuodetta, jolla hänen vieraansa lepäsi riistäen sen häneltä. Hän katsoi myös lakaisematonta lattiaa, joka huokui kylmyyttä kamiinan lämmittämään huoneeseen ja ravisti taas kevyesti päätään. Miksipä ei? hän ajatteli melkein ääneen itsekseen.

Mahdollisimman varovasti hän teki tilaa itselleen vuoteen reunalla ja laskeutui pitkäkseen painaen päänsä pielukselle tytön pään viereen ja kiertäen käsivartensa hänen hartioittensa ympärille. Tyttö liikahti unissaan, mutta ei enää herännyt.

IV.

Tyttö nukkui niin sikeästi ja tyynesti, että alkaessaan viimein havahtua luuli olevansa kotona omassa vuoteessaan ja käännähti silmiään avaamatta tavoitellen mukavampaa asentoa vielä tuokioksi nauttiakseen unen suloisuudesta. Silloin vasta hän tunsi ruumiinsa koskevan vierasta, painavaa olentoa ja heräsi kokonaan kiivaasti säpsähtäen, reväytti silmänsä auki ja kavahti samassa torjuvaan asentoon.

Olen nukkunut vieraan miehen sylissä vieraassa huoneessa, hän ajatteli sanomattomasti kauhistuen ja hermostunut häpeäntunne löi hänen ylitseen niin rajusti, että hiki kihosi pistelevänä pitkin hänen selkäänsä.

Hameeni on rypistynyt, minkä näköinen olen! hän ajatteli ja näki yhdellä vilkaisulla kaiken sen, mikä tässä kolkossa huoneessa oli vastenmielistä, siistimätöntä ja naisen tunnetta loukkaavaa.

Miten selviän tästä, niin ettei minun ikimaailmassa enää tarvitse tavata häntä tai katsoa häntä silmiin, hän ajatteli hätääntyneesti pyyhkäisten nopeasti kämmenellä unen sotkemia hiuksiaan. Miten tällaista ylipäänsä voi tapahtua, hän ajatteli vihaten katkerasti itseään ja koko maailmaa. Näin pitkälle ehdittyään hän alkoi jo tulla tajuihinsa ja käydä kylmäveriseksi ensimmäisen polttavan punastumisensa jälkeen.

Nuorukainen makasi yhä vuoteessa hänen rinnallaan käsi posken alla kovin, kaunein, armahtamattomin kasvoin, hievahtamatta. Nyt hän avasi silmänsä, hänen yhä unen hämärtämän katseensa sini pisti tytön sydämeen kuin jokin, joka aavistamatta on käynyt katkeran tutuksi, liian tutuksi. Katse selkisi hitaasti, siihen tuli tuntemisen välkähdys, mutta kasvot pysyivät sulkeutuneina eivätkä hymyilleet enää ja nuorukainen lepäsi samassa asennossa hievahtamatta ja sanomatta mitään. Tyttö nousi kiivaasti hänen vierestään kopean vihamielisin ilmein ja kääntyi selin häneen oikoessaan hamettaan. Se oli leikattu kauniisti kalliista kankaasta eikä ollut rypistynyt niin pahasti kuin hän pelkäsi. Talven aikana hän oli nukkunut monta yötä vaatteet yllä, riisuutumatta, niin että tunne oli hänelle tuttu, mutta silloin hänen yllään oli ollut toisenlaiset vaatteet.

Kiivain, hermostunein elein tyttö oikoi hamettaan ja puseroan, kiinnitti lujemmin hopeaneulan rinnassaan ja alkoi suoria kammalla hiuksiaan viskaten päänsä tuon tuostakin ylpeästi taaksepäin. Hänen katseensa osui jälleen pölyttyneihin kiilakehyksiin ateljeen nurkassa ja kankaiden iloisiin väreihin, jotka tuntuivat sopimattomilta ja ivallisilta hänen silmissään. Kirkas päivänvalo sai pölyn kimmeltämään huoneen ilmassa ja valo koski hänen silmiinsä.

Tyttö tunsi nuorukaisen tummansinisen, eksyneen katseen kiusallisesti seuraavan vuoteesta hänen jokaista liikkettään. Äänettömyys kävi hänelle liian painostavaksi, hän ei ollut tottunut olemaan kahden toisen ihmisen kanssa mitään puhumatta.

»Ettekö tosiaan aio maalata enää?» hän kysyi töykeästi

ravistaen kammastaan irtautunutta hiusta, joka loisti kimaltavana päivänvalossa. Olkansa yli hän vilkaisi vuoteeseen.

Nuorukainen puri tiukasti hampaitaan yhteen ja ravisti vaiti päätään pieluksella. Jotakin sanomattoman lujaa, torjuvaa ja itsetietoista oli tuossa hänen vahvan päänsä eleessä ja se ärsytti tyttöä. Tuon niskan ja hartioiden voima vaivasi häntä, niin että hän tunsu tarvetta nujertaa ja lannistaa sen saavuttaakseen itsevarmuutensa.

»Mitä sitten aiotte tehdä?» hän kysyi tahallisen loukkaavasti koko tunkeilevan kysymyksensä sävyllä viitaten alastomaan puutteeseen huoneessa ympärillään.

»Huolestuttaako teitä, miten tulen toimeen?» kysyi nuorukainen ivallisesti ja nousi istumaan vuoteen laidalle oikaisten kevyesti ja rohkeasti selkäänsä. »Mutta älkää siitä huolehtiko», hän sanoi ja hymyili taas, niin että hänen kasvonsa muuttuivat kauniiksi ja avoimiksi ja hälvensivät hetkessä kaiken tytön ynseyden. »Se on minulle pienin kysymys nyt, kun tiedän, että tulen terveeksi. Ehkä ilmoittaudun raivausleirille joksikin aikaa. Uskon nyt, mitä minulle sanottiin. Minun on paras kesällä tehdä ruumiillista työtä ja uida mahdollisimman paljon.»

»Raivausleirille?» toisti tyttö hajamielisesti kuin tuo ehdotus olisi häirinnyt jotakin, mikä hänen itsensä tietämättä jo oli kypsymässä hänen mielessään.

»Silloin olisi se tyydytys, että olisi luomassa uutta pelttoa, uutta maata menetetyn sijaan», sanoi nuorukainen. Tyttö huomasi, että hän puhui jälleen kohtalaisen jäykästi ja sanojaan valikoiden uskaltautumatta yhtä välittömästi puhumaan kuin yöllä. Peloittavan selvänäköisesti nuorukainen vaistosi hänen ajatuksensa huomauttaen:

»Pelkään, nähkääs, että taas alan änkyttää. Se olisi epämiellyttävää — minulle — ellei se teitä vaivaisikaan.»

Hän hymyili tämän sanoessaan koko lailla avuttomasti ja äkkiä tyttö meni hänen luokseen ja koski kevyesti kylmillä sormillaan hänen lämmintä kaulaansa kuin kosketuksella omistaen hänet omakseen suojellakseen häntä.

Nuorukainen suutahti äkkiä: »Miksi puhua tällaista, millä ei ole mitään merkitystä! Miksi suotta leikkiä sanoilla! Yhtä hyvin voisi silloin olla vaiti. Sitä paitsi — mitä teitä liikuttaa, mitä aion tehdä tai miten tulen toimeen? Onhan se oma asiani. Miksi sitä kyselette?»

Omituisella tavalla hänen kiivastuksensa rauhoitti tyttöä, teki hänet itsevarmaksi ja sai hänet hymyilemään, ikäänkuin hän lopultakin olisi saanut kaipaamansa yliotteen. »Ehkä se sittenkin liikuttaa minua», hän huomautti oikullisesti. »Ehkä tunnen olevani hivenen vastuussa teistä — kun kerran olen viettänyt yönkin kansanne.»

»Typerää leikkiä!» kivahti nuorukainen, sytytti vihaisella eleellä savukkeen, viskasi tulitikun lattialle ja painautui selälleen vuoteeseen kädet pään alla.

»Niin, miten siis oikeastaan tulette toimeen?» kysyi tyttö tuokion kuluttua mahdollisimman varmallalla äänellä arkuutensa salatakseen. »Tarkoitan, eikö teillä ole sukulaisia, jotka — jotka — huolehtisivat teistä, niin kauan kuin — olette sairas. Lieneekö teillä riittävästi rahaakaan?»

»En ole enää sairas!» tiuskaisi nuorukainen imien vahvasti savua savukkeestaan, niin että tuhkaa putosi hänen leualleen. Hän liikautti kiivaasti päätään ravistaakseen sen pois ja tuhka putosi hänen kaulalleen, joka oli valkoinen avautuneen kauluksen alla.

Tyttö vaikenä loukkaantuneena, epäröiden ja mitä suurimmassa määrässä ihmetellen itseään. »Käsitättehän, että minun pitää nyt lähteä», hän sanoi sitten. »En kai sentään vuorokausimääriä voi viipyä täällä — teitä hoitelemassa. Siksi tahtoisin tietää — olitte sentään koko lailla sairas, kun — kun saatoin teitä tänne. Siksi minun on vaikea jättää teidät yksin, ellen tiedä — ellen — niin — en tahtoisin jättää teitä yksin.»

»Olen aina ollut yksin!» sanoi nuorukainen torjuvasti, kasvot kovina. »Olen aina tottunut pitämään huolen itsestäni, niin ettei teidän minun takiani tarvitse pelätä. Sitä paitsi minulla on rahaakin vielä sen verran, että tulen toimeen. Jos tulisi oikein hätä, voisin hyvinkin matkustaa sukulaisten luokse, vaikka minulla ei pitkään aikaan ole ollut kosketusta heihin. Eräs sukulaiseni näet tahtoi kustantaa opintoni, mutta kun meninkin Ateneumiin, hän suuttui kovin. Minäkin suutuin. Mutta ehkä nyt — tämän talven jälkeen — hän jo ymmärtäisi.»

»Kai teillä on tovereita, jotka voisivat —?» yritti tyttö.

Taas nuorukainen liikautti kiusaantuneesti päätään. »En välitä entisistä tovereistani», hän sanoi jyrkästi. »Ja tovereilla, jotka sodassa sain, heillä on kylliksi huolta itsestään. Miksi sälyttäisin omaa huoltani heidän niskoilleen. Sitä paitsi olen jo paranemassa. Te juuri saitte minut ymmärtämään, että olen paranemassa ja siksi olen iloinen. Miksi siis suotta jaaritella turhia?»

Tyttö punastui ja leimahti. »Miksi tosiaan suotta jaarittelen!» hän sanoi ja veti kiivaasti hatun päähänsä. »Epäilemättä pystytte huolehtimaan itsestänne. En suinkaan mitenkään halua tunkeilla. Kohta varmaan luulette,

että yritän takertua teihin kuin takiainen. Älkää pelätkö! Lähden kyllä!»

Hän oli valmis ja meni ovelle ja pysähtyi vetämään hanskaita käsiinsä odottaen, että nuorukainen sentään sanoisi hänelle jotakin hyvästiksi.

Nuorukainen nousikin ja pani savukkeen pois. Hän oli suora ja ryhdikäs siinä seisoessaan, hänen kasvonsa olivat jälleen hyvin kovat ja hän katsoi tytön ohitse ilmeettömin, sinisin silmin.

»Niinkuin itse tahdotte», hän sanoi. »Sitä paitsi — miksi kiusaisin itseäni teillä? Emmehän osaa edes so-vussa keskustella.»

Hän ei ojentanut kättään. Tyttö oikaisi kopeasti niskaansa. »Hyvästi sitten!» hän sanoi, odotti vielä sekunnin, avasi sitten oven haparoiden lukkoa silmät kirvelle ja meni ulos porraskäytävään painaen oven jäljessään kiinni. Koleassa porraskäytävässä hän nojasi selkensä oveen kuin koko ruumiillaan kuunnellakseen, eikö nuorukainen sittenkin rientäisi hänen jälkeensä. Mutta sisältä ei kuulunut hiiskahdustakaan. Kädellä porraskäytävän kaidetta tapailleen tyttö alkoi hitaasti laskeutua portaita.

Tuon vihreän oven, josta maali on halkeillut, nämä kuluneet kalkkikiviaskelmat, tämän käytävän ja kirjavista lasiruuduista lankeavan valon, kaiken tämän muistan kuolinpäivääni asti, hän ajatteli laskeutuessaan portaita. Miten ihminen voi olla tällainen? Mitään näin pelottavaa en koskaan ole kokenut, hän ajatteli avuttomasti itseksensä. Ja yhä nopeammin hän laskeutui portaita säikähtyneesti paeten, silmät kyynelistä kirvelevinä.

Kadulle ehdittyään hän lähti suunnitelmattomasti kävelemään toiselle puolelle kaupunkia asuntoaan kohden.

Hän ei joutanut kiinnittämään huomiota vastaantulijoihin tai päivänpaisteeseen, joka lankesi ilottomille kaduille. Hänen oli käveltävä melkein koko kaupungin halki rannasta lähelle toista rantaa, mutta hän ei ehtinyt ajatella, ihmettelivätkö ihmiset hänen ulkoasuaan tai löysivätkö he hänen kasvoistaan valvomisen ja kyynelten jälkiä. Hänellä oli kuumetta mielessään ja jotakin kypsäi koko ajan hänessä tulematta tietoiseksi, niin että se hermostuttavasti vaivasi häntä. Hän tunsu itsensä vangituksi ja koko hänen entinen, kylmäverinen mielenrauhansa oli mennyt. Kasvatuksensa avulla hän oli tottunut selviytymään vaivattomasti elämän kaikissa tilanteissa, mutta nyt hän ei ollut käyttäytynyt hyvin eikä hänen ajatustensa ja kokemustensa piirissä ollut mitään, mikä olisi antanut vertauskohdan tälle rasittavalle rauhattomuudelle. Se oli pahempaa hänen mielestään kuin väkivaltaisen kuoleman pelko, johon talven päivät olivat hänet totuttaneet, sillä tämä riisti häneltä kaiken itsenäisyyden ja sai hänen ruumiinsa polttamaan kuin tullessa ja hämmensi kaikki hänen ajatuksensa. Se oli hänelle vimmastuttava ja nöyryyttävä kokemus.

Ja eniten häntä vimmastutti tietoisuus, että jos nuorukainen vain sanalla tai eleelläkin olisi osoittanut tarvitsevana häntä tai tahtovansa pidättää häntä tai jäävänsä riippuvaiseksi hänestä, silloin hänen olisi ollut helpompi torjua ja riistäytyä irti. Vaivattomasti, jopa ylenkatseellisesti hän olisi voinut riistäytyä irti ja vapautua, jos nuorukainen olisi tahtonut takertua häneen tämän tilapäisen tuttavuuden perusteella ja esittää hänelle vaatimuksia heidän yhdessäolonsa nojalla.

Mutta nyt hän tunsu itsensä vangituksi pahimmin juuri

siksi, että nuorukainen oli niin yksinkertaisen tyynesti osoittanut olevansa täysin riippumaton hänestä ja tulevansa toimeen ilman häntä. Se ei ole totta, se on väärin, hän ajatteli ja kapinoi itsekseen silmät kuumina ja mieli leimuten.

Tällä tavoin paetessaan kevyin, kiirehtivin askelin ympärilleen katsomatta pitkin surullisen kaupungin katuja hän muistutti arkaa, ylpeää hevosta, joka ensimmäisen kerran aisojen väliin jouduttuaan on saanut ruoskaniskun silkinhienoon pintaansa ja pää pyörällä, vaukoontuneena, hermostuneesti vavahdellen kapinoi pakkoa vastaan, jota sen vaisto ei voi ymmärtää eikä sen voima estää.

En ole mikään hevonen, hän ajatteli kopeasti. Minua ei myydä tai osteta niinkuin hevosta. Minua ei lepytellä taputtamalla kaulaa ja tarjoamalla sokeripalasta.

Häntä alkoi naurattaa oma ajatuksensa ja hän huomasi, että aurinko sädehti murehtivan kaupungin yllä taivaan samentumattomassa sinessä. Tulipalojen sauhun ja kauhun ja kuoleman jälkeen taivas oli yhä samentumattoman sininen. Ei ollut pienintäkään viirua sen sinessä, ei mustaa ihmisten murheesta, ei punaista vainajien verestä. Se oli väärin tytön mielestä, mutta silti hän yht'äkkiä sanomattomasti riemuitsi siitä.

Mikä minun on? hän ajatteli säikähtyen itseään. Äsken tahdoin itkeä, nyt jo nauran. Äsken olin nöyryytetty ja loukkaantunut, nyt riemuitsen siitä, että elän. Mikä minun on? Minun on salattava kasvoni ja silmäni, muuten ihmiset luulevat minua höperöksi.

Hän käveli kepein askelin vartalo keinuen ja ihmeellinen värinä joka askelella liukuen läpi jäsenten. Keski-kaupungilla kadunkulmassa oli kori ja siinä niput-

tain sinivuokkoja. Korin vieressä oli ruskeanaamainen poika aikamiehen risainen takki yllään, nyrkit likaisina ja kauppamiehen ylpeyttä ilmeessään. Tyttö osti häneltä nipun sinivuokkoja ja painoi kukkien viileitä teriä kuumia kasvojaan vasten.

Sinivuokot kukkivat, taivas on sininen, taas on kevät ja minä elän — elän sittenkin, hän ajatteli riemuitsevasti itsekseen. Ja äkkiä hänet valtasi sanomaton jano ja ikävä takaisin kotiin, josta hän oli lähtenyt, maalle, pois kaupungista, joka kalvensi ihmisten kasvot ja antoi vain rauhottomuuden heidän mieliinsä. Eihän opinnoistani kuitenkaan mitään tule tänä keväänä, hän ajatteli vakuuttelevasti itsekseen. Miten voisin istua luennoilla ja lukea muinaisranskaa ja ajatella tenttejä kaiken sen jälkeen, mitä on tapahtunut?

Poika menee raivausleirille luomaan uutta maata, hän ajatteli. Miksi en minäkin lähtisi kotiin jo nyt, jotta taas kerran näkisin nurmen puhkeavan kukkaan ja lehmäin pääsevän ulos navetasta ensimmäisen kerran talven jälkeen. Ehkä voisin tehdä jotakin työtä minäkin, oikeata työtä, hän ajatteli ja häntä huvitti suuresti tämä ajatus.

Koska oikeastaan olen viimeksi itse poiminut sinivuokkoja maasta, hän ajatteli. Näin monta vuotta olen jo laahannut ylpeyttäni kouluissa ja luentosaleissakin ja kuvitellut itseäni viisaaksi, mutta sinivuokot ovat jääneet poimimatta.

Minun on ehdittävä maalle, niin kauan kuin sinivuokot vielä kukkivat, hän päätti itsekseen, ja päätös rauhoitti ihmeellisesti häntä ja sai hänet hymyilemään kirkkain silmin.

Ja nuorukainen, Aatos, hän menköön raivausleirille ja tehköön työtä siellä, se tekee hyvää hänelle, hän myös

päätti itsekseen uhkamielisesti tuntien, miten jo tutuksi käynyt nimi hyväili hänen mieltään, kun hän päästi sen ajatuksiinsa. Aatos menköön raivausleirille, hän päätti itsekseen ja leikki nauttivasti tuolla ajatuksella hyvin tietäen, ettei se ollut totta.

Näin hän käveli suloisen, hurmaantuneen huumauksen vallassa lakastuvat sinivuokot kädessään, kunnes ehti lähelle asuintalooan. Siellä hän kävi totiseksi ja vilkaisi syyllisesti ympärilleen kuvitellen ihmisten hänet nähdessään ajattelevan paha hänestä, vaikka aamupäivä oli jo myöhäinen ja hän hyvin saattoi olla vain palaamassa varhaiselta aamukävelyltä.

Talo, jossa hän asui, oli kaunis ja uudenaikainen. Eteishallissa pulppusi suihkulähde ja pihamaalla oli istutuksia. Hän nousi hississä asuntonsa kohdalle ja pujotti avaimen lukkoon. Ovi avautui ja hän astui sisään kaupunkikotiinsa ihmetellen, miten toisena hän oli sieltä lähtenyt. Eikä välillä kuitenkaan ollut kuin lyhyt yö erottamassa hänen uutta elämäänsä menneestä. Vielä eilen hän oli ollut orpo, murheellinen ja hyödytön, tänään hän astui sisään asuntoonsa kevyin askelin hurmaantunut riemu mielessä keinuen, kevät väristen jäsenissä.

Mutta astuessaan sisään hän teeskenteli itselleen, veti eteishallissa unisen huolimattomasti hatun päästään ja viskasi kevyen päällystakkinsa tuolin selustalle. Hän haukottelikin, päästi vartalonsa valahtamaan rennoksi ja astui huoneeseensa tuntien salaa ihmeellistä mielihyvää jokaisesta askelestaan, kauniin neidonvartalonsa jokaisesta liikahtuksesta.

Vanhaksi ja kyllästyttäväksi käynyt varakkaan kodin opiskelijanhuone oli tänä aamuna uusi hänen silmissään.

Kevään hetki hetkeltä lämpimämmäksi käyvä valo kirkasti hänelle uudeksi jokaisen esineen. Hajamielisesti hän haki pienen kukkamaljan, antoi kirkkaan veden vuotaa kauan aikaa kylpyhuoneen hanasta, täytti maljakon ja asetti sinivuokot siihen kevyin, hajamielisin kädenliikkein koko ajan tuntien suloista pyöritystä.

Olen vain väsynyt, olen valvonut liiaksi, hän vakuutteli itselleen hyvin tietäen, ettei se ollut totta. Melkein vihaisesti, toruvasti hän asetteli sinivuokkoja pikaisella kädenliikkeellä ja astui sitten pöytänsä luokse, jossa jokin kurssikirja eilen — suunnattoman kauan sitten — oli jäänyt avoimeksi hänen yrittäessään valmistautua tämän päivän luentoa varten. Hän vilkaisi hajamielisesti avoimia sivuja, käänsi lehteä, ihmetteli vieraskielisiä sanoja, jotka muodostivat säännöllisiä, ankaran täsmällisiä ja mustia kuvioita harmahtavaan paperiin, eikä ymmärtänyt eikä halunnut ymmärtää niistä kerrassaan mitään. Hän katseli niitä rypistäen kevyesti kulmiaan ja yrittäen olla olevinaan viisaan näköinen, kunnes häntä alkoi naurattaa, hymy pulppusi suloisena ja hurmaavana jostakin syvältä sisimmästä hänen kasvoihinsa ja hän sulki paksun kirjan hyvin hellävaraisesti ja häveten.

Hän katsoi ulos ja valo huikaisi hänen silmiään, hän katseli ympäri huonetta ja jokainen esine puhkesi hänen silmissään uuteen, aavistamattoman kauniiseen elämään. Jokainen taulu syöksi ihmeellisiä värejä häntä vastaan ja hänen silmänsä havaitsi ennennäkemättömiä yksityiskohtia ja vivahduksia niissä. Hurmaavana, pyöräyttävänä värähteli sanomaton onni hänen jäsenissään, niin että hänen oli pakko pidättelevästi puristella käsin kapeita poskia.

Olen aivan hupsu, hän ajatteli harmistuneena, olen väsynyt, minun pitää nukkua. Viipyvin askelin, eteensä tuijottaen, polvet onnesta hervottomina hän meni vuoteen ääreen, nosti pois päiväpeitteen ja taittoi sen laskoksiinsa, potkaisi kengät pois jalastaan ja malttamatta riisuutua heittäytyi vuoteeseen peitteen päälle. Tiukasti ja päättävästi hän painoi poskensa syvälle upottavaan pielukseen ja puristi silmänsä umpeen. Nyt nukun, ja kun herään taas, olen varmasti jo selvinnyt, hän ajatteli, vaikka tiesi hyvin, ettei kuitenkaan nukkuisi.

Tulee nopeasti tavaksi nukkua vaatteet yllä, hän ajatteli uhmaavasti ja hänen mieleensä juolahti muisto kolokosta toimistohuoneesta, jossa hän oli kirjoittanut koneella sodan loppuajan laskuja, kuitteja ja muistioita loputtomat määrät verhottomien lamppujen valossa, pimennettyjen ikkunoitten takana, sotilassaappaatten ja käytettyjen vaatteiden tymeässä lemussa. Hänellä oli ollut siellä työtovereita, jotka olivat jääneet niin etäisiksi hänelle, ettei hänellä ollut halua muistaa edes heidän kasvojaan. Myös miehiä oli ollut siellä, jotka mielellään olisivat kajonneet häneen uhmailevassa elämännälässään ennen lähtöään rintamalle, mutta hän oli verhonnut itsensä koskemattomuuteensa, eristäytynyt omaan ohueen, elämälle vieraaseen maailmaansa, vaikka joskus sen tähden vihasikin polttavasti itseään, sillä olisi ollut vapauttavaa ja ihanaa itkeä ja nauraa ja olla uljas ja epätoivoinen yhdessä muiden kanssa. Mutta sitä hän ei osannut ja siksi tuonenkaltaisena kulunut hälytysten, räjähdysten, tulipalojen kajastuksen, itkun ja vaatteet yllä nukuttujen öiden aika oli jättänyt häneen masentavan tappion tunnun, niin ettei hän mielellään tahtonut sitä muistaa.

Nyt hän muisti sen taas, muisti, miten vastenmielistä hänelle oli nukkua olkipatjalla samassa huoneessa monen vieraan naisen kanssa voimatta koskaan kunnolla peseytyä, saamatta koskaan olla yksin. Ei, en osaa elää, en kelpaa elämään, hän ajatteli itsekseen, vavahti ja pelästyi jälleen. En uskalla olla oma itseni, taivun aina vahvemman tahtoon, elämäni on muiden viitoittama alusta loppuun asti, näin hän syytteli itseään kuumeten, häveten ja vimmastuen poski painautuneena syvälle pehmeän pieluksen turvaan.

Hän torjui, painoi pimentoon kaiken sen, mitä ei tahtonut ajatella, ja tiukasti ummistuneiden silmäluomiensa lävitse hän näki kevään valossa vieraan nuorukaisen pronsinkaltaisiksi sulkeutuneet kasvot, uskomattoman kauniit ja etäiset nuorukaiskasvot ja silmien tumman sinen. Hän alkoi vavahdella ja pelätä vuoteessa levätessään.

Maattuaan hyvin kauan valveen ja unen rajalla hän oli suuttuvinaan itselleen siitä, ettei osannut nukkua, vaikka oli jo vuoteeseen heittäytyessään aivan hyvin tiennyt, ettei osaisi nukkua. Kiivaasti hän kavahti istumaan vuoteen laidalle ja tuijotti kulmat rypistyneinä eteensä. Soitanpa Matille, hän ajatteli, vastatkoon poika siitä, että sysäsi minut ventovieraan miehen taluttajaksi. Haukunpa hänet kerran niin, että tietää kuulleensa. Yksi ainoa kenttäpostikortti koko sodan aikana. Sellainen serkku minulla on.

Päätävästi hän meni juoksuaskelin eteishalliin puhelimen ääreen, katsoi tiukasti silmästä silmään pientä marmoriveistosta, tytönpäätä, jonka kuuluisa taiteilija isän tahdosta oli veistänyt hänestä hänen ollessaan kymmenvuotias, kiersi numerot ja tilasi ulkolinjapuhelun kotiin maalle. Kuulotorvi surisi ja etäällä huusivat vieraat äänet

hätäisesti asioitaan. Puhelun saanti kestää varmaan kauan, hän ajatteli ja alkoi kiivaasti kävellä edestakaisin pitkin huoneita silloin tällöin oikullisesti korjaten jonkin tuolin asentoa tai pysähtyen toruvasti ravistamaan sohvan pieluksia.

Miten pahuksen kauan se puhelu kestää? hän ajatteli vihastumista teeskennellen, vaikka hymy oli jälleen pulpuamassa hänen sydämeensä niin väkevänä ja hurmaavana, että melkein teki kipeää. Nopeasti hän meni kylpyhuoneeseen ja viskoi nopein, rajuin liikkein vaatteet yltään. Kuumaa vettä ei saanut niinkuin ennen, mutta hän alkoi pestä itseään kylmällä vedellä. Uskallanpa, hän ajatteli väristen ja hymyillen, valellessaan kylmää, kirkasta vettä ylleen ja tuntiessaan sen ihanasti viillyttävän kuumaa ruumistaan. Sitten puhelin soi pitkään ja vihaisesti ja hän juoksi alastomana vastaamaan vesihelmet kierien pitkin olkapäitä.

Hän sai huutaa kauan puhelimeen, ennen kuin vastaus tuli, ja vieraat äänet sekaantuivat häiritsevinä pitkin linjaa hänen kutsuunsa. Vihdoin hän kuuli etäisen äänen, se oli äiti ja tämä harmitti häntä, sillä isän kanssa olisi ollut helpompi puhua, isä ei olisi tehnyt häiritseviä kysymyksiä.

»Täällä Marjut!» hän huusi. »Helsingistä — — niin, niin! — — Ei, ei! Ei mitään ole tapahtunut. Tapasin Matin eilen. — — Hyvin hän voi, mainiosti, ei hänellä ole mitään hätää. Ja Sofia-täti lähettää terveisiä.»

Sitten äiti puhui ja tyttö epäröi empien sanojaan. Haja-mielisesti hän pyyhki märällä sormella vesipisaroita olkapäiltään ja hymyili itsekseen salaperäisesti. Jospa äiti tietäisi, hän ajatteli, istun alastomana ja puhelen äitini

kanssa, olen tosiaan julkea tyttö. Mutta minulla on kauniit olkapäät, hän ajatteli ihastuneena, minulla on pitkät, suorat sääret ja sorja vartalo. Jokainen ajatus värisytti hurmaten ja hävettävästi häntä. Sitten hän heräsi.

»Ei, ei, ei!» hän huusi hätäisesti puhelimeen. »Ei se käy! En voi ottaa mitään asioita toimitettavaksi. Kas, äiti, minä tulen kotiin! Aion tulla kotiin aivan näinä päivinä. Tahdon nähdä sinivuokkojen kukkivan! — — Ei, ei, ei! Luvuista ei kuitenkaan enää tule mitään tänä keväänä, ei kukaan viitsi lukea tänä keväänä enää, se on aivan hyödytöntä, tulen mieluummin kotiin. — — Niin, ja Matti pyysi minua kysymään — —», hän kuumeni ja epäröi, »Matilla on joku toveri, joka haavoittui — — päähän — — hänen pitäisi päästä maalle lepäämään. — — En minä tiedä — —», ärtyneen torjuvasti, — »joku opiskelutoveri kenties. Ei, ei hän ole hullu eikä hermostunutkaan, unohtaa vain välistä jonkin asian! — — Mutta ei, usko minua, kun sanon, äiti, minähän olen tavannut hänet, eilen ohimennen, oikein siisti kunnan poika. — — Ei, ei, enhän minä, mutta kun Matti pyysi kysymään, voisimmeko ottaa hänet joksikin aikaa — — ja töitäkin hän on valmis tekemään. Hänestä ei varmasti ole mitään vaivaa! — — Tietysti hän on hyvästä kodista, äsh, kaikkea sinä viitsit kysyä. Ja sitä paitsi, mitä se merkitsee, kun hän kerran on haavoittunut? — — Älä viitsi olla niin typerä, äiti! Ajattelin, että tuon hänet tullessani. Hänen on kai hankala matkustaa yksin. — — Enhän minä voinut, kun Matti kerran pyysi, ja meillähän on tyhjiä huoneita vaikka minkä verran. Isä varmasti olisi heti suostunut. — — Enhän minä vielä tiedä, tulen niin pian kuin kerkiän. Ehkä jo huomenna. — — Äiti rakas,

nyt ne katkaisevat, puhu isälle, näkemiin, näkemiin, äiti!»

Ja saadaksean kiusallisen keskustelun lakkaamaan tyttö laski varovasti kuulotorven paikoilleen ja katkaisi puhelun. Hänen poskiaan kuumotti ja korvissa soi, häntä itkettikin hiukan.

»Olen hullu, olen aivan pätkähullu!» hän sanoi äänekkäästi itsekseen autiossa eteishallissa, naurahti oikullisesti, nousi valkein jäsenen ja pyörähti itsekseen pari kevytmielistä tanssiaskelta. Sitten hän juoksi kevyin jaloin kuivaamaan itsensä ja pukeutui kiirehtien.

Sillä näin pitkälle päästyään hän tunsu maltitonta toimintatarmaa ja uskallusta. Hän sai puhelimitse käsiinsä kuuluisan lääkärin, isän tuttavän, ja vetosi häneen isän nimiin. Professori olisi välttämättä halunnut saada potilaan itsensä nähtäväkseen eikä voinut ymmärtää hänen vastaväitteitään. Mutta onneksi professorilla oli kiire, hän alkoi murahdella ärtyneesti ja arveli, että tuskinpä pojassa mitään pahempaa vikaa oli, jos hänet kerran oli päästetty sotasairaalaan ja lomautettu palveluksesta. Tärahdyksen aiheuttama osittainen amnesia parani tavallisesti itsekseen vähitellen, ellei mitään häiritsevää ja odottamatonta sattunut. Tietysti maalla oli parempi kuin kaupungissa, oli vain rauhallisesti suhtauduttava potilaan umpimielisyyteen ja mahdollisiin oikkuihin. Rauhaa ja kevyttä työtä ulkoilmassa, muistin saattoi odottaa piankin asteittain palaavan ennalleen. Ja mahdollista oli tosiaan, niinkuin Marjut ehdotti, että kokonaan vieras ympäristö oli parempi kuin tuttu ympäristö, jossa potilasta koko ajan häiritsi ajatus, ettei muistanut sellaista, mitä piti muistaa. Se saattoi olla hyvä ajatus, professori lupasi painaa sen mie-

leensä ja halusi myöhemmin kuulla, miten paraneminen sujui. Kuitenkin, jos täydellisiä tajuttomuustiloja tai häiriöitä jäsenissä tai liikkumisessa esiintyi, silloin oli paras viipymättä ottaa yhteys pätevään lääkäriin tai lähettää poika sairaalaan tutkittavaksi. Mutta tuossa iässä vielä oli ruumiin ja sielun uudistumiskyky niin voimakas, että saattoi varsin turvallisesti ajatella pojan tulevaisuutta. Talven jälkeen oli paljon tapauksia, joissa asiat olivat monin verroin pahemmin, aivovammoja, jotka aiheuttivat puhekyvyn menetyksen ja epileptisiä kohtauksia, professori huokasi ja toivotti äkäisesti Marjutille hyvää matkaa suojattinsa kanssa. Ja terveisiä isälle! Vielä kerran hän mutisi, että parempi olisi ollut tuoda poika hänen tutkittavakseen, jotta olisi saanut vähän koputella ja koetella refleksejä, mutta sulki sitten puhelimen. Tyttö nauroi heleästi ja onnellisena.

Sitten hän alkoi puuhata kaikkea valmiiksi lähtöään varten, järjesti asuntoa kesäkuuntoon ja kävi neuvottelemassa siivoojan kanssa, jonka oli määrä pitää silmällä huoneistoa. Hän soitti myös asemalle varmistautuakseen junien lähtöajoista ja tilasi puhelimitse maaseutukaupungista paikat lijavaunuun. Salassa hänen mielensä kävi hetki hetkeltä yhä hätäisemmäksi, mutta hän koetti peittää sen itseltään kiireiseen, tarpeettomaan puuhailuun.

Mattia en uskalla tavata, en, hän vakuutteli itselleen, Matti näkee sen silmistäni. Hän katseli kuvaansa kuvastimesta, koetti muuttaa ilmeensä luontevan asialliseksi ja totiseksi, katsoi tiukan päättävästi itseään silmiin ja nyökkäsi kevyesti, ylpeästi omalle kuvalleen. Minua ei kukaan komentele, määrään itse teoistani, hän vakuutteli itselleen ja vastustamaton halu veti häntä Matin seuraan, Mattihan

tunsi tuon nuorukaisen, oli sodassa ollut hänen toverinsa ja tiesi jotakin hänestä. Tytöllä oli niin sanomattoman paljon kyseltävää ja udeltavaa, hänellä oli vimmastuttava tyhjyyden tunne mielessään, kun ei ollut ketään, jonka kanssa hän olisi voinut puhua Aatoksesta. Aatos, Aatos — hän toisteli hajamielisesti, hyväilevästi itsekseen tuota nimeä. Se oli kumman pateettinen, melkein hullunkurinen nimi, mutta häntä ei naurattanut.

Tietysti hän meni Matin luokse, mutta Matti ei ollut kotona. Tyttö jäi seisomaan eteiseen pyyhkien hajamielisesti sormellaan vihreätä metallikypärää, johon valkoisella kalkkivärillä oli maalattu tahraisia juovia ja kömpelö pääkallon kuva. Kuin pikkupojat sodassa, hän ajatteli mieli täynnä hellää ihmetystä ja vastaili tädin huolestuneihin kysymyksiin tietämättä, mitä oikein vastasi. Poikia, vain poikia he ovat vielä, hän ajatteli suunnaton ihmetys mielessään, ja kuitenkin he ovat tehneet yli-inhimillisen työn ja kuolema on väistänyt heitä ja he ovat saaneet lomaa kuolemalta.

He ovat saaneet vain lomaa kuolemalta, hän toisti itsekseen ja tunsi kalpenevansa, kun hyytävä aavistus kävi hänen lävitseen. Nopeasti hän meni ulos ja alkoi päämäärättä kävellä katua pitkin. Kaupunki oli yhä likainen ja siivoton talven jälkeen, ikäänkuin kukaan ei olisi vielä jaksanut ajatella, että elämä oli jatkuva niinkuin ennen, sillä eihän mikään kuitenkaan ollut niinkuin ennen. Mutta kevään auringonpaiste oli lämmin ja kirkas, kevään valo paistoi kaupungin surun ja köyhyyden ylle ja ihmisten ahdistuneissa, kalvenneissa kasvoissa alkoi toivo jälleen kimaltaa, kun he kohottivat katseensa korkeiden talorivien välistä taivaalle.

Mikä pelkuri, mikä saamaton pelkuri olen! soimasi tyttö itseään kulkiessaan katuja pitkin. Minun on mentävä ja sanottava se hänelle, jotta hän ehtii valmistautua matkalle. Minun on katsottava, että hän saa ruokaa ja syökunnolla, sillä olenhan nyt hänen hoitajansa. Minun on ajateltava, että hän on vain lapsi, pieni poika, kaunis, pieni poika, josta minun on pidettävä huolta, silloin kaikki on helpompaa.

Meri rannassa oli kyllästyttävän tummankirkas ja kimalteleva. Tyttö käveli rantaa pitkin ahmien levien ja tervatun puun tuoksua, pysähtyi kaivelemaan kuumennutta hiekkaa kengänkärjellään ja tuijotti merelle niin kauan, että hämääntuneet silmät sokenivat. Tuolla jossakin on hänen ikkunansa, tyttö ajatteli, ja koetti etsiä korkean talorivin kattokerroksista haljennutta, noen tahrinmaa ikkunaa, johon sadepisarat olivat piirtäneet likaisia juovia. Ehkä hän katselee juuri minua ja ihmettelee, miksi kiusaan häntä, ajatteli tyttö, mutta ei löytänyt ikkunaa uhmaavasta tuijotuksestaan huolimatta.

Nyt menen häntä tervehtimään, hän ajatteli ja pakotti vikuroivat jalkansa kadulle ja kadun poikki ja tutun oven luokse, kunnes pääsi suunnattoman tutuksi käyneeseen porraskäytävään, näki ikkunalasien kirjavan valon ja kuuli pesemättömän kalkkikiven koleasti kumahtelevan askelistaan. Kerros kerrokselta yhä hitaammin hän nousi portaat ja pysähtyi hengähtämättä, kasvot kuumina, tutun oven luokse, jäi piirtelemään halkeillutta, vihreää maalia sormenpäällään ja koetti kuunnella. Mitään ei kuulunut ja vavahduttava pettymys vuoti katkerana hänen mieleensä. Ei liikahdusta, ei huokaustakaan kuulunut tuon armottomasti lukitun oven takaa. Hän on mennyt, hän

on paennut elämästäni yhtä äkkiä kuin tulikin, miksi jätin hänet yksin, minä mieletön, valitti tyttö itseksensä. Sitten hän koputti, ensin aivan hiljaa, sitten saman tien äänekkäästi, oikein vihaisesti kuin todistaakseen uskallustaan.

Askelet kuuluivat oven takaa, avain kiertyi, lukko kirskahti. Tytön polvet alkoivat vapista ja hänen teki mieli nyyhkyttää ääneen, mutta hän viskasi päänsä pystyyn ja vihasi omaa punastumistaan ja silmiensä loistetta.

»Hyvää iltapäivää, kopea herra!» hän sanoi hyvin jäykästi ja ylpeästi uskaltamatta katsoa suoraan noihin pronssinkauneihin nuorukaiskasvoihin. Otsani ulottuu juuri hänen nenänsä kohdalle, tyttö ajatteli onnellisena ja tuijotti tiukasti kulmat rypyssä pojan leukaan. Kas, hän on ajanut partansa, ilahtui tyttö, uuden solmionkin hän on sitonut kaulaansa ja vaihtanut paitaa. Mutta ääneen hän sanoi: »Joko olette syönyt? Tulin näet hakemaan teitä päivälliselle. Minun on nälkä nimittäin.»

Sitten vasta hän uskalsi kohottaa katseensa ja näki sanomatonta riemua tuntien kokonaan nuo yllättävän paljaat, pronssinkovuudestaan ujoiksi sulaneet nuorukaiskasvot. »Minun on nälkä!» hän toisti käskävästi ja voitonriemuisesti. »Niin nälkä, että polveni ovat aivan heikot», hän väitti ja vakuutti itselleen, että se oli totta, ja tunsii samassa itsensä tosiaan nälkäisemmäksi kuin milloinkaan ennen.

Poika ovella vaihtoi jalkaa ja koetti arasti hymyillä. »Tulitte takaisin, Marjut!» hän sanoi iloa ja kummastusta äänessään. »Tulitte kuitenkin takaisin!» Ja äkkiä hänelle tuli kiire tehdä tilaa päästääkseen tytön ohitse sisään. Tyttö astui tuttuun, pölyiseen huoneeseen —

oikein miesten tapaista kaikki — ja tunki sanomatonta riemastusta mielessään. Tällaista ei tapahdu, hän hoki itsekseen hymyillen, tällaista ei voi tapahtua. Hengästyneenä riemusta hän istahti puujakkaralle ja määräsi:

»Alkaka joutua! Takki päälle ja hattu päähän. Menemme syömään yhdessä. Minulla on teille hyvin tärkeitä asioita, Aatos!»

Nuorukainen otti likaisen sadetakin naulasta käsivarrelleen ja hatun jäykästi käteensä. Hitaasti sulkeutuivat taas koviksi nuo äsken yllättymisestä paljaiksi ja aroiksi valahtaneet kasvot ja hän alkoi vaivaantuneesti, ponnistamalla ajatella jokaista askeltaan ja sanaansa. Mutta siitä huolimatta hän koetti hymyillä, surkean avutonta lapsen hymyä.

Kevyesti ja suojelevasti laski tyttö kätensä hänen käsivarrelleen ja talutti hänet ulos, lukitsi oven hänen puolestaan ja työnsi avaimen hänen taskuunsa. Kevyesti huokaisten, nöyrästi ja vastustamatta nuorukainen jättäytyi hänen ohjattavakseen ja tyttö tunki suloista hallitsemisen mielihyvää. Lieneekö pojalla rahaa, hän ajatteli huolehtivasti itsekseen. Vaivaisiko häntä, jos vien hänet hyvään ravintolaan? Mielelläni maksaisin hänen puolestaan, mutta kenties se loukkaa häntä.

»Missä ravintolassa mieluummin syötte? Mahdatteko muistaa?» hän kysyi koettaen saada ääneensä huolettoman, kujeilevan sävyn uskotellakseen pojalle, että hän vain laski leikkiä tuosta muistamattomuudesta. Mutta nuorukaisen sileä otsa rypistyi ja silmät kovenivat.

»Täällä lähellä on pieni ravintola, kuppila oikeastaan», sanoi nuorukainen jäykästi pitäen välin jokaisen sanan jälkeen kuin epätoivoisesti peläten alkavansa taas nauretta-

vasti änkyttää. »Siellä olen syönyt usein, mutta se ei liene — kyllin hieno teille — Marjut.»

Jo toisen kerran hän kutsui tyttöä nimeltä kuin omistaakseen hänet, ei hyväilevästi vaan ankaran juhlallisesti. Sanomaton, kujeileva hellyys sai tytön hymyilemään.

»Luulen, että se on kyllin hieno minulle», hän sanoi harkitsevan juhlallisesti. »Aivan niin, luulen, että se on hyvin hyvä ja hieno ravintola, erikoisen sopiva minulle.»

Ravintola ei kuitenkaan ollut hieno, tyttö säpsähti sen halpaa ruoankäryä eikä suinkaan ollut tottunut ruoan tarjoamiseen liinattomilta, kivisiltä pöytälevyiltä. Mutta kulmikaskasvoinen tarjoilijatar, joka antoi hänen käteensä kömpelöin kirjaimin kirjoitetun ruokalistan, oli ystävällinen hänelle ja häntä ilahdutti huomio, että nuorukainen vilkastui ja varmeni esiintymisessään tässä hänelle tutussa paikassa.

He söivät hartaasti yhdessä tytön ajattelematta ruokaa, jota heille tarjottiin, sillä hänen ajatuksensa keskittyivät kokonaan asiaan, jota varten hän oli tullut. Kun nuorukainen viimein työnsi kärsimättömästi luotaan tyhjän lautasen ja sytytti savukkeen, aloitti tyttö varmallalla äänellä:

»Huomenna matkustan kotiini maalle ja otan teidät mukaani, Aatos!» Hätäisesti hän kiirehti lisäämään: »Tarkoitan, isäni ja äitini toivottavat teidät tervetulleeksi luoksemme toipumaan — Matin ystävänä — vieraaksemme.» Ennen kuin nuorukainen ehti vastustaa tai sanoa mitään, tyttö selitti: »Älkää pelätkö! Siellä on hyvin kaunista ja paljon tilaa. Joka kesä meillä on ollut vieraita, sisarteni ja veljeni koulutovereita, kaikenlaisia vieraita. Isä kaipaa nuoria ympärilleen, mutta me olemme kasvaneet, kaikki muut ovat jo poissa kotoa

paitsi veljeni ja minä. Veljeni hoitaa tilaa, hän on agronomi. Isä ei kerkiä, hänellä on aina niin paljon kunnallishommia ja liikeasioita.»

Nuorukaisen aikoessa kasvot tummeten sanoa jotakin hän kohotti kärsimättömästi torjuen kättään ja huomautti kiivaasti: »Antakaa minun puhua loppuun. Turha teidän on raivausleirille mennä johonkin levottomaan joukkoon, joka vain hermostuttaa teitä, kun vielä olette vähän — sairas. Meillä saatte olla rauhassa, ja työtä saatte myös tehdä, siitä voitte olla varma. Syyskynnöt jäivät kesken, kun kaikki miehet joutuivat kertausharjoituksiin eikä vielä kukaan ole kylliksi työvoimaa, kun ei kaikkia ole lomautettu. Voitte varmasti olla hyödyksi meillä.»

Hän vaikenä tuokioksi ja katsoi nuorukaisen pronssinkoviksi sulkeutuneihin kasvoihin. Toiveikkuus alkoi sammua hänen mielestään, mutta sitä kiivaammin hän jatkoi vielä:

»Eikä teidän tarvitse pelätä joutuvan seurustelemaan isän ja äidin kanssa, ellette tahdo. Syödäkin voitte yksin, jos vain haluatte. Tarkoitan — tarkoitamme vain paras-tanne, kun — kun olette Matin ystävä —.» Hänen äänensä alkoi katkeilla ja pakosta kihosivat kyynelkappaleet polttavina silmiin, vaikka hän parhaansa mukaan koetti räpytellä luomiaan ja olla katsomatta noihin vihaisiin, ynseihin pojankasvoihin. »Minuakaan teidän ei tarvitse tavata siellä, ellette tahdo», hän jatkoi ilkeästi. »Aivan huoletta voitte tosiaan olla, sillä minä en tule teitä häiritsemään. Mutta käsittehan, etten voi jättää teitä tänne yksin, kun — kun olette tuollainen. Ja — ja kun se on aivan vieras paikka teille, niin teidän ei joka hetki tarvitse

pahoittaa mieltänne ja pakosta muistella kaikkea sellaista, mitä juuri silloin ette satu muistamaan. Enkä tosiaankaan — aivan varmasti — tule häiritsemään teitä! Minulla on kyllä muuta seuraa.»

Nuorukainen koputti kiivaasti pöydän ruskeajuovaiseen kivilevyyn ja sanoi tarjoilijattaren tullessa: »Saanko maksaa! Molemmat.»

»En tarkoittanut, että tarjoisitte minulle —», aloitti tyttö ja hypisteli käsilaukkuaan, mutta jätti sanansa kesken. Tarjoilijatar laski päässään ja sanoi summan. Nuorukainen otti huolimattomasti setelin kuluneesta lompakosta, sai rahaa takaisin ja työnsi rahat laskematta liivintaskuunsa. »Kiitos — kiitos aterian», sanoi tyttö nöyrästi. Ja äkkiä pelästyen, että nuorukainen kenties aikoi nousta ja jättää hänet siihen sanaakaan sanomatta, hän kiirehti päättävästi huomauttamaan:

»Matkustamme siis aamujunassa. Koetan saada auton ja ajan teidän kauttanne, niin että saamme tavaranne mukaan. Niin on siis sovittu!»

Silloin hymy kirposi pojan kasvoista kuin auringon kimallus metallista, hän ravisti päätään hymyillen ja huokasi: »Ihan mahdoton kapine te olette, Marjut, ihan mahdoton kapine! Eikä minulla sitä paitsi niin paljon tavaraa ole, että se vaatisi auton. Voisin lähteä tällaisenaikin — niin vapaa olen.»

»Te siis lähdette», huudahti tyttö epäuskoisesti. Hän oli valmistautunut niin ankaraan vastarintaan, ettei äkillinen suostumus tuntunut hänestä huojennukselta, vaan herätti hänessä peloittavaa epäluuloa, että häntä aiottiin pettää.

»Miksipä en lähtisi», sanoi nuorukainen välinpitämättömästi. »Äsken olitte vähällä ruveta itkemään, ja jos te

kerran olette hupsu, niin miksipä en minäkin olisi. Pääsenhän sitä paitsi pois sieltä, jos en viihdy tai olen häiriöksi. Kaikki on minulle toistaiseksi aivan samantekevää.»

Eikä tyttö voinut ymmärtää, mistä johtui kaiken riemun ja odotuksen jälkeen niin masentava pettymyksen tunne hänen mielessään. Hän oli väsynyt, kovin väsynyt ja kylläinen, ja pelkäsi panneensa liikkeeseen tapahtumia, joita ei enää koskaan pystyisi hallitsemaan tai peruuttamaan.

»Lähdetään siis», hän sanoi tahallisen tylästi, sieppasi hansikkaansa ja astui nuorukaisen edellä ulos pää kopeasti pystyssä ja posket juoruavan punaisina.

V.

Vasta junan vierissä pois Helsingistä kylmäkirkkaaseen kevätaamuun tytön valtasi jälleen matkan, vapautumisen, oudon tapahtumisen oikukas riemu. Hänet valtasi riemu, vaikka juna oli tungokseen asti täynnä ja hänen oli pakko matkustaa kolmannessa luokassa, koska hänen potilaansa tahtoi itse maksaa piletinsä ja kieltäytyi tulemasta toiseen luokkaan. Juna oli tungokseen asti täynnä karjalaista siirtoväkeä ja lomautettuja sotilaita. Ihmisiä istui lattialla ja penkkien välissä matkalaukkujen päällä, mutta he olivat tulleet ajoissa ja saaneet istumapaikat ja nuorukainen istui häntä vastapäätä ja tuijotti vihamielisesti jurotellen ulos ikkunasta.

Siitä huolimatta tytön mielessä keinui hurmaantunut riemu junan jyristessä eteenpäin. Jossakin etäällä oli suitseva ja liekehtivä Eurooppa ja yksilön elämä oli vain sattumanvaraista kulkua miekanterällä yli ammottavan kuilun, mutta Suomessa oli rauha ja tyttö tahtoi uskoa tähän petolliseen rauhaan salaa, arasti katseellaan hyväillen jäntevää, kaunista nuorukaisenkaulaa ja metallinkoviksi sulkeutuneita kasvoja.

Kerran vielä hän hymyilee minulle, ajatteli tyttö uhmaten, riemu mielessään, ja puristi tiukasti ristiin kapeita sormiaan. Kerran vielä hän hymyilee minulle,

lauoi hänen sydämensä kohisten junan jyrinän tahdissa, ja vieraat ihmiset naurahtelivat ja rupattelivat, söivät köyhiä eväitään ja pyyhkivät kyyneleitään hänen ympärillään. Ehkä en vain minä ole holtiton, ajatteli tyttö itseksensä, ehkä kaikki muutkin ovat hirvittävän, kuoleman rajalle asti tempaavan ponnistuksen jälkeen herpaantuneet niin, etteivät enää salaa tunteitaan ja ajatuksiaan, vaan elävät yhä vielä, ikäänkuin jokainen päivä olisi viimeinen.

Juna vierähti ohi ratapihan, jossa törrötti rivi rivin jälkeen päättymättöminä jonoina puoleksi palaneita ja rikki-anmuttuja rautatievaunuja, sodan murheellista hylkytavaraa korjaustaan odottamassa. Sulanut lumi ja sade oli jo niitä valellut, kevään armoston päivänpaiste haalistanut värejä särkyneistä seinistä, ja punaisen ristin kuvion sairaalavaunuksi muutetun matkustajavaunun seinässä oli konekiväärisuihku särkenyt ja hajoittanut säleiksi.

Juna pysähtyi ja pommitettujen ja palaneiden talojen rauniot kohosivat nokisina radan varrelta. Mutta siellä täällä oli raunioita alettu purkaa ja uutuuttaan pihkan-keltaisena kohosi lähimpänä rakenteilla olevan talon hirsi-kehys. Sydän paisui ja silmiä poltti sitä näkyä katsellessa. Mutta miksi juna pysähtyi ennen asemaa ratapihan laitaan? Ihmiset alkoivat uteliaina tungeksia ikkunoiden luokse pyrkien katselemaan ympärilleen.

Äkkiä tuli vaunussa aivan hiljaista. Oudosti ulvaisten vyöryi viereistä raidetta pitkin ohitse vierasmallinen veturi kiskoen vaunujonoa jäljessään. Ilkkuvan hitaasti vierivät ohitse luonnottoman kookkaat vaunut venäläiset kirjoitusmerkit kyljissään. Niiden ovet olivat tiiviisti suljetut, niiden likaisen vaaleanpunainen väri, niiden

luonnoton koko, niiden uhkaava, enteellinen merkitys sai jokaisen hengähtämään syvään, puremaan hammasta tai huokaisemaan.

Vaunussa oli hievahtamattoman hiljaista, kunnes vieras sotilasjuna oli vyörynyt ohitse ja oma juna lähti raskaasti nytkähtäen liikkeelle. »Ryssän juna — Hankoon menossa», sanoi sitten joku kaikentietävä tynesti.

Silloin puhkesi vaunussa melu ja toinen toistaan kii-vaammattomat syytökset ja selitykset satelivat ilmassa. »Eihän sitä sanottu rauhansopimuksessa! — Milläpä ne sitten olisivat Hankoon päässeet, kun meri oli jäässä? — Täytyy sovittaa, jotta rauha säilyisi.» Mutta lattialla jalat koukussa istuva kalvokkaaksi laihtunut sotamies likaisiksi kuluneet kunniamerkinauhut kuluneen asetakin rinnuksessa painoi päänsä häpeästä kumaraan ja toisteli matalalla äänellä itseksensä: »Voi perkeleen perkeleen perkele!»

Tyttö oli katsellut venäläistä junaa uteliaana ja kammoksuena, nyt hän tuli katsoneeksi nuorukaista ja säikähtyi, sillä tämä oli purrut hampaansa niin lujasti yhteen, että suonet paisuivat ohimoissa, pieniä hikihelmiä oli kihonnut otsaan ja hänen kasvoissaan vavahteli herkeämättä. »Mikä teidän on», hän kysyi huolestuen ja kumartui äkkiä potilaansa puoleen.

»Ei mikään», sanoi nuorukainen ankarasti ponnistaen ja hänen kasvonsa herpaantuivat. Ensimmäisen kerran matkan alettua tyttö tapasi hänen katseensa ja näki säikähtyen, että silmien yli oli jälleen vetäntynyt entinen eloton ja ilmeetön himmeys, jonka hän oli luullut saaneensa jo niistä hälvenemään.

»Eihän se ollut mitään», sanoi tyttö vapisevalla äänellä, »venäläinen juna vain. Ne ovat saaneet luvan pitää yh-

teyttä tukikohtaansa myös maitse. Onhan se ymmärrettävää, kun on rauha.»

»Rauha!» toisti nuorukainen ponnistellen hallitakseen kielensä. »Rauha!» hän toisti sanomattoman halveksivasti. »Eihän ole mitään rauhaa. Minähän sanoin: sukupolvemme työ jäi kesken.»

»Shh, vaiti! Iso mies!» sanoi tyttö säikähtyen ja vilkaisi ympärilleen peläten heidän keskustelunsa herättävän huomiota. Hän otti nuorukaisen elottoman käden käteensä ja puristi sitä kiivaasti käsiensä välissä.

Juna viipyi asemalla ja lähti jälleen liikkeelle. Aurinko oli ylentynyt taivaalla. Radan varrella loisti heleän vihreänä samettimattona oraspelto. Koivujen ääri viivat hehkuivat sinipunaisina. Järvenpinta välkähti ohitse teräksensinisenä kimmeltäen. Juna jyrisi eteenpäin kantaen uusiin kohtaloihin säikähtyneitä, lamaantuneita, pahasta unesta heräviä ihmisiä. Maan, metsien ja mullan rauha huokui mieleen radan varrelta kaipausta ja toivoa herättäen.

Kohottaessaan jälleen katseensa tyttö huomasi, että nuorukainen oli nukahtanut pää epämukavasti vaunun vavahtelevaa seinää vasten, suu väsähtäneesti auki hervah-taneena ja otsassa yhä hienoja hikihelmiä. Silloin hän hymyili itsekseen samalla kertaa surullisena ja riemuk-kaana.

Heidän saapuessaan määrääsemälle nuorukainen ei kuitenkaan nukkunut, sillä hän avasi heti silmänsä tytön arasti koskettaessa hänen kättään ja nousi tottelevaisesti mutta epävarmana liikkeissään. Hänen silmissään oli yhä uninen, eksynyt ilme ja tyttö auttoi häntä kokoamaan tavarat, kuluneen matkalaukun, värilaatikon ja maalaus-

telineen, sillä nämä tyttö oli pakottanut hänet ottamaan mukaan pojan kyllästyneestä vastustuksesta huolimatta. Ottaessaan maalaustelineen kainaloonsa nuorukainen suuttui uudestaan ja mutisi jotakin itsekseen, mutta seurasi sitten tyttöä umpimielisenä ja ilkeänä.

Että viitsinkin holhota tuollaista kiittämätöntä tolvanaa? ajatteli tyttö hellästi ja mieli keventyneenä, kun jo oltiin näin pitkällä. Hän pakotti nuorukaisen kiirehtimään varmistukseen paikat linjavaunussa, sillä asemalta alkoi torille päin suoranainen rynnäkkö junan tyhjentyessä. He saivat kuitenkin paikkansa, sillä autonkuljettaja oli tuttu mies, kohottipa vastahakoisesti lakkiaankin suuren kartanon tyttärelle.

»Johan olette kerinnyt sodasta takaisin», tervehti tyttö ilahtuen.

»Jo», sanoi autonkuljettaja, vaikeni tuokion ja purki sydäntään: »Hyvän vaunun kerkisivät ajaa pilalle sillä välin, kun olin poissa. Ja väkeä lappaa sisään, niin että seinät pullistuvat. Siirtoväkeä, nähkääs, ajelevat edestakaisin, kun eivät löydä sijaan.»

»Olitteko kaukanakin?» kysyi tyttö kohteliaasti.

»Enhän minä paljon missään», arveli mies. »Kannaksella — tykkimiehenä. Älä sinä, akka, tuota myttyäsi kisko sisään, kun on muutenkin ahdasta, pannaan takaosaan, siellä on tavaroitten paikka.» Käytyään auttamassa mytyn vaunun takaosaan hän palasi anteeksipyytävästi sanomaan: »Niille ovat perin kalliita nuo tavaransa, kulkevat pitkin maata etsimässä omaansa, niin että ihan pakkaa hermostumaan. On siinä työ, ennen kuin kaikki saadaan sijoilleen.»

Tyttö otti syliinsä itkevän lapsen ja mustahuivinen

eukko ikuinen itku silmissään työnsi kainostellen laihaa takapuolensa nuorukaisen polvelle. Sitten vaunu oli valmis lähtemään liikkeelle. Se oli täynnä vierasta väkeä, vierasta murretta puhuvia ihmisiä, jotka kaikki olivat tuttuja toisilleen ja ujostelematta kertoivat murheitaan ja vastoinkäymisiään. Tytöllä oli tunne, kuin hän olisi ollut matkalla vieraaseen paikkaan.

Niinhän olikin. Eihän mikään ollut enää niinkuin ennen. Myös kartanon ylhäisen kodikas eristyneisyys oli murrettu. Pitkin talvea siellä oli asunut vieraita perheitä, pakolaisia, ja pian lohkottaisiin sen suojelluista maista asutustiloja niille, jotka Karjalassa olivat menettäneet omansa. Hän, tyttö, oli palaamassa kotiinsa talven jälkeen, niinkuin aina ennen, mutta hänkään ei ollut sama kuin ennen. Luullen pysyneensä samana kuin ennen hän kuitenkin sotatalven haltioitumisen, kauhun ja kuoleman aikana oli viskautunut kaiken entisen ulkopuolelle. Hänellä ei ollut paluuta entiseen turvalliseen, koskemattomaan elämänmuotoonsa, mutta myös uusi, peloittava, omavastuinen elämä hirvitti häntä. Sen näkyvänä ilmenemismuotona istui tässä hänen vieressään täysin tuntematon nuorukainen, jonka kodista, suvusta ja kasvatuksesta hän ei mitään tiennyt, joka tuijotti eteensä harmaanvalkealle Hämeen tielle kovin nuorukaiskasvoin ja kivettynein silmin. Vieras karjalaistyttö untuvanohuin, vaalein hiuksin istui hänen sylissänsä ja tahri hikisillä kämmenillään hänen puseronsa. Mutta hän ei tuntenut vastenmielisyyttä, vain tympeän uneliasta hyvänolon tunnetta.

Mutta tie oli tuttu, niin moneen kertaan ajettu, vaikka useimmiten omalla autolla, ei kalisevassa, narskahtelevassa ja surkeasti ulvahtelevassa linjavaunussa. Unenkal-

taisina tyttö muisti monta kotiintuloaan kouluteiltä, muisti ajan, jolloin kaupunki oli lumonnut hänet niin, että hän vain vastahakoisesti ja pakosta vietti lyhyitä aikoja kotona maalla kesäisin. Olihan heillä myös kaunis kaupunkikotinsa, joka oli ollut täynnä vilkasta elämää niinä vuosina, jolloin isä oli kuulunut eduskuntaan ja lukuisiin valtion komiteoihin. Mutta aina palatessaan kotiin maalle hänen mielessään oli ollut samaa syyllisyyden tunne. Tunsiko hän syyllisyyttä nytkin, kun tuttu, suuri järvenpinta leimahti näkyviin, sen takana kohosi tummana ja korkeana ikivanha uhrivuori ja alava viljelyslakeus hehkui päivänvalossa mullan punaa, oraan sametinvihreyttä ja kesantopellon tulenkeltaista kajoa?

Ei, huimaavan voitonilon vallassa tyttö tunsu, että hän ensimmäisen kerran elämässään ei enää ollut neidonkuorensa sisässä vain syyllinen, velvollisuutensa laiminlyönyt pikkutyttö. Hän eli omaa elämäänsä nyt, eikä muiden, vanhempienkaan, käskyillä tai soimauksilla ollut valtaa häneen. Hän lähestyi kotiaan ja maata, josta hän kerran oli perivä osansa, ikivanhaa viljelysmaata, ja ihmeellisenä lahjana hän kantoi mukanaan omaa itsenäistä elämää, omaa välkehtivää tahtoaan.

Hänen sydämensä pulpahti jälleen täyteen hymyä ja taas hän tunsu matkasta väsyneen ruumiinsa keinuvan täynnä edellisen päivän suloista juopumusta. Saadakseen aiheen koskea sormillaan nuorukaisen kättä hän kuiskasi: »Katsokaa!» Nyökkäsi päällään tumman uhrivuoren suuntaan ja selitti matalalla, hymyilevällä äänellä:

»Se on muinaissuomalainen linnavuori. Siellä on suoritettu kaivauksia ja löydetty kehämuurin jäännökset. Tämä on ikivanhaa viljelysseutua. Yhä vielä löytyy pel-

loista ja sorakuopista melkein joka vuosi kiviaseita ja kivikautisia asunnonpohjia. Täältä minä olen kotoisin.»

Nuorukainen istui hyvin juhlallisena ja piteli polvillaan silmiään lakkaamatta pyyhkivää, mustahuivista akkaa. Äkkiä kaikki oli tytön mielestä niin vapauttavan hupsua ja hullunkurista, että hän purskahti heleästi nauramaan. Nuorukainen vilkaisi otsaansa rypistäen häneen kuin paheksuen tätä äänekästä iloa, mutta älysi sitten syyn ja alkoi hymyillä hänkin, kohotti reippaasti eukkoa sylissään mukavampaan asentoon ja kysäisi:

»Istutteko mukavasti, emäntäkulta?»

»Istunhan mie», vastasi mustahuivinen nöyrän iloisesti. »Kiitos vain, herra hyvä, kun maltoit tällaista rumaa akkaa pidellä. Lienevät sinulla pehmeämmätkin pideltävät?»

Hän nyökkäsi päällään kysyvästi Marjueen päin ja tyttö naurahti uudelleen heleästi tuntien punan suloisen kuumana kohoavan poskiinsa. Hän väisti nuorukaisen katsetta ja ajatteli iloiten mielessään, ettei kukaan vieras varmaan ollut havainnut pojassa mitään outoa, vaiteliaksi ehkä arvelivat häntä, mutta eivät muuten epäilleet häntä muista poikkeavaksi.

Autonkuljettaja katsoi tyttöä silmiin tähystyspeilistään ja tyttö nyökkäsi myöntävästi. Auto pysähtyi tienhaaraan. »Tulkaa, Aatos», hän sanoi, »olemme perillä.» Vaivalloisesti he hilautuivat tavaroineen esille ja pääsivät ulos täpötäydestä, pahasti lemuavasta vaunusta pulpahtaen kuin korkit pullonsuusta kylmänraikkaaseen kevätilmaan, metsän, lämmenneen pihkan ja nurin ajetun mullan suloiseen tuoksuun.

»En tullut ilmoittaneeksi kotiin, millä junalla saavumme», huomautti tyttö välinpitämättömyyttä teeskenn-

nellen. »Olisivat tietysti lähettäneet hevosen vastaan, mutta kävellään mieluummin, kun ei ole liikaa tavaroita-kaan. Ei tästä ole matkaa kilometriäkään. Tavarat voimme jättää tähänkin myöhemmin noudettavaksi, ei niitä kukaan täältä vie.»

Hän puheli vilkkaasti salatakseen haikeansuloista levottomuutta, joka valtasi koko hänen ruumiinsa heidän jäätyään seisomaan kahden tielle keskelle metsää. Nuorukainen ei vastannut mitään, katseli vain miettivästi ympärilleen ja lähti tavaroineen kävelemään hänen rinnallaan. Tyttö käveli tahallaan hyvin hitaasti. Koivuja punertavin oksin kohosi tien varressa. Äkkiä tyttö huudahti, laski matkalaukkunsa maahan ja hypähti ojan poikki metsään.

»Sinivuokkoja!» hän sanoi. »Kerkisin vielä kotiin sinivuokkojen kukkiessa.»

»Punaista ja ruskeaa, violettia —», luetteli nuorukainen hajamielisesti, mutta säpsähti sitten ajatuksistaan.

Tyttö ajatteli, ettei missään kasvanut niin suuria ja sinipunaisia sinivuokkoja kuin täällä hänen kotitiensä varrella vanhassa koivulehdossa. Menneenvuotisten, valossa leimuavien lehtien alta ne kohottivat kosteat vartensa ja hauraat värinsä. Tyttö ei poiminut niitä, hän kosketteli vain niitä käsillään polvistuen maahan maan märkyydestä ja uudesta hameestaan välittämättä. Olen aivan mieletön, hän ajatteli, mutta sanoi pelokkaasti:

»Miksi kaikki on tänä keväänä niin paljon kauniimpaa kuin koskaan ennen?»

Nuorukainen kohautti hiukan vahvoja olkapäitään tahraisen sadetakin alla. »Voisin olla kuollut», hän sanoi, »myös te voisitte olla kuollut, Marjut. Siitä se vain joh-

tuu.» Hän epäröi vähän. »Myös minä näen yhä kaiken paljaammin kuin ennen. Luulin koulinneeni silmäni näkemään kaikki värit ja valot ja valöörit, mutta pötyä se vain oli. Siksi kai minun olikin niin helppo maalata, kun en paljon mitään nähnyt. Nyt näen niin paljon, että pe-loittaa. Ei, piru vieköön, ei minusta ollut maalariksi!»

Hän kirosi vielä kerran välittämättä työstä, mutta tämä ei suuttunut. Monin verroin tärkeämpää oli hänestä, että poika puhui, houkuttelematta ja omasta aloitteestaan.

»Palaan takaisin kuolemasta elämään», kuiskasi tyttö silmät suurina ja kosketteli sormenpäillään sinivuokon kylmää teriötä. »Siksi kaikki on kauniimpaa kuin koskaan ennen.» Hän säpsähti ja kauhistui. »Saimme lomaa kuolemalta», hän kuiskasi, »niin Matti sanoi silloin ulko-ravintolassa, vain lomaa saimme kuolemalta, mutta eihän se ole totta, eihän?»

»Mennään!» tiuskaisi nuorukainen töykeästi ja kolahdutti hermostuneesti maalaustelinettä kainalossaan. »Ale-taan talsia taas!» hän sanoi tahallisen karkeasti ja lähti astumaan pitkin harppauksin taakseen katsomatta.

Tyttö nousi ja puisteli polvien kohdalta kostunutta hamettaan. Vaistomaista mielijohdettaan noudattaen hän nykäisi hatun päästään, irvisti ja näytti kieltään pojan jäl-keen. Kevyin, tanssivin askelin hän lähti rientämään jälleen kotitietä. Tavoitettuaan nuorukaisen hän jäi kävelemään tämän rinnalle ja matki juhallisesti hänen pitkiä harppauksiaan ja jäykkää ryhtiään.

He tulivat lehmuskujalle ja lehmusten keväästä mustat oksat punersivat heikosti valoa vasten. Kartanon suuri, valkoinen päärakennus tuli näkyviin puiston paljaitten

puitten keskeltä, sen tiilikatto oli sameanpunainen. Nur-messa näkyi jo alkavan vihreyden aavistus. Keskellä kevään maisemaa rakennuksen jyhkeät seinät olivat niin valkoiset, että ne näyttivät sinertäviltä.

Nuorukaisen ryhti jäykistyi jäykistymistään ja hänen askelensa alkoivat epäröidä. Tyttö katseli sivusta pelok-kaasti häntä. Traktori paukahteli hyvin etäällä mullasta hehkuvalla pellolla. Loppumattoman suuressa omena-tarhassa kohosivat omenapuitten paleltuneet rungot loh-duttoman mustina. Tyttö muisti menneitten kesien omenankukkien unenomaisen valkeuden ja muisti myös, etteivät nämä omenapuut enää koskaan puhkeisi kukkaan maan ankarimman talven jälkeen. Hän säikähtyi säikähty-mistään.

Mutta kotiintulo ei ollut niin vaikea kuin hän oli pelän-nyt. Keittiöpuolen ovesta juoksi juuri pihalle sanko kädessä vieras, nuori tyttö punakukkainen työmekko yllään. Hän pysähtyi ujostelemattomasti hymyillen ter-vehtimään ja katseli uteliaasti Marjutta ja nuorukaista. Hän oli varmaan tuo karjalaistyttö Leena, joka oli tullut siirtokarjan mukana ja josta äiti oli kertonut. Hänen sil-mänsä olivat säteilevän ruskeat ja kirkkaat kuin vesipisarat, kun hän pyyhkäisi märkää, kovaa kättään hameenliepee-seen, ennen kuin antoi Marjuelle kättä. Myös nuorukai-selle hän antoi kättä ja vaistomainen mustasukkaisuuden värähdys mielessään Marjut tunsi, että tyttö oli nuori, häntä paljon nuorempi, ja peloittavan raikas ja kaunis. Mutta sitten ajatus alkoi hymyilyttää häntä, ja kun vanha koira tuli häntä vastaan ontuen ja ilosta käheästi haukah-dellen hän kumartui silittämään koira, puristi leikitellen sormillaan sen harmaantunutta kuonoa ja torui sitä.

Eikö se tosiaan enää ollut tuntevinaan häntä? Koira häpesi ja alkoi hitaasti lieputtaa tuuheaa häntäänsä. Samassa äiti tuli jo kuistikon ovelle ja huudahteli ja nauroi tapansa mukaan, mutta kävi sitten vakavaksi ja tervehti nuorukaista katsoen tutkivasti häntä kasvoihin. Isä oli kunnantalossa kokouksessa, kertoi äiti, ja veli ajoi traktoria, kun kunnollista ajajaa ei saanut mistään. Entinen ajaja oli nyt kirkonkylän sankarihaudassa valkoisen ristin alla. Äiti vetäisi tunteellisesti ilmaa nenäänsä ja vilkaisi taas salaviikkaa hyvin tutkivasti nuorukaista.

Heidän mentyään sisään äiti sopotti Marjuelle antaneensa valmistaa kuntoon yläkerran pienen vierashuoneen. Hän vilkuili yhä pelokkaammin tuohon tuntemattomaan nuorukaiseen, joka ei sanonut mitään, katseli vain yliolkaisen ynseästi ympärilleen. Tytön mieli alkoi masentua, mutta yhä iloa teeskennellen hän opasti Aatoksen yläkertaan, esitteli huoneita ja huudahti tarkoituksettomia sanoja, vaikka sydän alkoi painaa kuin kivi hänen rinnassaan.

Nuorukainen pysähtyi vierashuoneen ovelle ja katsoi ivallisesti ympärilleen. Sitten hän laski lattialle kuluneen matkalaukkunsa ja nosti nurkkaan pystyyn maalaustelineen kainalostaan.

»Tulkaa alakertaan sitten, kun haluatte», kehoitti tyttö kiireesti ja pakeni pois sulkien oven jäljessään. Hänen teki mielensä itkeä, huutaa ja nauraa, ravistella hartioista tuota kiittämätöntä nuorukaista, jonka kasvoista kuvastui vain tylyä, torjuvaa ynseyttä.

Oven sulkeuduttua nuorukainen vilkaisi hajamielisesti seinässä olevaa taulua, astui ikkunan luokse ja vilkaisi ulos pihalle. Pihan poikki meni juuri puiston alastomien

puiden takana kohoavia ulkorakennuksia kohden punahameinen tyttö solakkana, ruskein käsivarsin, kaksi mustanruskeaa palmikkoa heilahdellen niskassa askelten tahdissa.

Nuorukainen väänsi leukaansa ja kostutti kielellä kuivuneita huuliaan. Sitten hän meni pesupöydän luokse, kaatoi vettä vatiin ja virutti hajamielisesti käsiään. Vielä kerran katseltuaan ympärilleen hän sanoi ääneen itsekseen: »Voi, perhana!» Meni vuoteen ääreen ja paiskautui uhmaavasti selälleen nostaen likaiset kenkensä hienon pitsipeitteen päälle.

Illalla, kun päivällinen oli syöty painostuneen äänettömyyden vallitessa ja Marjut istuutui isän pyynnöstä pianon ääreen, kuului pianon mustavalkoinen musiikki suuressa, lattiavahalta lemuavassa salissa oudon kuolleelta ja etäiseltä. Nuorukainen liikahteli vaivaantuneesti istuimellaan ja vilkuili ivallisesti komeakehyksisiä Järnefeltin ja Halosen tauluja seinissä, kunnes äkkiä hämärän langetessa nousi ja meni ulos kävelemään sanomatta sanaakaan kenellekään. Tuokion kuluttua Marjut lakkasi soittamasta, kääntyi kiivaasti pianotuolilla ja katsoi uhmaavasti perhettään kyynel silmissä kirvellen.

»Antaa hänen olla omissa oloissaan, niin on paras!» sanoi isä rauhoittavasti torjuakseen uhkaavan perhekohauksen.

»Kummallisia päähänpistoja!» tuhahti äiti vihaisesti. »Hänhän on aivan kasvattamaton.»

»Soh, soh!» sanoi agronomi-veli. »Muutamat kävivät rintamalla tuollaisiksi. Hermot vielä kireällä ja niin edespäin. Minulta hän kysyi työtä ja kyllä minä hänelle työtä annan. Jos miehet eivät ajoissa palaa, niin kaikki väki

pannaan töihin, äiti ja Marjutkin, jotta saadaan siemen maahan.» Se vaiensi äidin.

Vieras tuli sisään vasta, kun oli aivan pimeää ja verhoja siirtäessä näki taivaalla muutamia hopeanharmaita tähtiä puiston lehdettömien oksien välistä. Etäällä tallin luona parkui kollikissa kuin pikkulapsi yössä ja nuorukainen meni suoraan yläkertaan huoneeseensa potkien tahallaan portaita mennessään ja toivottamatta kenellekään hyvää yötä.

VI.

Maa alkoi nopeasti vihertää, silmuja kohosi puihin, valkovuokot puhkesivat metsässä ja muokatuilla pelloilla pyrähтели mustia kottaraisia. Jonakin aamuna varhain Marjut puki ulkoiluvaatteet ylleen ja meni pellolle muiden mukaan. Karjalaistyttö, jonka nimi oli Leena, mutta jota kaikki nimittelivät Pikisilmäksi, lähti hänen mukanaan. Heidän oli määrä levittää apulantaa pellolle. Veli näytti, miten hänen oli pideltävä laatikkoa ja käyteltävä käsiään, ja naurahti hänen hoidetuille kynsilleen.

»Kyntesi menevät pilalle!» hän sanoi ystävällisesti ja hymyili viisain, harmain silmin. Hänen paitansa oli auki kaulasta ja likainen ja kasvonsa jo palaneet niin punaisiksi, että kulmakarvat kohosivat valkoisina tupsuina silmien yläpuolella.

Marjut ei vastannut mitään, lähti vain retkeilykenkiin astelemaan sarkaa pitkin viskellen taitamattomasti pölisevää apulantaa kouristaan molemmille sivuille. Se haisi kuvottavan pahalta.

»Katso mallia Leenasta äläkä visko vasten tuulta, saat silmillesi!» huusi veli kehoittavasti hänen jälkeensä. Leena asteli jo saran toista laitaa paljain, ruskein säärin, ruskein käsivarsin, ruskeat silmät kirkkaasti hymyillen. Marjut sai silmiinsä pahasti kirvelevää jauhetta ja kävi varovaisemmaksi. Läkähdyttävä haju sai hänet yskimään

ja aivastelemaan. Hän arvasi veljen keksineen hänelle tämän työn karistaakseen hänestä turhat luulot maatyön viehätyksestä Marjuen alettua ehdotella, että hänkin ottaisi osaa töihin, kun oli työvoimasta puute. Hän ei viitsinyt enää vain soittaa pianoa isän iloksi tai lukea muinaisranskaa tenttiä varten, muutenkin oli kaikki samantekevää. Laatikko kävi painavaksi hänen kupeellaan ja hän kompasteli multakokkareihin. Mutta Leena ei saanut päästä edelle hänestä.

»Vanhako olet, Leena?» hän huusi hengästyneenä tuuleen.

»Seitsemäntoista!» huusi Leena vastaan ja nauroi heleästi. Hän nauroi aina, milloin vain sai aiheen, ja hänen hampaansa loistivat hohtavan valkoisina pienissä, ruskeissa kasvoissa.

»Miten sinä meille jouduit?» kysyi Marjut uteliaasti voittaakseen aikaa heidän täyttäessään vakkoja säkin luona.

»Karjatyttöhän minä vain olen. Tulin talvella karjajunan mukana. Meitä oli pari tyttöä ja ikäloppu paimenukko lehmiä saattamassa. Joka aamu ja ilta saimme lypsää toistasataa lehmää ja juna kulki kulkemistaan eikä kukaan oikein tiennyt, minne meitä vietiin. Toista viikkoa olimme matkalla. Kerran ampuivatkin meitä ilmasta, niin että kaksi lehmää piti lopettaa. Kuoli niitä pakkaseenkin. Tänne päädyin lehmien mukana talutettuamme niitä pakkasessa montakymmentä kilometriä. Se oli raskas matka. Minulta paleltui kaksi varvasta, kun oli niin huonot kengät. En älynnyt parempia kopata mukaan, kun tuli niin kiire lähtö.»

Apulanta pölisi, päivä paistoi, hiki nousi kirvelevänä selkään.

»Yksinkö olet?» kysyi Marjut arasti, kun he taas jouituivat lähekkäin saran päässä.

»Yksin. Isä ja veli kaatuivat, sen tiedän, vaikk'en tiedä, minne heidät lienee haudattu. Muori jäi, mutta hänestä en ole vielä kuullut, vaikka olen tiedustellut. Kaipa löytynee aikanaan jostakin. Hyvät ihmiset kyllä pitävät huolen.»

Marjut tunsii jälleen suojatun, turvallisen maailmansa hajoavan ympäriltään. Oli vain kevään kuuma auringonpaiste, punoittava multa ja apulannan vastenmielinen katku sieraimissa. Jauhetta takertui kirveltävänä hiestä kostuvaan ihoon. Kateisena hän näki Leenan punaisen hameen etenevän ohitse Leenan yhä uupumatta ja vaittomasti viskellessä kellanharmaata jauhetta tuulen mukaan. Hän itse pelkäsi selkensä aivan kohta menevän poikki.

Illalla saunan jälkeen hän koetti hoitaa kynsiään ja pani rasvaa ja puuteria punaisiksi palaneihin kasvoihinsa. Myös hänen käsivartensa olivat palaneet ja koko ruumista kuumotti. Mutta pitkästä ajasta hän tunsii jälleen halua elämään ja kotiinpaluun jälkeinen, pettymyksen kivettämä mieliala alkoi sulaa hänestä. Olen hupsu, kun en muista, että poika on sairas, ja loukkaannun hänen käytöksestään, hän vakuutteli itselleen, sitaisi sinisen huivin päähänsä ja meni puistoon katselemaan äidin kukkapenkkejä. Krookukset olivat puhjenneet hoidetusta nurmikosta ja niitä katsellessaan hän alkoi hyräillä itseksensä.

Tallin luona nuorukainen tuli häntä vastaan yhä edelleen agronomilta lainaamansa työvaatteet yllään ja saappaat sontaisina. Tytön nähdessään hän säpsähti ja jäykistyi. Kevyeniloisessa mielenvireessään tyttö kääntyi ar-

kailematta hänen rinnalleen ja pisti kätensä hänen kainaloonsa.

»Miksi olette minulle vihainen, Aatos?» hän kysyi. »Eihän teillä ole siihen mitään syytä.»

Mutta nuorukainen ei suostunut katsomaan häneen. Tyttö piti silti itsepintaisesti kätensä hänen käsivarrellaan eikä poika kehdannut ravistaa sitä pois.

»Miksi olette vihainen minulle?» tyttö tiukkasi uudelleen.

»Äsh, enhän ole lainkaan vihainen teille», sanoi nuorukainen äkäisesti puhuttelematta häntä enää nimeltä. »Puhutte suotta tyhmyyksiä!» Hän epäröi. »En vain viihdy täällä», hän sanoi sitten tylyn päättävästi.

Tyttö kylmeni ja jäykistyi, nykäisi äkkiä kätensä pois. »Olettepa kovin vaativainen!» hän tiuskaisi tulistuen. »Ja kovin suoraan myös näytätte, ettette pidä meistä. Se ei ole kohteliasta isäntäväkeä kohtaan, kun kaikki kuitenkin koettavat parhaansa mukaan olla teille ystävällisiä.»

Nuorukainen kumartui sieppaamaan kiven maasta ja paiskasi sillä rajusti kissaa, joka selkä kyyryssä, hännänpää viekkaasti taipuillen väijyi aidanraosta pikkulintua nurmikolla. Kivi ei osunut, pikkulintu pyrähti lentoon ja kissa luikahti piiloon aitan alle palaten kurkistamaan kivijalan raosta soimaava ja alakuloinen ilme keltaisissa silmissään. Tytön suuttumus sulii ja häntä alkoi naurattaa. Mikä pahankurinen poika, hän ajatteli, mutta pysyi hyvin vakavan näköisenä ja rypisti moittivasti kulmiaan. Hänen kulmakarvansa oli nypitty ohuiksi ja värjätty, mutta otsa oli päivällä palanut punaiseksi ja sitä kuumotti.

»Tarkoitin, viihdyn hyvinkin täällä», selitti nuorukainen kiireesti. »En vain tuolla sisällä!» Hän nyökkäsi

ivallisesti päällään ylhäisen valkoista päärakennusta kohden. »Siellä olen yksin, aina vain kuin painajainen ympärillä. Piano irvistelee, etten osaa soittaa, mestarien taulut ovat liian arvokkaita minulle. Piru vieköön», hän kiihtyi ja kävi aivan punaiseksi, »ehkä sittenkin vielä joskus maalaan, kunhan pääsen kuntoon.»

Hän unohtui tuijottamaan eteensä suuttunein silmin ja korvat punoittaen. Suloinen riemu mielessään tyttö huomasi, ettei hän kiihtyessään enää änkyttänyt tai tapaillut sanojaan. »En ymmärrä?» sanoi tyttö ja kohotti kysyvästi kauniin kapeita kulmakarvojaan.

»Tahdon syödä vain siksi, että minun on nälkä», huusi nuorukainen, »en hypistelläkseni hienoja pöytävehkeitä ja irvistelläkseni emännälle. Tahdon pestä käteni ja kammata hiukseni silloin, kun minua huvittaa. Vierashuoneen ikkunaverhot ovat liian hienot minun jätkäntupakalleni. Sitä vain tarkoitan, mutta muuten viihdyn kyllä hyvin täällä.»

»Entä minä?» kysyi tyttö ja tunsu autuaana polviensa taas käyvän heikoiksi katsellessaan noita leimahtavia nuorukaiskasvoja. »Entä minä?» hän kysyi uudelleen ja kiivastui. »Huomaan hyvin, että vaivaan teitä yhtä paljon kuin äidin vanha piano ja isän ikävät taulut. Hyvä on!»

»Älkää puhuko pötyä», sanoi nuorukainen ja pehmeni vähän, mutta ei vielä suostunut katsomaan suoraan tyttöön.

Kissa hiipi esiin aitan alta, vilkaisi vielä kerran surullisen soimaavasti kivenheitinjää ja istuutui sitten muina miehinä nuolemaan käpäläänsä. Se nuoli käpäläänsä hyvin huolellisesti, ensin toiselta sivulta, sitten toiselta sivulta,

vilkaisi välillä ilmaan ja siristi teeskentelevän unisesti keltaisia silmiään.

»Tuolla tallinparvella on lämmitettävä huone, jossa ei asu ketään», sanoi nuorukainen. »Miksi en saisi asua siellä? Miksi en saisi syödä muun väen kanssa väentuvassa? Miksi väkisin sekoitatte minut herrasväkeen? Sodassakin olin vain alikersantti, kun koulusivistykseni ei kelvoittanut minua RUK:hon. Taiteilija, kas, ei kelpaa upseeriksi, mutta te olette tottunut seurustelemaan vain upseerien kanssa.»

»Mitä pahusta te aina ajattelette vain sotaa!» kivahti tyttö. Hänen teki mieli kirotta vielä rumemmin. Miesten oli helppo, kun he kiroomalla saattoivat purkaa tunteensa. »Vai tallinparvelle teidän pitäisi päästä asumaan?» hän sanoi pilkallisesti. »Se on helposti järjestetty.»

»Olette tosiaan aivan hupsu», huomautti nuorukainen totisesti ja ravisti päätään.

Yhdessä he menivät talliin ja kapusivat ylös portaita parvelle. Lukemattomat lapsuudenmuistot vilisivät virtana tytön mieleen: Tallin voimakas lemu, hevosten kiihdyttävän välkkyvät kyljet, oriin hämärässä pirullista valoa säihkyvät silmät ja pääskysel, jotka kesäpäivinä sujahtelivat parvelle kurkihirren alle savipesiinsä. Vanhan tallimiehen kuoltua ei vetoisessa tallikamarissa ollut asunut ketään. Tyttö muisti hänet hyvin. Hän oli joskus ollut merillä ja tuonut mukanaan pullon, jonka sisään oli rakennettu laiva. Tytön tullessa talliin hän oli aina puhaltanut pölyn pois pullon pinnasta ja näyttänyt hänelle laivaa. Mutta hän oli jo aikaa kuollut. Hänen kamarinsa lukko oli ruostunut ja kitisi, huone lemusi tunkkaiselta, laatikkovuoteessa oli

koinsyömä, hevosilta lemuava loimi ja nurkat olivat täynnä pölyisiä hämähäkinverkkoja.

»Tahtoisitteko tosiaan mieluummin asua täällä?» kysyi tyttö epäuskoisesti ja vilkaisi nuorukaiseen nähdäkseen, yrittikö tämä tehdä pilaa hänestä. Mutta pojan kasvot kirkastuivat kuin lapsen, joka odottaa lahjaa.

»Tahtoisin», hän sanoi ja epäröi. »Täällä — täällä olisin vapaampi. Ehkä — joskus — alkaisin maalatakin taas.»

Tyttö ravisti päätään aivan ymmällään. »Saamanne pitää», hän arveli hyvin totisena. »Mitäpä en tekisi, jotta vain viihdytte», hän huomautti ja kohautti olkapäitään. »Lähetän Leenan tänne siistimään.»

Mutta nuorukainen torjui nopeasti. »Ei! Antakaa minun itse siistiä täällä. Antakaa minun laittaa kaikki kuntoon alusta alkaen oman mieleni mukaan. Tahdon pitää oven lukossa, niin ettei kukaan urki minua. En — en tee mitään pahaa, mutta tahdon — selvitä omin keinoin.»

Tyttö mietti hetken ja kylmeni kylmenemistään. Nyt hän vuorostaan väisti nuorukaisen anovaa katsetta. »Sitten en luultavasti enää lainkaan tapaa teitä», hän arveli vihdoin. »Nytkään ette moneen päivään ole puhunut sanaakaan kanssani.»

»Seurustelemaanko te minut tänne toitte?» tiuskaisi nuorukainen yllättävän kiivaasti. Tyttö tunsi kasvojensa punastuvan kokonaan.

»Tyhmeliini!» hän sanoi mahdollisimman vakuuttavasti. »Minähän olen vastuussa teistä, olen hoitajanne, kun keran sen osan olen ottanut. Enkä irroita kynsiäni teistä, ennen kuin paranette. Sitten saatte kyllä painua tiehenne, minne hyvänsä haluatte. Vaikka tekisitte pesän

saunan katolle tai kaivaisitte korsun perunakellarien viereen. Mutta siihen asti minun on huolehdyttävä teistä. Siksi vain sanoin.»

»Ainahan me täällä tapaamme», arveli nuorukainen kevyesti ja katseli ahneesti ympärilleen tunkkaisessa huoneessa potkien sivuun lattialle karisseita olkia.

Tällaisena hän on kauempana minusta kuin jos en koskaan olisi häntä tavannut, ajatteli tyttö haikeasti. Mutta ääneen hän sanoi: »Minun täytyy saada tietää, miten voitte. Särkeekö päätä, tunnetteko huimausta, onko muistinne lainkaan parantunut omasta mielestänne?» Hän toisteli kysymyksiä, jotka muisti puhelinkeskustelustaan kuuluisan lääkärin kanssa.

»Osaan nukkua jo!» sanoi nuorukainen matalasti. »Täällä tallikamarissa yksin osaan nukkua varmaan vielä paremmin. Enkä kiusaa itseäni muistelemalla sellaista, mikä ei ole tarpeellista. Minun on tosiaan hyvä olla ja työtä tehdessäni unohdan usein, etten vielä ole terve. Myös aion uida niin paljon kuin mahdollista, kunhan vesi lämpenee.»

»Mutta teidän täytyy olla varovainen!» huomautti tyttö hätäisesti. »Ranta on syvä.»

Ensimmäisen kerran koko keskustelun aikana nuorukainen hymyili kirkasta, poikamaista hymyä. Hän ravisti toivottomasti päätään, tarttui varovasti tyttöön ja työnsi päättävästi hänet edellään ulos ovesta.

Kerätessään tavaransa yläkerran pienestä vierashuoneesta nuorukainen vihelteli itsekseen. Hän ei myöskään enää potkinut portaita laskeutuessaan alakertaan, vaan kumarsi kohteliaasti selkäänsä taivuttaen talon emännälle ja kiitti häntä kaikesta ystävällisyydestä.

»Hänhän osaa käyttäytyä kuin herrasmies, jos vain haluaa», sanoi äiti yllättyneenä Marjuelle. »Onhan aivan sopimatonta makuuttaa häntä tallin ullakolla!»

»Kas, äiti, hän on taiteilija, käsitähän», selitti Marjut vaivaantuneesti ja hypisteli sormiaan uskaltamatta katsoa äitiin.

Päivät alkoivat kulua. Pilvisten, kylmien päivien jälkeen tuli kesä, koivunoksien punerrus vaihtui hauraaksi kellanvihreydeksi, voikukkien armaat keltapyörykät vaihtuivat sinerviksi hahtuvapalloiksi, jotka tuuli hajoitti. Muutamina päivinä Marjut kävi peltotöissä, sitten hänelle tuli liiaksi puuhaa kasvimaalla, jonne ei ylimääräistä väkeä riittänyt. Hän antoi selkäänsä palaa ruskeaksi eikä välittänyt enää kynsistään, piti huivia päässään ja pysähtyi iltaisin vain joskus pianon ääreen soittamaan kärsimättömästi muutaman tahdin. Yöt kävivät valoisiksi, tähdet hävisivät näkyvistä, illat venyivät suunnattoman pitkiksi ja tyhjiksi. Silloin tällöin hän näki etäältä nuorukaisen astuvan työvaatteissaan pää hyvin pystyssä päivä päivältä norjenevin askelin, mutta sanaakaan he eivät vaihtaneet keskenään. Itseään halveksien Marjut joskus ennen maatamenoä käveli puiston aidan luokse, mistä näki keltaisen valontuikkeen tallinpäädyn pienestä ikkunasta, viivytteli siellä päätään viskellen ja palasi lopulta sisään silmissä harmin kyynelet.

Yhä kärsimättömämpänä ja oikullisempana hän liikkui huoneissa, tiuski keittiössä, riiteli äidin kanssa, itki joskus pienen pirahduksen, vihasi levottomuuttaan ja teki kaiken päinvastoin kuin ennen todistaakseen itselleen, että saattoi tehdä niinkuin itse halusi.

Mitä hittoa tuosta pojasta oikeastaan haluan? hän kirosi

itseksensä. Millä hän on minut noitunut? Ja päivällisen jälkeen hän otti pyöränsä ja ajoi pitkin teitä kylään ja harjulle. Huimaavaa vauhtia hän ajoi ja toivoi välistä kaatuvansa pyörän selästä ja satuttavansa itsensä ja lopetti vasta lihasten alkaessa kivittää ja puseron liimaantuessa kiinni kuumaan selkään.

Päivä päivältä yhä hälyttävämmäksi kävi myös maailma jossakin etäällä hänen ympärillään. Siitä kertoivat sanomalehtien leveät, mustat otsakkeet, siitä puhui radio illansuussa pauhaten kymmenellä eri kielellä. Saksa oli aloittanut suuren hyökkäyksen lännessä ja tuomien kukkimisaikaan luhistui Ranskan sotilasmahti. Suitsuavana ja ylisevänä kohisi Eurooppa jossakin etäällä ja joka tunti, joka minuutti kuoli ihmisiä jossakin epämääräisen, kalvaana hämmöttävän tulevaisuuden tähden.

Isä ja veli olivat ottaneet konttorin kassakaapista esille kartanon tiluskartat ja tutkivat niitä huolestunein ilmein, otsa rypyssä.

»Tuolta järven takaa saamme lohkaistuksi kolme tilaa», sanoi agronomi. »Tie sinne on tosin huono, mutta sen voi parantaa, ja sieltä riittää myös valmista peltoa.»

»Oletko ihan pätkähullu, poika!» kauhistui isä. »Emmehän me voi parhaita peltoja jakaa pois. Perhana, kannattavaisuuslaskelmat on tehty koko peltoalaa silmälläpitäen.»

»Eihän niiltäkään kysytty, jättivätkö parhaan vai huomomman, kun saivat kaiken jättää», muistutti veli. »Ei auta! Elämisen alkuun on kaikkien päästävä, muuten menee tämä maa päin helvettiä.»

»Jaa, jaa», jahkaili isä. »Mutta minunko juuri se antaminen pitää aloittaa?»

»Sinun!» sanoi veli kylmäverisesti ja silmät hymyilivät kulmakarvain valkoisten harjastupsujen alta. »Esimerkin vuoksi, kun olet kunnan pomoja. Kyllä tästä pika-asutuksesta ilman sinuakin vielä poru nousee!»

Marjut tiesi hyvin, miten kallista maa oli viljelijöilleen, ja häntä peloitti ajatus, miten suurta mielenkuohua tulisi herättämään maan pakollinen luovuttaminen siirtoväelle. Isä mittaili tiluskarttaa ja veli piirteli viivoittimella ja lyijykynällä karttaan muutamia viivoja lisää. Hänen aikeensa havaitessaan isä kiihtyi niin, että harmennut pää vapisi ja lihavat posket alkoivat sinertää.

»Minun paras metsäni», hän karjui. »Sitäkö varten minä ne suot olen kuivattanut ja istuttanut metsää, että ne noin vain kynänvedolla viskataan vieraille. Mistä sitten otat Marjuelle hänen perintönsä?»

»Älä, isä kiltti, huolehdi lainkaan minun perinnöstäni», lohdutti Marjut. »Minä kyllä selviän.»

»Onhan se pirua», sanoi veli ja suuttui hänkin, »ettei isä vielääkään älyä, että muilta on mennyt metsät ja kartanot ja sahat ja tehtaot ja kaupunkitalot, jotta muu Suomi säilyisi. Nythän on rakennettava koko Karjala uudelleen ahtaampien rajojen sisään.»

»Jaa, jaa», puolusti äitikin isää, »mutta en minäkään ymmärrä, miksi pitää ottaa juuri se isän metsälohko, johon isä viime vuosina on upottanut kaikki liikenevät rahansa.»

»Jäähän teille kummallekin vielä osakkeenne ja talletuksenne», lohdutti veli kovasydämisesti ja iski silmää sisarelleen. »Kyllä minäkin pidän huolen, jos elää saan, että ette kumpikaan joudu maantielle.»

»Sama se!» sanoi isä äänessä melkein itkua. »Kun minä olen parhaat vuoteni raatanut näyttääkseni esimerkkiä

muille ja kohentaakseni maakuntaa, niin näytänpä nytkin.» Hän veti lyijykynää pitkin viivoittimenlaitaa niin rajusti, että kärki puhkaisi kartan ja kartta repesi. »Mutta valitkaa myös minut sitten siihen perhanan lautakuntaan», hän uhkasi, »minä pidän huolen, että menee muilta saman verran, minkä minulta menee.»

Isän pää oli harmennut, mutta yhä edelleen hän osasi olla tulinen, innostunut ja antelias niinkuin nuorempana. Marjut rakasti häntä sen rakkauden tähden, jota hän tunsi viljelemäänsä maata kohtaan, meni kuistille ja jäi katselemaan ulos illan valkoiseen hämärään. Jostakin puutarhan laidasta tuli tuomentuoksua ja satakieli alkoi arasti laulaa vanhoissa pajuissa puron kaltaalla. Sen ohut, huilumainen, yksitoikkoinen ääni oli epätodellisen kaunis illan äänettömyydessä. Viivyttelevin askelin Marjut meni ulos ja käveli puiden alla isoiksi kasvaneiden lehtien kätöksä. Loitompaa tulvi hänen sieraimiinsa yhä väkevämmin tuomien imelää, kaihoisaa tuoksua. Hän käveli hidastellen aidan luokse ja vilkaisi tallin päätyyn. Siellä paloi pienestä ikkunasta keltainen valo. Hyvää yötä, hän kuis-kasi itsekseen, nuku hyvin, ilkeä potilas! Hän seisoi kauan aidan luona, kunnes valo sammui äkkiä tallin päädyssä, ja lähti sitten kävelemään takaisin sisään potkien käytävän kosteaa hiekkaa.

Jonakin päivänä Marjuen tullessa kasvimaalta huivi päässä, pyyhkien multaisia, naarmuuntuneita käsiään vastakkain, tuli veli häntä vastaan portaille kasvot jännittyneiksi kiristyneinä, niin että lihasten kohdalla poskissa ja suun ympärillä kohosi valkoisia juomuja ruskeaksi palaneeseen ihoon. »Radiossa luettiin juuri uutinen», hän sanoi, »ryssä marssii parhaillaan Viroon. Ryssä miehittää

kokonaan Baltian maat. Virossa on kansanrintamahallitus ja pannaan toimeen uudet vaalit.»

Marjut osasi vain tuijottaa ja pyyhki vaistomaisesti yhä edelleen multaisia sormiaan vastakkain, mutta hitaammin. »Sen se alistuminen ryssän vaatimukseen auttoi», huomautti veli katkerasti, »kohta siellä on Neuvosto-Viro ja koko Baltia liitetään ryssänmaahan.»

Vieläkään Marjut ei osannut sanoa mitään. Veli ojensi varovasti työstä kovettuneen kätensä ja koski häntä poskeen sormenpäillään. »Nenäsikin on ihan multainen», hän sanoi ja koetti hymyillä. Tyttö juoksi äkkiä hänen ohitseeseen sisään. Katsoessaan kuvastimeen huoneessaan hän näki, että hänen kalvenneissa kasvoissaan tosiaan oli multatahroja. Olen pyyhkinyt käsillä kasvojeni karkottaesani hyttysiä, hän ajatteli ja alkoi nopeasti siistiytyä

Kävellessään hitaasti tallia kohden hän näki sivurakennuksen luona, mihin siirtoväkeä oli majoitettu, koko joukon eukkoja innokkaasti puhelemassa. He olivat nostaneet vuodevaatteensa pihalle, pölyttivät niitä sydämensä halusta ja rupattelivat ja nauroivat huolettomasti keskenään. Leena oli heidän joukossaan ja heilautti tuttavallisesti kättään Marjuelle. Tyttö ei tiennyt loukkaantuako vai ihastua tuosta ujostelemattomasta tasaveroisuuden tunteesta, jolla karjalaiset kohtelivat kaikkia ihmisiä. Vanhat ukot eivät edes osanneet puhutella vieraita sinuttelemta. Täällä Hämeessä sellainen oli outoa ja monet isännät ja emännät pitivätkin karjalaisia lapsellisina, hupsuttelijoina, joihin ei sopinut suhtautua vakavasti.

Tyttö kiipesi varoen ylös portaita tallinparvelle. Tallikamarin ovi oli auki ja yllätykseen hän kuuli, että

siellä oli joku vieras. Epäröidessään, peräytyisikö takaisin, hän tahtomattaan kuuli pari sanaa.

»Piru vieköön», sanoi katkera miehenääni, »mieluummin joisin vettä kourasta ja asuisin havukodassa omalla maalla —.»

Tyttö kopautti nopeasti avoimen oven laitaan ja astui sisään. »Mitä hittoa —?» aloitti Aatos, mutta vaikeni äkkiä. Toinen mies istui jakkaralla kivääri polvillaan ja veti parhaillaan rasvaa tappuratukossa läpi kiväärinpiipun. Tyttö tiesi hänet kyllä. Se oli karjalaispoika, joka vielä poti sodassa saamaansa haavaa käsivarressaan ja jonka vuoksi isä ja veli olivat neuvotelleet, kun hän jonakin päivänä oli kesken työpäivän kiroten iskenyt työkalut maahan ja lähtenyt pois työstä. Pikisilmän heilaksi sanoivat häntä keittiössä. Hän oli tumma, vihaisen näköinen poika, joka parhaansa mukaan koetti salata käsivartensa vioittumista. Hänen poskensa olivat peloittavan laihat ja silmissä oli synkkä, levoton ilme.

»En suinkaan aikonut häiritä», sanoi tyttö empien.

»Iltaa, neiti», sanoi karjalaispoika ja yritti vääristää vapisevan suunsa hymyyn. »Istukaa, onhan tässä istuin!» Hän nousi jakkaralta ja viskasi uunin eteen mustaksi tahriintuneen tappuratukon rasvaisista sormistaan. Aatos ei sanonut mitään.

»Joko olette kuullut —», aloitti tyttö, mutta ei jatkanut, sillä nuorukainen heilautti ynseän torjuvasti kättään. Hän katsoi nuorukaisesta karjalaispoikaan ja jälleen nuorukaiseen. Tietysti nämä olivat kuulleet jo, sen näki heidän kasvoistaan. Pahat uutiset levisivät tänä kesänä käsittämättömän nopeasti, ikäänkuin ilma olisi niitä lennättänyt.

Karjalaispoika työnsi lukon paikoilleen kivääriin, löi

sen kiinni ja päästi naksauttaen vireestä. Huolimattomasti hän alkoi kerätä likaiseen kangaspussiin puhdistusvälineitä. »Lähdenpä tästä», hän sanoi hienotunteisesti, »johan asia tuli jutelluksi.»

»Ei, ei minulla muuta asiaa ollutkaan», sanoi tyttö kiireesti, »ajattelin vain tulla kertomaan, jos ette vielä olisi kuulleet.»

»Hän tahtoo maata», huomautti nuorukainen tylästi ja nyökkäsi päällään karjalaispoikaan päin. »Maata hän tahtoo, johon hänellä on oikeus. Ja pian! Koko ikäänsä hän ei tahdo raataa muiden renkinä. Muuten hän uhkaa mennä takaisin Karjalaan — ryssän puolelle.»

Karjalaispoika hätkähti ja häpesi, mutta sanoi kiivaasti: »Ihminen ryssäkin on! Helsingissä kuuluvat värväävän väkeä muuttamaan takaisin Karjalaan. Siellä on perustettu oikein seura, rauhan ja ystävyysseura Neuvostoliiton kanssa.»

Marjut kävi kalpeaksi. »Puhutte tuollaista, kun ryssä marssii Viroon», hän sanoi.

Karjalaispoika punastui entistä enemmän, pudotti kiväärinperän lattiaan, niin että kolahti, ja sanoi tyttöön katsomatta: »Saapihan puhua — hullutuksiakin.» Saappaankärkiään tuijottaen hän lisäsi matalasti: »On joskus niin pirun ikävä kotiin!» Viskasi kiväärin hihnasta olkapäälleen ja meni nopeasti ulos ovesta, juoksi kiivaasti alas portaita talliin. Alhaalta kuului oven paukahdus.

Tyttö jäi istumaan jakkaralle puristellen käsiään helmassa vastakkain. Hän oli yhä kalpea ja kauhistunut ja hengitti kiivaasti.

»Siinä näitte epätoivon, Marjut!» sanoi Aatos. Hänen äänensä oli käynyt uudeksi, eläväksi ja miettiväiseksi.

»Tuon pojan rinnalla minulla ei ole mitään hätää. Enhän minä ole menettänyt muuta kuin — luottamuksen itseeni.» Hän vaikenä, katseli sormiaan ja taivutteli niitä. Hänellä oli vahvat, luonteikkaat kädet — taitavat kädet. Tyttö katseli ympärilleen ja näki hänen siistineen kamarin hyvin puhtaaksi ja sieväksi, lattia oli pesty ja seinäraossa oli pihlajanoksia.

»Ryssäkin on ihminen, niin hän sanoi», huomautti nuorukainen ja naurahti itsekseen. »Se on uskomatonta!» Hän ravisti paheksuvasti kaunista päätään. »Mutta se menee ohi, se menee kyllä ohi», hän jatkoi tuokion kulluttua katsoen tyttöön avoimesti hymyillen. »Meille kaikille tuli varmaan vamma sieluun ja siksi on aluksi niin vaikea olla, ennen kuin sopeudumme.»

»Marjut!» hän sanoi ja nousi äkkiä ikkunan luota, astui tytön eteen ja otti hänen molemmat kätensä käsiinsä. »Minulle teki pahuksen hyvää nähdä toinen, joka on vielä surkeammassa tilassa kuin minä.»

Tyttö tunsu kurkkuaan ahdistavan ja tuliset kyynelöt sokkaisivat hänen silmänsä, niin että hänen oli pakko painaa päänsä kumaraan. »En tahtonut tulla teitä häiritsemään», hän kuiskasi. »Antakaa anteeksi.»

Nuorukainen ravisti päätään ymmärtämättä, hellitti hänen kätensä ja jäi hajareisin seisomaan matalan kamarin lattialle. Hänen päänsä ulottui lähelle kattoa ja hän ravisti päätään kerrassaan hellästi. »Millainen aasi te olette, Marjut», hän sanoi, »pieni, tyhmä, harmaa aasi. Tahtoisin ravistella teitä oikein lujasti.»

Miksi et sitten tee sitä, senkin pölvästi, nyyhkytti ja hymyili tyttö mielessään, mutta ääneen hän sanoi hyvin pidättyvästi: »Oikeastaan tuln kysymään, lähtisittekö

sunnuntaina pyöräilemään kanssani. Tahtoisin käydä uhrivuorella, moneen vuoteen en ole käynyt siellä. Agromi lainaa teille varmasti mielellään pyöränsä.» Hän sanoi aina veljeään agronomiksi puhuessaan hänestä muiden kanssa. Se oli tavaksi syöpynyt pieni pila, sillä veljen opinnot olivat kestäneet perin kauan ja vihdoin valmistuttuaan hän oli ollut hyvin ylpeä tittelistään. »Sieltä on hyvin kaunis näköala», hän lisäsi uhmaavasti ja katsoi ylöspäin nuorukaiseen koettaen olla räpyttelemättä silmiään.

»Uskon hyvin, että sieltä on kaunis näköala», myönsi nuorukainen ja nyökkäsi nopeasti kolme kertaa peräkkäin päätään. »Lähden mielelläni pyöräilemään kanssanne, Marjut», hän sanoi ja hänen äänensä oli elävä ja ystävällinen ja täynnä salaista hilpeyttä, vaikka hän yhä oli olevinaan hyvin totinen.

Tyttö ummisti silmänsä ja ravisti päätään ilmaistakseen suuren ihmetyksensä, ummisti uudelleen silmänsä ja katsoi taas häneen. »Puhutte minulle ystävällisesti», hän sanoi juhlallisesti. »Mikä teitä oikein vaivaa? Olette varmaan sairas, herra kopea?» Hän rypisti kulmiaan ja ravisti vielä kerran päätään muka hyvin ymmällään.

Nuorukainen siristi merkitsevästi toista silmäänsä ja nyökkäsi. »Pihlajanoksat toi Leena minulle», hän huomautti kerskailevasti. »Niinkuin näette, olen jo valmis ottamaan vastaan kukkia ja lahjoja. Ja arpea päässäni kuttittaa, niin että raavin sitä joka yö unissani. Arvesta minulla on niin paljon puuhaa, etten enää ehdi huutaa unissani niinkuin ennen. Ja kuulkaa!» hän kurottautui eteenpäin kasvot salaista hymyä tulvillaan. »Uskon teille salaisuuden. Enää en hyppää piiloon ojaan, kun traktori alkaa paukahdella selkäni takana. Niin terve jo olen!»

»Varokaa vain, ettei päätänne ala huimata, kun nousette pyörän selkään», varoitti tyttö ja pakeni äkkiä huoneesta, juoksi alas portaita talliin, juoksi raisusti tallin pihalle ja puistoon asti, kunnes muisti hiljentää askelensa arvokkaiksi. Kukkapenkistä loistivat häntä vastaan lemmikkien pienet, sinervän uniset terät. Hän kumartui niiden puoleen ja hiveli niitä sormenpäillään, kiskaisi rikkaruohon mullasta ja kuiskasi itsekseen: »Lemmikkejä, huh!»

Olen onnellinen, hän ajatteli, nauran, kun ryssä marsii Viroon ja heimokansa tuhoutuu. Nauran, hän ajatteli, vaikka äsken vielä olin kalpea ja epätoivoinen, vaikka kalvatajat pettävät onnettomia ihmisiä Helsingissä, vaikka valheellinen rauha on hajoamassa ympäriltäni, sittenkin nauran. Niin höperö on siis ihminen!

»Lemmikkejä, huh, huh», hän sanoi ääneen vielä kerran, rypisti kulmiaan ja ravisti kopeasti päätään.

VII.

Sunnuntai oli tuulinen ja aurinkoinen. He ajoivat pyörillään pitkin tuulista ja aurinkoista tietä ja tie paistoi hopeanvalkoisena heidän silmissään. Nuorukainen piti hyvin lujasti kiinni ohjaustangosta molemmin käsin ja tuijotti tarkkaavasti eteensä tielle. Siksi tyttö antoi hänen ajaa edellä. Ajosääntöjä ja järjestystä noudattaen he ajoivat tien oikeata laitaa ja tyttö antoi nuorukaisen ajaa edellä myös voidakseen koko ajan katsella häntä. Hänen hartiansa olivat niin miehekkään leveät valkoisen paidan alla ja hänen vartalonsa oli vyötäisiltä soresan kapea. Niin pitkä hän oli, että hänen oli lähtiessä pitänyt kohottaa pyöränsatulaa ylemmäksi voidakseen ajaa mukavasti. Otsani ulottuu juuri hänen nenänsä kohdalle, ajatteli tyttö ylpeästi.

He ajoivat vanhan kirkon ohitse ja mustakaapuiset naakat räähkyivät sättävästi heille kellotapulien ympäriltä. Ne herjaavat meitä, koska emme ole kertaakaan käyneet jumalanpalveluksessa, ajatteli tyttö syyllisenä. Hautausmaan kiviainan takaa toi tuuli sireenien ja lämpimän mullan tuoksua. Hautausmaalla oli kolme pitkää riviä matalia, valkoisia ristejä: talvisodan vainajat. Vaaleanvihreä nurmi oli jo kasvanut heidän haudoilleen ja haudoilla oli paljon kukkia, niittykukkien lakastuneita kimp-

puja ja murtuneita puutarhakukkia lasiastioissa ja läkkipurkeissa.

Suojeluskunnantalon pihamaalla oli Suomen lippu vedetty liehumaan lipputankoon, vaikka ei ollutkaan mikään erikoinen juhlapäivä ja talo oli aivan autio. Vain mäentöyräällä pihamaan pitkäksi kasvaneella nurmella istui laiha nuori mies, melkein poika vielä, tuijottaen pohjattoman tummin silmin eteensä tielle. Hänen paitansa oli ehyt ja pesty, mutta housut, kuluneet sotilashousut, olivat repaleiset ja toinen sääri oli poissa polveen asti. Hänen kasvonsa olivat yhä kalpeat pitkällisestä sairaalassa maakaamisesta ja hänen vieressään nurmella istui vaaleanruskea, sekarotuinen koira katsellen häntä pää kallellaan ystävällisesti ja myötämielisesti.

Tyttö näki kaiken vain vilkaisten ja he ajoivat ohi pyöriensä selässä pitkin tuulista ja aurinkoista tietä. Mutta hellä, säikähtynyt hurmio mielessään tyttö tunsi, ettei milloinkaan unohtaisi tuota näkyä: Suomen lippu liehui tuulessa epätoivoisena ja ylpeänä keskellä autiota pihaa ja mäentöyräällä lipputangon juurella istui kalpeakasvoinen poika keskellä vaaleanvihreää nurmea, josta pilkotti kurjenkellon ohut sinipuna. Poika tuijotti eteensä pohjattoman tummin silmin ohikulkijoita näkemättä ja koira istui pörröisenä ja myötämielisenä hänen vieressään valmiina ystävällisesti nuolaisemaan hänen paljasta, ainoaa jalkaansa.

He piilottivat pyöränsä lepikkoon vuoren juurelle ja lähtivät nousemaan jyrkkää polkua jylhien kuusten välitse. Kuuset olivat niin tuuheat ja tummat, että kirkkaan päivänvalon jälkeen polku tuntui pimeältä. Sukupolvien askelet olivat kuluttaneet polun, niin että kuusten juuret

kohosivat näkyviin paljaiksi kuluneina, jäntevänä, kuolemattomina käärmekiemuroina. Nousu kävi yhä jyrkemmäksi, tyttö hengästyti ja alkoi huohottaa, mutta nuorukainen harppoi hänen edellään sanaakaan sanomatta kuin tulinen kiire olisi äkkiä vallannut hänet ja hän olisi malttomuudessaan yhdellä ainoalla ponnistuksella tahtonut päästä vuoren huipulle asti. Tyttö jäi kauaksi jälkeen ja kadotti hänet näkyvistään.

Ylhäällä mäen laella olivat vuosia sitten suoritettujen kaivausten jäljet jo hälvenemässä sammalikkoon. Vielä näkyi liedenpohja, jonka tuhatvuotista nokea sateet eivät olleet pystyneet huuhtomaan pois. Myös kehämuurin jättiläiskivet olivat paikoillaan, mutta kaiken, mikä oli ollut puuta ja savea, oli aika murentanut mullaksi ja vuoren laki kasvoi tiheää näreikköä. Mutta kehämuurin luota avautui huimaava näköala yli viljellyn lakeuden, yli metsien ja soiden ja sinertävien järvien. Etäällä alhaalla olivat kirkko ja kylä matalaksi litistyneinä, rakennukset kuin poimittuina lapsen leikkikalulaatikosta. Mutta nuorukainen ei katsellut näköalaa. Tytön vihdoin tavoittaessa hänet hän oli kumartunut katselemaan lieden pohjaan ja koetteli sormellaan kivettynyttä nokea.

»Olen ollut täällä ennen», hän sanoi äkkiä ja kohotti päänsä katsomatta tyttöön, joka hengästyneenä, kuumissaan ja närkästyneenä pysähtyi hänen viereensä. Hänen kasvonsa olivat aivan kalpeat rusketuksen alla ja jälleen kiristyneet ja epätoivoisesti muistelevat. Tyttö hätääntyi.

»Ette suinkaan ole käynyt täällä ennen», hän sanoi ja tarttui lujasti nuorukaisen käsivarteen kuin väkisin kiskaistakseen hänet pois pimeästä kuilusta, johon hän taas oli vajoamassa. »Olette kirjoissa ehkä lukenut tästä pai-

kasta», hän sanoi suostuttelevasti. »Monessa historiankirjassa ja kokoomateoksessa on valokuvia vuoresta ja pohjapiirroksia muinaislinnasta. Muistatte varmaan ne ja siksi luulette käyneenne täällä joskus ennen.»

»En olekaan käynyt täällä ennen, sitä en sanonut», väitti nuorukainen kiivaasti, kalpeni kalpenemistaan ja vajosi istumaan jäkäläiselle kivelle. »Päätäni huimaa», hän valitti nyreästi ja pyyhki kädellä otsaansa kuin karkottaakseen jotakin häiritsevää. »Tämä kaikki vain on minussa! Nämä kivet, nämä karsikkokuuset, tämä noki — kaikki on minussa, niin että tunnen ne, vaikka varmasti näen ne ensimmäisen kerran.»

»Teidän ei olisi pitänyt kiivetä niin nopeasti», sanoi tyttö hellävaroen, istuutui hänen viereensä aivan kiinni häneen ja otti suojelevasti hänen kätensä käsiensä väliin. Säikähtäen hän muisti, mitä professori oli puhelimesta sanonut ajatushäiriöistä, ja puristi tiukasti nuorukaisen kättä käsiensä välissä. »Miksi kiipesitte niin nopeasti ja jätitte minut yksin?» hän syytti suutahtaen.

Mutta nuorukaisen kasvot sulivat taas muistamisen ponnistuksen jälkeen, kävivät uneksiviksi ja haltioituneiksi. Hän katsoi tyttöön näkemättä häntä. »Enhän minä pelkää sitä», hän sanoi kuin selittäen päivän selvää asiaa ymmärtämättömälle. »Päinvastoin minun tulee hyvä olla, minun tulee suunnattoman rauhallinen ja hyvä olla, kun tunnen tämän kaiken.» Hän hymyili jo, katsoi uni-sesti tyttöön ja heräsi vähitellen. Katse selkeni jälleen kirkkaan siniseksi. »Mikähän minuun meni?» hän ihmetteli. »Mutta minulla oli tunne, kuin olisin elänyt tuhat vuotta sekunnin aikana. Siksi luulin tuntevani tämän kaiken.»

Ajattelematta lainkaan mitä teki hän lasi kätensä suojelevasti tytön vyötäisille ja viittasi näreiden välistä näkyvää maisemaa. »Tuolla kaukana, vuorelta vuorelle», hän sanoi, »syttyivät vainovalkeat. Valkoisina öinä ne loimusivat taivaalle, Marjut, sillä tässä maassa on aina ollut sota. Tämä on ikivanhaa viljelysmaata, niinkuin kerroit, Marjut, ja siksi ovat täällä kylät palaneet vuosisadasta vuosisataan ja takkuiset vihollisratsut ovat sotkeneet viljapeltoja ja veri ja kyynelet ovat hedelmöittäneet tämän maan. Tuskin on sukupolvi ehtinyt kasvaa toisen tilalle, kun miehet ovat taas lähteneet, ja usein on ollut vain ukkoja ja lapsia saattamassa siementä maahan ja korjaamassa viljaa. Miksi me siis valittaisimme, Marjut?»

Hän puristi tyttöä lujasti kylkeään vasten ja tytön sydän alkoi tykyttää, niin että hän tunsu sen sykhdykset vavahduttavina kaulaansa asti. »Päästä minut!» hän sanoi arasti.

Mutta nuorukainen ei hellittänyt käsivarttaan hänen vyötäisiltään. »Tietysti olen lukenut sen kaiken jostakin», hän sanoi selittävästi, »mutta ellen olisi lukenut, tietäisin silti sen kaiken, sillä se tieto on minussa, niinkuin nämä kivet ja noki ja vainovalkeain loimu taivaalla. Se on kohtaloni, sen tiedän enkä enää millään tavoin pelkää sitä. Enkö siis olisi onnellinen?»

»Istun epämurkavasti», sanoi tyttö ynseästi kyyneleitä äänessään. Kosteasta maasta heidän ympäriltään kohosi mullan raskas lahoamisen lemu niin tukahduttavana, että tytöllä oli tunne, kuin hänet olisi teljetty pimeään kellariin.

»Puhun turhia», sanoi nuorukainen ja naurahti kevyesti, »puhun tosiaan kaikenlaista turhaa!» Saman tien hän ponnahti jaloilleen nykäisten tytön ylös päästämättä käsi-

varttaan hänen vyötäisiltään. »Älä viitsi!» sanoi tyttö, mutta seurasi häntä vastustelematta.

Tällä tavoin niin tiukasti kiinni toisissaan, että tyttö joka askelella tunsu nuorukaisen kyljen kyljessään, he joutuivat takaisin päivänpaisteeseen kuivalle rinteelle, jossa kasvoi harmaanvihreä katajapensas ja kullanuskeaa samalta. »Tässä ehkä istut mukavammin, Marjut», sanoi nuorukainen, laskeutui istumaan ja veti varovasti vahvoihin käsivarsin hänet syliinsä, niin että tytön pää putosi hänen käsivartensa varaan ja tyttö joutui katsomaan suoraan ylöspäin nuorukaisen kasvoihin. Hänen sydämensä jyskytti niin kovaa, että se teki kipeää, henki salpaantui ja hän alkoi hengittää huohottaen. Mutta hän ummisti silmänsä, piti niskansa jäykkänä ja käänsi päätään pois päin.

»Voi, sinua, pieni, harmaa aasi!» kuiskasi nuorukainen matalasti ja hellästi, syleili häntä käsivarsillaan ja puristi häntä lähemmäksi rintaansa vasten. Tytön niska herposi, pää putosi painavana pojan käsivartta vasten ja kyynelvet puristuivat silmäluomien alta poskille.

»Teenkö sinulle pahaa?» kysyi nuorukainen huolestuen. »Itketkö, Marjut —?» Mutta tyttö ravisti kiivaan kieltävästi päätään avaamatta silmiään. Hän oli aivan hengästynyt ja hengitti suu raollaan vaaleanpunaisin huulin. Sitten nuorukainen kumartui suutelemaan häntä ja tyttö kävi heikoksi, niin sanomattoman heikoksi, ettei kyennyt hievahtamaan. Suudelma oli niin suloinen, että se koski sydämeen asti. Hyvin ujosti ja hellävaroen nuorukainen laski kätensä hänen rinnalleen.

»Ei, älä!» sanoi tyttö aran torjuvasti uskaltamatta vieläkään avata silmiään, mutta pidätellen hätäisesti kädellään

nuorukaisen kättä. »Älä kajoa minuun käsilläsi.» Silloin nuorukainen kumartui hymyillen ja suuteli hänen rintaansa. Tyttö vavahti.

»Älä!» hän sanoi heikosti, »älä viitsi!» Ja hänen kätensä pysyi pidätellen nuorukaisen käden päällä, mutta kosketus oli kuin hyväily. Hurma jäsenissään hetki hetkeltä värisevämpänä hän vastasi epävarmasti nuorukaisen suudelmaan ja tietoisuus hälväni jonnekin kauas sanomattoman autuuden kynnykselle. Kunnes maa keinahti hänen allaan, muisti palasi juuri pimeään rajalla ja hän tunsu jälleen, miten räjähdysten vapisuttaessa maata ja kalkinpölyn tuprahdellessa katosta kellariin elämän lämmin vesi ja veri vuoti hänen käsiinsä ja vieraan naisen lapsi alkoi syntyä kivun voikkeessa keskellä pommitusta. Hänen ruumiinsa sulkeutui ja jähmettyi äkkiä viiltävää kipua tuottaen, hän rävähdytti kauhistuen auki silmänsä ja näki aivan lähellä kasvojaan nuorukaisen kasvot, nuo pronssin-kirkkaat, liian kauniit ja ylpeät kasvot, joita hän vihasi ja rakasti tällä hetkellä.

Huudahtaen hän tempautui irti nuorukaisen syleilystä ja kavahti loitommalle hänestä kauhistuneesti peläten, että nuorukainen tavoittaisi häntä uudelleen ja pakottaisi hänet syleilyynsä, sillä noita käsiä hän ei kuitenkaan voinut vastustaa, sen hän hyvin tiesi. Mutta nuorukainen ei hievahtanutkaan tavoittaakseen häntä. Hänen silmänsä olivat täynnä tulista ja unista ihmetystä eikä tyttö kestänyt tätä katsetta, vaan kumarsi päänsä alas, näki muurahaisen puuhakkaasti kävelevän pitkin kättään ja ravisti sen pois.

Äkkiä hän alkoi nyyhkyttää suuttumuksesta ja vihasta itseään kohtaan. Nuorukainen kurotti lohduttavasti

kättään, mutta hän sysäsi sen pois ja löi sitä tiuskaisten:
»Älä kajoa minuun! Vihaan sinun käsiäsi.»

»Rakastan sinun käsiäsi, niin, niin», hän kuiskasi ja käännähti polvilleen nuorukaisen eteen, sulki hänen käntensä käsiinsä ja suuteli niitä nopeasti pehmein, vavahtelevin huulin. »Rakastan käsiäsi, mutta älä kajoa minuun, älä vain kajoa minuun! Pelkään, pelkään niin kauheasti. Aivan häpeällinen pelkuri olen, kun pelkään läheisyyttäsi. Rakas, anna anteeksi!»

Nuorukainen kohotti kätensä ja siveli kevyesti tytön hiuksia ja poskea, kunnes hänen nyyhkytyksensä lakkasi ja hän rauhoittui, painoi kasvonsa pojan polvia vasten ja kiersi tiukasti käsivartensa hänen kupeilleen.

»Olet hyvin oikullinen», sanoi nuorukainen ja tuijotti eteensä hänen päänsä yli kovin, sinisin silmin. Mutta hänen äänensä ei ollut vihainen eikä kiihtynyt. Tyttö kohotti vähän päätään ja hymyili surkeasti silmät yhä märkinä.

»Tietysti olen oikullinen», hän myönsi, »häijy ja ilkeäkin olen. Mutta onko tämä kiitos siitä, että kutsuin sinut pyöräilyretkelle huvittaakseni sinua, kun olet niin yksin? En suinkaan tarkoittanut, että vetäisit minut syliisi ja suutelisit minua, kun en sellaista halua.» Hän nyyhkäisi vähän.

»Etkö, etkö tosiaan?» kysyi nuorukainen viattomasti ja hymyili. »Näköalaako vain kutsuit minut katsomaan? Niin, varmaan ajattelit vain näköalaa.» Hän ravisti kevyesti päätään ja pyyhkäisi hivelevästi kädellään yli tytön punastuvien kasvojen. »Hyvin suloinen, harmaa aasi olet», hän sanoi. »Oletpa tosiaan!»

»Pahuksen viettelijä!» tiuskaisi tyttö ja alkoi toipua, pyyhki kädenselällä kasvojaan ja koetti nauraa. Mutta

hänen naurunsa oli väkinäistä, hänen silmiensä pohjalla väijyi yhä kuolettava pelko. »Tietysti olen tyhmä», hän sanoi nopeasti, »mutta sinun täytyy ymmärtää — minä pelkään. Katsohan, talvella jouduin pommisuojaan, jossa kesken ammunnan ja pommien paukahdusten joku nainen alkoi synnyttää vieressäni.»

Hän etsi katseellaan nuorukaisen kasvoja, mutta ne väistivät häntä ja hän jatkoi yhä nopeammin ja anovammin:
»Silloin ajattelin, että vain kirottu ja edesvastuuton hullu voi toimittaa lapsia tällaiseen maailmaan! Vai tahtoisitko, että ehkä synnyttäisin sinulle lapsen maantienojassa talvipakkasella tai saisin nähdä myrkkykaasun syövän lapseni kasvot vuoden vanhana tai pommisirpaleen ruhjovan kaksivuotiaani jäsenet? Sellaistako sinä tahtoisit?»

Nuorukainen kaivoi laatikosta ruskean holkkitupakan, kopautti sitä kevyesti sormenpäällään ja sytytti sen suojellen kourallaan tulitikun liekkiä tuulelta. Auringonpaiste oli niin kirkas, että liekki oli aivan väritön hänen kouransa sisässä. »Olet elänyt kovin suojeltuna, Marjut», hän huomautti sitten kuivasti.

»Mitä se tähän kuuluu?» huusi tyttö kiivastuen ja hänen kasvonsa punastuivat vihasta. »Joka kerta, kun suutelet minua, alkaa maa taas vavahdella ja elän uudelleen sen näyn. Mitä iloa sinulla silloin on minusta?» — Hän kohotti kysyvästi kasvojaan ja kuiskasi hennosti: »Rakas — miksi emme voisi olla vain näin?»

Nuorukainen imaisi voimakkaasti savukettaan pidellen sitä etusormen ja peukalon välissä. »Mikäpä siinä!» hän sanoi tyylysti ja nousi äkkiä seisomaan. Hänen katseensa kiersi valtavaa näköalaa kylmänä ja arvostelevana ja hänen poskiinsa kohosi heikkoa punaa, kun hän hengähti kiivaasti.

»Mikäpä siinä!» hän toisti ja vilkaisi halveksivasti tyttöön, joka yhä lepäsi polvillaan maassa hänen edessään anova ja pelästynyt ilme kasvoissaan. »Tuskinpa minä äsken olisin sinulle lasta toimittanut», hän sanoi huolettomuutta teeskennellen. »Ei ollut ainakaan aikomus sellainen. Mutta hyvähän oli, että sait aiheen puhua asiat selviksi, jotta tiedän, mitä tuumit.» Hänen äänensä kävi hetki hetkeltä yhä vieraammaksi ja kalseammaksi. »Eipä ihme, jos olemme liian pieni kansa, kun sinäkin tuollaisia ajatuksia haudot. Liian varjeltuna olet elänyt, se on varmaa. Luuletko sinä, että muinoin oli hauskaa äidin nähdä lapsensa heiluvan kasakan piikissä tai aidanseipääseen seisvästettynä? Mutta silti tämä kansa elää yhä eikä maa ole jäänyt autioksi. Älä kuitenkaan pelkää, älä lainkaan pelkää, sillä en tosiaankaan aio suudella sinua enää, vielä vähemmän kajota sinuun, koska se niin pahasti rauhaasi häiritsee!»

Tyttö puristi kiveä nyrkissään ja tunsi vimmaista halua iskeä sillä noihin ylimielisiin, pronssinkoviin kasvoihin. »Taidat olla jäävi soimaamaan minua pelkuriksi», hän sanoi terävästi ja kalpeni omista sanoistaan.

»Pure vain», usutti nuorukainen, »pure kovempaa!» Ja hän alkoi nauraa — ilotonta, tylyä naurua. »Taidanpa ruveta maalaamaan taas!» hän sanoi itsekseen. »Taidanpa huomispäivänä tilata värejä kaupungista, kun entiset ovat kuivuneet.» Hän työnsi kätensä syvälle housuntaskuihin ja lähti veltosti astuen hakemaan polkua, joka vei alas rinnettä. Hän tekee tahallaan itsensä vastenmieliseksi minulle, ajatteli tyttö uhmaten.

Vasta hänen hävittyään näkyvistä tyttö nousi ja karisti sammalet hameestaan. Hänen säärensä olivat suorat ja

paljaat, mutta hänellä ei enää ollut iloa niistä. Hänen kokoruumiinsa oli sulkeutunut jäätävän äänettömäksi, eikä hänellä enää ollut iloa itsestään. Kehämuurin jättiläiskivien takaa löi maatuvan mullan raskas tuoksu tukahduttavana häntä vastaan. Hautaan sopisinkin parhaiten, hän ajatteli uhmaten ja polttavat kynelet sokaisivat hänen hermostuneet silmänsä. Hautaan minä parhaiten sopisin, hän ajatteli, mutta sen sijaan minä elän ja monet muut ovat kuolleet, monet muut, jotka olisivat kelvanneet elämään paremmin kuin minä. Hän sääliitteli itseään kuin pieni lapsi, joka on loukannut polvensa pahaan kiveen, ja laskeutuessaan paksuihin kuusenjuuriin kompastellen alas jyrkkää polkua hän nyyhkäisi vielä kerran pitkään itsekseen.

Nuorukainen odotti häntä lepikon luona. Tyttö otti pyöränsä ja talutti sen tielle katsomatta häneen. Paluumatkalla he eivät vaihtaneet sanaakaan keskenään, vaan polkivat eteenpäin kuin jurottelevat lapset. Siitä huolimatta päivä oli yhä tuulinen ja aurinkoinen ja tie liukui heidän allaan harmaana hopeanauhana. Heidän vihdoin laskeutuessaan tienristeyksestä lehmuskujalle kohosivat jälleen tien molemmin puolin paleltuneiden omenapuiden mustat, kuolleet runkorivit, mutta muutamien juurella näkyi jo vihreitä versoja. Veli tuli heitä vastaan tiellä valkoinen, hyvin silitetty kesäpuku yllään ja otti pyöränsä nuorukaiselta.

»Hakkaisit lopultakin pois nuo puurumilaat!» tiuskaisi tyttö äkäisesti hänelle. »Eivät ne siitä enää toivu.» Vastausta odottamatta hän polki ohitse jättäen seuralaisensa tielle kävelemään yksin kotiin. Pyöränsä hän paiskasi maahan keittiön portaitten eteen Leenan korjattavaksi.

Koiravanhus tuli häntä vastaan yrittäen nauraa koko harmaantuneella naamallaan, mutta hän ei pysähtynyt tervehtimään sitä, vaan juoksi sisään ja alkoi salissa kaikin voimin hakata pianoa. Koira jäi nolostuneena ja häntä painuneena tuijottamaan hänen jälkeensä. Sitten se näki kissan hiiviskelevän sireenipensaissa ja lähti ajamaan sitä pois käheästi haukahtaen.

Sisällä salissa tyttö hakkasi pianoa molemmin käsin tuijottaen suoraan eteensä rävähtämättömin silmin. Sireenien tuoksu tuntui salissa suloisen ärsyttävänä ja kiusaavana. Äiti juoksi sisään päättään pidellen. »Oletko aivan mieletön, tyttö?» hän torui pianon koskettimien paukkuessa ja puuvasarain takoessa. Tyttö hypähti ylös soittokoneen äärestä. »Miksi te kaikki aina kiusaatte minua?» hän sanoi ärtyneenä, kiskaisi sireeninoksat maljakosta syliinsä ja paiskasi ne ulos kuistikon ovesta. »Tiedäthän hyvin, etten voi sietää sireenien tuoksua, äiti!»

Sitten vasta hän alkoi itkeä ja juoksi huoneeseensa, lukitsi oven jäljessään ja viskautui vatsalleen vuoteeseen ja alkoi pölyisillä kengillään potkia peitettä. Pitkän ajan kuluttua hän nousi, pesi kasvonsa, alkoi uhkaavasti hyräillä itsekseen ja pyyhki puuteria nenäänsä ja poskiinsa. Hän katseli myös tarkasti kuvaansa kuvastimesta ja hipoi sormenpäällä kulmakarvojaan, silmiään ja poskeaan.

Hänen tullessaan ruokasaliin ennen päivällistä tuli äiti huolissaan, silmät kysyvinä, häntä vastaan, tarttui häntä ranteeseen kuin koettaakseen kuumetta ja kysyi: »Mikä sinua oikein vaivaa, Marjut? Et kai vain ole sairas?»

»Mikä minua vaivaisi?» kysyi tyttö vilpittömästi ihmeissään. »Mihin äiti on pannut sireeninoksat, jotka aamulla toin puutarhasta? Minähän rakastan sireeneitä.»

Illan hämärtäessä hän käveli päättävästi tallin luokse. Päätyikkunasta näkyi valoa. Tyttö kumartui ja alkoi huolellisesti valikoiden etsiä sopivaa kiveä. Sellaisen löydettyään hän punnitsi sitä kädessään ja viskasi sen sitten tarkasti tähdäten, niin että ikkunaruutu helähti säpäleiksi. Nuorukainen kirosi rumasti sisällä, ikkunankehys helähti auki ja poika työnsi päänsä ulos.

»Tahdoin vain toivottaa hyvää yötä, herra kopea!» huusi tyttö lempeällä äänellä, niiasi syvään ja juoksi äkkiä piiloon tallin nurkan taakse. Sieltä hän kurkisti hymyillen, hyvin varovasti, näki nuorukaisen puistelevan vihaisesti päätään ja kiskaisevan kiinni särkyneen ikkunan. Toivoisinpa hänen haavoittavan kätensä lasinsäröihin, ajatteli tyttö kostonhimoisesti. Sitä tosiaan toivoisin, hän ajatteli ja lähti palaamaan sisään kevyin, hypähtelevin askelin suudelman ja ujon käden muisto suloisena ja ärsyttävänä mielellään.

VIII.

Isä palasi käynniltään Helsingissä. Hän tuli niin myöhään, että muut olivat jo syöneet päivällisen ja hän sai syödä yksin suuressa ruokasalissa pöydänkulmalta. Leena tarjoili hänelle ja Marjut istui hänen seuranaan nojaten kyynärpäillään pöytään ja hymyillen hänelle. Häntä huvitti aina katsella isän syöntiä ja keimailevasti kiusoitella häntä, sillä isä oli intomielinen ja tarmokas syödessäänkin, vetäisi voita leivän päälle ja haukkasi siitä heti malttamatta koskaan sivellä koko voileipää valmiiksi. Munan pään hän iski poikki, niin että räiskähti, ja unohti tahallaan syödä valkuaisen hatusta, se oli hänelle liian vähäpätöistä. Hän hallitsi koko pöytää, kastikemaljaa, vihannesvatia ja leipäkorja, hän hallitsi aina koko pöytää, söipä hän yksin tai muiden kanssa.

Mutta nyt katsellessaan isän ateriointia Marjut tunsu hymynsä nopeasti jäykistyvän, hänen silmänsä suurenivat ja niihin kohosi kysyvä ilme. Sillä isä oli vaitelias ja pelästynyt ja väisti hänen katsettaan eikä ruoka maistunut hänelle. Pitkin kesää Marjut oli aina nähdessään hymyillyt isälle, sillä isä oli hänen mielestään nuortunut vaikeana aikana. Hänen hieno autonsa oli nostettu vajaan puupönkkien päälle, hän ajoi polkupyörällä kokouksiinsa ja se kaikki teki hänelle hyvää, niin että hän oli käynyt

solakammaksi ja saanut kasvoihinsa tervettä väriä ja silmänsä kirkkaammiksi. Mutta se kaikki oli nyt poissa ja isä oli äkkiä käynyt vanhaksi taas. Iso, pohjoisenpuoleinen ruokasali oli täynnä koleaa valoa, joka teki hänen hiuksensa valkoisenharmaiksi. Leenakaan ei nauranut enää eikä heilautellut mustia palmikkojaan, vaan katsoi tarjoillessaan säikähtyneesti ja myötätuntoisesti isään hellillä, ruskeilla silmillään.

Marjut ei muistanut nähneensä isää tällaisena kuin kerran aikaisemmin pahojen pulavuosien aikana, jolloin hän oli vasta ollut pieni tyttö ja isä oli joutunut maksamaan suuria takauksia ja pelkäsi menettävänsä koko kartanon. Mutta isä liioitteli aina, yhtä hyvin huoliaan kuin ilonaiheitaankin. Marjuen mieleen juolahti, että isä ehkä oli erehtynyt juomaan kaupungissa käydessään ja tunsu sen tähden itsensä noloksi ja syylliseksi. Häntä alkoi taas naurattaa, mutta hän rypisti moittivasti otsaansa ja kysyi tiukasti:

»Mikä sinun on, isä?»

Isä vilkaista muljautti häneen epäluuloisesti. »Tuskinpa sinä sitä kuitenkaan ymmärtäisit», hän sanoi ärsyttävästi. Mutta sitten hän suuttui, löi ruokaliinansa pöytään ja kirosi: »Kaikki menee päin helvettiä! Helsingissä on painostavaa kuin ennen ukonilmaa. Kukaan ei tiedä mitään varmaa, kukaan ei uskalla sanoa, mitä ajattelee ja pelkää. Sanomalehtien täytyy varoa jokaista sanaa, jottei ryssä vain loukkaantuisi. Mutta ne pitävät meitä pilkkaamaan, ne keksivät alhaisin verukkein yhä uusia, loukkaavia vaatimuksia ja kaikkeen on suostuttava rauhan säilyttämiseksi.»

Hän joi kiireesti lasillisen vettä. Heillä juotiin aina

vain vettä päivällispöydässä, se oli vanha tapa. Sitten hän toisti matkivasti kuin lapsi: »Rauha! Rauha! Eihän tämä ole mikään rauha, tähän on sotaa ilman aseita emmekä me voi lyödä vastaan. Koko maa aivan kuin kytee salassa. Ei ryssä tarkoittanut rauhaa, vaikka vilpittömästi tahdoimme niin uskoa. Ei, ryssä odottaa vain otollista hetkeä kaapatakseen koko Suomen. Kohta ne yrittävät samaa kuin Baltian maissa. Helsingissä pullistelevat jo julkisesti kaiken maailman hampparit, kulttuuriradikaalit ja kiipijät, jotka uneksivat itselleen valta- paikkoja, koska Suomi kuitenkin muka kohta joutuu ryssän valtaan. Se on niin saatanallista narrinpeliä, että hiukset nousevat pystyyn sitä katsellessa.»

Marjut sanoi hiljaa: »Se on vain sairautta, isä! Se menee kohta ohi. Haavat vain polttavat. Eikä sellaisia voi olla monta, se on mahdotonta.»

»Kiipijöitä, tuuliviirejä on aina monta», sanoi isä katkerasti. »Mutta ei, jumal'avita, ei, tämä kansa ei pyöri joka tuulen mukaan!»

»Älä kiroo niin kauheasti, isä!» torui Marjut ja koetti hymyillä.

Isä huokasi ja silitti voimattomalla eleellä harmaita hiuksiaan. »Uusi raja on aivan suojaton», hän sanoi. »Tietysti sitä varustetaan niin nopeasti kuin mahdollista, mutta strategisesti se on pahin raja, mitä meillä voi olla. Antaa silti betoonin kovettua, sitten nähdään!»

Marjut ravisti kevyesti päätään ja hymähti, isä oli aina samanlainen. Hän arveli, että isä voisi syödä paremmalla ruokahalulla saatuaan pahan mielensä puretuksi, mutta niin ei käynyt. Ja hänellä itselläänkin oli vatsassa ahdistava, kauhea pahan aavistuksen tunne. Tällainenko tunne

on eläimellä, hän ajatteli, kun se on sidottu lahtipenkkiin ja odottaa vain surmaniskua? Mutta ei, hän ajatteli, kokonaista kansaa ei saa sidotuksi lahtipenkkiin, ei, vaikk'ei meillä olisi mitään toivoa. Miten kauheita mietin, hän ajatteli ja hätääntyi entistä enemmän, niin hän kävi Virollekin. Hän alkoi äkkiä voida niin huonosti, että hänen oli pakko jättää isä yksin ja paeta huoneeseensa.

Mutta se oli totta, näinä heinäkuun kuumina päivinä katsellessaan ympärilleen säikähdyksestä kalveten hän näki kaiken todeksi. Maa kyti salassa, maa kyti menetysten murhetta ja epätoivoa. Parhaat puskiivat sisunsa ja toivottomuutensa työhön rakentaakseen hajoitettua uudelleen. Heikoimmat herpaantuivat vain tuijottelemaan ja kyselemään toisiltaan huhuja, joista kukaan ei tiennyt mitään varmaa, päivä päivältä yhä peloittavampia huhuja. Kurjimmat nauroivat julkeasti ja sanoivat, että eikä lähdetä toista kertaa itseämme tapattamaan turhan tähden. Matalan mökin avoimesta ikkunasta saattoi vihreän ruukukasvin takaa kuulua kuumaan iltaan radion käheä molitus, ryssän suomenkielinen kiihotusohjelma, jonka valheita oli naurettu talvisodan uhman ja haltioitumisen päivinä, mutta jota nyt moni kuunteli pahan omantunnon vallassa ajatellen, ettei voinut olla niin suurta valhetta, ettei siinä olisi siteeksi totta takana.

Näinä heinäkuun kuumina päivinä ukkosen jyrähdellessä taivaanrannan takana, lintujen laulun vaietessa rajuilman aavistukseen, niittyjen ja peltojen leimutessa pölyistä valoa ei ollut mitään armeliaampaa ja ihanampaa kuin työ. Heinäsato oli saatava kuivana latoihin ja kaikki väki oli liikkeellä, myös Marjut muiden mukana nosta-

massa heiniä häkkiin ja väsyessään haravoimassa jätteitä. Mutta heinänkorjuussa ei näinä päivinä ollut iloa ja naurua niinkuin joskus ennen, vaan kaikki työskentelivät kasvot sulkeutuneina, hammasta purren, kilvoitellen kuin uhmassa. Silloin tällöin vain joku pyyhkäisi ruskeaksi palaneella käsivarrella hikisiä kasvojaan ja meni juomaan janoonsa siemauksen pensaan varjoon kätketystä kannusta palaten kohta työhön.

»En minä ole tällaista työtahtia ennen nähnyt», myönsi agronomi, mutta hänen ilmeensä oli yhtä synkkä kuin päiväläistenkin.

Ruokatunnilla Marjuen istuessa mäenrinteellä nyppien hajamielisesti heinänkortta sormissaan tuli Leena ladosta, jossa hän oli ollut heiniä polkemassa, istuutui ujostelematta Marjuen viereen ja alkoi tuokion kuluttua laulaa ohuella, kouluttamattomalla nuoren tytön äänellään:

»Taas Karjalan kunnilla lehtii puu,
taas Karjalan koivikot tuuhettuu,
käki kukkuu siellä ja kevät on,
vie sinne mun kaihoni pohjaton.»

Silloin se karjalaispoika, jonka käsi oli vioittunut, niin ettei hän vielä kelvannut muuhun kuin heinähäkkiä ajamaan, tuli hänen luokseen ja sanoi silmät vihasta mustina: »Älä laula!» Marjut oli samaa mieltä. Myös hän oli ehtinyt tuskastua tuon laulun kiduttavaan ikävään ja kuitenkin se joka kerta uudestaan repi hänen sydäntään yhtä viiltävästi.

Leena naurahti arasti. »Istu tähän viereeni», hän sanoi pojalle ja teki tilaa. Pojan jurotellen toteltua hän alkoi

leikitellen ojennella sormia, jotka vielä eivät totelleet ojentumaan vioittuneessa kädessä. »Älä hypistele!» sanoi poika vihaisesti, mutta ei vetänyt kättään pois. Vaistomaisesti Marjut haki katseellaan Aatosta.

Aatos seiso i kirjavahuivisten naisten luona kuunnellen heidän jutusteluaan. Hän oli työskennellyt yläruumis paljaana ja hänen lihaksikas, suora selkänsä oli kiiltävä ja kuparinpunainen. Hartiat olivat leveät, kupeet kapeat, jalat pitkät ja suorat. Tyttö hyväili salaa häntä katseellaan paahtavan auringonpaisteen ja työn vastustamaton, suloinen raukeus jäsenissään. Vaistomaisesti hän ojentui selälleen nurmeen, oikaisi vartalonsa, veti kätensä pään alle ja tuns i ruumiinsa uhmailevana ja koskemattomana kohoilevan hiestä kostuneen puvun alla. Ilmassa oli ukkosta ja maa kipunoi hänen silmissään.

Joku korotti ääntään naisjoukossa ja sanoi riitelevän vakuuttavasti: »Ennen kuin tuomi ensi kerran kukkii, ollaan kotona taas, niin on ennustettu.»

»Akkojen unia», huusi karjalaispoika Leenan vierestä kasvot punaisina. »Samaa höpöttivät talvellakin!»

Tyttö kyllästyi äkkiä kaikkeen, kyllästyi huoleen ja levottomuuteen ja tulevaisuuden pelkoon. Hänhän eli vielä, oli kuuma kesä ja päivänkakkaroita kasvoi pellon pientarella. Ruiskukkien sini kellastuvan rukiin seassa toi hänen mielensä täyteen ajattomuuden haikeutta. Oli tyhmää huolehtia tulevaisuudesta, jota ei voinut estää, oli mieletöntä heittää hukkaan päiviä, jotka koskaan eivät voineet samanlaisina palata. Hän nousi äkkiä, meni nuorukaisen luokse ja läiskäytti kevyesti, hyväillen häntä selkään kämmenellään.

»Lähdetkö uimaan, kun heinät on saatu latoon, äkä-

pää?» hän kysyi. Uhrivuorella käynnin jälkeen he olivat väistäneet toisiaan, mutta hän tiesi nuorukaisen käyvän uimassa joka ilta työn päätyttyä agronomin kanssa. Hän oli nähnytkin heidät etäältä istuessaan kartanon uimahuoneen luona hiuksiaan kuivatellen.

»Uin mieluummin ilman uimapukua», sanoi nuorukainen torjuvasti ja katsoi välinpitämättömästi häneen. Pojan kulmakarvat olivat päivänpaisteesta vaalenneet, mutta hänen silmiensä kova, pakottava sini oli entistä tummempi kasvojen syvää ruskeutta vasten.

»Ahaa! Niinkö?» sanoi tyttö huolettomasti kädet selän takana, keinutellen ärsyttävästi ruumistaan varpaiden varassa. »Entä joko olet alkanut maalata?» hän kysyi ivallisesti.

»Pahuksen — ikkunansärkijä!» sanoi nuorukainen ja hänen silmiensä kova sini alkoi äkkiä elää niin kiivaan hellästi, että tytön päätä huimasi pelkästä onnesta. Vaistomaisesti hän kohotti kätensä suojelevasti rinnalle, hengähti säikähtäen eikä osannut sanoa mitään.

»Tule vain uimaan, Marjut», huusi veli loitompaa. »Voimmehan me riisuutua puskain takana.» Tyttö meni kiireesti hänen luokseen ja laski kätensä hänen kaulalleen kuin hakien suojaa hänestä, katsoi turvallisesta paikastaan ylpeästi nuorukaista ja vilautti hänelle vahingoniloisesti kieltään. Sitten työ alkoi taas.

Ukkosta ei tullut vielääkään. Vain pilvien uhkaavat, valkoharjaiset tornit kohoilivat peloittavan sinimustina taivaanrannassa ja etäältä kuului lakkaamatonta jyminää. Tällaista on elämämme, ajatteli tyttö ja hänen mielessään kuohui. Maa kipunoi ja ilma oli täynnä pölyistä, leimahtelevaa valoa. Hiki vuoti noroina pitkin kasvoja ja kuiva heinä tuoksui medeltä ja apilalta.

Viedessään haravaansa latoon illansuussa hän pysähtyi säpsähtäen ovelle. Leena ja karjalaispoika olivat siellä eivätkä huomanneet häntä. Poika oli viskannut Leenan heiniin ja likisti häntä molemmin käsin vyötäisistä maaten puoleksi hänen päällään. Leena piteli rinta kiivaasti kohoillen molemmin käsin tiukasti kiinni hänen ranteistaan ja he tuijottivat toisiinsa punehtuneet kasvot täynnä vihaa, hymyä ja hurmiota. Tyttö seisoikin kuin noiduttuna ovi- aukossa osaamatta liikahtaa, vain tuijottaen heihin suu säikähdyksestä raollaan. Sitten poika painoi suunsa lujasti Leenan suuta vasten ja peitti hänen kasvonsa näkyvistä tummalla päällään. Tyttö näki vain hänen ruumiinsa vavahtelun. Heinä tuoksui raskaasti ja huumaavasti.

Heille käy hyvin huonosti vielä, hän ajatteli peloissaan ja hiipi äkkiä pois. Mitä minä teen? Kaksi kaunista, nuorta ihmistä, hän ajatteli, miten hyvin he sopivat toisilleen. Noilla kahdella ei ollut mitään omaa, he olivat vapaat kuin taivas ja tuuli. Tyttö vapisi juostessaan alas rantaan ja muistaessaan yhä hymyä ja hurmiota Leenan kasvoissa. Myös hänen omiin poskiinsa oli kohonnut ohut, liekehtivä puna. Sormet vapisten hän uimahuoneessa kiskoi vaatteet yltään väännellen kärsimättömästi ruumistaan, kun selkään takertunut puku ei tahtonut irtaantua, ja laskeutui aitauksen suojassa veteen.

Veli heilutti kättään vedestä hänelle ja huusi polskuttaen vettä. Nuorukainen ja hän olivat viskelleet vaatteensa hajalle rannan lepikkoon ja hypänneet veteen suoraan kalliolta. Tyttö lähti uimaan heidän luokseen. Vesi oli lämmintä ja kannatteli häntä syleillen häpeämättömästi koko hänen ruumistaan.

»Älä tule!» huusi veli teeskennellen kainostelua.

»Meillä ei ole uimapukuja.» Äkkiä he sukelsivat molemmat ja hävisivät pinnan alle. Tyttö näki heidän uivan rinnakkain syvällä kirkaassa vedessä. Heidän vartalonsa olivat kuparinruskeat ja hullunkurisen valkoiset sieltä, mihin päivä ei ollut päässyt paahtamaan vaatteitten alle. Häntä alkoi naurattaa niin, että hän sai vettä suuhunsa ja alkoi yskiä. He kohosivat pinnalle taas ja tyttö alkoi räiskyttää vettä heidän silmilleen.

»Ihanaa!» hän huusi. Tervapääskyt sujahtelivat rantalepikosta yli veden pintaa hipoen. Järvi oli hievahtamattoman tyyni, tummanpäilyvä ja kirkas siellä, missä uimarit eivät särkeneet sen pintaa. Mustaa emaljia ja hopeaa, ajatteli tyttö. Hän kuuli nuorukaisen uivan luokseen, mutta ei kääntynyt katsomaan. Heidän jalkansa hipoivat kevyesti toisiaan nuorukaisen pysähtyessä polkemaan vettä.

Myös veli alkoi uida heitä kohden, mutta silloin tyttö alkoi räiskyttää vettä hänen silmilleen. »Älä tule lähelle!» hän huusi varoittaen. He lähtivät uimaan rinnakkain, nuorukainen ja hän, ja heidän kylkensä hipoivat kevyesti toisiaan. Tyttö käänsi päätään ja katsoi nuorukaista silmiin. Katso, jos tahdot, hän ajatteli ujon ylpeästi, katso, kun kerran olet taiteilija olevinasi. Mutta nuorukainen katsoi häntä vain silmiin, koko ajan vain silmiin totisin ja uteliain silmin heidän uidessaan hidastellen eteenpäin ja kylkien silloin tällöin hipaistessa toisiaan. Äkkiä tyttö räiskäytti kiivaasti vettä vasten nuorukaisen kasvoja ja lähti kiireesti uimaan takaisin rantaan. Nuorukainen jäi pyyhkimään vettä silmistään ja huusi jotakin hänen jälkeensä, mutta tyttö ei pysähtynyt kuuntelemaan. Uimahuoneen suojassa hän nousi portaille istumaan ja antoi

auringon kuivatella paljasta ruumistaan. Hänenkin ruumiinsa oli aivan valkoinen sieltä, mihin päivä ei ollut päässyt paahtamaan.

Mitähän oikeastaan hänestä tahdon, tyttö ihmetteli itsekseen, painoi poskensa olkapäätään vasten ja hieroi kevyesti, hyväilevästi poskella olkapäätään. Hän muisti taas Leenan kasvojen ilmeen, ohuen punan hänen poskissaan, ja alkoi itsekkin vavista. Käsin kupeitaan silittäen hän ajatteli, että hänen ruumiinsa, tämän valkoisen, hemmotellun ruumiin, täytyisi joskus synnyttää lapsi maailmaan, ja ajatus kauhistutti häntä.

Yöllä hän heräsi jyrinään, sateen rummutukseen ja salamain peloittavaan leimahteluun. Hän oli nukkunut niin sikeästi, että ensi hetkellä luuli yhä olevansa horjuvassa suojahuoneessa keskellä ilmapommitusta, kohotti käsi vartensa pänsä suojaksi ja hengähteli suu auki ilman äkkiä loppuessa keuhkoista. Sitten hän tuli tajuihinsa ja häpesi. Jyrisköön, hän ajatteli uhmaten ja kääriytyi peitteeseen, sillä ilma oli kylmentynyt huoneessa. Mutta äkkiä hän tuli ajatelleeksi, että Aatos tallikamarissa kenties oli herännyt samaan uneen ja pelkäsi. Eihän nuorukainen vieläkään ollut tottunut äkillisiin ääniin, vaikka muuten oli terve. Pelätköön, hän tuumi vihaisesti ja nousi istumaan vuoteessa, se on vain oikein hänelle.

Samassa leimahti ja jyrähti kuin tiilikatto olisi revennyt ja koko rakennus tärähti. Tytöllä oli tunne, kuin hänen vatsansa olisi valahtanut polviin asti ja oli hankala hengittää. Tällaista lienee tykistökeskityksessä? hän ajatteli. Kranaatinsirpaleestahan poika sai tällin päähänsä! Hän vetäisi äkkiä puvun yöpaitansa päälle, potkaisi kengät jalkaansa ja meni varovasti ulos toivoen, ettei kukaan

kuulisi hänen liikkumistaan, sillä varmaan kaikki olivat hereillä talossa. Tällaisessa jyskeessä ei kukaan voinut nukkua.

Salamat leimahtelivat peräkkäin tummalla taivaalla ja jyrinä seurasi jyrinää taukoamatta. Sade salpasi hänen hengityksensä, vesi puvun liepeistä noroina juosten hän pääsi talliin, tunsu kuivuneen lannanlemun ja kalkinhajun tukahduttavana sieraimissaan maan villinraskaan mullan-tuoksun jälkeen ja alkoi käsi edellä haparoida ylös portaita. Sähkö oli rikki.

Aatos istui parven kamarissa jakkaralla keskellä lattiaa. Tyttö näki hänet salamain leimahtelevassa, hornamaisessa valossa, juoksi hänen luokseen, viskautui polvilleen ja sulki hänet märkään syliinsä vesipisarat yhä kierien pitkin kasvoja. Nuorukaisen koko ruumis vavahteli, mutta hän yritti sysätä tyttöä pois ja änkytti: »E-e-en minä pelkää!» Tyttö puristi häntä kiivaasti syliinsä, silitteli käsin hänen kasvojaan, hengitti hänen poskeaan vasten ja tunsu ruumiissaan nuorukaisen jok'ikisen lihaksen, joka vavahteli hänen rintaansa vasten.

Sade lakkasi yhtä äkkiä kuin oli alkanutkin, jyrinä loittoni eikä salamain leimahtelua enää havainnut huoneessa. Pilvien hajotessa tuli ilma täyteen kalpeata valoa, oli jo aamuyö. Tuokion kuluttua alkoi ulkona peipponen epäröivästi visertää. Viserrys katkesi kesken, mutta rohkaistuen lintu aloitti kohta uudelleen ja visersi loppuun heleän, riemastuneen pikkusävelmänsä. Tyttö vetäytyi epäröiden hieman loitommaksi ja huomasi kastelleensa puvustaan nuorukaisen yöpuvun takin. Hän värähti vilusta märkien vaatteitten takia.

»Anteeksi, taisin kastella sinut», hän sanoi tahallisen

arkipäiväisesti ja katseli huolestuneen tutkivasti nuorkaista. Tämä veti käsi yhä vavahdellen irti ihostaan kostunutta kangasta.

»Uskotko, etten pelkää?» hän kysyi pää kumarassa ja tyttöön katsomatta. Hänen leukansa järähteli yhä, vaikka hän koetti pidellä kiinni siitä kädellään.

»Ymmärrän hyvin», sanoi tyttö kiireesti, »ruumiisi kenties pelkää, ruumiisi ei vielä ole päässyt irti saamastaan tärähdyksestä. Mutta mitä se merkitsee, jos et itse pelkää? Silloin olet terve jo.»

»Olenkin terve!» sanoi nuorukainen uhmaavasti. »Minun täytyy olla terve. Hyvä Jumala — tällaisena aikana — minä vapisen ukonilmaa kuin ikäloppu akka!» Hän alkoi äkkiä nyyhkyttää vihasta. Nyyhkytti ja itki voimatta lopettaa peittäen käsillä kasvonsa, kyynelöt tunkien sormien lomasta näkyviin. Varoen, etäältä koetti tyttö rauhoittavasti silittää kädellään hänen hiuksiaan.

Nuorukainen kohotti äkkiä kyynelistä juovaiset kasvonsa hänen puoleensa hampaat irvissä, kasvopiirteet luonnottomasti vääristyneinä. »Jäin korsun alle kerran», hän sanoi änkytellen, »minussa ei ollut naarmuakaan, ei yhtä mustelmaa, kun minut kaivettiin esiin, mutta siitä asti pelkäsin. Ja muiden lähtiessä vastaiskuun viivyttelin korsun nurkassa muka panostaskua täyttäen. Sitten en enää muista mitään. — Niin, niin!» hän huusi torjuvasti, ikäänkuin tyttö olisi yrittänyt keskeyttää hänet. »Pakenin unohdukseen, sieluni pakeni unohdukseen, koska oli liian häpeällistä muistaa mitään, nyt sen hyvin tiedän. Eikä kukaan ole tullut minua syyttämään! Kukaan heistä ei ole tullut takaisin minua syyttämään enkä tahdokaan muistaa heitä. Ja minulle, minulle annettiin vapauden-

mitali, niinkuin kaikille, jotka haavoittuivat. Minä — minä pakenin pelkuruuttani niin kauas, että unohdin kaiken.»

Hän vaikeni, ulkona oli kalpeata, usvaista valoa ja tyttöä alkoi palella. Peipponen visersi yhä lakkaamatta. »Et kai vain», sanoi tyttö, »et kai vain — kadu, että tulit minulle tällaista puhuneeksi. Kai käsität itsekin, että se kaikki on — vain pahaa unta.»

Nuorukainen katsoi häneen yllättyneenä. Silmien sairalloisen hämmentynyt ilme alkoi hitaasti seljetä. Kasvojen vapina lakkasi ja ne kovettuivat vähitellen ennalleen torjuviksi ja ilmeettömiksi. »Olen minäkin kapine!» hän sanoi ja hymyä värähti suupielissä. Hän tuijotti hyvin tiukasti ja oudoksuen tyttöön, hänen märkään pukuunsa ja yöpaitaan, jonka lieve näkyi puvun alta ja oli takertunut paljaiden säärien ympärille. »Mutta hupsu olet sinäkin», hän sanoi, nousi ja laski kätensä hyvin hitaasti tytön kupeille katsoen häntä silmiin. »Pieni, märkä aasi!» hän sanoi ja naurahti jo hiukan. Yhä lujemmin hän likisti käsillään tytön kupeita, mutta tyttö viskasi oikullisesti päätään.

»Minun on mentävä sisään, ennen kuin vilustun», hän huomautti, kohottautui hiukan ja sipaisi kylmillä huulillaan pojan suuta. Sitten hän hyvin päättävästi irroitti nuo liian omistavat kädet kupeiltaan ja kääntyi menemään. Kynnyksellä hän aivasti. »Siitä näet», hän sanoi syyttävästi. »Saan nuhan tähtesi.»

Häntä paleli ja värisytti ja kuumia laineita kävi hänen lävitseen, kun hän meni puiston poikki kartellen lätäköitä ja pudonneita oksia. Ilma oli pehmeä, sumuinen ja lämmin ja tuoksui märiltä lehdiltä ja mullalta. Puuttuu

vain, että joku näkisi minut, hän ajatteli salaperäisesti hymyillen. Sitten hän aivasti uudelleen. Saankohan tosiaan nuhan, hän ihmetteli epäuskoisesti. Peipponen visersi niin kiihkeästi, että sen sävelmä helisi autioon aamuun kaikuen kuin kirkon holvissa.

Huoneessaan hän viskoi märät vaatteet pitkin lattiaa ja kuivasi kiihkeästi ruumiinsa karheaan pyyheliinaan. On suorastaan kamalaa, miten heikoksi hänen kätensä tekevät minut, hän tuumi ja hymyili yhä salaperäisesti itseksensä. Sitten hän kääriytyi keräksi vuoteeseen peitteen alle, veti polvensa melkein leukaan kiinni ja nukahti heti.

Aamulla äiti lemusi kamfertilta pitkän matkan päähän. »Yöllä oli ihan hirveä ukonilma!» hän valitti. »Luulin kuolevani, kun niin rytisi.»

»Oliko yöllä ukonilma?» ihmetteli tyttö viattomasti. »Ajatella, minä en kuullut mitään.»

Äiti vilkaisi epäluuloisesti häneen. »Onhan ihan mahdotonta, ettet muka olisi kuullut mitään», hän sanoi riitelevästi. »Te nuoret nukutte kuin tukit, vaikka talo päältä palaisi.» Hän muisti muuta, tärkeämpää, ja madalsi ääntään: »Ajatella, Leena on ollut koko yön poissa huoneestaan. Keittäjä huomasi sen ukonilman aikana ja pelästyi niin, että oli saada halvauksen.»

»Sehän on hirveätä», huudahti tyttö viattoman ihmettelevästi. »Missä Leena on voinut olla keskellä yötä?»

Äiti avasi suunsa sanoakseen jotakin, mutta vaikeni ja katsoi hämillään tyttöön oudoksuvasti kulmiaan rypistäen. Sitten hän huokasi ja ravisti päätään. Agronomi ummisti hitaasti ja merkitsevästi toisen silmänsä, mutta tyttö katsoi häneen yhtä kysyvästi suu viattomasti raollaan. Veli äsähti jotakin itseksensä, punastui hiukan ja meni töi-

hinsä. Tyttö meni kasvimaalle ja alkoi hyräillen poimia sateen multaisiksi tahrimia puutarhamansikoita suojaksi levitettyjen turvepehkujen seasta. Hän hymyili hyvin salaperäisesti itsekseen ja ummisti kujeilevasti vuoroin toisen, vuoroin toisen silmänsä kuin arvostellen, kumpi tekisi paremman vaikutuksen näkymättömään katsojaan. Hän tunsi itsensä hyvin laiskaksi ja terveeksi ja hymyili hymyilemistään.

Päivemällä hän kävi niin uteliaaksi, että meni varta vasten keittiöön nähdäkseen Leenan. Mustasukkaisesti hän sivusta tarkasteli Leenan kasvoja ja vartaloa, mutta ei havainnut Leenassa mitään erikoista tai tavallisuudesta poikkeavaa. Leenan kasvot olivat kenties hieman kalpeat valvomisesta ja hän haukotteli salaa kuivatessaan astioita, mutta hänen vedenkirikkaat, ruskeat silmänsä olivat aivan samentumattomat ja hymyilivät niinkuin ennenkin.

Voisiko se tosiaan olla niin yksinkertaista ja itsestään selvää, ajatteli tyttö epäuskoisesti salainen kateuden värähdys mielessään. Hän oli ennen luullut, että koko maailma huomaisi heti, jos hänelle itselleen tapahtuisi jotakin.

Leenan punakukkainen puku oli haalistunut ja liepeistä risainen. Tyttö tuli ensimmäisen kerran ajatelleeksi, ettei Leenalla kenties ollutkaan toista pukua. Hän puraisi tuumivasti huultaan ja hänelle tuli tarve olla hyvä Leenalle. Keittiöstä hän meni huoneeseensa ja otti esille vaatteensa katsellen niitä arvostelevasti. Myös ohuita alusvaatteitaan hän otti esille ja katseli niitä pää kallellaan. Sitten hän valitsi melkein uuden, vaaleansinisen puvun, josta itse piti paljon, taisteli tuokion mielessään ja viskasi sen käsivarrelleen. Kaksi alusvaatekertaa saa riittä, hän

tuumi, toivottavasti tyttö älyää antaa niille arvoa! Vaatteet mukanaan hän meni keittiöön ja sanoi:

»Hei, pikisilmä! Koetapa näitä yllesi. Saat pitää ne, jos ne sopivat sinulle. Minulle ne ovat käyneet liian pieniksi.»

Leenassa ei ollut tapahtunut mitään ulkonaista muutosta, mutta ilmestyessään näkyviin sininen puku yllään hän oli sitonut mustat palmikkonsa pään ympäri aika-ihmisten tavoin. Niin yksinkertaista siis on kaikki, arveli tyttö ja kateus puraisi polttavasti hänen mieltään. Hänen pukunsa sopi hyvin Leenalle. Ajatellessaan lahjaansa tyttö tunsi olevansa parittajan kaltainen ja halveksi itseään. Leenalle käy vielä hyvin hullusti, hän ajatteli itsekseen pelästyen omaa vahingoniloaan. Saadaanpa nähdä!

Mutta tuo pikkutapaus unohtui pian hänen mielestään, sillä uudet huhut samensivat kesäpäivien huolettoman rauhan. Elonkorjuun alkaessa kuultiin, että poliisikomennuskunnan oli ollut pakko ampua laukauksia mella-koivaan väkijoukkoon Turussa. Koko maa vavahti ja rauhoittui äkkiä. Tuollaista ei kukaan ollut uskonut tapahtuvaksi. Mielet kylmenivät ja kovettuivat. Maantiellä annettiin selkäsauna miehelle, joka oli yrittänyt pitää kiihotuspuheita ryssänmaan ihanuuksista syrjäkylissä. Se kevensi mieliä, mutta nimismiehen oli pakko panna toimeen kuulustelu tapauksen johdosta. Hän ajoi pyöränsä selässä kartanoon ja pysähtyi nolona väentuvan eteen miesten kerääntyessä uteliaina hänen ympärilleen.

»Jaa, että kuka sitä löi?» toisti liinatukkainen muonamies hyvin totisena ja raapi muistelevasti korvallistaan. »Eiköhän tuo kompastunut omiin jalkoihinsa, niin että löi päänsä kilometrikiveen? Vai takapuoltaanko se on valittanut kipeäksi?»

Kaikki nauroivat hyvänsuovasti. Mutta nimismies oli varuillaan ja huolestunut. »Ei pidä lyödä toisinajattelevia», hän varoitti. »Nykyisissä oloissa voi tulla kaikenlaista ikävyyttä, jos niitä lyödään. Voihan noita muutenkin so- vussa neuvoa ja varoittaa. Sellainen on ollut tapa ennen- kin.»

Miehet vilkuilivat empien toisiinsa. »Ei ryssän kätyriä paranna muu kuin kylmä rauta!» sanoi joku vakaasti ja kaikki miehet nyökkäsivät vuorotellen vahvistavasti.

»Ei pidä käyttää sanaa ryssä», varoitti nimismies. »Ei sitä enää saa käyttää radiossakaan eikä muuten julkisessa sanassa.»

»No, jo on pirua!» arveli muonamies rehellisesti häm- mästyneenä. »Ettäkö ei ryssää enää saa sanoa ryssäksi? Onko siitäkkin pykälä Moskovon papereissa?»

»Eiköhän mennä ja anneta äijälle uusi selkäsauna», ehdotti käsivikaansa poteva karjalaispoika ja katsoi kysy- västi miesjoukkoon. Mutta hämäläiset miehet olivat nyt ärtyneet ja pitivät loukkaavana vieraan sekaantumista heidän omiin sisäisiin asioihinsa.

»Pese sinä vain oma naamasi, räkänokka», tiuskaisi muonamies äreästi. »Kyllä me tämän asian hoidamme!» Nimismiehelle hän sanoi rauhoitellen: »Ei nimismiehen pidä lainkaan olla huolissaan. Ei lyödä enää, jos sattuu vielä näkijöitä, eikä sanota ryssääkään ryssäksi, jos ker- ran valtakunta siitä varaan joutuu. Kiitos vain neuvosta.»

Mutta hänen lähdettyään tultiin keittiöstä sanomaan, että miehillä oli asiaa agronomille. He pyysivät häntä mukaan katsomaan, että kaikki sujui rauhallisesti ja lakien ja asetusten mukaan. Seuraavana päivänä veli kertoi nau- reskellen, miten kaikki oli käynyt.

Rauhan ja ystävyuden liiton asiamies oli majaillut siinä matalassa mökissä, jonka avoimesta ikkunasta koko kylän harmiksi aina iltaisin kuului neuvostoradion mölinä. Hän oli kerännyt nimiä ja jäsenmaksuja listoihinsa ja selitellyt yksinkertaisille ihmisille, että tulevassa Neuvosto-Suo- messa näillä jäsenkorteilla saisi kaikenlaisia etuja ja hyviä virkoja. Kartanon miehet menivät mökille ja kutsuivat hänet ulos. Hän tuli portaille sinelmä silmäkulmassa ja yrittäen julkeasti mittaila jokaista läsnäolijaa katseellaan.

»Sinun olisi paras lähteä sukkelaan pois tästä pitäjästä», selitti muonamies hänelle hyväntahtoisesti. »Emme me tahdo sinulle mitään pahaa, emme aio lyödä sinua emmekä enää sano ryssäksikään, kun sellainen on kielletty. Mutta mene sukkelaan tiehesi, sillä täällä on korpikylissä monta vihaista miestä, jotka eivät ymmärrä leikkiä niinkuin me. Ne voivat pistää sinua puukolla ja upottaa suohon, jottei nimismiehelle tule harmia, jos häviät.»

Mies oli hätäntynyt ja kalvennut katsellessaan totisesti hymyilevien hämäläiskasvojen jäykkää piiriä ympärillään. Mutta muonamies oli puhunut suostuttelevasti hänelle ja sanonut: »Älä kannu meille vihaa, jos tulimme vähän tönineeksi sinua maantiellä. Maksamme sinulle kipu- rahatkin, kunhan vain lähdet.» Ja sinelmäkulmaisen kouraan lyötiin tukku rypistyneitä ja veritahraisia tservo- netsinseteleitä, jotka olivat kulkeutuneet hämäläiskylään sotamuistona talvisodan lumitantereilta. Hämillään hän jäi portaille hypistelemään seteleitä, kunnes muonamies karjaisi punastuen: »Uskotko hyvällä?»

Silloin miehelle oli tullut kiire ja hän oli hävinnyt tienoolta nimismiestä hyvästelemättä. Kartanoon pala- tessa muonamies selitteli tyytyväisenä: »Näkkää nyt!

Täällä ei toisinajattelevia vainota tai kiusata, vaan jokainen saa puhua, niinkuin itse lystää. Sovussa vain neuvotaan ja varoitellaan vastakin, jos joku taas tulee kehumaan Stalinin perustuslakeja.»

Seuraavassa aseveliyhdistyksen kokouksessa päätettiin talkoilla ryhtyä rakentamaan taloja talvisodan invaliideille ja orvoille. Hirret ja tonttimaat oli saatava lahjoituksina ja ne saatiin samana päivänä. Parempi oli rakentaa ja tehdä työtä kuin kuunnella tyhmiä huhuja ja suotta kiusata mieltään levottomuudella. Talkoihin tuli jok'ikinen rintamalla ollut mies. Mutta matalan mökin akka huokaisi tuskastuneesti Marjuelle: »Kovin pahasti sanoivat niin kiltille herralle, joka lupasi pelkkää hyvää. Siellä neuvostomaassa, kertoi, ei tarvitse lapsiakaan enää kivulla synnyttää, kun siihen on keksitty keinot.»

»Tuskin sellaista taivasta sentään vielä saadaan maan päälle», arveli Marjut ystävällisesti ja tunsi itsensä syylliseksi. Eihän ollut ihme, jos köyhä kansa sokeni, kun sille luvattiin rauhaa ja leipää, ikuista päivänpaistetta ja synnytyksetkin kivuttomat. Hän oli itse huvikseen kuunnellut ryssän radiota, jonka mukaan tehtaantytöistä kädenkäänteessä tuli insinöörejä ja stahanovilaiset suorittivat vaivattomasti määrättömiä päiväurakoita, kolhoositiloilla sujui työ laulun ja tanssin tahtiin ja rotukarjan valtavat laumat lypsivät sadunomaisia ennätysmääriä. Enää hän ei nauranut kuunnellessaan. Koko pirullisesti harkittu, kyynillinen valheryöppy sai hänet kylmenemään vihasta.

Ei kuulunut enää huhuja julkisista rähinöistä, mutta salassa jatkui yhä kavaltavaa kiihotusta. Silti havaitsi kaikessa jo selvän eron. Tähän asti maa oli vavissut paljaana ja silvottuna, haavoistaan ja tappiosta epätoivoisena.

Nyt alkoi haavoihin nousta arpi, hermot kovettuivat uudelleen ja epätoivosta ja surusta sumeihin silmiin kohosi taas työn ja elämänuskon kirkas loiste.

»Tehdään työtä vain», tuumi agronomi puimakoneen jyskyttäessä pellolla ja jyvien virtaillessa painavina ja kulmaisina ruskeaan säkkiin. »Kyllä tästä kaikki selviää.»

»Kuuluu Molotovkin taas puhua jyristäneen Suomea vastaan», arveli epäluuloisesti lyhteitä syöttävä mies.

»Antaa Molotovin räyhätä», arveli liinatukkainen muonamies hyvänsuovasti. »Tulee kerran ryssällekin hetkensä — Venäjänmaalle, meinaan. Neuvotellaan, neuvotellaan vain, jottei Molo saa syytä silmille hypätä. Kerran koittavat ajat paremmat.»

Karjalaispoika hypähti lapikkaissaan tasajalkaa pellon sängessä ja löi kämmenensä yhteen pään päällä. »Kerran vielä isketään ryssää silmien väliin», hän hihkaisi kasvot punaisina ja silmät välkkyen. »Kerran isketään Karjala kurkustaan alas, jotta tietää syöneensä.»

»Soh, soh, poika!» varoitteli muonamies kohotellen paksua etusormeaan. »Ei pidä levittää kiihottavia puheita väen koolla ollen. Nimismies vielä kuulee ja hälle tulee paha mieli. Ja montako kertaa sulle pitää teroittaa, ettei sovi sanoa ryssää ryssäksi. Sano vaikka hyh-hyh, jos et muuta osaa.» Hän kääntyi agronomin puoleen ja kohautti anteeksipyytävästi sormellaan lakkinsa lippaa. »Se on suuri suustaan, tuo sotasankari, vaikka on vielä niin käsipuoli, että tuskin saisi hiirestä henkeä nitistetyksi. Ei se vielä usko, että hiljaa hyvä tulee.»

Karjalaispoika vain naurahti hyvillä mielin hampaat heleän valkoisina tummissa kasvoissa. Hänen kätensä oli jo sen verran parantunut, että siitä sopi laskea leikkiä.

Hän sai sormensa suoriksi omin voimin paitsi pikkusormea, joka näytti jäävän iäksi koukkuseksi, mutta mitäpä pikkusormesta, hän arveli.

»Mokoma kujeilija! Ei uskoisi isoksi mieheksi», hän sanoi muonamiehelle täydessä sovussa. »Markkinoilla sinua pitäisi näytellä!»

Marjut seisoj veljensä rinnalla huivi niskaan valahtaneena ja pyyhkien hiuksia otsaltaan. Puimakone jytisi, säkkiin valuivat virtana painavat jyvät, mutta taas kouristi hänen mieltään ahdistava tulevaisuuden pelko. Oli paljon valoa, oli huimaavan suuri taivas sänkipellon ja kuhilaitten yllä, mutta siitä huolimatta hänellä oli tunne, kuin hän olisi jalansijaa tapaillen seisonut pimeän kuilun partaalla. Ne osasivat hymyillä taas, nämä isot, vahvat miehet. Niin luottavaisin silmin he katsoivat tulevaisuuteen, vaikk'ei toivon merkkiäkään näkynyt taivaanrannassa. Oliko heidän kaikkien kerran — piankin — kuoltava turhan tähden toivottomassa taistelussa? Vuoron perään hän katsoi heitä jokaista ja tunsu rakastavansa heitä kaikkia, jurointa ja rumintakin. Heidän kasvonsa olivat ruskeat ja hyväntahtoiset, he iloitsivat kaikki täysien jyväsäkkien rivin kasvaessa, taas oli päästy uutiseen peloittavan talven ja pimeän kesän jälkeen. Taas oli päästy uutiseen, vaikka moni vielä talvella ei kenties ollut uskonut sitä enää koskaan näkevänsä. Taas selvittiin eteenpäin ja luotettiin aikaan parempaan.

Mutta oliko totta, oliko tosiaan totta, että he kaikki olivat saaneet vain lomaa kuolemalta? Hänen veljensä, joka hymyili niin itsetietoisesti pienet, viisaat silmät kirkkaina valkoisten kulmakarvatupsujen alla — karjalaispoika, joka ylpeänä ojenteli jäykistyneitä sormiaan —

liinatukkainen muonamies, jolla oli vaimo ja viisi lasta, joka suurimmassakin surussa pysyi hyväntuulisena eikä koskaan menettänyt malttiaan — nuorukainen, joka juuri oli tulossa puimakoneen luokse etäämpää pellolta kiiltävän ruskea, hoikka yläruumis rennon huolettomasti heilahdellen askelten tahdissa, kasvot niin miehekkään kauniina, että tytön sydäntä poltti — olivatko kaikki, kaikki he saaneet vain lomaa kuolemalta?

Suunnaton, ahdistava masennus kurkkua kouristaen tyttö katseli heitä jokaista ihailien ja surren. Eihän heillä ollut toivoa, mutta he toivoivat sittenkin, toivoivat ihmeellistä, odottamatonta käännettä maailman kohtalossa. Sillä heidän maansa, mitäpä se oli enää tällä hetkellä muuta kuin yksinäinen uudistorppa Euroopan metsäkullamalla, jonka veräjän räyhäävä huligaanijoukko oli ylimielisesti potkinut nurin, paiskonut ikkunat sirpaleiksi ja nyt pihamaalle leiriytyneenä odotteli sopivaa hetkeä rynnätäkseen sisään tai tuikatakseen tulen nurkan alle. Naapurit olivat teljenneet ovensa lukoin ja salvoin, tukkineet korvansakin ollakseen kuulematta, mitä tapahtui, jotteivät vain joutuisi sekaantumaan rettelöön, ja rukoilivat hartaasti polvillaan huoneissaan, että räyhäävä joukko kyllikseen hävitettyään jatkaisi matkaansa heidät sivuuttaen. Eikä tuhoisaa laumaa enää pidättänyt mikään muu kuin tietoisuus siitä, että uudismökin lukottoman oven takana seisoj rammaksi lyöty mies kirves kourassa ja hammasta purren valmiina myymään henkensä niin kalliisti kuin suinkin. Tyttö tiesi: sellainen oli hänen maansa juuri nyt.

Hänen huulensa alkoivat vavista ja hän tuijotti eteensä säikähtynein silmin. Veli vilkaisi huolehtivasti häneen ja

laski suojelevasti ison kouransa hänen hartioilleen niinkuin joskus ennen hänen ollessaan pikkutyttö. »Olet tainnut saada liiaksi aurinkoa, Marjut», hän sanoi ystävällisesti. »Alahan juosta kotiin jo, olet tehnyt kylliksi tältä päivältä!»

Tyttö ravisti päätään, hän ei tahtonut olla heikompi muita, heikompi puolikasvuisia tyttöjä, jotka nauraen ja toisilleen ilakoivasti huudellen tekivät työtä pellolla aamusta iltaan. Mutta hän totteli kuitenkin. Alakuloisesti jalkojaan laahaten hän lähti menemään pois pellolta ja hänellä oli tunne, kuin maa olisi keinahdellut hänen jalkojensa alla. Pimeys piiritti häntä, vaikka taivas oli sinivalkoinen ja hehkuva, ja kyynel toisensa jälkeen puristui hänen silmistään, kun kukaan ei enää ollut näkemässä.

Ehkä tosiaan olen liian väsynyt, hän ajatteli, liian tottumaton tällaiseen työhön. Siksi näen kaiken liian synkässä valossa. Elonkorjuu pellolla, liikkuvat, vahvat ihmisruumiit siellä hahmottuivat hänen sumentuneissa silmissään peloittavaksi kuolemantanssiksi, haudasta nousseitten varjojen epätoivoisen julmaksi karkeloksi. Viikatteen peloittavan kirkas terä heilahti ja kallis vilja kaatui sähköisten. Kuolema tanssi pellolla ja niiden rinnalle, jotka vielä turhassa toivossaan luulivat elävänsä, nousivat varjoina haudoistaan ne lukemattomat, joiden ennen oli täytynyt kuolla. Vuosisadasta vuosisataan hamaan muinaisuuteen asti oli maan parhaitten ja vahvimpien miesten täytynyt kuolla, mutta yhä vielä oli pelto ahnas ja kyllästymätön. Painavina ja kultaisina putoilivat jyvät säkkiin puimakoneen jytistessä, mutta jokainen jyvä oli veripisaran ja kyynelen hintainen.

Kuolema tanssi pellolla vahvojen miesten nauraessa ja hymyillessä hikisin kasvoin, ja äkkiä tyttö alkoi juosta pakoon. Sokeasti, läähättäen hän juoksi pakoon peltoa, josta aura vieläkin silloin tällöin nosti sileäksi hiotun kiviaseen, tuohikontin jätteitä ja iän ja mullan syövyttämiä rahoja, jotka iäksi olivat jääneet piilopaikkaansa ja jotka pelto piti ominaan.

IX.

Tyttö sai maata muutaman päivän vuoteessa potien kuumetta, jonka arveltiin johtuvan liiasta auringonpaisteesta. Kaikki olivat hyvin kilttejä hänelle ja hän nautti laiskuudestaan ja siitä, ettei ollut liian kipeä, kuten joskus lapsena, kun ei tarvinnut mennä kouluun. Myös nuorukainen tuli hyvin juhlallisesti tervehtimään häntä, antoi hänelle kättä ja istuutui tuolille huoneen toiselle puolelle. Häntä ilmeisesti ujostutti suuresti se, että tyttö makasi vuoteessa, ja hän käyttäytyi nöyremmin kuin koskaan aikaisemmin.

Vuoteesta tyttö katseli häntä arvostelevasti ja hymyili oikullisesti. Nuorukainen oli kammannut tukkansa hyvin sileästi taaksepäin, hänen yllään oli keikarimaisen hieno, sininen paita, hän oli huolellisesti ajanut partansa ja tuoksui saippuavaahdokkeelta ja kölninvedeltä.

»Et kai vain ole lähdessä kosimaan, Aatos?» kysyi tyttö säikähdystä teeskennellen. Hän huomasi, että poika oli perusteellisesti hangannut kätensäkin aivan puhtaiksi ja siistinyt kyntensä. Tähän asti hän oli ollut tahallisen huolimaton ulkoasussaan ja esiintymisessään.

»En», sanoi nuorukainen ja katseli tutkivasti kättään, levitti sormensa ja tarkasteli kämmentään. »Olen vain alkanut jälleen maalata. Sain värejä kaupungista.»

Tyttö hengähti ihastuneesti, mutta ei rohjennut sanoa mitään. Tuokion kuluttua nuorukainen selitti mahdollisimman kevyesti ja ohimennen: »Minun on näet maalattava, jos minut kerran on maalaamaan luotu. Olin tyhmä, kun en sitä ennen älynnyt.» Hän kurottautui eteenpäin tuolillaan ja sanoi matalasti kuin uskoen tytölle kahdenkeskisen salaisuuden: »Olen vielä pahuksen huono maalari, Marjut.»

»Ei suinkaan!» torjui tyttö nopeasti ja leikkivään sävyyn. »Uskon, että olet hyvin etevä maalari, Aatos.»

He olivat kauan vaiti ja mehiläinen surisi vihaisesti huoneessa, kun ei löytänyt tietä ulos. Täytyy tosiaan tuntea toisensa hyvin, ennen kuin voi olla vaivaantumatta vaiti, mietti tyttö taas, niinkuin joskus ennen, korjasi kädellä hiuksiaan ja kohottaui istumaan vuoteessa kiertäen käsivartensa polvien ympäri peitteen alla. Mitähän hän oikein maalaa? ihmetteli tyttö. Pelkään vain, että rupean itkemään, kun näen, mitä hän on maalannut. Sellainen vetistelijä olen. Mutta hän ei ryhtynyt utelemaan.

»Enhän näet voi jäädä koko iäkseni tänne», sanoi nuorukainen ja katseli taas tarkkaavasti kättään.

»Miksi et?» kysäisi tyttö nopeasti. Mutta nuorukainen ei vaivaantunut vastaamaan tyhmään kysymykseen.

»Minun täytyy maalata paljon ja hyviä tauluja», hän huomautti päättävästi, vilkaisi tyttöön ja hymyili kierosti ja kiusoittavasti. »Minun pitää näet myös saada myydyksi tauluja, jotta voin elättää säädyllisesti vaimon ja monta lasta.» Hän tuumi hetken. »Kaksi tai kolme vain aluksi», hän arveli jalomielisesti.

Tytön sydän alkoi vimmatusti läpättää ja hän huitaisi vihaisesti kädellään mehiläistä, joka suristen pyrki taker-

tumaan hänen vaaleihin, vastapestyihin hiuksiinsa. »Monet hyvätkin taiteilijat», hän sanoi hätäisesti, »saavat hintoja tauluistaan vasta kuoltuaan.»

»Sekin sopii», arveli nuorukainen syvämietteisesti. »Silloin voi kuolla tyytyväisenä ja vaimolla on siitä jotakin iloa.»

»Äsh!» tiuskaisi tyttö ja punastui. »Vaimo! Vaimo!» hän matki ivallisesti. »Parasta olisi, jos ottaisit rikkaan — tuota — vaimolla voisi olla omia varoja, tarkoitan», hän ehdotti päättävästi uskaltamatta enää lainkaan katsoa nuorukaista. »Vai onko sinulla jotakin sellaista vastaan», hän sanoi hyvin kiivaasti. »Periaatteita ja niin edespäin —?»

»Riippuu kokonaan vaimosta», huomautti nuorukainen ylpeästi. »Olen taiteilija ja meillä taiteilijoilla on vahva, terve periaate, että se, jolla on, se maksaa. Jos minulla on, maksan. Jos jollakin muulla on, hän maksaa. Se on selvää ja kohtuullista.»

Tyttö ihmetteli helppoa voittoa, mutta ei osannut sanoa mitään. Hänelle tuli äkkiä sanomattoman hyvä mieli ja hän viskasi kevyesti päätään, vaikka niskaan yhä teki kipeää. Vähäinen kuume hänen suonissaan teki olon epätodelliseksi ja suloiseksi kuin juopumus. Mehiläinen löysi tien ulos ja hävisi äänekkäästi pöristen kerskaamaan koko maailmalle, miten kauheasta pinteestä oli päässyt.

»Äidin mielestä olet oikein sievä poika», huomautti tyttö uhkamielisesti rohkenematta katsoa nuorukaiseen. »Vaikka sen tiedät varmaan itse liiankin hyvin. Hän pitää sinua kuitenkin perin kasvattamattomana. Sinun pitäisi tuollaisena mennä häntä tervehtimään ja kumartaa hänelle syvään. Hän ihastuisi varmaan.»

»En suinkaan kosiskele äitiäsi», torjui nuorukainen jäykästi. »Sitä paitsi äitisi ei ole vapaa», hän lisäsi harmitsevasti.

Tyttö alkoi onnellisena nauraa. »Mene tiehesi, ennen kuin paaskaan sinua pieluksella», hän uhkasi, mutta ei tehnyt elettäkään viskatakseen poikaa pieluksella. Hän katsoi vain päätään kurottaen nuorukaista silmät hymyilevinä ja suu raollaan. Pojan silmien sini kirkastui heleäksi, mutta hän käänsi päänsä pois ja oli hajamielisesti katselevinaan ulos ikkunasta.

»Leenakin aikoo näet mennä naimisiin», hän huomautti.

»Leenako?» kysyi tyttö hämmästyen ja epäuskoisena. »Hänhän on vasta lapsi. Älä puhu pötyä!»

Nuorukainen puri hammasta kasvot kiristyen. »Leenalla ei ole kotia, ei tavaraa eikä omaisuutta, hän on melkein lapsi vielä ja miehellä on toinen käsi viallinen, mutta siitä huolimatta he aikovat mennä naimisiin — vielä tänä syksynä. Kas, he eivät pelkää toimittaa lapsia maailmaan, vaikka heillä parhaiten voisi olla siihen aihetta, niin paljon kuin ovat jo kokeneet.»

Hän katsoi tyttöön, ilme lientyi ja hän alkoi taas hymyillä hellä ilme silmissään. »Heillä on vain hätä saada jostakin Leenan äiti käsiinsä», hän selitti, »Leena on alakäinen eikä voi mennä naimisiin ilman holhoojan lupaa. Siksi he hyvin toiveikkaina kirjoittelevat rovastintoihintoon ja kuuntelevat joka päivä radiosta siirtoväen tiedoituksia. Heti, kun muori löytyy, he menevät papin luokse.»

»Sehän on silkkaa hulluutta», kiivastui tyttö mieli kateudesta ja pelosta kirvelevänä.

»Onko tosiaan?» kysyi nuorukainen hyvin lempeästi ja katsoi tutkivasti tyttöön, mutta tyttö väisti hänen katsettaan ja viskasi oikullisesti päätään. Silloin nuorukainen nousi. »Epäilemättä se on hulluutta», hän myönsi, kohotti paheksuvasti kulmiaan ja ravisti päätään tyttöä matkien. »Tosiaan edesvastuutonta. Ihmisparat!» Tuokion hän seiso i lattialla vaihdellen painoaan jalalta toiselle kuin epäröiden, astuisiko vuoteen luokse hyvästelemään, mutta meni sitten päättävästi ovelle. »Näkemiin, rakkaani», hän sanoi hyvin tottuneesti ja arkipäiväisesti ja sulki varovasti oven jäljessään.

Tyttö tuijotti oveen silmät pyörityen. Rakkaani, hän ajatteli, aivan julkeasti hän sanoi minulle: rakkaani! Mitä hän sillä tarkoitti? Tyttö hypähti äkkiä lattialle kuumeen suloinen heikkous jäsenissään ja meni kiireesti kuvastimen luokse katsomaan kuvaansa. Hyvin arvostelevasti hän katseli kuvaansa kuvastimesta, taivutti päänsä kallelleen ja käänsi myös sivulle päätään. Minulla on nyt paljaat, päivettyneet kasvot, hän ajatteli, enkä ole lainkaan yhtä kaunis keväällä. Mutta toivottavasti olen hänen mielestään elävemmän näköinen, yhtä elävä kuin Leena. Sitten hän äkkiä alkoi tanssia lattialla pitäen tiukasti kiinni paidan kaula-aukosta. Rakkaani, rakkaani, rakkaani, hän lauloi puoliääneen, rakkaani, rakkaani, rakkaani!

Olen varmasti pätkähullu, hän ajatteli sitten ja hyppäsi pää edellä kuin lapsi takaisin vuoteeseen. Talvella tulen täysi-ikäiseksi, hän ajatteli uhmaten ja alkoi nauraa kihertää ajatuksen hullunkurisuutta. Ovatkohan kaikki aika-ihmiset sisimmässään salaa yhtä lapsellisia? hän ihmetteli.

Illalla äiti tuli hänen huoneeseensa pidellen kättä sydämellään ja hengittäen raskaasti noustuaan portaat. Äiti oli hyvin lihava ja aivan varma siitä, että hänellä oli heikko sydän. Hän ei kuitenkaan koskaan suostunut lääkärin tutkittavaksi, vaan kärsi urhoollisesti vaivansa. Tyttö epäili äidin salaa pelkäävän, ettei lääkäri lainkaan käsittäisi, miten heikko sydän hänellä oli. Äiti oli hyvin arvokas ja urhoollinen ja pukeutui hienosti kaupungissa käydessään, mutta maalla hän usein oli huolimaton eikä hoitanut itseään. Hänellähän oli heikko sydän ja hän kuolisi pian, ei siis ollut syytä kiinnittää huomiota maalliseen.

»Saksalaiset pommittavat niin kauheasti Lontoota», hän valitti. »Se on niin hirvittävää, että minun piti sulkea radio.»

Tyttö tuns i itsensä kateelliseksi ajatellessaan, että kaikki oli äidille niin yksinkertaista. Hän sulki vain radion. Mutta totta oli, saksalaiset pommittivat Lontoota lakkaamattomin suurhyökkäyksin, miljoonakaupunki rytisi liekkien pauhussa ja tyttö tuns i suurta myötätuntoa. Myös englantilaiset olivat tunteneet suurta myötätuntoa Suomea kohtaan sen taistellessa elämästään talvisodan julmina päivinä epätoivoista, suunnatonta ylivoimaa vastaan. Heidän kirkoissaan oli luettu esirukouksia Suomen puolesta, heidän piispansa olivat antaneet julki lausumia Neuvostoliiton barbaarivaltiota vastaan, naiset olivat kutoneet sukki a ja vaatekappaleita ja keränneet rahaa hienoissa hyväntekeväisyyskutsuissa Suomen hyväksi, jopa aseitakin oli Suomeen lähetetty, tosin vanhentuneita ja omasta käytöstä poistettuja aseita. Siksi tyttökin oli altis tuntemaan syvää myötätuntoa Englantia kohtaan.

»Ehkä äidin pitäisi rukoilla Englannin puolesta, niinkuin siellä talvella rukoiltiin meidän puolestamme», hän ehdotti.

Äiti katsoi epäluuloisesti häneen. »Minusta olisi hyvin kaunista, jos kaikki rukoilisimme Englannin puolesta», hän sanoi loukkaantuneena. Äidiltä rukoileminen sujui yhtä helposti kuin englantilaisilta.

Saksa sen sijaan ei ollut ilmaissut myötätuntoa Suomea kohtaan, sen kirkoissa ei ollut luettu esirukouksia Suomen puolesta, mutta kerrottiin, että Saksa oli painostanut Venäjää tekemään rauhan Suomen kanssa. Saksan suunnalla oli kaikki ollut jäätävän hiljaista talvisodan päivinä, sen tyttö muisti hyvin, ja äkkiä hän uhman vallassa tunsikin katkeraa iloa siitä, ettei myötätuntoa ollut tuhlailtu Saksasta käsin. Jo pelkkä sana myötätunto kohotti happamen palan kurkkuun talvisodan jälkeen.

Mutta äiti oli jo unohtanut englantilaiset.

»Hän on alkanut maalata taulua, tuo sinun suojattisi», sanoi äiti huolestuneena. »Hän on seisonut puiston nurkalla koko iltapäivän ja sutinut värejä kankaaseen. Kukaan ei muka saa katsella. Hän pyyhkäisi siveltimellä sinistä väriä keittäjän nenään, kun tämä koetti kurkistaa hänen selkensä takaa, mitä hän maalaa. Muonamiehen lapset sanoivat, että hän uhkasi viskata heitä kivillä.»

»Sehän on kauheaa», myönsi tyttö yhtä huolestuneella äänellä kuin äitikin. »Siinä tapauksessa hän kai saa maalata häiritsemättä?»

»Niin, hän on kai vähän hullu», myönsi äiti ymmärtäväisesti. »Sehän on selvää, kun saa niin pahan täräyksen päähänsä. Pelkään vain, että hän maalaa kuvaa tästä talosta.» Äiti puhui, ikäänkuin olisi pelännyt nuorukaisen kaatavan talon.

»Ah, niinkö?» sanoi tyttö hajamielisesti purren miettivästi huultaan.

»Ehkä hän toivoo isän ostavan sen taulun?» arveli äiti paheksuvasti.

»Sitä en usko», huomautti tyttö nopeasti. »Ei, sitä en tosiaankaan usko», hän lisäsi tuokion mietittyään. »Ehkä talo on hänen mielestään vain muuten kaunis.»

Äiti yllättyi. Sellainen ajatus ei nähtävästi ollut lainkaan juolahtanut hänen mieleensä. »Voi olla niinkin», hän myönsi. »Rakennus on tosiaan hyvin kaunis — puiden välistä katsoen», hän lisäsi harkitsevasti. »Mutta en käsittänyt, että hän tosiaan on taiteilija. Hänellä on sellainen telinekin, johon kangas kiinnitetään. Luulin häntä Matin opiskelutoveriksi.»

»Ei, Matti ja hän ovat vain aseveljiä», selitti tyttö. »Käsitähän, he tulivat sodassa tovereiksi.»

»Sodassa monet saivat niin kummallista seuraa», totesi äiti asiallisesti. »En kuitenkaan vielä kertaakaan ole nähnyt poikaa juovuksissa», hän myönsi helpottuneena ja nyökäytti hyväksyvästi päätään.

»Ehkä hän ei olekaan etevä taiteilija, jos hän ei kertaakaan ole esiintynyt juovuksissa», arveli tyttö huolestuneesti ja nyökäytti hänkin päätään. He vaikenivat ja tuijottivat molemmat yhtä vakavina eteensä. »Voisit muuten kutsua hänet päivälliselle jonakin päivänä nyt, kun hän on parantunut», tyttö ehdotti sitten. »Hän osaa jo jutellakin.»

Äiti ei vastannut mitään, vilkaisi vain sivusta epäluuloisesti tyttöön ja likisti huulensa tiukasti yhteen, niin että molemmat pyöreät, kiltit leuat heilahtivat.

»Hän on kyllä vieläkin vähän omituinen», tunnusti

tyttö hajamielisesti peitettään hypistellen. »Tänään hän sanoi, että kosisi sinua, äiti, jos vain olisit vapaa.»

»Mitä sinä puhut, tyttö?» kauhistui äiti. »Ajattele, jos isä kuulisi. Hän ei ymmärrä sellaista leikkiä. Ja minähän olen jo vanha nainen.» Vaistomaisesti äiti koetti kädellä hiuksiaan.

Tytössä ei enää ollut kuumetta ja äiti arveli, että hän voisi jo nousta vuoteesta ja pukeutua. Omissa mietteissään äiti nousi kävelemään lattialle, korjasi dahlioiden asentoa kukkamaljassa, nosti pois näkyvistä tytön kengät ja pysähtyi kuvastimen ääreen hajamielisesti katselemaan kuvaansa kuvastimesta.

»Ulkonäöltään hän kyllä on hyvin edukseen», huomautti äiti melkein uneksivasti, kohotti kätensä ja koetteli etusormella poskeaan ja leukojaan kuvastimen ääressä. »Hänen kasvonsa ovat kuin kauniin veistoksen.»

»Pyh», tuhahti tyttö halveksivasti vuoteessa.

»Älä sano pyh», neuvoi äiti opettavasti, »ulkonainen kauneus on suuri lahja ihmiselle.» Hän punehtui kevyesti ja pukevasti. »Nuorempana minuakin sanottiin hyvin miellyttäväksi, kunnes isä vei minut. Ei sitä enää juuri huomaa», hän myönsi rehellisesti, »mutta taiteilijoilla on silmää sellaiseen. Sanotaan, että he näkevät pintaa syvemmälle.» Äiti vajosi jälleen syviin ajatuksiin. »Voihan hän olla kunnan poika, vaikka onkin taiteilija», hän arveli sitten ja huokasi raskaasti astuen majesteettisesti ovelle. »Yöpaitasi on kovin avonainen», hän huomauttoruvasti mennessään, »toivottavasti hän ei nähnyt sinua tuollaisena.»

»Varmasti ei!» vakuutti tyttö kainosti.

Sitten hän hypähti vuoteesta ja pukeutui. Ei ollutkaan

enää hauskaa olla sairas. Oikullisesti päätään keinutellen hän kiskoi puvun ylleen. Varjelkoon, minähän lihon, hän äkkäsi kauhistuneena, kerran minullakin voi olla kaksi pyöreää leukaa niinkuin äidillä. Hän koetti miettiä, miltä hän silloin näyttäisi, mutta ei, ajatus oli mahdoton, hän ei pystynyt kuvittelemaan sitä.

Seuraavana päivänä suoraan työstä ja uimasta tultuaan nuorukainen työvaatteet yhä yllään nosti taas maalaus-telineensä puiston nurkalle ja alkoi maalata. Hän katsoi vuorotellen lehmusten välistä näkyvää rakennusta ja kangasta, piti palettia käsivarrellaan ja vetäisi silloin tällöin väriä kankaaseen. Tyttö ihmetteli, mahtoiko poika nähdä hänet hänen kurkistellessaan ullakon portaiden pienestä ikkunasta. Tyttö oli hyvin ihastunut ja utelias.

Kädet selän takana hän lähti kävelemään puistoon, kumartui silloin tällöin hajamielisesti nyhtäisemään rikkaruohon kukkapenkistä ja yllättyi suuresti nähdessään nuorukaisen.

»Kas, olet täällä maalaamassa», hän huomautti hyvin hämmästyneenä.

»Älä tule tai saat väriä nenällesi!» uhkasi nuorukainen. Hän katsoi edelleen tiukasti, kovin silmin vuoroin rakennusta, vuoroin kangasta ja vetäisi nopealla liikkeellä väriä kankaaseen. Oli kuin hän ei olisi huomannutkaan tyttöä, mutta hetken kuluttua hän astui pari askelta taemmaksi, katsoi kangasta ja sanoi kuin itsekseen: »Tämä on jo kolmas kangas. Kaksi kangasta olen jo tuhrinut piiloille. Olen oikea poropeukalo maalariksi.» Mutta hänen kätensä ja koko ryhtinsä puhui toista. Koko hänen olemuksessaan oli jotakin uutta, haltioitunutta, hermostuneen valpasta vireyttä ja intoa. Mustasukkaisena ja ka-

teisena tyttö tunsi hänen jälleen päässeensä loittonemaan maailmaan, jossa työllä ei ollut tilaa.

Tyttö potkiskeli tuokion kenkensä kärjellä pientä kiveä jaloissaan ja meni sitten takaisin sisään kädet yhä selän takana, kiukuttava orpouden tunne mielessään. Mutta tuokion kuluttua hän palasi.

»Häiritsen varmaan innoitusta», hän sanoi huolettomasti, »mutta äiti pyysi kysymään, huvittaisiko sinua sunnuntaina syödä päivällistä kanssamme. — Sinun ei suinkaan tarvitse tulla, ellet halua», hän lisäsi kiireesti.

»Ahaa», sanoi nuorukainen merkitsevästi ja pysähtyi sivellin koholla tuijottamaan siveltimen kärkeen. »Onko jo aika perheitten tutustua toisiinsa, sitäkö tarkoitat, rakkaani?»

Tyttö tulistui. »En ole sinun rakkaasi», hän tiuskaisi. »Enkä siedä typeriä pilapuheitasi. Ei sinulla ole mitään oikeutta pitää pilkkanasi vanhempiani, niin etevä et sentään ole.»

Nuorukainen jäykistyi ja punastui, mutta kohotti kopeasti kulmiaan. »Sano terveisiä, että tulen mielelläni!» Hän tuijotti arvostelevasti siveltimensä kärkeen ja tippautti siitä maahan raskaan väripisaran. »Pieni, pelkurimainen äkäpussi!» hän lisäsi harkitsevan kylmäverisesti.

Tyttö käännähti äkkiä kannoillaan ja juoksi pois. Hän juoksi heilahdellen ja kesyttömästi kuin hontelo, nuori varsa. Tätä en ikinä anna hänelle anteeksi, hän ajatteli juostessaan, en ikinä, en ikinä!

Sunnuntaina tarjottiin päivälliseksi vasikanpaistia ja vihanneksia. Äiti oli ottanut esille pullon hienointa, kotitekoista marjaviiniään ja pukeutunut tummaan, kuosikkaaseen pukuun, jossa kaulan kohdalla oli valkoista

röyhelöä. Hän oli myös pannut rintaansa säkenöivän briljanttikukan, jota käytti vain juhlatilaisuuksissa, koska aina pelkäsi hukkaavansa sen, ja puuteroinut huolellisesti kasvonsa. Hän on tosiaan hyvin edustavan näköinen, ajatteli tyttö mustasukkaisesti ja tuijotti vihaisesti lautastaan. Hän ei aikonut sanoa sanaakaan, hän ei ylipäänsä aikonut ikinä enää puhutella tuota julkeaa nuorukaista, joka syytti häntä pelkuriksi, vaikka itse oli istunut hampaat kalisten hänen rintaansa vasten ukkosen hiukan jyrähdellessä.

Mutta nuorukainen söi halukkaasti pronssinkirkkain, hymyilevin kasvoin, kohotti kunnioittavasti lasinsa, kun niin oli tarvis, ja vastaili pidättyvästi kohteliaihin kysymyksiin. Omasta aloitteestaan hän ei puhunut paljon. Liian viekas paljastaakseen sivistymättömyytensä, arveli tyttö kostonhimoisesti.

»Olet tainnut viihtyä hyvin täällä, kun et kertaakaan ole pyrkinyt Helsingissä käymään?» sanoi agronomi ystävällisesti.

»Oh, en uskalla yrittää», tuumi nuorukainen huolettomasti. »Pelkään, että kesken kaiken unohdan, minne olen matkalla.» Hän naurahti ilkamoivasti.

Myös äiti nauroi, tämä nuorukainen huvitti suuresti häntä. Viini ja innostus kohottivat punerrusta äidin kasvoihin ja hän kävi helläksi ja suojelevaksi.

»Ette kai vain palele tallinvintillä, kun syksy on jo tulossa?» hän kysyi huolehtivasti.

Tyttö naurahti mielenosoituksellisen terävästi. »Mitä sinä ajattelet, Marjut?» torui äiti ja kääntyi jälleen nuorukaisen puoleen. »Matin pitäisi olla täällä, niin teillä olisi seuraa», hän ehdotti hellästi.

»Matin, niin, Matin pitäisi tosiaan olla täällä», sanoi tyttö nopeasti ja kostonhimoisesti. Seurasi hetken painostunut äänettömyys, kunnes äiti katsoi parhaaksi ystävällisesti selittää:

»He ovat nimittäin seurustelleet lapsesta asti, Marjut ja Matti. He ovat melkein kuin kihloissa, vaikka ovatkin serkukset.»

»Oh, äiti liioittelee», huomautti tyttö huolimattomasti ja alkoi hitaasti punastua.

Nuorukainen ei syönyt enää yhtä halukkaasti kuin äsken. Oli kuin hänelle olisi jäänyt pala kurkkuun eivätkä hänen kasvonsa enää olleet yhtä kirkkaat kuin tullessa. Hän tuijotti tylästi lasiaan.

»Te ja Matti olette aseveljiä, kuten olen kuullut», kehäsi äiti edelleen viehättävästi. »Toveruus, joka solmitaan taistelukentällä, ei häviä milloinkaan, niin sanotaan.» Äiti katseli hyvin ylpeästi ja liikuttuneena ympärilleen.

»Pirut minä Matista!» sanoi nuorukainen äkkiä ynseästi, tarttui lasiinsa ja joi sen pohjaan sysäten sitten tuolinsa taaksepäin.

Äiti hämmentyi hiukan. »Kuinka?» hän kysyi ja kurottui hiukan eteenpäin. »En oikein kuullut?»

»Shh, äiti», varoitti agronomi ja katseli vilpittömästi huvittuneena sisartaan ja nuorukaista, jotka molemmat kasvot punaisina pitivät päänsä itsepintaisesti kumarassa. Ateria kävi piinalliseksi. »Ehkä nousemme», ehdotti isä hämillään. Hän oli toimen mies ja tiesi aina pystyvänsä hallitsemaan vaikeankin tilanteen, vaikka hänellä ei ollut aavistustakaan, mistä oli kysymys.

»Unohdat jälkiruoan», huudahti äiti loukkaantuneena. Jälkiruokana oli kääretorttuja ja vaniljakastiketta. Nuoru-

kainen maistoi kääretorttua inhoava ilme kasvoissaan, mutta torttu oli hyvää. Tuokion kuluttua hän alkoi valttomasti hymyillä ja otti kiittäen lisää äidin tarjotessa. Tytölle torttu ei maistunut. Lihon muutenkin liikaa, hän ajatteli vihamielisesti. Mutta hän joi vielä lasillisen viiniä välittämättä äidin toruvasta katseesta ja tunsu itsensä katkeraksi ja uskaliaaksi.

Kerran vielä läimäytän tuota poikaa, niin että tuntuu, hän ajatteli ja koetti hymyillä huolettomasti hänkin. Mutta itsekin hän tunsu hyvin, että hänen hymynsä oli vino.

Heidän noustuaan pöydästä kysäisi veli salaviiikkaa:

»Mitä te oikeastaan tappelette, Aatos ja sinä?» Kiu-soittelevaan tapaansa hän ummisti toisen silmänsä hyvin merkitsevästi ja nyökkäsi vihjaavasti päätään.

»Sietämätön nulikka hän on, ei muuta!» tiuskaisi tyttö, käänsi äkkiä selkänsä veljelleen, meni saliin ja alkoi rummuttaa pianoa.

Isä ja agronomi veivät nuorukaisen turvallisesti välisään isän työhuoneeseen seurustelemaan. Isä tilasi soodavettä. Äiti tuli salin ovelle ja pysähtyi hymyilemään hajamielisesti. »Hän on vähän särmikäs käytöksessään», sanoi äiti mietteissään, »mutta se on vain miehekästä. Eikä hän teeskentele. Pidän hänestä. Mutta käyttäydyt omittuisesti, Marjut, käyttäydyt hyvin omittuisesti, Marjut. Itsehän ehdotit, että kutsuisin hänet päivälliselle.»

Tyttö hakkasi pianoa kaikin voimin ollakseen kuulematta äidin itseensä tyytyväistä ääntä. »Älä säre pianoa!» tiuskaisi äiti ja meni keittiöön sanomaan soodavedestä.

Mutta elokuisen sunnuntain iltapäivän kuluessa yhä pitemmälle ja käydessä yhä tyhjemmäksi tyttö alkoi tuntea

itsensä haikeaksi. Miehet keskustelivat yksivakaisesti, pidättyvin äänin isän huoneessa. Isä ja agronomi tiesivät ilmeisesti kaiken, minkä saattoi tietää, ja antoivat hyväntahtoisesti arvokkaita ensikäden tietoja sekavasta maailman tilanteesta nuorukaiselle, joka nyökkäili silloin tällöin kohtelias hymy suupielissään ja silmät näennäisen tarkkaavaisina. Isä ja agronomi joivat ryypyn konjakkia ja soodavettä ja heidän äänensä kohosivat innokkaiksi, mutta nuorukainen kiitti ja kielsi. Päävammansa takia hänen oli parempi olla nauttimatta alkoholia, niin hän sanoi, poltteli pidättyvästi isän hyviä savukkeita ja arvaustenkin tunsu itsensä perin tärkeäksi.

Hetki hetkeltä yhä haikeammaksi tunsu tyttö mielensä. Hän oli jo aikaa lakannut soittamasta ja istui kädet alakuloisesti helmassa pianotuolilla. Viinin uhma ja uskaliisuus lakastui hänen mielestään ja hän tunsu olevansa orpo ja kaikkien hylkimä. Kukaan ei rakastanut häntä, kukaan ei kaivannut häntä ja nuorukainenkin teki vain kylmäverisesti pilkkaa hänestä. Sali oli liian suuri ja arvokkaan viileä ja tuoksui lattiavahalta ja sisään suljetuilta huonekaluilta. Järnefeltin ja Halosen taulut leveissä, himmenneissä kultakehyksissään olivat ärsyttävän itsetietoisia ja varmoja arvostaan. Tyttö yritti mennä keittiöön, mutta keittiökin oli tyhjä ja sen maailma peloittavan torjuva ja suuri. Leena oli mennyt ulos astiat pestyään ja keittäjä oli sulkeutunut huoneeseensa ja luki syvissä mietteissä kirjeenvaihtoilmoituksia viikkolehden takasivulta. Tyttö tiesi, että hän kohta ottaisi esille sinipunaisen musteensa ja vaaleanpunaisen, hempeän kirjepaperin ja alkaisi kirjoittaa punoittavat kasvot ponnistuksesta rypistyen, eikä rohjennut häiritä häntä. Hän oli aivan yksin koko maa-

ilmassa ja ruokasalin vanhan kaappikellon raskas tikutus alkoi itkettää häntä.

Hän meni ulos, katseli varjojen pitenemistä ja tunsu itsensä halpamaiseksi ja halveksittavaksi olenoksi. Taivas oli aivan pilvetön ja yksitoikkoisen sininen, vanhoista koivuista väentuvan luona putoili silloin tällöin jo keltainen lehti, kasvimaan sato oli kypsynyt ja odotti korjaamistaan epämiellyttävän sinipunaisena ja kellertävänä. Syksy oli ovella, linnunpoikaset olivat kasvaneet suuriksi ja vanha kissa käveli alakuloisesti pitkin aidanriukua luumistellen päätään pääskysten halveksivasti kirkuen syöksähdellessä sen korvien ohitse. Päivä oli laskussa ja kaikki oli yhtä murheellista. Hitain askelin, pää alakuloisesti kumarassa tyttö käveli pitkin puiston käytävää ja potkiskeli pientä kiveä edellään. Mutta kivi lennähti asteripenkkiin eikä hän viitsinyt kaivaa sitä enää sieltä esille. Kädet surullisesti riipuksissa hän käveli päämäärättä lehmusten alla.

Vasta kuullessaan ääniä kuistikon portailta tyttö virkistyi hiukan. Isä seiso siellä hajareisin, huomattava punoitus poskipäissään ja silmät kiiltävän ystävällisinä. Agronomi haki pyöränsä seinustalta ajaakseen kirkonkylään johonkin kokoukseen. Isä puristeli kahteen kertaan nuorukaisen kättä. Myös äiti puristi hänen kättään ja toivoi hänen vastakin syövän päivällistä yhdessä perheen kanssa. Nuorukainen vakuutti kunnioittavasti, että kaikki ilo oli hänen puolellaan, ja lähti huomattavan nopeasti pakenemaan tallin suuntaan. Mutta ehdittyään näkyvistä hän hidasti askelensa, vilkuili levottoman etsivästi ympärilleen ja rypisti sileää otsaansa.

Tyttö katseli häntä salaa asteripenkin takaa ute-

liasta mielihyvää tuntien. Nuorukainen jäi seisomaan, kohottautui varpailleen nähdäkseen pensaitten yli ja tähysteli maltittomasti ympärilleen. Sitten hän vihelsi hiljaa, kutsuvasti.

Punaiseksi lehahtaen tyttö astui jo askelen eteenpäin, mutta pysähtyi äkkiä. Poika viheltää minua kuin koiransa, hän ajatteli ja hänen päänsä kohosi äkkiä kopeasti pystyyn. Mutta silti houkuttava mielihyvä väreili yhä hänessä nuorukaisen maltittomuuden tähden.

»Marjut!» huuteli nuorukainen hyvin hiljaa, melkein kuiskaamalla, sillä puisto oli aivan äänetön ja hän varmaan pelkäsi äidin kuulevan.

»No?» sanoi tyttö välinpitämättömästi ja astui esiin pensaitten takaa kädet selän takana, hiukan punaa poskissaan, mutta pää hyvin pystyssä ja silmät kimaltavan kopeina.

»Tahtoisin näyttää sinulle maalaamani taulun», ehdotti nuorukainen kohteliaasti. »Se on jokseenkin valmis nyt. Mutta ala joutua, kohta on pimeä ja se pitää nähdä päivänvalossa.» Pitkin harppauksin hän lähti menemään tallia kohden ja tyttö seurasi häntä nopeasti sääriään liikutellen, ehtimättä lainkaan vastustaa tai huomauttaa, ettei taulu millään tavoin kiinnostanut häntä.

Päivä oli laskussa, taivaanranta punersi ja tallin portaissa oli melkein pimeä. Kuivien heinien tuoksu täytti tallinparven ja heinien seasta kuului rapinaa.

»Huh», huudahti tyttö pelästyneesti hengähtäen ja tarautui nuorukaisen käsivarteen.

»Hiiriä», selitti nuorukainen rauhoittavasti, »hiiriä vain! Öisin ne pitävät joskus sellaista melskettä, kuin niillä olisi potkupallokilpailut.»

»Niinkö?» sanoi tyttö ja hengitti yhä kiivaasti pidellen lujasti kiinni nuorukaisen käsivarresta.

»Oh, se on vain kodikasta», vakuutti nuorukainen ja avasi kamarinsa oven. »Kerran hain kissan tänne, mutta se oli kovin laiska. Keskellä yötä se alkoi naukua oven takana ja pyrki sisään ja tuli vuoteeseeni nukkumaan.»

Tyttö hellitti äkkiä pojan käsivarren ja vilkaisi epäluuloisesti häneen. Tytöllä oli tunne, että hänkin oli kuin kissa, joka arasti naukui oven takana päästäkseen vuoteen lämpimään kovan, jäntevän nuorukaiskupeen suojaan. Mutta nuorukainen ei varmaan aavistanut sitä, sillä hän oli kumartunut nurkkaan, nosti esille kankaan kiila-kehyksessään ja sijoitteli sitä päästääkseen viipyvän valon parhaalla tavalla lankeamaan kuvan ylle. Tyttö huokaisi helpotuksesta ja päätti olla hyvin kylmä ja pidättyväinen. En suinkaan ole mikään kissa, hän ajatteli.

»Liian pimeää jo», huomautti nuorukainen harmistuneena. »Värit eivät enää pääse oikeuksiinsa.» Hän oli hyvin jännittynyt ja vain teeskenteli varmuutta. »Tottumattoman on tietenkin hankalaa saada oikea käsitys taulusta, kun siinä ei ole kehystä», hän selitti kiireesti. »Kehys vaikuttaa paljon asiaan.»

»Tietenkin! Kehys vaikuttaa epäilemättä paljon asiaan», myönsi tyttö kokeneesti, astahti askelen sivulle ja katsoi kasvot odotuksesta kuumina kangasta.

Ensin hän oli niin pettynyt, ettei tiennyt, nauraako vai itkeä, sillä taulu oli kovin yksinkertainen eikä siinä ollut paljoakaan, mikä olisi muistuttanut hänen kodistaan. Niin, siinä oli osa valkoista rakennusta ja heleämpunainen katto, kolme lehmusta, joiden latvat olivat melkein pyöreät, ja vihreässä maassa kirjava läiskä, joka arvatenkin

tarkoitti kukkapenkkiä. Siinä kaikki! Tyttö ei tiennyt, mitä hän oikeastaan oli odottanut, mutta hänen pettymyksensä oli niin masentava, että hän osasi vain tuijottaa tauluun rohkenematta katsoa nuorukaista, joka sivusta tuijotti odottavasti ja ihastuneena häneen. Hänestä oli käsittämätöntä, että joku oli voinut käyttää monta iltpäivää ja tuhria piloille monta kangasta saadakseen aikaan jotakin näin lapsellisen yksinkertaista. Kodistaan hän itse olisi varmaan osannut piirtää näköisemmän kuvan.

»Värit eivät pääse oikeuksiinsa näin hämärässä», huomautti nuorukainen uudelleen ynseän torjuvasti, sytytti kiivaasti ruskean pölkkysavukkeen eikä enää katsonut tyttöön.

Tyttö vilkaisi säikähtyneesti häneen ja tuijotti uudeleen taulua. Taulussa oli omituisinta se, että siitä oli vaikea kääntää pois katseensa. Näennäisesti se oli niin yksinkertainen, että sen kokonaisuuden ja jokaisen yksityiskohdan luuli saavansa selville pelkällä vilkaisulla. Mutta ehkä ei ollutkaan niin. Tyttö katseli taulua ja kävi hetki hetkeltä yhä avuttommaksi, koetti kokonaan pyyhkiä mielestään tietoisuuden, missä se oli maalattu, ja arvostella sitä, aivan kuin se olisi ollut täysin vieraan vierasta paikasta maalaama.

Hän oli käynyt taidenäyttelyissä ja nähnyt paljon hyviä tauluja ja luuli viileästi ja innostuksetta ymmärtävänsäkin jotakin suomalaisesta taiteesta Edelfeltistä Salliseen asti. Hän oli katsellut tauluja, jotka myönnettiin ja tunnustettiin arvokkaiksi, ja koettanut päästä perille, mikä niissä oli suurta ja yllättävää. Ja äkkiä hän tajusi vaistomaisesti, että myös tässä taulussa, tässä kehyksettömässä kankaassa oli jotakin, joka puhui hänelle aivan uudella ja yllättävällä

tavalla. Se oli niin sanomattoman yksinkertainen, se oli väreissään niin kirkas ja rohkea olematta silti ylimielinen niinkuin ne taulut, jotka hän ohimennen oli pölyttyneinä ja hylättyinä nähnyt nuorukaisen ateljeessa. Se oli myös kaikessa yksinkertaisuudessaan ihmeen ylhäinen ja uljas. Ja äkkiä tyttö käsitti, että tuo taulu oli suuri kunnianosoitus hänen kodilleen, lehmusten ympäröimälle, vanhalle kartanolle. Se ei pyrkinyt esittämään, miltä kartano näytti katsojasta, vaan mitä se todellisuudessa oli.

Tyttö katsoi katsomistaan taulua unohtaen nuorukaisen. Päivänlaskun valo pakeni ja värit tummuivat, mutta hän ei voinut irrottaa katsettaan taulusta. Hämärästi hän tunsi, että se oli toisenlainen kuin kaikki muut taulut, mitä hän oli nähnyt, myös toisenlainen kuin ne, mitä nuorukainen joskus aikaisemmin oli maalannut. Oli kuin se olisi maalattu kuoleman läpi katsoen, mutta ihmeellisintä oli, ettei siinä ollut mitään raskasta tai synkkää. Sen värit olivat ylpeän kirkkaat, siinä oli jotakin katoamatonta ja ehdotonta, samalla kertaa ankaraa ja hellää.

Nuorukainen oli unohtanut savukkeensa katsellessaan tyttöä, hänen kasvonsa sulivat ja silmiin tuli valoisa ilme. Vihdoin tyttö käänsi päänsä ja katsoi totisena, avoimesti häneen. »Olisin tyhmä, jos sanoisin siitä mitään», tyttö myönsi. »Se on liian hyvä minun arvosteltavakseni.» Hän katsoi nuorukaista arkailematta suoraan silmiin. Kaikki teeskentely, kiemailu ja kapinamieli oli hetkessä karissut hänestä. Olisi ollut halpamaista leikkiä silloin, kun toinen noin uljaasti ja empimättä paljasti oman sielunsa. Hämärä kalvensi heidän kasvonsa ja tummensi heidän katseensa, kun he vaiti, värähtämättä katsoivat toisiinsa

Mutta hetki meni ohitse villinraskaana ja täynnä pe-
loittavan selkeää ymmärtämystä. »Varminta on, ettet
näytä sitä äidille», varoitti tyttö ja koetti hymyillä. »Äiti
tuskin ymmärtäisi sitä. Isä — kenties — hänellä on
harvinainen innostumisen taito, kun hän näkee jotakin
uutta, mistä pitää. Tämä on uutta.»

Nuorukainen huokaisi pitkään, vapautuneesti kuin an-
karan jännityksen lauettua. »Olet ihmeellisen viisas,
pieni aasi», hän sanoi, viskasi äkkiä savukkeensa uunin
eteen ja astahti tytön luokse laskien kevyesti kätensä
hänen olkapäilleen.

»Älä aina viitsi sanoa minua aasiksi», pyysi tyttö nöy-
rästi ja painoi katseensa alas uskaltamatta kohdata nuoru-
kaisen silmien säteilevää, kirkasta hellyyttä. Mutta hän ei
vastustanut, kun nuorukainen hyvin hellävaroen veti hänet
syliinsä, kohotti sormella hänen itsepintaista, surullista
leukaansa ja suuteli ystävällisesti häntä kerran, kaksi, kol-
mekin kertaa. Tyttö pani kätensä hänen kaulaansa, hu-
kaisi helpotuksesta nyyhkäisten ja painoi kasvonsa hänen
kaulaansa vasten leuan ja olkapään väliin. Nuorukaisen
ruskea kaula tuoksui saippualta ja auringonpaisteelta.
Tyttö huokaisi uudestaan kevyesti ja painoi kasvonsa vielä
tiukemmin nuorukaisen kaulaa vasten syleillen käsivar-
sillaan hänen niskaansa.

»Älä vihaa minua, kun olen sellainen hirveä pelkuri»,
hän sanoi heikosti ja nöyrästi, »en voi sille mitään.»
Hänen ruumiinsa vavahteli hiukan, mutta hän puris-
tautui lujemmin nuorukaista vasten ja painoi tiukasti
kasvojaan hänen kaulaansa vasten. Epävarmasti, syyll-
isenä hän liikutti huuliaan ja suuteli arasti ja vavis-
ten nuorukaisen kaulaa. Ammun hänet, jos hän nyt

nauraa, hän ajatteli vauhkosti. Mutta nuorukainen ei
nauranut.

»Marjut», kuiskutti nuorukainen, niin että hänen hen-
gityksensä kuumensi ja suloisesti kutitti tytön korvaa.
Ja hän toisti moneen kertaan ihmettelevästi, yllättyneenä
ja onnellisena: »Marjut — Marjut — Marjut!»

Äkkiä hän nosti vaivattomasti, ponnistamatta tytön
syliinsä ja kantoi hänet varovasti istumaan vuoteen lai-
dalle. Tyttö kohotti kasvojaan säikähtyneenä ja huulet
vavahdellen. Vuoteen harmaa huopa lemusi tallilta ja
tupakalta ja koivunlehdiltä.

Mutta nuorukainen ei tehnyt hänelle mitään pahaa,
laskeutui vain huolettomasti polvilleen hänen eteensä,
veti arkailematta hänen hameensa lievettä ylemmäksi ja
suuteli kevyesti hänen paljaita polviaan. Tyttö pidätteli
hänen päätään kädellään ja vavahti jokaista suudelmaa.

»Sinulla on kauniit polvetkin, Marjut», huomautti
nuorukainen, kohotti päänsä ja katsoi kujeilevan onnelli-
sena häneen, »hyvin kauniit ja sievästi päivettyneet pol-
vet.» Hän mietti hetkisen ja rypisti sitten kulmiaan.
»Mutta povesi kanssa ne eivät pysty kilpailemaan», hän
myönsi ja ravisti päätään. Tytön käsi lennähti hätäänty-
neesti povelle ja jäi likistämään puvun nappia. Hän hen-
gästyi äkkiä ja katsoi pelokkaasti nuorukaista silmiin.
Mutta nuorukainen pysyi kohteliaasti polvillaan hänen
edessään käsivarret hänen ympärillään ja tuokion kulut-
tua tyttö arasti ojensi kätensä ja silitti kevyesti hänen
hiuksiaan. Ne olivat vahvat, hiukan kiharaiset hiukset ja
jokainen hiuskarva kiilsi heikosti.

»Ei, povesi kanssa ne eivät tosiaan pysty kilpailemaan»,
huokaisi nuorukainen ikävöivästi, nousi lattialta ja pyyh-

käisi kämmenillä housunpolviaan. Hän nielaisi pari kertaa kuuluvasti, työnsi sitten kädet syvälle housuntaskuihin ja meni ikkunan luokse jääden hajamielisesti tuijottamaan ulos. Huoneessa oli jo hyvin hämärä, mutta ulos heijastui vielä taivaanrannasta ja pilvistä läpikuultavaa, viileää valoa.

Miten suloisesti vuoteen harmaa peite lemusi tallilta ja koivunlehdiltä ja tupakalta. Äänettömästi tyttö painautui istualtaan kasvoilleen vuoteeseen ja likisti molemmin käsin pielusta, niin, hän suutelikin pielusta hämärän suojassa ja kohottautui taas istumaan hengästyneenä, hiukset sekaisin ja kasvoissa lämmin puna. Hän oli riemuitsevan onnellinen ja tunsi suloista kiusoittelun halua.

»Toivottavasti ovesi takana eivät käy naukumassa muut kuin kissat?» hän kysyi mustasukkaisesti.

»Ei, hiiret suojelevat minua», huokaisi nuorukainen pahoittelevasti, mutta kysyi sitten hyvin tiukasti ja kulmat peloittavasti rypyssä: »Entä Matti?»

»Matti?» kysyi tyttö ensin ymmärtämättä. Sitten hän muisti ja heilautti oikullisesti päätään. »Ah, niin, Matti — — mitäpä Matista?»

Nuorukainen harppasi hänen luokseen ja ravisti häntä olkapäistä, niin että hampaat helähtivät vastakkain. »Tunusta heti», hän uhkasi.

»Äiti on aivan hupsu», sanoi tyttö nopeasti, »koko sod aikana sain Matilta vain yhden kenttäkortin. Kun tahdoin tavata hänet, hän — hän tutustutti minut sinuun. Sellainen hän on!»

»Suutelitte varmaan monestikin?» arveli nuorukainen hyvin tylästi ja vihaisesti. »Kaikenlaista pientä huvia teillä varmaan on ollut keskenänne, vai mitä?»

»Vaikutanko niin kokeneelta?» kysyi tyttö arasti ja tyytyväisenä, tarttui nuorukaisen käteen ja nosti sen päättävästi pois olkapäältään. Hänestä oli varminta niin.

Nuorukainen naurahti hämärässä. Oli jo niin pimeä, ettei tyttö selvästi erottanut hänen kasvopiirteitään. »Rakas, pieni», hän sanoi hellästi ja liikahti, mutta tyttö peräytyi nopeasti taaksepäin. »Alahan laputtaa täältä, sillä muuten sinun vielä käy hyvin huonosti.»

Tyttö meni nopeasti ovelle väistäen etäältä nuorukaista. Sitten hän korjasi hajamielisesti hamettaan, viskasi päätään ja kysyi ärsyttävästi: »Mitäpä sinä minulle voisit tehdä?»

»Ehkä purisin sinua!» arveli nuorukainen ja alkoi murista kumeasti ja peloittavasti. »Ehkä repisin sinut palasiksi ja söisin sinut suuhuni, pieni, tyhmä varsa!» Hän murisi kehräävästi ja otti askelen ovea kohti.

»Hyvää yötä», sanoi tyttö nopeasti, kiersi sähkön palaan ja juoksi kevyesti portaita alas. Nuorukainen kurottautui kaiteen yli katselemaan hänen jälkeensä, irvisti uhkaavasti ja näytti valkoisia hampaitaan.

Alhaalla tyttö pysähtyi vielä kerran ja epäröi. »Hyvää yötä — — rakas!» hän kuiskasi ylös portaita hymyillen ja silmät onnesta kyynelissä. Sitten hän meni ja paukautti oikein lujaa tallin oven jäljessään kiinni. Hänellä oli tunne, että jos hän vain hiukan olisi vaivautunut, hän olisi voinut hartiallaan kevyesti lykätä kumoon koko tallin. Hymyillen, silmissä riemun ja hurman kyynelet hän juoksi kevyesti puiston hämärään elokuisen illan viileässä, viihdyttävässä valossa.

Yön pimennyttyä hän makasi kauan vuoteessaan unta saamatta värisevänä, palavana ja onnellisena. Kalevan-tulet leimahtelivat oikullisina ja ärsyttävinä taivaalla metsien rajassa ja niiden kajastus kantautui sinervänä hänen huoneeseensa asti.

X.

Syyskuun puolella palasi kylään pari miestä, jotka aikoinaan oli vapautettu asepalveluksesta terveydellisistä syistä, mutta jotka nyt olivat nostomiehinä saaneet sotilaskoulutuksen. He olivat ikänsä vuoksi vapautuneet jo kolmen kuukauden kuluttua. Vaivojaan valittaen ja äkäisinä he olivat keväällä lähteneet matkaan kaiken vielä rauhan jälkeen ollessa sekasorrossa. Nyt he palasivat hyvin mahtavina ja sotilaallisina. He näet olivat olleet linoittamassa uutta rajaa ja oppineet uusimmat temput, mitä koulutukseen oli tullut lisää sodan kokemusten perusteella.

Heistä Eenokki, aikoinaan päälleen heinäkuorman päältä pudonnut ja yksinkertaisena pidetty pienviljelijä, kävi kartanossa töissä ja tuli mukaan juurikkaita nostamaan. »Me ollaan vahvoja miehiä ja meitä on monta», hän kehaisi. »Ja sellaiset linjat on vedetty, ettei ole ryssällä tulemistä. Siellä on piikkilankaa ja punkkeria jos minkä verran. Heilutettiin lakkia vain, kun ryssä ampui kohti.»

Sillä ryssän puolelta rajaa oli koitunut lakkaamatonta kiusaa. Melkein joka päivä lentelivät ryssän koneet yli uuden rajan valokuvaamaan varustelutöitä eikä niitä saanut ampua, siitä oli jyrkkä kielto. Yli rajan oli myös tullut ryssän partioita, olivat vieneet rajan luokse jää-

neestä talosta isännän ja avanneet tulen apuun rientäviä vastaan. Eenokilla oli paljon kertomista ja kertoessa unohtuivat hiki ja kiroukset uudella rajalla, sateiset yöt vuotavissa teltoissa ja parakeissa, soissa rämpiminen ja tiukka kuri. Sillä kuri oli jälleen palannut armeijaan tappion päivien raskaan herpaantumisen jälkeen. Enää ei sopinut kävellä katuja napit auki ja kädet housuntaskuissa, sellaisesta sai kohta partion niskaansa.

Eenokki palasi siis kotiin, siveli kuhmuisella kourallaan tyttärensä päätä, pyyhkäisi kyynelen silmänurkastaan ja lupasi vapisevalla äänellä akalleen ja lapsilleen: »Minä teitä varjelen, jos sota tulee!» Hän oli niin ylpeä ja liikuttunut, että ruumis tärisi.

Jonakin päivänä isä ajoi pyörällään kotiin niin ankaraa vauhtia, että oli jarruttaessaan suistua nurinniskoin portaitten eteen. Marjut kiirehti apuun ja otti pyörän haltuunsa. Isän kasvot olivat hikiset ja hän läähätti ankarasti. Mutta hänen ilmeensä oli salaperäinen ja innostunut, kun hän kutsui Marjuen luokseen, vilkuili ympärilleen, ettei vain kukaan sivullinen ollut kuulemassa, ja kumartui sanomaan:

»Älä vain kerro kenellekään, mutta saksalaisia on nousut maihin Vaasassa!»

Marjut ei ensin ymmärtänyt. »Mitä se merkitsee?» hän kysyi kummeksien.

»Suomi on myöntänyt Saksalle läpikulkuoikeuden pohjois-Suomen kautta Norjaan», selitti isä ja malttoi jo pyyhkiä hikeä otsastaan. »Me teemme vain samalla tavoin kuin Ruotsikin on tehnyt ja vielä suuremmalla oikeudella, sillä onhan ryssällekin myönnetty läpikulkuoikeus Hankoon.»

Marjut katsoi ihmettelevästi isään. Sitten oli kuin hänen mielessään jostakin suunnattomasta pimeydestä olisi ensimmäisen kerran singonnut arka, uskomaton toivon välkähdys. Oli kuin saksalaisten saapuessa, vaikkapa vain läpikulkuu varten, Suomi ei enää olisi ollut yksin. Sama ajatus oli myös isän mielessä, mutta ajatus oli niin suuri, ettei kumpikaan heistä halunnut puhua tai selitellä sitä enempää kuin peläten, ettei toivon heikko välke kestäisi ajattelun ankaraa koetusta. Isä meni sisään ja Marjut talutti pyörän vajaan. Sitten hän jäi seisomaan portaille ja hengitti syvään mieli kuohuen. Ehkä Suomi ei tosiaankaan enää ollut niin toivottoman yksin? Saksa oli vaiennut, Saksa ei ollut tyrkyttänyt myötätuntoaan, yhä edelleen se muodollisesti oli sovinnossa ryssän kanssa, mutta siitä huolimatta pelkkä tietoisuus, että saksalaisia alkoi liikkua Suomessa, huumasi ja kiihdytti. Oli kuin väistämättömän tuhon eteen olisi ollut kohoamassa näkymätön sulku.

Tyttö hengitti portailla syvään kuohuvin mielin. Tuuli pyyhki yli kellastuneen, sateitten kasteleman maan ja vasten tuulta ponnisteli monilukuinen muuttolintuparvi mustin, välkkyvin siivin. Kesän poikueet olivat kasvaneet suuriksi, niiden siivet olivat vahvistuneet pitkään lentoon, niiden kirkuna ilmassa huimaavan suuren taivaankannen alla oli kaihosta ja riemusta käheä. Kaihoa ja riemua kuohui myös tytön mieli.

Tuli kirkas päivä, jolloin tyttö aamulla katsoessaan ulos ikkunastaan näki kimmeltävän, säihkyvän pallon lentävän päivänpaisteessa kevyen tuulen mukana yli lehmusten tummanvihreiden latvain. Hän tuijotti silmiään uskomatta ja äkkiä pallo särkyi ja hävisi hänen silmistään.

Näen unta vielä, hän ajatteli ja hferaisi silmiään. Mutta puiden takaa kohosi näkyviin uusi ihmeellinen kupla tuulen kannattelemana ja ajautui hitaasti eteenpäin särkyen lehmuksen latvaan. Tyttö ryntäsi alakertaan.

Keittäjä puhui äidin kanssa suuret, punaiset kasvot hämmentyneinä. »Se on tullut ihan raivoksi, se herra», hän sanoi syyttävästi. »Se on kiivennyt tallin katolle ja puhaltelee sieltä saippuakuplia.»

Äidin ilme oli torjuva. Hän rypisti kulmiaan. »Älkää hätäilkö», hän sanoi, »menkää vain keittiöön takaisin. Minä järjestän tämän asian.»

Keittäjä meni pyyhkien käsivarsiaan esiliinaansa ja huojutellen päätään kuin peräytyäkseen kaikesta vastuusta. »Saippuakuplia?» toisti äiti ihmettelevästi.

»Mitä pahaa siinä on?» sanoi tyttö kiivaasti. »Totta kai hänellä on oikeus kiivetä tallin katolle ja puhaltaa saippuakuplia, jos häntä huvittaa. Onhan hän meidän vieraamme.»

Äidin ilme osoitti helpotusta. »Se on totta, hän on meidän vieraamme», hän älysi, mutta epäröi yhä. »Ehkä hän huvittaa muonamiehen lapsia?» äiti ehdotti sitten kysyvästi.

»Niin kai», myönsi tyttö hajamielisesti. »Varmaan hän huvittaa muonamiehen lapsia. Menen katsomaan!»

»Hän voi pudota katolta», huusi äiti huolestuneena tytön jälkeen. Mutta tyttö meni jo.

Saippuakuplat keinuivat kimmeltävinä palloina sini-taivasta vasten kartanon yllä. Tuuli keinutti ja taivutteli niitä, ne särkyivät toinen toisensa jälkeen, mutta yhä uusia nousi näkyviin tallin suunnasta.

Väentuvan edessä seistä töllöttivät muonamiehen lapset tuijottaen tiukasti tallin harjalle. Vanhin piti pienintä suojelevasti kädestä kiinni. Heitä oli viisi ja kaikilla viidellä oli liinanvalkea tukka. Nuorukainen istui hajareisin tallin katolla, aivan harjalla, puhalsi paperitötteröstä suuria saippuakuplia ja irroitti ne rannettaan kiepauttaen lentämään tuulen mukaan. Hän oli hyvin totinen ja kokonaan syventynyt puuhaansa.

»Hei!» huusi tyttö alhaalta.

Nuorukainen kohotti päätään ja vilkaisi välinpitämättömästi alas pihalle. »Hei», hän vastasi kohteliaasti, otti lautaselta lisää saippuavettä tötterön suuhun ja puhalsi uuden kuplan. »Hei!» hän huusi äänekkäästi ja heilautti pallon lentoon. Kimmeltävänä se painui tuulen mukaan ohut kalvo värähdellen.

Tyttö meni tikapuiden luokse ja alkoi päättävästi kiivetä katolle. Hän ehti yläpäähän ja tuumi hieman pelokkaasti, ettei koskaan ollut tiennyt tallia näin korkeaksi. »Pidä varasi, päreet ovat liukkaita», huusi nuorukainen varoittavasti. Hän oli paljain jaloin ja kipristeli tietämättään varpaitaan puhaltaessaan taas uuden kuplan lentoon. Tyttö epäröi putoamisen pelko viiltäen vatsanpohjaa. Sitten hän potkaisi kengät jalastaan, viskasi nilkkasukkansa niiden jäljessä ja lähti kontaten ryömimään ylös katonharjalle. Päreet olivat liukkaat ja hän ehti hengästyä pelosta, kunnes nuorukaisen käsi kiskaisi hänet kevyesti ylös turvaan. Tyttö istuutui katonharjalle ja levitti kainosti hameensa säärrien suojaiksi. »Anna minäkin yritän», hän pyysi.

He istuivat kahden katonharjalla kuin uhmaten koko maailman nähtävinä, mutta he istuivat hyvin arvokkaina ja

pidättyväisinä ja olivat olevinaan ikäänkuin muuta maailmaa ei olisi ollutkaan.

»Ole hyvä», sanoi nuorukainen kohteliaasti ja ojensi tytölle tötterön. Sen suupuoli oli märkä nuorukaisen suusta ja saippuavaahdosta. Tyttö nyrpisti hiukan nenäänsä. »Maistut saippualta», hän huomautti paheksuvasti. Sitten hän yritti puhalttaa, mutta pallo särkyi. Pari kertaa yritettyään hän sai pallon lentämään, mutta tuuli oli tyyntymässä ja pallo vajosi särkyen märäksi läiskäksi kattopäreisiin. Nuorukainen otti tötterön hänen kädestään ja viskasi sen menemään.

Kaukana alhaalla matalaksi litistyneen väentuvan edessä seisoi viisi liinatukkaista lasta tuijottaen totisin, pyörein silmin ylös katolle. He tuijottivat kauan aikaa, mutta kun kuplia ei enää ilmestynyt näkyviin, he sanaakaan sanomatta kääntyivät yht'aikaa kaikki viisi ja menivät pois. Vanhin talutti pienintä suojelevasti kädestä eivätkä he kertaakaan katsoneet taakseen.

»Epäkohteliaita pienokaisia», arveli tyttö narkästyneenä.

»Ei — hienotunteisia vain», sanoi nuorukainen ja katsoi vinosti hymyillen häneen.

Tyttö silitteli hajamielisesti hamettaan polvien päällä, katseli puistoa ja syksyn tummentamia lehmuksia, kellastuneita koivuja ja syksyn valossa värikästä metsää harmenneiden peltojen takana. »Pian alkaa yliopisto», hän sanoi hyvin välinpitämättömästi. »Yliopisto alkaa taas tavalliseen tapaan.» Mutta nuorukainen ei sanonut mitään, katseli vain eteensä pronssinkirkkain, liian uljain kasvoin. Ei ole ihme, jos hän on varma itsestään, ajatteli tyttö haikeasti, mutta ääneen hän sanoi: »Luen näet kieliä — ranskaa ja saksaa.»

Taas nuorukainen vilkaisi häneen hiukan ilkeästi hymyillen. »Sopii hyvin», hän sanoi. »Ehkä joudumme joskus ulkomaille yhdessä ja sinä seurustelet vieraiden herrojen kanssa, sillä välin kuin minä maalaan.»

»Pyh», tuhahti tyttö halveksivasti. »Minusta tulee kieltenopettaja.»

Nuorukainen katsoi häneen arvostelevasti. »Ei, sinusta ei koskaan tule kieltenopettajaa», hän vihjaisi sitten päättävästi.

Tyttö vaikenä nöyrästi. »Mikä minusta sitten tulee?» hän kysyi heikosti ja kurottautui huomaamatta nuorukaisen puoleen.

Nuorukainen kohautti olkapäitään ja katsoi uudelleen hyvin terävästi ja arvostelevasti häneen. »Perheenäiti ja lapsenhoitaja sinusta tulee», hän sanoi aivan armottomasti, »mutta arvatenkin huono ja taitamaton sellainen.» Hän ravisti huolestuneesti päätään. »Mutta jatka vain lukujasi minun puolestani, jatka vain», hän lupasi jalomielisesti.

»Tietysti jatkan», kivahti tyttö punastuen. »Mitään muuta en ole ajatellutkaan.» Kiivas ele sai hänet heilauttamaan tasapainostaan ja hän huudahti säikähdyksestä.

»Putoat!» varoitti nuorukainen ja laski suojelevasti kätensä hänen vyötäisilleen.

»Etkö — etkö sinä sitten — aio lähteä kaupunkiin?» kysyi tyttö hyvin arasti ja epävarmasti.

»Tuskin», arveli nuorukainen. »Maalaan täällä, kun kerran olen päässyt vauhtiin. Minulle on samantekevää, missä olen. Veljesi on luvannut pitää minut täällä vaikka koko talven. Saan vapaan asunnon ja ruoan palkaksi kesän työstä. Hän on hieno mies — veljesi.»

»Mutta — mutta —», aloitti tyttö, mutta ei pystynyt jatkamaan, vaan puristi huulensa hyvin tiukasti yhteen. Hän tunsi itsensä äärettömän loukkaantuneeksi ja pettyneeksi.

»Mitä tahdoit sanoa, rakkaani?» kysyi nuorukainen avuliaasti.

Tyttö tiuskaisi: »En ole sinun rakkaasi!»

Nuorukainen hämmästyí suuresti. »Etkö?» hän kysyi venytellen ja koetti katsoa tyttöä silmiin, mutta tyttö käänsi itsepintaisesti päänsä pois. Lopulta poika otti sääli-mättä hänen leukansa vahvojen sormiensa väliin ja pakotti hänet katsomaan suoraan.

»Itketkö, pienokainen?» hän kysyi hyvin hellästi ja huolissaan. »Miksi niin? Eihän siihen ole mitään syytä.»

»Enpä itke», väitti tyttö surkealla äänellä, peitti käsillä kasvonsa ja alkoi nyyhkyttää ääneen. Niin sanomattoman kurjaksi hän tunsi olonsa. Hän ei osannut tuntea iloa enää edes saippuakuplia ja äidin ilmettä ajatellessaan.

Nuorukainen otti hellävaroen kädet hänen silmiltään, sulki hänet varovasti syliinsä katonharjalla ja suuteli hänen silmiään, vuorotellen kumpaakin. »Suolaista!» hän sanoi sitten ja koetteli arvostelevasti kielellä huuliaan.

Tyttö muisti, että he istuivat tallin harjalla koko maailman näkyvissä, ja katsoi säikähtäen ympärilleen. Puiston aidan luona vilahti keittäjän esiliina ja hänen kasvonsa olivat kuin punainen, hämmästynyt läiskä ylhäältä katsoen. Senhän olisi voinut arvata, hän ajatteli, mutta tunsi olonsa niin kurjaksi, ettei välittänyt enää mistään. »Auta minut alas», hän tiuskaisi.

Mutta alas oli vaikeampi päästä kuin ylös. Nuorukainen liukui edellä tikapuiden luokse ja tyttö katsoi hänen jäl-

keensä sydän kurkussa peläten hänen putoavan. »Hameeni!» hän sanoi surullisen moittivasti liukuessaan itse hiven hiveneltä alaspäin, kunnes nuorukainen otti hänet vastaan. »Hameeni on pilalla!»

»Minusta olet vain sievempi ilman hametta», sanoi nuorukainen lohduttavasti ja päästi hänet menemään ohitseeseen tikapuulle. Puiston aidan luota lähti keittäjä kiireesti lyllertämään taloon päin ja hävisi näkyvistä.

Heidän seisoessaan tikapuiden juurella ei tyttö tuntenut halua mennä sisään äidin toruttavaksi. »Tahtoisin omenan», hän sanoi oikullisesti. »Tähän aikaan vuodesta meillä oli ennen miljoonia omenoita.»

»Uskon hyvin, että teillä on ollut ihan kaikkea», myönsi nuorukainen jäykästi. »Sitä sinun ei tarvitse minulle vakuutella.»

Tyttö suutahti. »Hae heti minulle omena!» hän käski.

Nuorukainen liikautti alistuvasti hartioitaan. »Yritetään», hän sanoi päättävästi ja lähti kävelemään edellä omenatarhaan päin. Tyttö katsoi epäluuloisesti hänen selkäänsä, mutta kiirehti sitten jäljessä ja astui hänen rinnalleen. Rinnakkain he kävelivät puiston poikki ja syksy oli ylevänä ja aurinkoisena heidän ympärillään. Rinnakkain he kävelivät lehmuskujalle ja paleltuneiden omenapuiden paljaat, mustat rungot kohosivat jälleen loputtomina riveinä heidän ympärillään vaaleanvihreine juuriversoineen. He lähtivät kävelemään pitkin omenapuuriviä ja nuorukainen tuijotteli toiveikkaasti ylös paljaih-in, kuivuneihin oksiin.

Tyttö muisti menneet syksyt, lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa huolettomat, sädehtivät syksyt. Koreja ja tikapuita oli omenapuiden juurella, kypsät omenat tuok-

suivat päivänpaisteessa, kun niitä hellävaroen irroitettiin puusta, kaikki oli niin kaunista silloin ja elämä oli helppoa.

»Kun rauha tuli, ajattelin ensimmäiseksi, että vielä kerran saan sittenkin nähdä omenapuiden kukkivan», sanoi tyttö.

»Etkö sitten ole nähnytään niiden kukkivan?» kysyi nuorukainen kummastusta teeskennellen ja pysähtyi katsomaan häneen.

Tyttö kohtasi hänen tummansinisen, säteilevän katseensa ja epäröi. »Ehkä sittenkin näin omenapuiden kukkivan», hän myönsi nöyrästi ja osoitti paljasta, mustaa oksaa päänsä yläpuolella. »Anna minulle tuo omena», hän pyysi.

Nuorukainen kurotti kätensä, nousi varpailleen yletyäkseen, poimi varovasti puusta näkymättömän omenan, pyyhkäisi sitä nenäliinaansa ja ojensi sen kohteliaasti tyttölle. Tyttö oli haukkaavinaan heti puolet siitä, nyrpisti nenäänsä ja sylki jotakin pois suustaan. »Siinä on mato», hän sanoi ankarasti. Nuorukainen kohautti olkapäitään. »En huomannut sitä», hän sanoi puolustautuvasti, »päältä se oli ihan eheä.»

Tyttö tuhahti, mutta ei moittinut enempää. »Saanko itsekkin ottaa yhden?» kysyi nuorukainen nöyrästi ja tyttö nyökäytti armollisesti päätään. Varis lensi uteliaasti raakkuen heidän ylitseen ja tyttö paiskasi sitä omenan siemenkodalla. Nuorukainen taputti ihailevasti käsiään. »Hyvä heitto!» hän kehaisi.

Alkavan eron haikeus suli vähitellen tytön mielestä. »Käyt kai sentään joskus Helsingissä?» hän kysyi arasti.

»Ehkä käyn rahaa tekemässä», arveli nuorukainen. »Myös tarkastuttamassa itseni minun täytyy käydä saa-

dakseni asiallisen merkinnän sotilaspassiini. Kenties yritän saada jotakin kevätnäyttelyyn.» Hän tuumi hetken ja ravisteli sitten ankarasti päätään. »Ei, tekosyitä minun ei tarvitse keksiä matkustaakseni.»

»Entä — kirjoittaisitko minulle, jos minä kirjoittaisin?» kysyi tyttö epävarmasti ja väisteli hänen katsettaan ollen näkevinään jotakin hyvin tärkeää etäällä metsän keltaisessa laidassa.

»Olen hyvin huono kirjeenkirjoittaja», arveli nuorukainen varovasti. »En rohkene antautua vaaraan, että minulle käy niinkuin Matille.»

»Äsh», tiuskaisi tyttö hypistellen hajamielisesti puseronsa nappeja. »Muista sitten ainakin, ettei täällä ole sinulle soveliaita tyttöjä, ei täällä eikä kirkonkylässä eikä koko pitäjässä», hän varoitti. »Siinä suhteessa voin kai matkustaa rauhallisena.»

Nuorukainen liikautti alistuvasti käsiään. »Täytyykö minun siis tyytyä äitiisi?» hän kysyi haluttomasti.

»Täytyy», määräsi tyttö armottomasti, »äidissä ei ole mitään vikaa. Sen voin sallia.»

Mutta tytön vihdoin palatessa sisään hajamielisesti hyräillen, silmät hohtavina ja veripunaisia vaahteranlehtiä käsissään äiti katsoi häntä pyörein, ulkonevin silmin kuin kummitusta ja tuhahteli ärtyneesti. »Missä sinä olet ollut?» hän huusi rankaisevasti.

»Tallin katolla», ilmoitti tyttö viattomasti.

Äiti hämmentyi tytön tunnustaessa kauhean asian näin empimättä ja julkeasti, katsoi epäluuloisesti tyttöön ja kysyi lempeämmin: »Onko sinusta sopivaa sinun iässäsi kiipeillä tallinkatolla kuin pahaiset kakarat?»

»Tahdoin vain huvittaa muonamiehen lapsia», selitti tyttö tekopyhästi ja katsoi suurin silmin kysyvästi äitiin.

Äiti tuijotti häneen, ravisti päätään, aikoi sanoa jotakin, mutta ei osannut, rykäisi ja yritti uudestaan.

»Mikä on hätänä?» kysyi tyttö pelästystä teeskennellen.

»Keittäjä», sanoi äiti ja änkytti vähän, »keittäjä kertoi nähneensä, että te — te suutelitte siellä katolla.»

Tyttö kauhistui. »Mitä ihmettä?» hän huusi. »Sehän on mieletöntä! Minulle meni vain roska silmään ja pyysin häntä ottamaan sen pois. Siellä tuuli niin kovasti.» Hän naurahti itsekseen ja alkoi hypistellä pukunsa nappia rinnan kohdalta. »En kai minä ole niin mieletön, että menisin suutelemaan tallin katolle kaikkien näkyviin», hän sanoi halveksivasti. »Mitä äiti oikein luulee minusta?»

»Se on totta», sanoi äiti helpottuneena ja huokaisi kevennyksestä. »Sitä minä ajattelinkin. Keittäjä on naurettava, hän ei osaa ajatella muuta kuin kirjeenvaihtoilmoituksiaan.» Äiti vaikenä ja katsoi hyvin pitkään ja tutkivasti tytärtään. »Siitä huolimatta», hän sanoi äkkiä jyrkästi ja päättävästi, »siitä huolimatta on oikein hyvä, että kohta lähdet takaisin yliopistoon. Olen levoton puolestasi, rakas lapsi, sangen levoton.»

Äiti oli hyvin majesteettinen ja huvittava, mutta äkkiä tyttö tunsi itsensä syntiseksi eikä osannut sanoa mitään. Hajamielisesti hypistellen pukunsa sinistä nappia hän hiipi äidin ohitse rohkenematta katsoa äitiin ja pakeni omaan huoneeseensa. Mutta siellä hän riemuiten sirotteli vaahteranlehdet pitkin pöytää ja katsoi kuvaansa kuvastimesta hohtavin silmin. Vai ulkomaille, hän pyhähti itsekseen ja ihmetteli äkkiä haaveksivasti, mahtaisiko koskaan enää tulla aikaa, jolloin vapaasti sai matkustaa, minne

halusi, jos vain oli rahaa. Hymy sammui silmistä, hän muisti jälleen Euroopan jylisevänä, suitsuavana surmankenttänä, hän muisti, ettei kenties hänelle eikä kenellekään muulle hänen kansassaan ollut tulevaisuutta. Rauha oli vain kavala valhe, sopivan hetken tullen ryssä hyökkäisi taas yli rajan ja silloin oli kaikki lopussa. Oli vain taisteltava viimeiseen mieheen, ellei —, hän ajatteli, mutta ei uskaltanut ajatella ajatustaan loppuun, niin heikko, niin kalpea oli vielä toivon etäinen välke.

Hän ummisti silmänsä ja oli yhä näkevinään saippuakuplien kimmeltävinä lentävän syksyn vaaleaa taivasta vasten tuulen kantamina yli puiston tummanvihreitten lehmusten. Saippuakuplat lensivät tuulessa hetkessä särkyen ja häviten näkymättömiin, mutta yhä uudet kuplat seurasivat kimmeltävinä parvina nuorukaisen puhallellessa niitä tallin katolta hyvin mieltäväinen ja umpimielinen ilme kauniissa kasvoissaan. Syystaivas oli vaalea ja kirkas, mutta tallinharjan takana ammotti pimeys, saippuakuplat kimmelsivät, mutta ne kimmelsivät yötä vasten, siitä vain johtui niiden unohtumaton loisto tytön mielessä.

Tyttö avasi silmänsä aivan kalpeana ja tuijotti eteensä. Mitä he olivat puhuneet? Tulevaisuudesta — ulkomaista —? Äkkiä tyttö lähti huoneestaan, epäröi portaissa, mutta hiipi sitten salaa keittiön kautta ulos välttääkseen äitiä. Päättävästi hän meni talliin, kapusi kolistellen ylös portaita ja koputti parvikamarin oveen.

Hänen avatessaan oven oli nuorukainen parhaillaan kiinnittämässä uutta kangasta kiilakehykseen. Hänellä oli nupeja huuliensa välissä ja pieni vasara kädessään. Hyvin totisena ja tarkkaavasti hän vilkaisi tyttöön ja kohotti

kysyvästi kulmakarvojaan. Hänen otsansa oli sileä ja puhdas kuin kiiltävä kupari.

Tyttö piti käsiään piilossa selän takana ja keikutti oikulisesti vartaloaan kantapäitten varassa. »Miksi oikeastaan ryhdyit puhaltamaan saippuakuplia?» hän kysyi katkerasti.

»Mmmmm —», vastasi nuorukainen ja väenteli suutaan osoittaakseen, että hänen oli vaikea puhua nupeja suussa. Tyttö odotti ja nopein, taitavin elein nuorukainen nakutteli kankaan kiinni kehykseen, niin että se pingottui kireäksi. Sitten hän poimi yhden kerrallaan jäljelle jääneet nupit suustaan ja katsoi moittivasti tyttöön.

»Oletpa aika kiusankappale, ruusukuono», hän sanoi paheksuvasti.

»Miksi puhalsit saippuakuplia?» kysyi tyttö vihaisesti ja polkaisi kevyesti jalalla lattiaan. Mutta sitten hän vaistomaisesti kohotti kätensä ja koetti sormenpäillä huuliaan. Hänen huultensa pinta oli tosiaan hyvin pehmeä ja silkinhieno. Hän alkoi taas tuntea itsensä epävarmaksi.

Nuorukainen istahti jakkaralle, nojasi kädellä poskeensa ja katsoi vakavasti häneen. »Suunnittelin tulevaisuutta», hän sanoi, »kai sen ymmärsit. Tein lukuisia, hyvin tarpeellisia tulevaisuudensuunnitelmia.» Hänen silmiensä sini tummeni ja hän tuijotti kauas eteensä. »Aamulla herätessäni», hän jatkoi, »minulle tuli äkkiä tunne, ettei riitä vain se, että teen hyödyllistä työtä ja karkaisen ruumiini kelpolliseksi ja maalaan tauluja parhaani mukaan. Ei, minusta tuntui äkkiä, ettei se suinkaan riitä, vaan säädyllisen ihmisen on varmistauduttava tulevaisuudestaan ja tehtävä tarmokkaita suunnitelmia, jotka hän aikoo toteuttaa. Jatkuvia opiskeluja — koti — perhekin kenties

— tuloja ja menoja, käsitähän, Marjut! Tunsin oloni kerrassaan noloksi, Marjut, kun minulla ei ollut lainkaan mitään suunnitelmia, vaikka olen jo terve. Siksi kiipesin tallin katolle ja aloin hyvin päättävästi puhaltaa saippuakuplia, kuten näit.»

Hän vaikenä. Myös tyttö vaikenä ja katsoi odottavasti häneen sydäneläällä tunne, kuin kylmä käsi olisi likistännyt kokoon hänen sisuksiaan. Nuorukainen heilautti kärsimättömästi kättään ja sanoi aivan toiseen sävyyn, leikistä luopuen, melkein hurjasti:

»Kai käsität — yhtä turhaa kaikki! Sen sijaan että olisin vaivannut päätäni turhilla suunnitelmilla, kai oli parempi puhaltaa saippuakuplia. Yhtä nopeasti nekin särkyvät kuin meidän suunnitelmamme tänä aikana. Eihän tämä aika ole meitä varten, vaan me olemme tätä aikaa varten. Kai käsität, Marjut, että olemme vain kipunoita, joita myrsky kantaa mukanaan. Jokainen suunnitelma, jokainen oma toive tuo vain kärsimystä kerrallaan.»

»Puhut — kovin katkerasti, Aatos», sanoi tyttö. Hänellä oli tunne, kuin hänen äänensä olisi valahtanut yhtä persoonattomaksi kuin liian monta kertaa pesty vaate, josta väri on kulunut olemattomiin. Mutta nuorukainen levitti kiivaasti käsiään.

»Minäkö olisin katkera!» hän huudahti rajusti. »Minä-hän elän vielä. Ei koskaan ole maailma loistanut minulle niin hehkuvien väreiden kuin nyt. Ei koskaan jok'ikinen hetki ole ollut minulle niin elämisen arvoinen kuin nyt. Minäkö olisin katkera? Miten tyhmä olet, Marjut! Juuri siksi nousin tallin katolle puhaltamaan saippuakuplia, koska en ole katkera. Juuri siksi puhalsin tuuleen tulevaisuuteni, toivoni ja haaveeni niin kevyin mielin, koska

en ole katkera. Kuta vähemmän on menettämistä, sitä suruttomampi on lähdön hetki. Siksi puhaltelin saippuakuplia hautomatta turhaa toivoa tulevaisuudesta omalta kohdaltani.»

Tyttö vapisi hiukan. »Entä minä?» hän kysyi sitten arasti.

»Sinä — niin, sinä olet tosiaan aika kiusankappale, Marjut», myönsi nuorukainen kevyesti. »Mutta kun taivaanranta tummuu ja myrsky on tulossa, silloin pienet linnut lentävät piiloon ja ovat ihan hiljaa, eikö niin, Marjut?»

»Ei, ei!» sanoi tyttö nopeasti. »Vaan pienet emolinnut lentävät pesiinsä sydän läpättäen ja pienet poikaset viki-sevät nälkäänsä, kun myrsky vinkuu. Mutta häijyt, ilkeät, vahvat linnut lentävät myrskyä vastaan ja sitten joskus ne löytyvät maasta kauniit höyhenet tahriintuneina ja verta nokassa. Pienet emolinnut lentelevät hätäisesti kirkuen niiden ympärillä, mutta ne eivät enää koskaan nouse siivilleen. Ja pienet emolinnut lepattavat niiden ympärillä hätäänsä kirkuen, kunnes niiden sydän halkeaa ja nekin putoavat maahan ja poikaset nääntyvät nälkään myrskyn runtelemissa pesissään. Niin se on.»

Mutta nuorukainen ei lainkaan heltynyt. »Kehtaatkin puhua poikasista», hän pilkkasi, »juuri sinä!»

Tyttö suuttui niin silmittömästi, että sivalsi kämmenellään nuorukaista poskelle pelkästä surusta.

»Aih», älähti nuorukainen ja nosti käden poskelleen. Tyttö pelästyi ja kohottautui kauhusta varpaille. »Koskiko sinuun?» hän kysyi nopeasti ja kurotti kättään.

Nuorukainen perääntyi äkkiä pidellen kättään poskensa suojana. »Kysyt vielä?» hän sanoi moittivasti. »Koskiko

sinuun», hän matki syyttävästi ja vääristeli kasvojaan kuin peloittavasta kivusta.

Tyttö heltyi kokonaan. »Anna äiti puhaltaa», hän pyysi, otti nuorukaisen pään käsiensä väliin ja puhalsi kevyesti poskea. Hän piteli nuorukaisen kumartunutta päätä käsiensä välissä mieli tulvillaan rajua, tuskallista hellyyttä ja suuteli häntä sitten kevyesti hiusrajaan korvan taakse. »Onko nyt parempi?» hän kysyi huolettomasti ja piteli yhä tuota kaunista, kuolematonta nuorukaispäätä käsiensä välissä.

»Ei», ähkäisi nuorukainen, »kirvelee niin pirusti!»

Tyttö tarttui lujemmin hänen päähänsä ja kohotti päättävästi hänen kujeilevat kasvonsa puoleensa. Katsottuaan niitä arvostelevasti hän suuteli päättävästi ja lujasti nuorukaista nenään. »Tiedät kai, etten päästä sinua koskaan, en koskaan», hän vakuutti ja ravisti tuota itsepin-taista päätä käsiensä välissä. Pään yli ulottuva arpi oli jo kokonaan parantunut, se oli enää vain valkoinen, risteilevä juova hiusten peitossa. Tyttö seurasi sitä hajamielisesti sormenpäällään, tarttui sitten koko nyrkillään nuorukaisen hiuksiin ja tukisti lujasti häntä. »Onko selvä?» hän kysyi ja hellitti pojan pään.

Nuorukainen katsoi häneen silmät hellyydestä kirkkaina. »Ruusukuono», hän sanoi hiljaa, »pieni ruusukuono.»

Tyttö pakeni silmät kyynelistä märkinä. Hänen astuessaan poikki tallinpihan kantautui etäältä sinisestä avaruudesta hänen korviinsa muuttolintuparven kesytön, kaihoisa kirkuna. Tuo ääni vainosi häntä koko päivän, se seurasi hänen uniinsa. Hänen unissaan maa ja taivas olivat täynnä lähestyvän myrskyn ylimaallista kirkkautta.

XI.

Syksyn ja talven pitkät kuukaudet kangastelivat tytön mielessä jälkeinpäin pahan unen kaltaisina. Ulkonaisesti oli kaikki liiaksikin entisen kaltaista. Rusketus hävisi nopeasti hänen kasvoistaan, hän kävi kalpeaksi ja puute-roi jälleen huolellisesti kasvonsa, kävi usein kampauttamassa hiuksensa ja käytti punaa huulissaan. Myös hänen kätensä pehmenivät jälleen, hän hoiti ja lakkasi kynsiään ja käytti mielellään aikaa valikoidessaan vaatteita. Isä ja äiti tulivat myös ennen joulua Helsinkiin ja viipyivät viikkokausia mukavassa, viihtyisässä kaupunkiasunnossaan. He kävivät elokuvissa, teattereissa ja konserteissa, söivät mielellään parhaissa ravintoloissa ja tapasivat lukuisia tuttaviam, joilta isä sai uusia vihjeitä politiikasta ja liikeasioista.

Elintarvikesäännöstely kiristyi ja yhä uusia kortteja tuli voimaan. Englanti oli jo aikaa sulkenut Petsamon liikenteen saksalaisten joukkojen läpikulun takia, Euroopan viimeinen henkireikä pohjoisessa oli tukkeutunut ja tavaroista alkoi olla puutetta. Ilmapiiri oli odotuksesta ja levottomuudesta raskas eikä huhuilla ollut loppua. Siitä huolimatta kaikki oli pelottavasti samanlaista kuin ennen, ikäänkuin elämä olisi ollut paha unta, josta odottamatta saattoi herätä aavistamattomiin tapahtumiin.

Tyttö kävi ahkerasti luennoilla ja hoiti tunnollisesti opintojaan. Mutta kuta pitemmälle hän edistyi, kuta useampia merkintöjä suoritetuista kuulusteluista hän onnistui saamaan opintokirjaansa, sitä hyödyttömämmäksi hän jälleen tunsi itsensä. Tämä kalvava tyydyttämättömyyden tunto ei ollut lainkaan vaivannut häntä kesällä, se oli unohtunut kasteisiin aamuihin kasvimaalla, heinänteon pölyyn ja helteeseen, juurikkaitten noston meluisaan syysiloon, niin vähän ja satunnaisesti kuin hän olikin ottanut osaa kartanon ulkotöihin. Mutta maalla hän ei silti tuntenut itseään tarpeettomaksi. Kaupungissa kaikki, mitä hän teki, kuoleutui turhaksi hänen mielessään.

Kuitenkin hän luki ja teki työtä kuin uhmaten, valvoi toisinaan myöhään kirjojen ääressä, kävi kalpeaksi ja alkoi nukkua levottomasti. Hänen silmiinsä nousi tummaa hohtoa ja hän piti päänsä torjuvasti pystyssä kävellessään. Hänen elämänsä oli yhtä puhdas ja koskematon kuin hänen ruumiinsa eikä millään tavoin tuottanut hänelle huvia tai tyydytystä.

Matin hän tapasi muutamia kertoja. Matti soittikin hänelle ja kutsui toisinaan hänet kanssaan elokuviin, mutta ei sen kummemmin osoittanut kaipaavansa häntä. Matti oli terästynyt ja käynyt päättäväiseksi, hän luki kuin viimeistä päivää, hänelle oli tullut suunnaton kiire suorittaa tutkintonsa — Matille, joka ennen oli huolettomasti kuluttanut aikaansa, kiivastellut osakunnassa ja huvitellut. Eikä hän kotiin saattaessaan enää kohteliaasti kiertänyt käsivarttaan Marjuen ympärille ja yrittänyt suudella häntä niinkuin joskus ennen. Ei, leikin aika oli ohitse.

Laudoitukset ikkunoista, hiekkasäkkirivit kellarinluukkujen edestä hävisivät vähitellen kaupungista. Katu-

lyhdyt syttyivät kalpeina riveinä talvisiin iltoihin ja kaikki oli katkeralla tavalla näennäisesti samanlaista kuin ennen. Eikä kuitenkaan mikään ollut samanlaista kuin ennen raskaan odotuksen jäytässä ihmisten sydämiä.

Kapean Suomenlahden takana oli Viro hävinnyt punaiseen pimeään. Sitä ympäröi kuolemanhiljaisuus ja uutisia sieltä kantautui vain huhuina, joita toivat mukanaan kalastusveneissä läpi syysmyrskyjen purjehtineet tai suksilla jääkenttien yli henkensä kaupalla ponnistelleet pakolaiset. He tiesivät kertoa itsemurhista, vangitsemisista ja kidutuksista, karkotuksista ja pakkotöistä, koulu- laisista, joita oli ammuttu heidän osoittaessaan mieltään vapaudenpatsasta revittäessä, rosvotuista tavaravarastoista ja tehtaista, joista parhaat koneistot oli kuljetettu Venäjälle. Ennen kukoistava, vapaa maa oli vajoamassa Neuvostoliiton arkipäivän harmaaseen, lohduttomaan kurjuuteen.

Siitä huolimatta neuvostoradio suomenkielisissä lähetyksissään kertoi julkeasti ihanteellisista ja aurinkoisista oloista, jotka olivat koittaneet Virolle ja muille Baltian maille. Salaisissa ryhmäkokouksissa levittivät vihollis- maan kätyrit monistettuja ja painettuja lehtisiä, joissa räikeästi ihannoitiin Neuvostoliittoa ja yhtä räikeästi solvattiin omaa maata. Neuvostolähetystön henkilökun- nan loukkaamattomina jäseninä matkustelivat ammatti- vakoilijat ympäri maata värväten itselleen rahapalkkioin ja suurin lupauksin kätyreitä väestön rappeutuneimmista aineksista. Neuvostoliitolla oli vapaat kädet kaikkeen eikä Suomen viranomaisilla ollut enää valtaa tai mahdolli- suutta tuhonkylvön torjumiseen. Rauhansopimus satoi ja pienimmänkin vastatoimenpiteen leimasi ryssän radio

kohta julkein hälytyshuudoin provokaatioksi rauhaa ja hyviä suhteita vastaan.

Joskus palatessaan yliopistosta, istuttuaan kahvilassa opiskelutovereittensa kanssa ja kuultuaan kaikesta siitä, mitä ei julkisesti saanut sanoa eikä kirjoittaa, tyttö kotiin ehdittyään painoi päänsä käsien varaan ja tuijotti epätoi- voisesti eteensä. Suomi on hukassa, hän ajatteli, mikään kansa ei voi ajan mittaan kestää loppumattoman val- heen jatkuvaa syövytystä tappion, pulan, pelon ja katke- ruuden kiihdyttäessä sen tunteita. Mikä muu olotila hyvänsä olisi parempi kuin nykyinen, hän ajatteli, mikä ratkaisu hyvänsä, peloittavinkin, olisi tervetullut tämän jäytävän painostuksen sijaan. Mutta talvi oli pimeä ja loputon eikä mitään ratkaisevaa tapahtunut.

Hän kirjoitti pari kertaa nuorukaiselle ja sai kerran lyhyen kirjeen häneltä. Kirjeistä ei varmaan ollut iloa kummallekaan, hän ajatteli ja lopetti kirjoittamisen. Jou- luna hän toivoi tapaavansa nuorukaisen, mutta ei tavan- nutkaan, sillä nuorukainen oli matkustanut sukulaistensa luokse jouluksi. Hän oli varmaan tehnyt sovinnon tuon sukulaisensa kanssa, joka aikoinaan oli luvannut kustantaa hänen opintonsa, arveli tyttö. Niin olikin paras.

Ajan kuluessa ja ollessaan yhä enemmän yksin tyttö kylmeni mielessään ja kesä hälväni saavuttamattoman kauas häneltä. Joskus iltaisin ennen uneen vajoamista hänen mieleensä nousi elävänä nuorukaisen kuva, hän näki nuo pronssinsileät, kauniit nuorukaiskasvot ja tuns- kovan kyljen hipovan kylkeään vasten. Hetken ajan hän tuns- viiltävää ikävää mielessään, mutta muisto sammui uneen ja hän heräsi jälleen harmaaseen, toivottomaan

pakkasaamuun ja paleli vuoteessaan, sillä taloja ei enää voinut lämmittää kylliksi.

Mitä oikeastaan haluan hänestä? hän ajatteli uhmaavasti, selaili pää tylysti pystyssä kurssikirjoja ja lähti yliopistoon painaen leukansa tiukasti kalliin turkkinsa kaulukseen.

Mutta kevättalvella kerran hän kuuli odottamatta nuorukaisen äänen puhelimessa. Hänen sydämensä alkoi tykyttää pelästyneesti ja polvet herpaantuivat niin heikoiksi, että hänen oli pakko istahtaa ja voimia kerätäkseen tuijottaa tiukasti pienen tytön sileitä, uneksivia marmorkasvoja, jotka kuuluisa taiteilija oli veistänyt hänestä hänen ollessaan lapsi. Nuorukainen halusi tulla hakemaan häntä Taidehalliin, sillä häneltä oli hyväksyty kolme työtä näyttelyyn. »Kolmea vain tarjosinkin», hän huomautti kiireesti puhelimessa kuin torjuakseen alkuunsa mahdolliset epäilykset, että jokin hänen tauluistaan olisi voitu hylätä.

Laskettuaan puhelimen kuulotorven paikoilleen tyttö tunsu, että hänellä äkkiä oli tavaton kiire. Hän juoksenteli hätäisesti ympäri huoneita, järjesteli kirjoja työpöydällään, nyki kiireesti pieluksia paikoilleen ja pöyhi nojatuolia. Sitten hän ryntäsi kuvastimen ääreen ja pani punaa huuliinsa, katseli arvostelevasti loistavia silmiään ja poskiensa kavaltavaa punerrusta ja järjesteli nopein, tasoittelevin kammanvedoin hiuksiaan. Mikä kumma minua vaivaa? hän ajatteli teeskentelevästi itsekseen ja naurahti välinpitämättömästi.

Mutta nuorukaisen tullessa hän oli hyvin totinen ja pidättyväinen ja kehoitti arvokkaasti häntä käymään sisään ja istuutumaan. Nuorukainen pysähtyi ovelle katsellak-

seen ympärilleen ja oli hyvin pitkä ja suora ja ruskeakasvoinen tässä suojellussa kaupunkilaishuoneessa. Hän oli pukeutunut huolellisesti ja antanut silittää pukunsa, niin, melkeinpä keikarimaisen tarkka hän oli asustaan ja rintataskusta riippui huolitellun huolimattomasti valkoisen nenäliinan kulma. Mutta hänen kätensä olivat leveät ja paisuneet ja kämmenissä oli lähtemätöntä pihkaa ja kovettumia.

»Olen ollut metsätöissä», hän kertoi, »monta hirttä on pantu nurin. Lankkuja ja rakennuspuita.»

Hänen silmänsä olivat niin kovan kirikkaat ja siniset, että tytön oli pakko väistää katseensa ollakseen kokonaan sulamatta noihin silmiin. »Etkö aio istuutua?» hän kysyi kohteliaasti.

»Istunhan minä», sanoi nuorukainen loukkaantuneena ja istuutui pöyhittyyn nojatuoliin mahdollisimman huolettomasti, viskasi säären toisen päälle ja sytytti nopeasti savukkeen turvakseen.

»Leena on jo naimisissa sen karjalaispoikansa kanssa», hän kertoi. »Poika käy myös metsätöissä ja ansaitsee hyvin. Aikovat ostaa lehmän keväällä.» Hän tuumi hetken ja hymyili. »Rakensimme heille mökin järvenrantaan», hän jatkoi sitten. »Katsohan, poika alkoi aivan tosissaan kaivaa korsua sinne pika-asutustilalleen, joka isäsi maasta luvattiin hänelle. Aivan tosissaan hän meni sinne ja alkoi möyriä kuin karhu pesää itselleen ja Leenalle, niin hullu hän oli. Silloin panimme talkoot pystyyn ja löimme kasaan heille kunnollisen mökin, tuvan ja kamarin. Myös muuraustyö tehtiin talkoin. Poika kirosi ensin ja itki sitten. Ennakkokorvaustakin hän on saanut, niin että ovat päässeet elämän alkuun. Leenan äiti asuu heidän

kanssaan. Muori löytyi lopulta, niin että he pääsivät naimisiin. Taisi olla jo aikakin.»

»Vai oli jo aika?» sanoi tyttö ivallisesti.

»Niin, he eivät ole pelkureita, Leena ja tuo karjalaispoika», sanoi nuorukainen hajamielisesti ja tuijotti savukkeensa päätä. »Ei, he eivät pelkää elämää, niinkuin muutamat.» Hän pani savukkeensa huolellisesti tuhkakuppiin, nousi äkkiä, astui tytön luokse, veti hänet istuimelta ja sulki syliinsä. Tyttö oli tuntevinaan hänen kasvoistaan ja kaulastaan havujen ja pihkan, metsän ja lumen villin tuoksun. Nöyrästi hän kohotti kasvonsa ja nuorukainen suuteli kevyesti hänen huuliaan, hellitti hänet sitten ja pyyhkäisi kädenselällä suutaan katsoen kiinnostuneena kädenselkäänsä.

»Väriin pitäisi kyllä kestää», huomautti tyttö nolostuneena.

»Niinkö? Niinkö tosiaan luulet?» kysyi nuorukainen tuumivasti. Hän tunsu kenties halua kokeilla asiaa, mutta luopui kuitenkin yrityksestä. »Lähdetäänpä taidenäyttelyyn», hän kehoitti itsetietoisesti. »Kolme hyvää taulua siellä ainakin on, muista en tiedä.» Tyttö katsoi viivyttellen, nurkuvasti häneen, mutta hän ei ollut huomaavinaan. Lopulta tyttö haki turkkinsa ja he lähtivät. Pureva pakkastuuli pyyhki suloisesti tytön kuumenneita kasvoja, kun he astuivat porraskäytävästä kadulle.

Hän kuljettaa ja käsittelee minua kuin koiranpenikkaa, ajatteli tyttö katkerasti kiirehtiessään tottelevaisesti nuorukaisen rinnalla tämän eteensä tuijottaen harppoessa pitkin katua. Mutta kaikesta huolimatta oli suloista tuntea, että häntä kohdeltiin kuin koiranpentua. Toivottavasti olen hänen mielestään sievä pentu, ajatteli tyttö,

sievä koiranpentu, jonka nimi on Ruusukuono. Kauhistuon hän muisti vast'ikään täyttäneensä kaksikymmentäyksi vuotta.

Taidehallissa ei keskellä arkipäivää ollut montakaan kävijää. Nuorukainen nyökkäsi kopeasti parille tuttavalleen, mutta katseli tarkkaavasti kilpailevia tauluja. Tyttö ei malttanut katsella niitä, hän etsi katseellaan ja löysi kohta etsimänsä. Yli koko suuren salin, kymmenien muiden joukosta hän erotti heti nuo kolme omalaatuista taulua ja tunsu sydämensä paisuvan ylpeästä ihastuksesta. Keskellä kaiken sovinnaisen ja arkipäiväisen nuo kolme taulua olivat hänen mielestään täynnä yksinkertaista, ylhäistä kauneutta. Niiden värit olivat rohkeat ja uskaliaan varmat, niiden rakenne oli luonnollinen ja itsestään selvä ja ne kaikki kolme olivat jotakin enemmän kuin vain se, mitä ne esittivät. Ilosta hätkähtäen hän huomasi, että yhden viereen oli kiinnitetty punainen lappu — myyty!

Nuorukaisenkin lujuus järkkäsi ja hän kiihtyi hieman. »Kukahen sen on ostanut?» hän ihmetteli. »Kas, pahusta, kohta näyttelyn alussa, ennen kuin on ollut arvostelujakaan.»

»Ilmeisesti meillä sentään ymmärretään, mikä on hyvää», huomautti tyttö ylpeästi. Hänen mielessään vilahti ajatus, että hänkin voisi jälkeinpäin käydä salaa ostamassa yhden noista tauluista, mutta arvasi, että nuorukainen suuttuisi silmittömästi, jos saisi sen tietää, ja luopui nöyrästi päähänpistostaan.

He kävelivät salien läpi, katselivat kiihtyneen ylimalkaisesti muita tauluja ja palasivat suureen saliin. Katselijoiden ymmärtämätön hiiviskely ja kuiskailu alkoi ärsyt-

tää tyttöä. Heidän pysähtyessään uudelleen noiden kolmen taulun luokse hän sanoi äänekkäästi:

»Tuosta pojasta tulee vielä jotakin!»

»Shh!» sanoi nuorukainen hätäntyneenä, katsoi pelästyneenä ympärilleen ja nykäisi häntä turkin hihasta.

»Etkö ole samaa mieltä?» kysyi tyttö hämmästyneenä yhtä äänekkäästi. »Lyön vaikka vetoa, että nuo kolme ovat parhaat taulut koko näyttelyssä.»

Pari katsojaa alkoi hiivittäytyä pitkin seinänvieriä lähemmäksi heitä uteliaasti tauluja vilkuillen. Vanha herra, jonka nenänpäässä oli syyliä ja joka hengitti raskaasti, pysähtyi heidän viereensä ja katsoi tauluja otsa rypyssä. Hän meni aivan lähelle ja kumarsi nenänsä taulujen puoleen, sitten hän perääntyi muutaman askelen ja katsoi niitä uudelleen tuhautellen vihaisesti nenäänsä.

»Ei tauluja tarvitse haistella!» sanoi tyttö loukkaantuneena. Hänestä oli aivan ilmeistä, että vanha herra oli mennyt haistelemaan kutakin taulua vuorotellen, mutta ei pitänyt niiden hajusta. Nuorukaisen kasvot olivat aivan punaiset, hän kumarsi jäykästi vanhalle herralle ja vetäisi tytön kiivaasti mukanaan taluttaen hänet saman tien ulos. Portaissa hän ravisteli tyttöä.

»Mutta hän ei pitänyt niistä», sanoi tyttö yhä vimmoisinaan, »hän luuli haistelemalla pääsevänsä selville, ovatko ne hyviä.»

»Kumpi meistä oikeastaan on maalannut ne?» kysyi nuorukainen jäykästi ja talutti hänet nopeasti alas portaita. »Siellä oli monta parempaakin taulua», hän sanoi masentuneesti. »Ehkä sittenkin olen vain poropeukalo.»

Tyttö katsoi häneen äärimmäisen kummastuneena, aikoi sanoa jotakin, mutta ei sanonutkaan mitään. En-

simmäisen kerran nuorukainen ei ollutkaan varma itsestään, vaan turvautui häneen. Lämpimän äidillisesti hän likisti nuorukaisen kättä kädessään.

»Sinä olet paras kaikista», hän vakuutti, »olet yliveto, tiedät sen hyvin itsekin.»

»Kurja, saamaton poropeukalo!» sanoi nuorukainen katkerasti ja puri hammasta. Hän sanoi sen yhtä paljon tosissaan kuin leikillään ja tyttö puristi uudelleen myötätuntoisesti hänen kättään.

»Mennään syömään», hän ehdotti, »se rauhoittaa. En tiennytkään, että näyttely ottaa noin koville.»

Nuorukainen vei hänet syömään hyvään ravintolaan, tarjosi hänelle ruokaa ja viiniä ja maksoi ylpeästi laskun. Hän kerskaili ansainneensa paljon rahaa metsätöissä, sitä paitsi hän oli myynyt pari taulua sellaisille henkilöille, jotka olivat aikaisemminkin ostaneet hänen taulujaan. Ateljeensa vuokran hän oli myös saanut maksetuksi, sillä maalle muutettuaan hän oli luovuttanut sen jollekulle toverilleen ehdolla, että tämä huolehtisi vuokrasta, mutta kun tämä oli huomannut, ettei saanutkaan maksetuksi vuokraa, hän oli ottanut toverin ateljeehen, mutta huomattuaan, etteivät yhdessäkään koskaan muistaneet maksaa vuokraa, he olivat kyllästyneet ja luovuttaneet ateljeen kolmannelle taiteilijalle, joka oli hävinnyt tiehensä aivan hiljaisesti maksamatta vuokraa hänkään. Nyt ateljee oli kylmillään, sillä halkoja oli vaikea saada ja talvella olisi kamiinassa pitänyt polttaa halkoja yötä päivää, jotta huoneessa olisi voinut asua.

»Mutta muuten se on hyvä ateljee», vakuutti nuorukainen suurellisesti. »Aion pitää sen, vaikka se ei olekaan pohjoiseen päin, niinkuin pitäisi. Mutta minulle se kelpaa.»

Hän viipyi kaupungissa muutamia päiviä, kunnes arvostelut näyttelystä ehtivät sanomalehtiin. Tyttö luki arvostelut niin loukkaantuneena, että vihan kyynelkhihosivat silmiin, sillä parhaassakin tapauksessa nuorukainen mainittiin vain muutamalla rivillä. Hän osoitti edistymistä ja pystyi nykyisessä vaiheessaan jo kunnioitettaviin saavutuksiin. Se oli tytön mielestä hyvin vähän sanottu, mutta nuorukainen oli tyytyväinen kuin olisi saanut suurenkin voiton.

»Ensi talvena yritän saada kasaan ensimmäisen oman näyttelyni», hän uhkasi. Sitten hän jäi tuijottamaan eteensä ja hänen ilmeensä koveni. »Ensi talvena — niin —», hän sanoi miettävästi ja naurahti tyyliä. »Saippuakuplia taas.» Tytön mieltä kouristi, hän katsoi hätäntyneesti nuorukaista, mutta ei rohjennut sanoa mitään. Sen jälkeen nuorukainen ei puhunut enää sanaakaan näyttelystä.

Mutta esiintymiseensä hän oli kaikin puolin tyytyväinen. Kaksi tauluista oli myyty ja kolmannen suostui taidekauppias ottamaan kehysten, värien ja kankaitten kuitaukseksi. Nuorukainen matkusti takaisin maalle ja tyttö jäi jälleen yksin. Mutta kevään aavistusta oli jo ilmassa ja aurinkoisina päivinä oli valo huikaisevan kirkasta.

Ilmeisesti en merkitse hänelle mitään, ajatteli tyttö uhkamielisesti. Sillä mitäpä jäi heidän tapaamisestaan: kevyt, huolimaton suudelma, pari tapaamista, kiireiset jäähyväiset viimeisellä asemalaiturilla. Miten ihminen saattoi olla niin kova? Tyttö kurotti ikävöivästi vartaloon, mutta ei muistoistaan tavannut yhtä sanaa, yhtä hymyä, jonka säteilevänä olisi voinut painaa sydämeensä. Ehkä hän on vain kylmäverinen leikittelijä, ajatteli tyttö

uhmaten, ehkä häntä huvittaa, kun juoksen hänen perässään. Eikä tyttö aikonut enää juosta hänen perässään, ei ikinä.

Hänen aikansa kului luvuissa, luentosaleissa, kuulusteluissa ja harjoituksissa. Silloin tällöin hän kävi teatterissa ja konserteissa, hän sai kyllä seuraa, milloin vain halusi. Hän hoiti huolellisesti ihoaan ja valitsi kauniita vaatteita. Ei, hänen aikansa ei tosiaan käynyt pitkäksi. Mutta iloa hän ei tuntenut. Kuukausi kuukaudelta hän kävi yhä hyödyttömämmäksi, kuolleemmaksi ja surullisemmaksi. Sulavan lumen tuoksu ilmassa varhaiskevään kuultavina iltoina katulyhtyjien syttyessä vihertävinä teki hänen mielensä haikeaksi ja levottomaksi. Hän kyllästyi omaan itseensä ja aika, peloittava aika, vyöryi järkähtämättömästi hänen ohitse.

Saksan armeijat valtasivat Balkanin ja Kreikan. Ilmassa häilyi hehkuva unelma uudesta Euroopasta. Myös suomalaisia nuorukaisia matkusti salaa Saksaan liittyäkseen Saksan joukkoihin harjaantuakseen uusimpien aseitten käyttöön. Mutta idässä kohosi pimeä seinä uhkaavana ja tuhoa enteillen. Neuvostoliitto väijyi hetkeään, uudisti armeijaansa ja sen koulutusta, keskitti joukkoja rajoilleen ja kartutti asevarikoitaan.

Maa vihersi jälleen, taas oli kadunkulmissa myytävänä sinivuokkokimppuja, tyttö alkoi tuntea polttavaa ikävää kotiin maalle, mutta tänä vuonna hän ei enää voinut heittää kesken lukukautta, tänä vuonna hänen ei sopinut viskautua päänäpistojen valtaan. Ja saatuaan viimeiset merkinnät opintokirjaan, yliopiston vaiettua hänen takanaan pölyiseen, kesäiseen hiljaisuuteensa, hän viivytteli yhä lähtöään sydän sykähdellen, mieli oikullisen levottomana.

Hänellä oli tunne, että lähtiessään jälleen maalle hän samalla lähenei väistämätöntä ratkaisua, joka tulisi määräämään koko hänen elämänsä. Sitä ajatellessaan hän tunsi itsensä vaukoksi ja säikkyväksi kuin nuori varsa, jonka arkaa koskemattomuutta on loukattu. Peläten, keksien itselleen yhä uusia viivyttelyn aiheita hän vitkasteli lähtöään, mutta siitä huolimatta kirveli suloinen kaiho koko ajan hänen mielessään. Kesäkuun kylmät, koleat alkupäivät hänen oli helppo viipyä, mutta sitten päivänpaiste voitti hänet ja hänen oli pakko lähteä.

Kun kaikki oli valmista, huoneisto saatettu kesäkuntoon ja tavarat toimitettu etukäteen asemalle, tyttö palasi vielä kerran eteiseen oltuaan jo sulkemaisillaan oven jäljessään. Hän meni tuon pienen lapsenpään luokse, joka niin totisen uneksivasti katseli häntä kirjahyllyn päältä, siveli kevyesti sormenpäillään sen kuultavaa marmoripintaa ja painoi poskensa pyöreää lapsenposkea vasten. Lapsen uhma ja lapsen pelko taistelivat yhä hänen mielessään, kun hän sanoi hyvästit lapsuudelleen. Sitten hän kevyin askelin, varpaillaan astuen, meni ulos ja sulki oven jäljessään.

XII.

Kotona oli kaikki niinkuin ennen. Purettuaan viivyttellen tavaransa ja ripustettuaan vaatteensa kaappeihin työllä oli tunne, ikäänkuin hän ei lainkaan olisi ollut poissa. Kesäkuun aurinko paistoi heleänä, puiston lehmukset olivat mustat ja vaaleanvihreät ja sali tuoksui arvokkaasti lattiavahalta ja vanhoilta mahonkihuonekaluilta. Mutta eteisen seinässä oli uusi taulu. Varjostaankin se loisti rohkeita värejä ja uskaliaasta elämäniloa pidättyväiseen taloon.

»Minnekään muualle se ei sopinut», sanoi äiti anteeksi-pyytävästi ja katseli taulua pää arvostelevasti kallellaan. »Se on kovin uudenaikainen, mutta isä pitää siitä ja käskee nostaa sen seinälle. Hän —», äiti nyökkäsi vinosti tallin suuntaan ja nipisti huuliaan yhteen, »hän ei nykyään teekään mitään muuta kuin maalaa, hän tuskin ehtii syömään välillä, kertovat tytöt.» Äiti ravisti paheksuvasti päätään.

Se oli totta. Tallin parvikamarissa haisi pistävästi tärpätöltä ja sen seinillä oli vierä vieressä maalattuja kankaita kuivamassa. Siellä oli hehkuvaluminen ja jäänsininen talvimaisema, punaisia graniittikallioita ja taivaaseen asti kiertyviä kuusipuita. Nuorukainen puhdisti juuri siveltimiään tytön hiipiessä sisään, hän kiroili hiljaa itsekseen, mutta kohottaessaan kasvonsa ja nähdessään äkkiarvaamatta tytön hän leimahti ilosta punaiseksi.

»Marjut», hän huudahti ja äänen hehku ja riemastunut hellyys vavahduttivat tyttöä. Mutta sitten nuorukainen malttoi mielensä ja toisti kylmäverisemmin, aivan joka-päiväisesti: »Marjut!» Nousi, pyyhki kätensä maalista tahraiseen riepuun ja tervehti tyttöä.

»Oletpa sinä ehtinyt maalata», tunnusti tyttö kunnioitavasti ja katseli ympärilleen. Mutta katsellessa hänen mieleensä hiipi säikähtynyt levottomuus. Tätä kaikkea hän ei enää pystynyt hallitsemaan, näissä väreissä ja kan-kaissa oli rajua uhmaa ja rauhattomuutta, joka ei enää aina ollut yksinomaan kaunista ja miellyttävää. »Mikä sinua vaivaa, Aatos?» hän kysyi ja katsoi oudoksuen nuorukaista.

Nuorukaisen kaulus oli auki ja hänen paitansa oli likainen, partaansakaan hän ei ollut ajanut pariin päivään ja sänkiset posket olivat laihtuneet luiseviksi. Hänen silmiensä pohjalta kyti punertava, tumma levottomuus.

»Laihtunutkin olet», sanoi tyttö ja hätääntyi entistä enemmän. »Et kai — et kai vain ole sairas?»

»Roskaa!» sanoi nuorukainen ja tuijotti nälkäisesti häneen. »Olen vain maalannut. Minulla on tunne, kuin olisi niin pirun kiire saada jotakin valmista aikaan. Ja laihtunut —.» Hän naurahti tylästi ja tuijotti yhä tyttöön. »Kollikissatkin laihtuvat keväisin. Kai sen tiedät.»

Tytön sydän putosi kuin kivi vatsanpohjaan. »Niinkö?» hän sanoi ja peräytyi ovelle. »Oh, niinkö?»

Hymy palasi nuorukaisen kasvoihin, hän pyyhkäisi kädellä yli kasvojensa kuin hävittääkseen pahan ilmeen ja naurahti häpeilevästi. »Ei toki, Marjut», hän sanoi anteeksipyytävästi. »Erehdyt kokonaan. Olen tosiaan vain maalannut, en mitään muuta. Mutta muuten olen aivan

sekaisin. Olen varmaan sekaisin ilosta nähdessäni sinut jälleen. — Marjut!» hän kuiskasi houkuttavasti. »Marjut!»

»Ei!» sanoi tyttö hätäisesti ja painautui ovea vasten. »Älä tule!» Hänen sydämensä alkoi taas tykyttää peloittavan nopeasti ja polvet tuntuivat heikoilta. Nuorukainen tuli kuitenkin ja tuoksui tärpätiltä, väreiltä ja päivänpaisteelta sulkiessaan hänet syliinsä. Tyttö pyristeli vastaan, mutta nuorukaisen käsivarret olivat niin vahvat, etteivät ne hievahtaneetkaan hänen ponnistuksistaan. Tyttö hervahti ja jäi kalpeana ja säikähtyneenä tuijottamaan häntä kasvoihin. Nuorukaisen silmät olivat peloittavan kovat ja nälkäiset, myös hänen käsivartensa olivat armottoman kovat ja nälkäiset. Koko hänen kapea nuorukaisruumiinsa oli kova ja nälkäinen tytön ruumista vasten.

Tyttö ummisti silmänsä hervoton, suloisen raukeus jäsenissään ja tunsu nuorukaisen kovan suun suutaan vasten, tunsu hänen suunsa poskissaan ja kaulassaan. Väristen ja hehkuvana hän tunsu nuorukaisen suun kaulassaan ja painoi vaistomaisesti kätensä hänen rintaansa vasten kuin torjuakseen. Mutta hänen torjumisensa oli vain salainen hyväily, sen hän tiesi hyvin itsekin eikä hävennyt sitä.

Silmiensä raosta vilkaisten hän näki vuoteen ja sen armaan, harmajan peitteen, joka oli niin suloisesti tuoksunut koivunlehdiltä ja tupakalta. Mutta nyt oli vuoteelle levitetty maalista vielä märkä kangas. Tyttö likisti silmänsä tiukasti umpeen. Nuorukaisen kädet hyväilivät häntä kovina ja ihanina eikä maailmassa ollut mitään niin verrattoman suloista kuin niiden hyväily.

Ulkona liversi lintu ja tuuli ajoi nopeita pilviä auringon ohitse. Ei, vavahtaen ja henki salpaantuen tyttö tiesi, että

ulkona oli harmaa pakkastaivas ja tulipalon kohina, maa keinahti peloittavasti hänen allaan ja räjähdysten rytinä iski umpeen hänen korvansa ilmanpaineen viskellessä hänen ruumistaan. Kauhistavana ja kuvottavana tulvi lämmin vesi ja veri hänen käsiinsä.

Tyttö nyhkytti koko ruumis kouristuksenomaisesti vavahdellen ja puristautui nuorukaisen rintaa vasten. Hän koetti yhä pitää silmänsä tiukasti ummessa, mutta kyynelät kiristyivät pakottavina ja polttavina esiin ja kierivät hänen poskilleen. »Ei», hän kuiskasi, »ei, olen aivan kelvoton.» Epätoivoisesti hän kiersi kätensä nuorukaisen niskaan ja koetti suudella häntä vapisevin huulin. »Kelvoton pelkuri olen!» hän valitti eikä estellyt enää itkuaan, vaan painoi päänsä nuorukaisen likaista paidanrintaa vasten ja itki hänen paitansa märäksi ja tuhruiseksi kyynelistään. Nuorukainen piteli suojelevasti käsiään hänen ympärillään ja kävi äkkiä aivan hiljaiseksi ja kiihkottomaksi.

»Itke vain, pienokainen», hän sanoi hyvin hellästi. »Ei se ole sinun syysi. Olen kovin ilkeä sinulle.»

»Ei, ei — ei, ei, ei», sanoi tyttö nopeasti ja kohotti hiukan nuhraantuneita kasvojaan. »Sinä olet aivan liian hyvä minulle. Sinä olet aivan liian kärsivällinen minulle. Minä ilkeä olen!» Märän paidan alla hän tunsi huulissaan nuorukaisen kovan rinnan ja koetti suudella sitä.

Nuorukainen piti yhä häntä sylissä ja oli kuin nuorukaisen kädet olisivat pehmenneet, hyvin hellästi ja kauniisti nuorukainen piti häntä sylissä. »Ei!» sanoi nuorukainen vuorostaan ja pyyhki kevyesti huulillaan hänen vaaleita, ohuita hiuksiaan. »Minä aina vain säikytän sinut. Olen paha sinulle.» Tyttö ravisti itsepintaisesti päätään

hänen sylissään, mutta piti yhä tiiviisti kasvojaan piilossa märkää, likaista paidanrintaa vasten. Nuorukainen sanoi epävarmasti: »Olen näet koko lailla kokematon minäkin. En tosiaankaan tiedä, miten — miten osaisin olla hyvä sinulle.»

Tyttö oli lakannut itkemästä ja kohotti äkkiä kasvonsa katsoakseen epäluuloisesti nuorukaista silmiin. »Valehtelet!» hän sanoi kiivaasti ja koetti vetääntyä loitommaksi nuorukaisen sylissä. »Sinä et suinkaan voi olla kokematon. Älä yritäkään valehdella minulle!»

Nuorukainen pyyhkäisi sänkistä leukaansa ja irvisti hämillään. »Olen aina ollut ujo naisten seurassa», hän vakuutti tosissaan, »sinunkin seurassasi olen ollut ujo, pienokainen, etkö sitä ole älynnyt? Siksi vain tekeydyn niin itsevarmaksi, siksi vain olen joskus niin kopea, sillä olisi noloa, jos sinä nolaisit minut.»

Vähäinen, epäuskoinen hymyn aavistus käväisi tytön surkeissa kasvoissa ja hänen suupielensä värähtivät. »Väitätkö ihan tosissasi, että olet — että et ole —», hän epäröi sanaa, vaikenä ja puna leimahti sokaisevana hänen kasvoihinsa. Uudelleen hän painoi päänsä turvaan nuorukaisen märkää paidanrintaa vasten.

»Olen perin sänkinen», myönsi nuorukainen ja hieroi taas kämmenellä poskeaan. »Likainenkin olen ja sormisani on pahkoja kirveen ja sahan jäljiltä ja pihkaa ja maalia, niin ettei minulla tosiaankaan ole ulkoasussani mitään kehumista. Mutta silti olen aina ollut ylpeä ruumiistani, olen hoitanut ruumiistani ja se on totellut jokaista käsikäniäni kuin kaunis viiva. Eikä ole mitään niin kaunista kuin kaunis viiva, sen kai olen jo sanonut sinulle. Siksi minulla on aina ollut suunnaton vastenmielisyys ja inho

heittää ruumiini hukkaan, sekoittaa se arvottomaan ruumiiseen. Tarkoitan, tietysti on ollut monta mielistelevää kissaa, jotka ovat yrittäneet hangata kylkiään minuun, mutta hitto vieköön, olen potkaissut ne pois.»

Hän häpesi omaa puheliaisuuttaan ja nosti varoen tytön sylistään jakkaralle, kumartui hänen puoleensa ja alkoi maalitahraisena nenäliinan nurkalla pyyhkiä hänen silmiään ja poskiaa. Tyttö tuijotti häneen kuin silmiään uskomatta, hymyn aavistus väristen suupielissä ja nuorukainen jatkoi uhkamielisesti:

»Teet minut häpeämättömän puheliaaksi, Marjut, mutta kai käsität, miten kaameata oli minulle, kun vahingoitin pääni ja ruumiini lakkasi tottelemasta minua ja oli kuin vieras, eksynyt kapine, jota en enää tuntenut omakseni. Siksi ponnistelin niin vimmaisesti voittaakseni sen takaisin hallintaani, siksi vihasin niin katkerasti ruumistani, kun se katalasti hylkäsi minut juuri ratkaisevana hetkenä, jolloin miehuutta olisin tarvinnut. Uskotko, Marjut, ruumis voi pelätä, vaikka sielu ei pelkää?»

Tyttö nyökäytti nopeasti päätään monta kertaa peräkkäin ja hänen ilmeensä kävi jälleen surkeaksi. Nuorukainen pyyhkäisi vielä kerran hänen poskeaan nenäliinan nurkalla ja kurottautui suutelemaan hänen suutaan pehmein, lämpimin pojanhuulin. »Rakkaimpani», hän sanoi, »ei ole ketään niin suloista kuin sinä, usko minua! Ei sinulla ole mitään itkemisen syytä. Juuri sellaisena kuin olet minä sinua —.» Nuorukaisen lause töksähti kesken, hän nielaisi äkkiä ja aukoi pari kertaa suutaan, pyyhkäisi vihaisesti sänkistä poskeaan ja meni kohottamaan vuoteen päällä kuivumassa olevaa kangasta. Tyttö tunsii olevansa onneton ja hupsun onnellinen. Hymy ja kyynel värisivät

hänen kasvoissaan, kun hän kuiskasi nuorukaisen selälle hiljaa kuin hengähdys: »Rakas —!»

Mutta ääneen hän sanoi: »Et siis ole vihainen minulle? Etkö ihan varmasti?»

Nuorukainen kiihtyi. »Minäkö olisin vihainen sinulle?» hän huusi. »Miten minä voisin olla sinulle vihainen? Sinulla on kaikki syy olla vihainen minulle!»

»Ei, ei, ei!» sanoi tyttö. »Miten minä olisin vihainen sinulle? Oletko aivan järjiltäsi?»

Tuokion he tuijottivat kysyvästi toisiinsa, sitten kumpikin ravisti päätään hyvin totisena. Epäilemättä he kumpikaan eivät olleet aivan viisaita.

Tämän jälkeen he tapasivat joka päivä ja nuorukaisen maalatessa tyttö istui kivellä hänen vieressään ja katseli tarkkaavasti hänen siveltimenkäyttöään. Ja tytön työskennellessä kasvimaalla tuli nuorukainen usein polttamaan savukkeen hänen luokseen ja viskeli pienillä kivillä raskaita, jotka kirahtelivat hävyttömiä herjauksia heti hänet nähdessään. Joskus vanha koira tuli heidän luokseen ja nauroi heille niin, että kuluneet hampaat paljastuivat sen harmaantuneiden huulten alta. Ja kissa käveli toisinaan pitkin aidanriukua tähystellen alakuloisesti pikkulintuja, jotka sujahtelivat kiusoitellen ilmassa aivan sen pyöreän, murheellisen pään ohitse.

Niin kokonaan he sulautuivat omaan hurmaantuneeseen iloonsa, että se, minkä täytyi tapahtua, tuli heille aivan aavistamatta, niinkuin kaikki se, mitä pelätään ja odotetaan, vihdoinkin tulee yllättäen ja odottamatta. Oli ollut huhuja ja uutisia joukkojen keskityksistä Euroopan itärajalla, kerrottiin myös Neuvostoliiton kutsuneen aseihin monta ikäluokkaa, mutta kaikkea sellaista oli kerrottu jo

aikaisemmin ja korvat olivat tylsistyneet kuuntelemaan loppumattomia huhuja. Ja jos poliisi jonakin päivänä ajoi hikisenä polkien polkupyöräänsä tuomaan pari valkoista korttia kylän nuorille miehille, jotka palvelivat erikoisjoukoissa, ei sekään ollut mitään uutta, sillä silloin tällöin oli kutsuttu lyhyihin harjoituksiin uusia aseita koettelemaan muitakin miehiä ja he olivat palanneet jälleen eikä mitään erikoista ollut tapahtunut. Olivathan kaikki Suomen miehet lomautettuja vain toistaiseksi ja harmittavaa oli ja pisti kiroamaankin, kun loma keskeytyi kesken töitten, mutta sotilaan oli toteltava. Olihan sitä paitsi tärkeimmät maanviljelystyöt jo tehty, siemen oli maassa eikä vielä ollut heinänteon aika, joutivatpa kutsutut lähtemään.

Ei, tyttö ja nuorukainen eivät huomanneet mitään erikoista ja tyttö vain hymyili etäistä, hurmaantunutta hymyä isän otsan painuessa yhä synkemmäksi ja veljen kuumeisen kiireesti laatiessa luetteloja töitten tärkeysjärjestyksestä ja neuvotellessa mahdollisuuksista tilapäisen apuvoiman saantiin, jos niin olisi tarvis.

Kunnes tuli kesäkuinen sunnuntaiaamu, jolloin Saksa aloitti hyökkäyksen Neuvostoliittoa vastaan torjuakseen tuhon, joka valmistautui hukuttavana vyörymään yli Euroopan. Se oli jotakin, mitä unelmissa oli haaveksittu keskellä peloittavinta ahdistusta rohkenematta sitä uskoa tapahtuvaksi. Nyt se oli tapahtunut, ja oli kuin taivaankansi olisi kumissut tuhansien torvien rajua toivotusta. Päät nousivat pystympään ja silmiin kohosi kirkas välke.

»Joudummeko mekin uudelleen sotaan?» kysyi tyttö hätäisesti osaamatta vielä käsittää, miten paljon oli tapahtumassa.

»Sitä ei kukaan voi tietää», sanoi isä rauhoittavasti. »Itsestään selvää on, että me emme hyökkää, ellei Neuvostoliitto hyökkää yli rajojen. Mutta varuillamme meidän tietenkkin on oltava.»

Agronomi hymyili etäistä, hieman ivallista hymyä. Hänellä ei enää ollut lainkaan kiire, kaikki oli valmista hänen puolestaan. Isä närkästyi.

»Päinvastoin meillä on nyt suuremmat mahdollisuudet saada olla rauhassa kuin aikaisemmin», hän selitti opetta-vaaisesti. »Talvisota oli meidän uhrimme eikä kukaan voi vaatia meiltä enempää. Ja olisihan ryssä mieletön, jos suotta usuttaisi vastaansa yhden vihollisen lisää. Kyllin tekemistä ryssä saa taistellessaan vain Saksaakin vastaan.»

Tyttö rauhoittui hieman. Isän sanat olivat vakuuttavat ja toiveikkaat. Hän meni puutarhaan ja katseli ympärilleen, mutta kasvimaata oli samanlainen kuin eilen, myös lehmukset olivat samat kuin eilen ja päivä paistoi. Mikään hänen ympärillään ei kertonut, että yhdessä yössä oli puhjennut taistelu, joka tulisi ratkaisemaan hänen maanosansa kohtalon. Se taistelu oli ollut edessä, sen hän oli aavistanut, mutta ehkä, ehkä tosiaan Suomi silvottuna ja parhaat miehensä menettäneenä saisi pysyä siitä syrjässä.

Nuorukainen oli kalvennut ja totinen, hänen silmiensä pohjalla paistoi pieni liekki ja ryhti kohosi jäykemmäksi, mutta hän oli hyvin rauhallinen eikä vastannut mitään tytön hätäisiin sanoihin tytön koettaessa yhä edelleen tyynnyttää mieltään järkevillä selityksillä.

Nuorukaisen oli ollut jo useana aamuna tapana nousta hyvin varhain päivänsäteiden paistaessa vinoina ja punaisina sisään tallin parvikamarin pienestä ikkunasta ja lähteä

maalaamaan kauas kallioille metsälammen luokse. Mutta maanantaiaamuna hän nukkui hyvin pitkään ja pukeutui huolellisesti noustuaan. Nostettuaan esille ja tarkastettuaan saappaansa ja metsätöissä käyttämänsä vaatteet, kassattuaan talteen valmiiksi maalatut kankaat ja kerättyään käsille tavaransa hän kuitenkin otti maalaustelineen ja meni pihalle. Telineensä hän pystytti samaan paikkaan, mistä ensimmäisen kerran oli maalannut kuvan kartanosta ja lehmuksista, ja alkoi maalata hyvin rauhallisesti ja kii-rehtimättä.

Tyttö kävi tervehtimässä häntä ja katseli oudoksuen hänen pyhäasuaan, mutta nuorukainen oli vaitelias — hän ei mielellään puhunut maalatessaan — ja kun mitään ei tapahtunut, lähti tyttö kasvimaalle. Päivä paistoi kirkkaana ja lämpimänä, linnut liversivät suloisemmin kuin koskaan ennen, mutta hänen mielensä kevyt hurma oli poissa, hänen mieltään ahdisti raskas onnettomuuden aavistus eikä hän osannut pysyä kasvimaalla. Rauhattomana hän alkoi kierrellä rakennuksia keksien itselleen monenlaista puuhaa ja yhä uudelleen hän pysähtyi johonkin kohtaan, mistä saattoi nähdä nuorukaisen tämän maalatessa tyynin, hievahtamattomin kasvoin vuoroin vilkaisten kangastaan, vuoroin lehmuksia ja rakennuksen valkoista päätyä lehmuksien välissä.

Illansuussa tyttö oli kavunnut kallioille järvenrantaan ja katseli hajamielisesti ympärilleen, kun hän äkkiä huomasi, että kartanon ympärillä oli syntynyt levotonta liikettä. Rattaita kiskottiin esille vajasta ja hevosia talutettiin aisojen väliin, miehiä juoksenteli tallinpihassa kii-reisessä puuhassa ja hän kuuli huutoja ja käskeyä, jotka kantautuivat tuulen mukana kauas kallioille asti. Hänen

kätensä lennähti rinnalle ja sydän hypähti, hän lähti juoksemaan takaisin kotiin hengästyneenä ja villi kiire mielessään.

Hevoset korskahtelivat ja viskelivät päitään tallinpihassa, miesten kasvoissa oli kirkas ilme ja he juoksentelivat innoissaan toistensa tiellä. Tyttö tarrautui hätäisesti veljensä käsivarteen. »Mitä nyt?» hän kysyi. »Mitä on tapahtunut?»

»Lähdemme kaikki», sanoi agronomi kasvot hymyillen, mutta silmät totisina. »Lähdemme joka mies rajalle. Etkö sitä käsittänyt, Marjut-pieni?» Hän oli pukeutunut univormuunsa ja upseerintähdet kiilsivät himmeästi kauluksesta.

»Onko — onko jo sota?» kysyi tyttö kalvenneena.

»Ei!» sanoi veli rauhoittavasti ja siveli kevyesti hänen olkapäätänsä isolla kädellään. »Ei vielä!» hän sanoi ja tuijotti kauas kiroilevien miesten ja päitään viskelevien hevosten ohitse.

Nuorukainen seiso i yhä tallinpihassa, mutta ei maalannut enää. Hyvin huolellisesti ja hidastellen hän kiersi kiinni väriputkiä ja pani ne värilaatikkoon, raapi veitsellä paletin puhtaaksi ja pyyhkäisi ylijääneen värin huolimattomasti kiven kylkeen. Telineellä oli maalista märkänä puolivalmis kangas. Värien välistä pisti näkyviin käyttämättömän kankaan karhea pinta. Tyttö pysähtyi mykistyneenä hänen viereensä ja tuijotti häneen hengähättä sanomaton rukous katseessaan. Agronomi tuli hitaammin hänen jäljessään ja pysähtyi hänkin ujosti katselemaan puolivalmistista kangasta.

»Miten on, Aatos?» hän kysyi katsomatta suoraan nuorukaiseen. »Lähdetkö meidän kanssamme vai aiotko pyr-

kiä Helsinkiin? Lähdemme luultavasti jo tänä yönä. Suojeluskunnantalo kirkonkylässä on kokoontumispaikka.»

»Pyrin tietysti omaan joukko-osastooni», sanoi nuorukainen kuivasti. »Niin on paras.»

»Ei!» huudahti tyttö hengästyneenä. »Ei toki! Sinullahan on päävammasi, sait lykkäystä. Et sinä minnekään mene, ellet saa käskyä.»

Nuorukainen katsoi tylästi häneen. »Älä puhu tyhmyyksiä, Marjut!» hän sanoi ja kääntyi agronomin puoleen: »Ehdinkö vielä iltabussiin?»

Agronomi ravisti päätään. »Bussit eivät kulje enää», hän sanoi.

»Ehkä saan lainaksi pyörän», arveli nuorukainen päättävästi. »Joku voi periä sen kaupungista matkatavarain säilytyspaikasta.»

Tyttö tuijotti hänen huuliinsa. Koskaan ennen ne eivät olleet yhtä ankarat ja tylt. Mutta silmien pohjassa oli tuli kytemässä.

Agronomi pyyhkäisi tuumivasti leukaansa. »Et kuitenkaan ehtisi enää yöjunaan», hän arveli, kumartui sitten nuorukaisen puoleen ja sanoi matalammin: »Tiedän paremman keinon. Hevoset lähtevät aamulla kello viisi kirkonkylästä. Niiden mukana pääset kaupunkiin ja ehdit hyvin päiväjunaan. Sen kiireempi sinulla ei voine olla.»

»Hyvä on!» sanoi nuorukainen. »Lähden siis hevosten matkassa. Terve sitten ja kiitos kaikesta!» Hän antoi agronomille kättä, löi kasaan maalaustelineen, otti väri-laatikkonsa ja lähti menemään tallin ovelle. Varpailleen kurottuen tuijotti tyttö hätäisesti hänen jälkeensä.

Muonamies tuli sanomaan, että joltakin hevoselta oli putoamisillaan kenkä. Varmaan se oli kengitettävä, ennen kuin voitiin lähteä.

»Miten on?» kysyi agronomi. »Tulikohan toimituksi sanaa karjalaispojalle sinne järven taakse. Kai hänkin lähtee?»

»Mitäpä tuosta — käsipuolesta?» arveli muonamies. »Lapsenkin ovat vast'ikään saaneet. Kerkiäähän tuo myöhemmin, jos tarvitaan.»

»Älkää puhuko», sanoi agronomi tiukasti, »poika vielä suuttuu, jos kuulee, ettei sanaa toimitettu ajoissa.»

»Kukapa tuonne kerkiää juoksemaan?» tuumi muonamies vastahakoisesti. Hänen rauhallisissa, ovelissa kasvoissaan oli torjuva ilme ja hän hypisteli karheit viikisiään paksuin, mustin sormin.

»Minä menen, minä kyllä menen sanomaan», ehdotti Marjut nopeasti. Hänellä oli suunnaton tarve tehdä jotakin, hänellä oli tarve juosta itsensä hengästyksiin, päästä piiloon metsän peittoon, paeta ajatuksia, jotka niin tulvivina ja rajuina olivat syöksymässä hänen mieleensä. Hän tahtoi viivyttää niitä ja olla tyhjä, aivan tyhjä, niinkuin juuri nyt.

»Mene vain, sinähän olet joutilain», sanoi veli. »Kai tiedät polun. Se on uusi mökki siellä metsäpalstan reu-nassa vastapäätä saarta, jonne ennen tehtiin retkiä. Sano, että juoskoon suoraan maantielle, niin kerkiää mukaan rattaille.» Veli vaikenä ja katsoi hämillään häneen. »Ja jos ei toistaiseksi enää nähdä toisiamme, niin — näkemiin, Marjut!» Hän kumartui ja painoi tuokioksi kovan poskensa tytön poskea vasten. Läimäytti sitten kevyesti häntä kämmenellä selkään ja sanoi: »Ala juosta!» Totte-

levaisesti, rohkenematta katsoa taakseen, tyttö lähti juoksemaan peltojen poikki metsään.

Sydän takoen hän juoksi metsäpolkua, kompasteli puunjuuriin ja liukastui välistä havuneulasmatolla. Hän piteli kättään tiukasti sydämen kohdalla ja läähätti juostessaan, kunnes hengästyivät liiksi, kylkeen alkoi pistää ja hänen oli pakko hidastaa juoksunsa kävelyksi. En kelpaa edes juoksemaan tällaista matkaa, hän ajatteli sanomattoman hyödyttömyyden tunnon suru silmiä kirvellin.

Leenalla on jo lapsi, hän ajatteli sitten, vast'ikänsä he ovat saaneet lapsen ja lehmänkin he varmaan ovat ostaneet. Hän muisti Leenan hurmaantuneen katseen ja ohuen punan hänen poskissaan edellisestä kesänä ja äkkiä hänen askelensa kävivät painaviksi ja hän hidasti entistä enemmän kulkuaan. Saapuessaan alueelle, josta metsää oli hakattu ja jossa kuivuneita latvuksia ja oksia oli kasoina puiden välissä, hän näki loitolla järven rannassa pienen mökin. Se oli niin uusi, että sen seinät yhä loistivat valkoisina kirveeniskujen jäljiltä. Savua nousi mökin savupiipusta punertavaan iltaan ja järven tyyni vesi kuvasteli rannan puita mökin vieressä.

Ei, ehkä ei tosiaankaan tule sotaa, ehkä heidän on oltava vain vartiossa rajalla kaiken varalta, rauhoitteli tyttö mieltään, vaikka syvä, vastustamaton varmuus ja tieto hänen sisimmässään huusi, ettei se ollut totta, ei, ratkaisun hetki oli tullut, hänen kansansa kohtalon hetki oli tullut uudelleen. Katsellessaan pientä mökkiä järvenrannassa hän katui katkerasti, että niin kevytmielisesti ja mitään ajattelematta oli ottanut sananviennin tehtäväkseen. Hänellä oli tunne, kuin hän olisi ollut pyöveli, jonka tehtäväksi oli jäänyt säälimättä iskeä murskaksi

pieni, mainen onni. Jossakin, jossakin etäällä polkivat säälimättä elämää rautaiset jättiläiskorot.

Pihassa oli vielä lastukasoja rakentamisen jäljiltä ja saavi kumollaan kuivumassa seinää vasten. Mutta ketään ei näkynyt ja arkaillen tyttö astui sisään puolivalmiiseen eteiseen, jonka lattiana oli vielä vain irrallisia lautoja, koputti pirtin oveen ja astui sisään. Ne olivat syömässä siellä sisällä, karjalaispoika paitahihassaan ja paljain jaloin, Leena ja ennen aikojaan harmaaksi vanhentunut vaimo, Leenan äiti, kaikki kolme pöydän ääressä. Lattialla ikkunan luona illan punertavassa paisteessa oli kori, josta kuului lapsen kirahdus. He kavahtivat tuijottamaan häntä kaikki kolme pöydän äärestä ja silmät pelosta suurina, suunnaton syyllisyyden tunto mielessään, änkytti tyttö :

»Agronomi pyysi sanomaan, että kaikki miehet lähtevät rajalle. Jos tahdotte ehtiä rattailla kirkonkylään, pitäisi mennä suoraan maantielle, sieltä kartanon väki ottaa mukaan.» Pienen tuvan hievahtamaton äänettämyys musersi hänen mieltään. »Jos näet aiotte lähteä», hän lisäsi kiireesti, »pakkoa ei vielä liene.»

Silloin karjalaispoika kiljahti ja hypähti käsillä ponnistaen pöydän takaa yli pöydän keskelle lattiaa. »Muonaa laukkuun, Leena!» hän huusi ja törmäsi kamariin, niin että ovi paukkui. Leena seisoi pöydän luona kasvot punaisina, kiivaasti hengittäen, silmissä huikaisevan kirkas ilme. Sitten hänelle tuli kiire ja hän alkoi juosta pitkin tupaa kilvan vanhan vaimon kanssa sulloen pihkatahraiseen selkäreppuun evästä, alusvaatteita ja jalkariepuja.

»Voi, voi, jos olisin arvannut, piirakoita olisin paistanut», siunaili vanha vaimo. Hehkuva puna poskissa,

kirkkain silmin pyöri Leena tuvassa ja lapsi kirahteli iloisesti korissaan ikkunan luona. Tyttö tuijotti ovelta heihin silmiään uskomatta, niin haltioitunut, ihmeellinen riemu paistoi heidän kasvoistaan.

Karjalaispoika törmäsi jo kamarista kiskoen sarkatakkia niskaansa saappaat kainalossa kolisten. Saapasta jalkaansa vetäen hän kumartui korin luokse vilkaisemaan lastaan, toista saapasta hän kiskoi kiroten koipeensa eteisessä ja vasta veräjällä vyötä kiinnittäessään hän maltoi pysähtyä sen verran, että antoi Leenan auttaa laukun selkäänsä. Hätäisesti hän läiskäytti suudelman Leenan poskelle ja antoi kättä anopilleen, sitten hän jo meni juoksujalkaa metsään, niin että kivet iskivät tulta saappaitten raudoitetuista kantapäistä. »Hei, ryssä matalaksi!» hän hikkaisi vielä hakkuualueen reunasta ja hävisi metsän peittoon.

Leena ravisti päätään veräjällä huokaisten ja hymyillen. »Kun vain olisin tiennyt paistaa piirakoita», valitti hänen äitinsä yhä masentuneena. Mutta Leena seisoi veräjällä pää pystyssä, silmät kosteina välkkyen ja suu hymyssä. Ei, Leena ei pelännyt elämää, kenties ei kuolemaakaan, sillä senkin kauhun hän kai oli kokenut lentokoneiden pommittaessa karjajunaa ja kahlatessaan hankia tulipalopakkasessa rikkinäiset kengät jalassa.

Pää painuksissa, hitaasti palasi tyttö kotiin metsätietä. Vielä hän ehti nähdä hevosen kengittämisen myöhästyttämien rattaiden pyörähtävän tielle ja aina hitaan Eenokin nousevan tupansa luota rattaille hartaasti ja totisena sanomalehteen kääräisty reikäleipä eväänä kainalossaan. Harvakseen hän huiskutti isoa, kuhmuraista kättään vaimolle ja lapsille, jotka seisoivat tuvan portailla totisina ja ihmettelevin silmin.

Niin, kaikkien Suomen tupien portailla seisoivat tänään lapset katsoen ihmettelevin silmin isiensä ja veljiensä jälkeen tielle. Myös muonamiehen tuvan luona seisoivat viisi liinatukkaista lasta hievahtamatta tuijottaen eteensä pyöreän silmin. Vanhin piti suojelevasti kädestä pienintä ja he tuijottivat tielle, vaikka tiellä ei enää näkynyt mitään, kunnes he kaikki yht'aikaa käännähtivät ympäri ja menivät sisään. Suru ja ihastus taistelivat salpaavina tytön mielessä.

Myös äiti seisoivat kuistikon portailla katsellen tielle ylöspäin ja arvokkaana. »Ei tule mitään sotaa, niin isä sanoi», hän huomautti luottavasti. »He palaavat kaikki pian takaisin. Älä ole huolissasi, Marjut.»

Tyttö ei voinut katsoa häneen, vaan painoi päänsä kumaraan tukahduttava ahdistus mielessään. Tänä hetkenä hän vihasi äitiään, vihasi vihlovan katkerasti hänen levollista tyyneyttään ja varmuuttaan. Itse hän tiesi niin hyvin, kuin olisi jo sen kokenut, että pian tulisivat humisten ja pauhaten viholliskoneet lahden takaa punaiset tähdet siivissään, pian roihuisivat taas liekeissä suojattomat rannikkokaupungit ja rajalla alkaisi ryskyä. Niin oli käyvä, niin täytyi käydä, se oli määrätty jo sinä pimeänä yönä, jolloin Moskovassa kirjoitettiin suomalaiset nimet katkeran rauhansopimuksen alle. Mutta tänään oli Suomessa toinen vastus ja uudet aseet, tänään ei Suomi enää ollut yksin, vaan taistelu oli tasaveroinen. Siksi kohosivat tähän iltaan kautta maan näkymättöminä hehkuvat unelmat ja joukot riensivät lukemattomiin kokoontumispaikoihin silmät kirkkaina ja haltioitunut riemu mielessä marssiakseen väärän rauhan rajalle.

Miksi hän siis vapisi, miksi hän tunsu itsensä niin sano-

mattoman heikoksi? Suomi nousi jälleen tappion katke-ruudesta, raunioittensa tuhkasta ja epätoivosta ja tämän rinnalla kaikki muu oli vähäarvoista ja mitätöntä. Tämän rinnalla yksilön työ, toimeentulo, onni ja henki eivät merkinneet, eivät saaneet merkitä edes häviävän tomuhiukkasen vertaa. Sen hän oli velkaa maalleen.

Siitä huolimatta tyttö meni nopeasti äitinsä ohitse sisään pää kumarassa ja kyynelet tipahdellen kuumina silmistä kohonneille käsille. Pilvet punersivat taivaanrannassa, pilvien punerrusta lankesi salin sileälle lattialle. Tyttö meni huoneeseensa ja istui siellä kauan, kunnes kyynelet lakkasivat tipahtelemasta. Hän oli aivan kalpea, mutta tyyni, kun äiti, isä ja hän istuutuivat kolmisiin ruokasalissa teepöydän ääreen. Veli oli poissa ja kaikki oli tyhjää ja hiljaista. Kukaan ei tuntenut halua puhua mitään.

Astuessaan ulos valkoiseen hämääseen tyttö näki nuorukaisen seisovan jäykkänä varjona tikapuiden luona ja meni hänen luokseen. »Lähdetkö aamulla saattamaan minua?» kysyi nuorukainen matalasti. »Minun on oltava viideksi maantiellä.» Vuoden lyhyimmät yöt olivat käsissä ja yhä oli niin valoisaa, että he erottivat hyvin rakennuksen varjossakin toistensa kasvopiirteet. Tyttö nyökkäsi sanomatta mitään. Hetken epäröityään nuorukainen tavoitteli hänen kättään ja sanoi vitkastellen: »Hyvää yötä, Marjut!» Tyttö ojensi hänelle kylmän, kostean kätensä, mutta ei vielä kukaan sanonut mitään. Sitten nuorukainen lähti menemään tallia kohden taakseen katsomatta.

Tyttö palasi huoneeseensa hitaasti, kuin unessa käyden, mutta ei riisuutunut, vaan istuutui avoimen ikkunan

luokse kädet hervottomasti helmassa. Hämärä sakeni, viileä yötuuli huojutti kevyesti kaihdinta, yöperhonen lepatti harmaanvalkeana hämärässä. Muutaman kerran tyttö värähteli yötuulen hivellessä kylmänä hänen kasvojaan. Suuressa rakennuksessa oli niin äänetöntä, että hän kuuli kaappikellon lyövän kahtatoista ruokasalissa. Se oli heleäääninen vanha kello, joka näytti myös päivät, kuukaudet ja vuodet koskaan erehtymättä.

Päättämättömästi tyttö alkoi availa pukunsa hakasia riisuutuakseen. Hänen kätensä olivat aivan kylmät, mutta iho rinnassa oli kuuma ja sykähteli. Hän lähtee huomenna enkä kenties koskaan enää näe häntä, ajatteli tyttö vavisten, miksi siis olisin raukka? Oikullisesti hän viskasi päänsä pystyyn ja tunsi kasvojensa kuumenevan. Varomatta oven narinaa, portaitten kolinasta välittämättä hän lähti menemään askel askelelta yhä kiirehtivämmin. Häikäilemättä hän avasi pääoven ja jätti sen lukitsematta jälkeensä. Puistossa hän alkoi juosta kiivaasti hengittäen.

Mutta päästyään talliin asti hän tunsi itsensä äkkiä noloksi ja hiipi hidastellen, varovasti ylös portaita. Kohotettuaan jo kätensä koputtaakseen hän empi yhä, kunnes vuode narahti sisällä ja hän astui varoen sisään pimeässä. »Nukutko?» hän kysyi suu äkkiä aivan kuivana.

»Kuinka nukkuisin tänä yönä?» kysyi nuorukainen moititvasti ja hänen äänessään oli hellää, vapautunutta riemua. Hämärän suojassa tyttö astui vavisten vuoteen luokse. Kun itse menen hänen luokseen, en lainkaan pelkää, hän vakuutti itselleen hampaat kevyesti kalisten vastakkain.

»Minun on kylmä», hän sanoi vihaisesti ja nuorukainen kohotti peitettä ja teki hänelle tilaa vieressään. Peite

oli karhea ja tuoksui suloisesti maalilta, koivunlehdiltä ja tupakalta. Tyttö tunsi nuorukaisen kyljen kylkeään vasten ja hänen kätensä kevyenä kaulallaan.

Hitaasti, alkavan kajastuksen mukana, yön värjäytyessä villanvalkoiseksi ulkona ikkunan takana hurma vei hänen ruumiinsa mukanaan kuumina, vavahduttavina laineina. Hurma vei hänet mukanaan eikä hän pelännyt enää maan vavahdellessa allaan, hän vain nyyhkäisi ja syyleili käsivarsillaan lujaa, kaunista nuorukaisruumista omistaen sen omakseen ainaisiksi ajoiksi. Niin helppoa, niin yksinkertaista ja itsestään selvää oli kaikki.

Ja päivän kirkastuessa, ilman ulkona valahtaessa värittömäksi ja lintujen aloittaessa kaihoisan liverryksensä, ajan kuluessa korvaamattomana ja koskaan takaisin palaamatta, hän tuijotti ylös kattoon mitään näkemättä tummennein, onnellisin silmin ja ajatteli: Koskaan enää en voi menettää häntä.

Ei, koskaan enää en voi menettää häntä, ajatteli tyttö, hänen kauniilla, vahvalla ruumiillaan on oikeus kuolemattomuuteen. Minussa on hänen kuolemattomuutensa. Ylpeänä, hellyyttä vavisten hän ajatuksissaan toisti: Minussa on hänen kuolemattomuutensa, hänen kaunis, kuolematon nuorukaisruumiinsa.

Kirkastuvaan aamuun alkoi etäällä järven rannassa kukkua käki. Loitolta, kuin iankaikkisuudesta kuuluivat käen kukahdukset loputtomana sarjana epätodellisen ihana. Jokainen kukahdus osui suoraan tytön sydämeen ja hänen silmänsä valahtivat täyteen hurman ja surun kyyneleitä. Näin juuri on käki kukkunut esiäideillenikin polvesta polveen, hän ajatteli. Muinaisuudesta nykyisyyteen helmeilee käen kukunta hopeanauhana hehkuen kuole-

man ja katoavaisuuden tummuutta vasten. Ihana, ihana on elää ruumis kuolemattomuuden multana, johon sade on langennut paahtavien päivien jälkeen. Autuuttaan vavisten hän painoi suunsa nuorukaisen kaulaa vasten ja tunsi hänen kätensä armaan hyväilyn paljaalla povellaan.

XIII.

Nuorukainen heräsi kevyestä unesta tytön painaessa kasvonsa aivan lähelle hänen kasvojaan ja kutittaessa suolisesti hiuksillaan hänen poskeaan. Hän hymyili herätessään, mutta silmien pohjassa kyti tumma tuli. Hänellä oli tunne, kuin hehkuvat siivet olisivat pyyhkineet hänen kasvojaan. Lähdön hetki oli tullut.

Päivä paistoi kirkkaana ja vielä aamua punertaen, kun he astuivat yhdessä tallinpihaan, nuorukaisella vahvat saappaat jalassa ja puukko vyöllä. Hän heilautti kevyesti ison repun varusteineen selkäänsä ja he lähtivät astumaan lehmuskujaa pitkin maantielle. Vanha koira heräsi ja tuli portille katsomaan heidän jälkeensä. Se suoritti perusteellisen aamuvoimistelun, venytti ensin etujalkojaan ja sitten takajalkojaan koko ruumis ojossa ja haukotteli pitkään ja myötämieleisesti. Pääskynen sujautti kujeilevasti sen pään ohitse ja se vilkaisi moittivasti pääskynen jälkeen. Mutta mitään se ei sanonut pääskyselästä eikä lähtijöistä, näin aamuvarhaisella ei sopinut haukkua, sen se hyvin tiesi, sillä kartanon rouva olisi saattanut häiriintyä kalliissa aamu-unessaan. Siksi se pyyhki vain harmaantunutta kuonoaan etukäpäliinsä ja palasi tyynesti makuulle.

Nuorukainen ja tyttö kävelivät pitkin vaaleanvihreätä ja mustanruskeaa lehmuskujaa ja tytön käsi oli kevyesti

nuorukaisen kainalossa. Omenapuitten valtava alue ei enää ollut yhtä lohduton kuin ennen, sillä mustia runkoja oli hakattu pois ja niiden sijaan oli istutettu korkeita omenapuuntaimia. Niiden kookkaat, tummanvihreät lehdet kiilsivät punervina aamuauringon paisteessa.

Uhmailevan ilon ja jäsenissä viipyvän, kuumen hurman jälkeen palasi arkuus hetkeksi tytön mieleen ja hän ajatteli maailmaa ja ihmisiä. Mutta en kadu, en ikinä kadu, mieletön olisin, jos katuisin, vaikka mitä tapahtuisi, hän ajatteli ja viskasi oikullisesti päätään pystyyn. Hän on minun nyt, eikä kukaan voi enää häntä minulta riistää! Mutta silti hän likisti nuorukaista käsivarresta, katsoi sivulta häneen ujoin silmin ja sanoi arasti: »Kuulehan!»

»No?» kysyi nuorukainen kärsimättömästi ja heilautti reppua selässään, kuin ei olisi suonut ajatuksiaan häiritävän.

»Jos — jos sattumalta saisit lomaa», ehdotti tyttö hiukan surkeasti. »Olisiko — olisiko sinulla halua — mennä naimisiin kanssani?»

Nuorukainen katsoi häneen hölmistyneesti ja punastui hiukan osaamatta heti sanoa mitään.

»Tarkoitan», sanoi tyttö kiireesti, »sinulla ei tietenkään ole mitään pakkoa mennä naimisiin kanssani, ellet halua. Ei, eipä tietenkään!» Hänen äänensä kävi pakosta yhä surkeammaksi, kun hän yritti sanoa mahdollisimman huolettomasti: »Minusta se ei ole niinkään tärkeää, mutta — mutta — ihmisten takia — jos sinulle tapahtuisi jotakin — tai minulle —.»

Hän änkytti ja hänen oma surkeutensa alkoi niin itkettää häntä, että hänen oli pakko tuijottaa suoraan eteensä tielle ja räpyttää kiivaasti silmiään.

»Voi sinua, rakkaani!» sanoi nuorukainen hyvin helästi. »Tietysti menen mielelläni naimisiin kanssasi, pieni ruusukuono. Enhän ole muuta ajatellutkaan. Heti, kun vain saan tilaisuuden, lähden kanssasi vihille, siitä voit olla varma.» Hän taputti rohkaisevasti tyttöä selkään kädellään. »Pahus vieköön, kello on jo viisi!» hän sanoi sitten ja alkoi harppoa juoksujalkaa eteenpäin. Tyttö hölkötti kiltisti hänen kintereillään kuin pieni, uskollinen koira.

Mutta maantiellä ei vielä näkynyt eikä kuulunut mitään. Puut loivat pitkiä varjoja yli tien ja ilma oli kullanvärinen ja kimmelsi joka havuneulasen kohdalla. He ehtivät istua kauan hiekkaisella ojanpenkerellä vierekkäin. Tyttö piti tiukasti kiinni nuorukaisen kädestä käsi aivan hiki-senä puristuksesta ja nuorukainen poltti hermostuneesti savuketta. Sitten alkoi etäältä mäen takaa kirkonkylän suunnasta kuulua kumeeaa, etäistä jytyä loiton ukkosen-jyrinän kaltaisena. Mutta taivas oli pilvetön ja kirkas.

»Mikä se on?» kysyi tyttö säikähtäen.

»Hevoset tulevat», sanoi nuorukainen, nousi ja viskasi jälleen painavan repun selkäänsä. Hänen päänsä oli jäykästi pystyssä ja hiusten alta hohti näkyviin aamun kullannvärisessä valossa valkoinen, risteilevä arpi. Hän kääntyi tytön puoleen, sulki tuokioksi hänet syliinsä ja suuteli nopeasti hänen puoliavoimia, kylmiä huuliaan. »Loma on lopussa», hän sanoi, »näkemiin, Marjut!»

»Näkemiin, rakas!» sanoi tyttö ja hymyili rohkaisevasti suu hiukan vääristyneenä.

Kumea ryske, pauhu ja rattaitten jyske lähestyi lähestymistään ja ensimmäiset hevoset ilmestyivät mäen harjalle. Ne tulivat täyttä juoksua kirmaten seisottuaan koko

yön kokoamispaikassa kirkonkylässä ja päästyään vihdoin tyhjiin rattaitten eteen ja matkaan. Jo kymmenen kilometriä ne olivat juosseet yhtä mittaa, satakunta hevosta rattaineen, vireinä ja maltittomina, vauhdistaan ja lukumäärästään villiintyneinä eivätkä, ajajat, vanhat ukot ja puolikasvuiset pojat, pystyneet niitä hillitsemään ohjaksista kiskomalla. Rattaat jyskyivät ja heilahtelivat, pöly tupruili pitkin tietä satojen kavioitten kumistessa ja hevoset juoksivat harjat hulmuavina, silmissä villi leimu, sieraimet läpikuultaviksi laajenneina.

Nuorukainen teki merkkejä päästäkseen mukaan, mutta ainoakaan ajajista ei pystynyt pysäyttämään hevostaan. Joku huutoi vain käsivarttaan ja huusi kehoittaen häntä hyppäämään rattaille. Harjojen hulmutessa, kavioitten jyskyessä tiehen nuorukainen juoksi ohilentävien rattaitten rinnalle, heilautti reppunsa rattaille ja loikkasi mukaan. Ajajan selkään tukeutuen hän kohottautui seisomaan ja huiskutti lakkia jälkeensä kasvot hurjaan hymyyn sulaneina, levoton hehku silmissään. Huumaavana, jyskyvänä pilvenä pyyhälsi hevoslauma rattaineen ohitse ja hän oli poissa pölypilvien kiiriessä puunlatvojen tasalle asti.

Sydän paisuvana, kiivaasti hengittäen ja riemastuksen puna poskissaan seiso i tyttö tienvarressa käsivarsi koholla suojellakseen kasvojaan pölyltä. Juuri näin, vastustamattomana, kaiken tieltään pyyhkivänä kiiti tulevaisuus hänen ohitse. Hevoset harjat hulmuavina, silmissä villi leimu syöksyivät ohitse jyskyvin rattain. Hänen maansa oli noussut, hänen maansa riensi eteenpäin silmittömän ihas-tuksen ja toivon vallassa toteuttamaan vuosisataista unelmaa eikä mikään, mikään mahti maailmassa voinut nostaa

enää sulkua sen tielle. Hänen onnensa, hänen toivonsa saattoi murskaantua kivioitten alle, mutta sillä ei ollut vähintäkään merkitystä hänen maansa noustessa kesyttömänä ja uljaana epätoivosta ja kuolemasta takaisin elämään.

Silmissä kostea kimallus hän seisoi tienvarressa käsi yhä koholla ja hänen hymynsä oli haltioitunut ja unelmankirkas.

O n välirauhan kevät 1940. Nuoret miehet palaavat rintamalta ennen aikojaan vanhentuneina, katkerina, kovina. Suojattua elämää viettänyt opiskelijatyttö Marjut tutustuu Aatokseen, sodassa henkisesti vammautuneeseen taidemaalariin, ja kutsuu tämän maalle kotikartanoonsa toipumaan. Heidän tunteensa herää arkana ja epävarmana, puhkeaa kukkaan kesän aikana ja kohoaa liekehtivään kauneuteen uuden sodan noustessa näköpiiriin.

Rakkaus vainoaikaan ilmestyi vuonna 1943. Mika Waltari tulkitsee romaanissaan järkyttävästi ja dramaattisesti sitä sukupolvea, joka menetti nuoruutensa ennen kuin se oli alkanutkaan ja joka oli epätoivoisen kiitollinen saadessaan edes hetken jatkoaikaa kuolemalta.

